

INFORMATION REPORT INFORMATION REPORT

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

This material contains information affecting the National Defense of the United States within the meaning of the Espionage Laws, Title 18, U.S.C. Secs. 793 and 794, the transmission or revelation of which in any manner to an unauthorized person is prohibited by law.

S-E-C-R-E-T

PROCESSING COPY
50X1-HUM

COUNTRY	USSR/Bulgaria	REPORT	[Redacted]
SUBJECT	1. Publication on Night Tactics 2. Publication on Atomic Civil Defense	DATE DISTR.	16 October 1957
		NO. PAGES	1
		REQUIREMENT NO.	RD 50X1-HUM
DATE OF INFO.	[Redacted]	REFERENCES	[Redacted]
PLACE & DATE ACQ.	[Redacted]		

SOURCE EVALUATIONS ARE DEFINITIVE. APPRAISAL OF CONTENT IS TENTATIVE.

1. [Redacted] Bulgarian-language publications [Redacted] 50X1-HUM
  - a. Night Operations for Small Rifle Units (Noshtny Deystviya Na Malkite Strelkony Podeleniya) by Dimitur Khristov and Ivan Drandarov, published in 1957.
  - b. Civil Defense Against Atomic Attack (Protivoatomna Zashtita Na Naselenieto) by D. Brnyakov, G. Karakekhayov, and M. Marinov, published in 1957 (third printing).
2. Attachments are classified FOR OFFICIAL USE ONLY when separated from this report. 50X1-HUM

S-E-C-R-E-T

50X1-HUM

STATE	X	ARMY	EV	X	NAVY	X	AIR	X	FBI	AEC	X			
-------	---	------	----	---	------	---	-----	---	-----	-----	---	--	--	--

(Note: Washington distribution indicated by "X"; field distribution by "#".)

INFORMATION REPORT INFORMATION REPORT

50X1-HUM

FOR OFFICIAL USE ONLY
50X1-HUM

**ПРОТИВОАТОМНА
ЗАЩИТА
НА НАСЕЛЕНИЕТО**

Д. БЪРНЯКОВ
Г. КАРАКЕХАЙОВ * М. МАРИНОВ

FOR OFFICIAL USE ONLY

ПРОТИВОАТОМНА ЗАЩИТА
НА НАСЕЛЕНИЕТО

(Трето издание)

Държавно издателство „Медицина и физкултура“
СОФИЯ * 1957

Книгата има за цел да посочи на населението средствата и начините за противоатомна защита, как се ликвидират последствията от атомно нападение и какво трябва да се прави при атомна опасност. Във връзка с това са дадени и най-елементарни понятия за физическите основи на атомното оръжие и за неговите поразяващи свойства и действие. Второто издание е допълнено с въпросите за пожарите и аварийно-спасителните работи при атомно нападение.

УВОД

Пускането в СССР на първата промишлена електростанция с атомна енергия и съобщението за готовността на Съветския съюз да окаже научна и техническа помощ на демократичните страни за използване на атомната енергия за мирни цели се посрещнаха с дълбоко удовлетворение и поддръжка от цялата световна общественост.

С това Съветският съюз даде още едно реално доказателство за своята миролюбива политика. Тази политика среща яростна съпротива от империалистическите кръгове на някои капиталистически държави, незаинтересовани от запазването на мира. Стремейки се да заплашат миролюбивите страни, пропагандаторите на трета световна война преувеличават поразяващата сила на атомното оръжие. По този начин те искат да прокарат неправилното схващане, че атомното оръжие може не само да измени хода на войната, но и да реши нейния изход. От друга страна, те искат да парализират волята на демократичните народи в борбата им за мир и социализъм, като ги поставят в положение да очакват унищожението си от атомното оръжие. Това схващане американската реакционна пропаганда широко използва, особено след хвърлянето на атом-

ните бомби от американската авиация през август 1945 г. над японските градове Хиросима и Нагазаки, стремейки се да внуши, че Япония е капитулирала едва ли не в резултат от действието на тези бомби.

Предназначението на тази брошура е да посочи на населението, че срещу атомното оръжие съществуват надеждни средства и прости начини за защита и във връзка с това да даде на населението най-елементарни понятия за физическите основи на атомното оръжие и за неговите разявяващи свойства и действия.

Нашият народ и народите на демократичните страни начело с тези на великия Съветски съюз са били винаги за забрана на атомното и на другите видове оръжия за масово унищожение. Но наличността на такова оръжие в ръцете на агресорите и заплахата от прилагането му против миролюбивите и демократични страни ни задължава задълбочено да изучаваме свойствата на атомното оръжие, средствата и начините за защита от него и неотклонно да се борим за забраната му и за използването на атомната енергия за мирния стопански възход на родината ни.

Авторите

Глава първа

КРАТКИ СВЕДЕНИЯ ЗА ФИЗИЧЕСКИТЕ ОСНОВИ НА АТОМНОТО ОРЪЖИЕ

Строеж на атома и неговото ядро

Цялата природа — земята, въздухът, водата, растенията, животните, планетите и др. — се състои от извънредно малки частици, наречени атоми. Атомът е толкова малък, че ако се наредят плътно един до друг например атомите на водорода, на протежение от 1 см, ще се разположат около сто милиона атома. Ето защо атомите не могат да се видят и с най-силния микроскоп.

В природата съществуват атоми на водорода, желязото, алуминия и много други елементи, от които досега са известни около 80 различни вида. Освен тях учените са получили по изкуствен път още около 20 вида. Едни от атомите по своето тегло са много леки, а други много тежки. Затова елементите, като водород, азот и други, които се състоят от леки атоми, са наречени леки елементи, а оловото, уранът, плутоният и др., които се състоят от тежки атоми, са наречени тежки елементи.

Независимо от това, че атомът има извънредно малки размери, той представлява сложна материална частица и се състои от ядро и електро-

ни. Ядрото от своя страна се състои от протони и неутрони. Протоните са заредени с положително електричество, електроните — с отрицателно, а неутроните са електрически неутрални, те нямат електрически заряд.

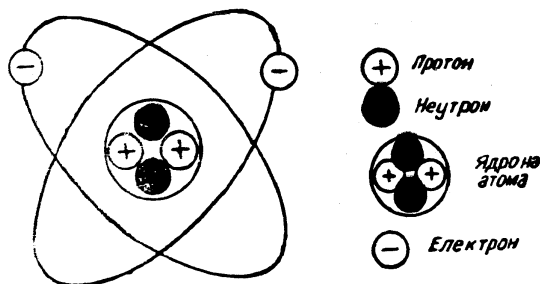

Рис. 1. Схематично устройство на атома на хелия

Електроните се въртят около ядрото на атома, както планетите се въртят около слънцето.

На рис. 1 е показан схематично строежът на атома на елемента хелий. Този атом има в ядрото си два протона и два неутрона, а около ядрото се въртят два електрона.

От рисунката се вижда, че ядрото е много малко в сравнение със самия атом. Ако си представим ядрото увеличено до размера на череша, то големината на атома ще съответствува на здание с височина повече от 200 метра. Обаче основната маса на атома е съсредоточена в неговото ядро, което има много голяма плътност. Ако един кубически сантиметър можеше да се запълни от плътно наредени едно до друго ядра на водород-

ни атоми, то това кубче би тежало около 100 милиона тона.

Протоните, понеже са заредени с положително електричество, се отблъскват помежду си и затова ядрото би трябвало да се разпадне. Обаче между частиците на ядрото (протони и неутрони) действуват и огромни сили на взаимно привличане (сцепление), наречени ядрени сили. Тези сили са значително по-големи от силите на електрическото отблъскване между протоните, затова ядрата на повечето от химическите елементи се разрушават много трудно на отделни частици. Ако лист хартия се състреше от ядрено вещество, за да се разкъса, е необходима силата на няколкостотин локомотива.

Радиоактивност на елементите

Има някои елементи (уран, радий и др.), атомните ядра на които се разпадат постепенно, като ядрата на атомите на един елемент самопроизволно се превръщат в ядра на друг елемент. Тези превръщания на атомните ядра се наричат радиоактивно разпадане.

При разпадането си такива елементи изпускат невидими за човешкото око излъчвания, състоящи се от така наречените алфа-, бета- и гама-лъчи. Това явление — някои от елементите без външно въздействие да излъчват алфа-, бета- и гама-лъчи — се нарича радиоактивност, а веществата, които ги излъчват, се наричат радиоактивни вещества. Тези лъчи могат да преминат през материали с различна дебелина подобно на рентгеновите лъчи и при по-големи дози да окажат вредно въздействие на живите организми.

Верижна реакция на деление на ядрата

Под деление на ядрата трябва да се разбира процесът, при който те се делят на две и рядко на три или четири парчета. Това деление може да стане или самопроизволно, което се получава много рядко, или по изкуствен начин — когато ядрото се разрушава с неутрони. По изкуствен начин могат да се създадат такива условия, при които ядрата на атомите на някои радиоактивни вещества (уран, плутоний) се разпадат на частици за милионни части от секундата, т. е. практически едновременно. При такова деление на ядрата мигновено се освобождава огромно количество атомна енергия, наречена вътрешноядрена енергия.

Огромните запаси от вътрешноядрена енергия не беше възможно да се освободят, докато не беше осъществена така наречената верижна ядрена реакция, т. е. такова деление на ядрата, при което освободените от делението на едно ядро неутрони предизвикват делението на други ядра, чиито продукти на свой ред предизвикват делението на трети и така се получават последователни цикли на деление (рис. 2). Такова деление на ядрата е съпроводено с отделянето на грамодно количество енергия, която при определени условия се използва както за мирни, така и за военни цели.

Верижната ядрена реакция определя принципното устройство на атомната бомба.

За огромното количество енергия, което се освобождава при деление на тежките ядра, свидетелствува следният пример. При деление на всички ядра на един грам уран се освобождава толкова енергия, колкото енергия се отделя при

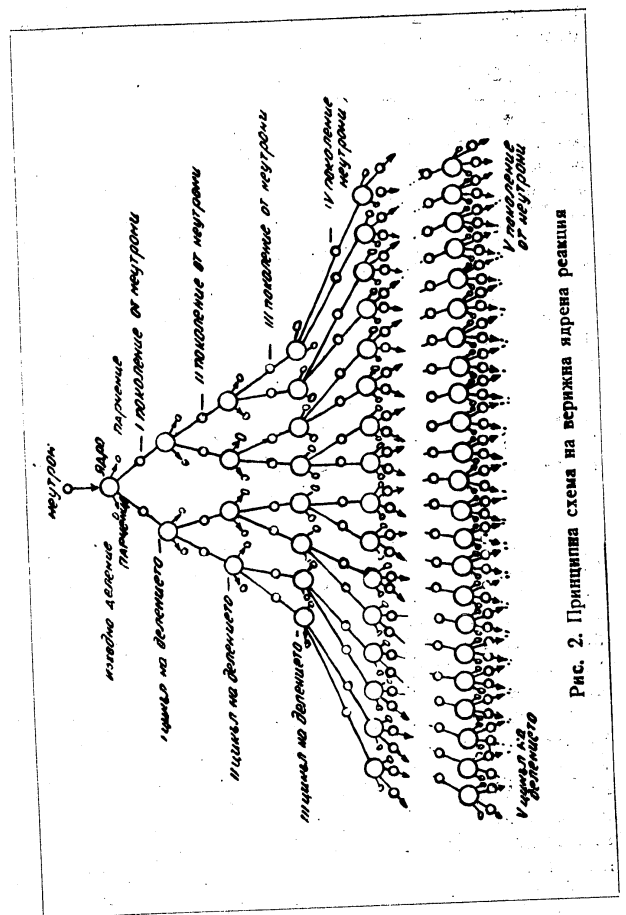

Рис. 2. Принципа схема на верижна ядрена реакция

... при делението на ядрото при взрива на атомната бомба.

... при делението на ядрото при взрива на атомната бомба. ... при делението на ядрото при взрива на атомната бомба. ... при делението на ядрото при взрива на атомната бомба.

Термоядрена реакция

Обратният на процеса деление на атомното ядро на тежките елементи е процесът сливане свързане на ядрата на някои леки елементи. Така при сливане на ядрата на леките елементи дейтерия и трития се получава нов елемент — хелий, при което се освобождава огромно количество енергия, която е много по-голяма от енергията, получена при деление на атомните ядра на тежките елементи. Това процес се нарича термоядрена реакция на сливане на ядра.

... при делението на ядрото при взрива на атомната бомба.

Глава втора

ХАРАКТЕРИСТИКА И ПОРАЗЯВАЩИ ДЕЙСТВИЯ НА АТОМНОТО ОРЪЖИЕ

Атомно оръжие се нарича оръжието, действието на което се основава на използването на енергията, получена при деление или при сливане на ядрата съответно на тежките и леките елементи, т. е. на атомната енергия. По своите поражения атомното оръжие далеч надминава познатите досега оръжия.

Има два вида атомно оръжие — атомно оръжие с взривно действие и бойни радиоактивни вещества (БРВ).

АТОМНО ОРЪЖИЕ С ВЗРИВНО ДЕЙСТВИЕ

Обща характеристика

Атомното оръжие с взривно действие се основава на използването на атомната енергия, която се отделя в резултат на реакция с взривен характер. Неговото предназначение е да поразява хората, да разрушава стопански и промишлени съоръжения, техника, имущество и др.

Атомното оръжие с взривно действие може да бъде във вид на атомни и водородни бомби от различни калибри, артилерийски атомни снаряди, разни ракети, торпеда и самолети-снаряди.

изгарянето на около три тона каменни въглища или при взрива на 20 тона тротил.

За военни цели атомната енергия се използва главно чрез възможността за осъществяване на атомен взрив. За да се получи атомен взрив, делящото се вещество (уран или плутоний) трябва да бъде определено количество. Това количество от делящото се вещество, при което е възможна взривна верижна ядрена реакция, се нарича критическа маса. Критическата маса на урана или плутония, които се използват като заряд за получаване на атомен взрив, има вид на кълбо с диаметър около 5 см и тежи около 1 кг. За да не се взривява, атомният заряд се пази на по-малки парчета от критическата маса, т. е. на парчета с до критическа маса. Такива парчета при съответни условия, като се доближат едно до друго, дават критическа маса. В момента на получаването на тази маса се произвежда и самият атомен взрив.

Термоядрена реакция

Обратният на процеса деление на атомното ядро на тежките елементи е процесът сливане (свързване) на ядрата на някои леки елементи. Така при сливане на ядрата на леките елементи деутерий и тритий се получава нов елемент — хелий, при което се освобождава грамадно количество енергия, която е много по-голяма от енергията, получена при деление на атомните ядра на тежките елементи. Този процес се нарича термоядрена реакция на синтеза, защото свързването на ядрата на леките елементи може да стане само при условията на много висока температура и голямо налягане. Такива условия на земята се получават само при атомния взрив.

Термоядрената реакция на синтеза определя принципното устройство на водородната бомба.

Глава втора

ХАРАКТЕРИСТИКА И ПОРАЗЯВАЩИ ДЕЙСТВИЯ НА АТОМНОТО ОРЪЖИЕ

Атомно оръжие се нарича оръжието, действието на което се основава на използването на енергията, получена при деление или при сливане на ядрата съответно на тежките и леките елементи, т. е. на атомната енергия. По своите поражения атомното оръжие далеч надминава познатите досега оръжия.

Има два вида атомно оръжие — атомно оръжие с взривно действие и бойни радиоактивни вещества (БРВ).

АТОМНО ОРЪЖИЕ С ВЗРИВНО ДЕЙСТВИЕ

Обща характеристика

Атомното оръжие с взривно действие се основава на използването на атомната енергия, която се отделя в резултат на реакция с взривен характер. Неговото предназначение е да поражават хората, да разрушава стопански и промишлени съоръжения, техника, имущество и др.

Атомното оръжие с взривно действие може да бъде във вид на атомни и водородни бомби от различни калибри, артилерийски атомни снаряди, разни ракети, торпеда и самолети-снаряди.

Първата особеност на атомното оръжие е, че количеството на отделящата се при взрива енергия е много по-голямо от това на обикновените авиационни бомби и снаряди.

Енергията, която се отделя при взрива на атомните бомби, е прието да се сравнява с такава тегло тротилово заряд (еквивалент), енергията при взрива на който е равна на енергията на взрива на дадена атомна бомба. Атомните бомби в зависимост от мощността им биват малкокалибрени, среднокалибрени и големокалибрени. Среднокалибрена атомна бомба има от 20 000 до 50 000 тона тротилово еквивалент. Хвърлените над японските градове Хиросима и Нагазаки бомби са имали 20 000 тона тротилово еквивалент.

Втората особеност на атомното оръжие за разлика от обикновените видове оръжия е, че то на нася комбинирани поражения.

За пренасяне и хвърляне на атомните бомби се използват специално пригодени самолети-бомбардировачи, които за да избягнат поражението на атомния взрив, летят на големи височини и с голяма скорост.

Атомната бомба по външния си вид прилича на обикновените авиационни бомби и се състои от три основни елемента: корпус (обвивка), заряд и взривяващ механизъм. Корпусът може да бъде направен от различни метали; зарядът е от уран или плутоний (парчета с докритически размери, отдалечени едно от друго), а взривяващото устройство е механизъм, който има задача да тласне парчетата взривно вещество едно към друго. При доближаване на тези парчета се получава парче с критически размери, с което започва бързо верижната реакция на деление на ядрата на заряда и се

получава взрив (рис. 3). При взрива избухва едва 10—50% от заряда, а останалата част се разпръсква във вид на малки частици, наречени радиоактивни вещества.

Водородната бомба по външния си вид прилича на атомната бомба. Различава се по то-

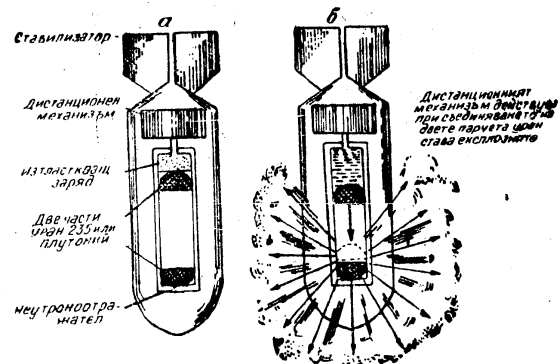

Рис. 3. Атомна бомба

а — принципно устройство; б — взривяване

ва, че при нея за заряд се използват леки елементи (деутерий и тритий), количеството на които е неограничено (няма критически размер), поради което силата на взрива на водородната бомба е значително по-голяма от силата на взрива на атомната бомба. За да се осъществи термоядрената реакция и се получи взрив, във водородната бомба се използва като детонатор атомна бомба, която създава необходимата висока температура (рис. 4).

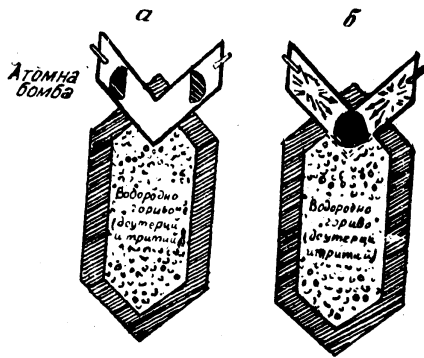

Рис. 4. Водородна бомба:
а — принципно устройство; б — взривяване

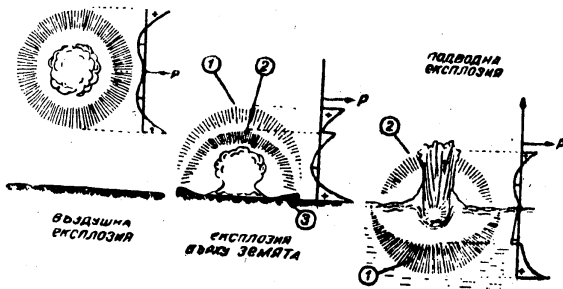

Рис. 5. Видове атомен взрив:
въздушен (въздушна експлозия); надземен (експлозия върху земята): 1 — падаща вълна, 2 — отразена вълна, 3 — челна вълна; подводен (подводна експлозия): 1 — ударна вълна, 2 — въздушна ударна вълна

FOR OFFICIAL USE ONLY

Взривяването на атомната бомба може да стане във въздуха на няколкостотин метра над земята, непосредствено върху земята и под земята (водата). В зависимост от това атомният взрив бива въздушен, надземен и подводен (рис. 5).

При атомния взрив се развива много висока температура, която достига до милиони градуси, и голямо налягане, а така също той се съпровожда с радиоактивно излъчване и с образуване на голямо количество радиоактивни продукти. В резултат на всичко това произтичат и поразяващите фактори на атомния взрив — мощна ударна вълна, силно светлинно излъчване, проникваща радиация и радиоактивно заразяване.

Тези фактори поразяват различно и в зависимост от какъв взрив се получават — въздушен, надземен или подводен (подводен) — поразяват в различна степен.

Основният поразяващ фактор, характерен за всички видове атомен взрив, е ударната вълна. За образуване на ударната вълна се изразходва около 50% от енергията на атомния взрив. Тя представлява пласт от въздуха, съгъстен в резултат на тласъка от разширилите се газове в момента на избухването на атомната бомба. Този пласт от въздух при въздушния атомен взрив има дебелина няколкостотин метра и се движи със скорост, по-голяма от тази на звука (рис. 6). Така ударната вълна изминава първите 1000 метра за 1—2 секунди и на разстояние до 12—15 км се движи със скорост, по-голяма от тази на звука. След това скоростта на вълната съвпада със скоростта на звука, тя се превръща в звукова вълна и се чува като отдалечаващ се

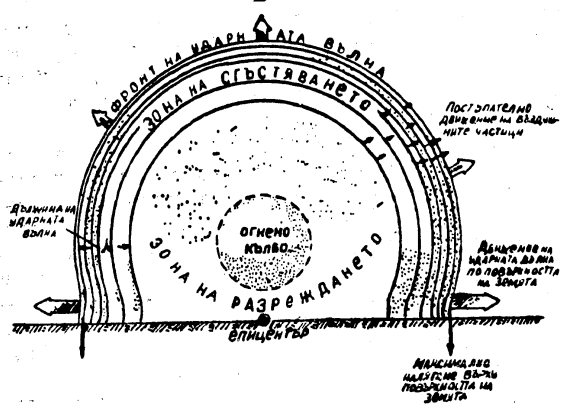

Рис. 6. Схема на образуване на ударната вълна при въздушен атомен взрив

Рис. 7. Надземен взрив на атомна бомба

гръмотевичен тътнеж. По пътя на движението си ударната вълна нанася големи разрушения, причинява огромни материални щети и човешки жертви.

Ударната вълна при надземния атомен взрив за разлика от въздушния упражнява много силно налягане върху почвата, като причинява големи разрушения на разстояние около 300 м от епицентъра на взрива, изкопавайки неголяма яма (рис. 7).

При подводния атомен взрив от разширяването на газовете във водата се образува

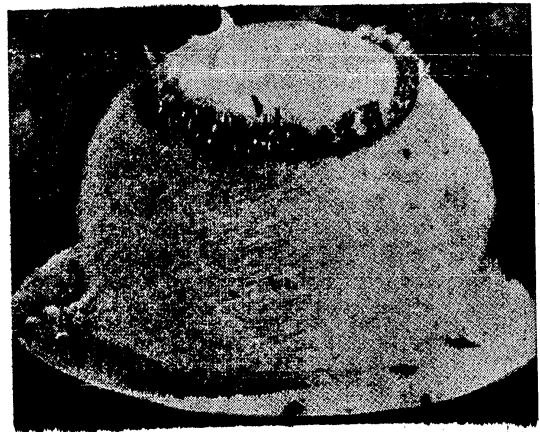

Рис. 8. Мъглообразен купол, възникващ при подводен взрив. Виждат се корабите-мишени

газов мехур. Като достигне повърхността на водата, този мехур представлява редица концен-

трични вълни, височината на които намалява постепенно и от които се образува кондензационен облак с радиус няколкостотин метра, съществуващ приблизително в продължение на ед-

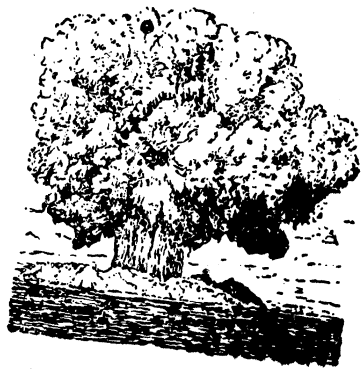

Рис. 9. Стълб от водни капчици при подводен атомен взрив

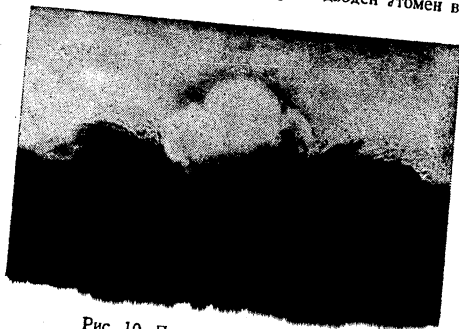

Рис. 10. Подземен атомен взрив

на секунда (рис. 8). Когато ударната вълна достигне повърхността на водата, над мястото на взрива се издига цилиндричен воден стълб с височина 2—3 км и диаметър няколкостотин метра. Над стълба се образува облак от капки и водни пари, при падането на които върху повърхността на водата се получава вълна с височина около 300 м, която прилича на пръстеновиден облак (мъглообразен купол). След няколко секунди този купол приема вид на гъсто наплатен облак с дебелина повече от 1000 м и започва да пада във вид на дъжд (рис. 9).

Ударната вълна на подземния атомен взрив създава огромно налягане върху почвата. Тази вълна предизвиква силно разтърсване на почвата, което напомня земетресение, а на мястото на взрива се образува голяма яма. Ударната вълна на подземния атомен взрив е по-слаба, отколкото на въздушния (рис. 10).

Действие на атомния взрив върху хората

Поразяващото действие на атомния взрив върху хората има редица съществени особености. Пораженията в повечето случаи имат комбиниран характер, т. е. дължат се на едновременното действие на няколко от поразяващите фактори на взрива. Те могат да бъдат резултат и от действието само на един от поразяващите фактори.

Поразяващо действие на ударната вълна. Ударната вълна на атомния взрив може да нанесе на незащитени хора различни поражения — наранявания, счупвания, натъртвания, — които имат характер на пораженията от обикновени взривни вещества. Пораженията могат да бъдат непосредствени (преки)

и косвени. Непосредствените поражения се предизвикват от голямото налягане и голямата скорост на ударната вълна. Косвените поражения могат да бъдат нанесени от парчетата на разрушени здания, от камъни, тухли, буци пръст и други предмети, увлечени от голямата скорост на ударната вълна.

Непосредствените поражения на хората зависят от налягането, което е упражнила ударната вълна върху тях. В резултат на това налягане хората получават травми (наранявания) от три степени: леки, средни и тежки. Леките и средните травми се нанасят на хората главно от действието на налягането на въздушните маси на ударната вълна, която може да отхвърли човек, особено стоящ прав, на известно разстояние. Така въздушният атомен взрив на 600 м височина от среднокалибрени атомни бомби, хвърлени над японските градове Хирошима и Нагазаки, е причинил леки травми на разстояние 2,5 км от мястото на взрива. Средни травми от същите бомби са били причинени на разстояние 1900 м. Тежки травми са се получили на разстояние 1600 м, а крайно тежки, които завършвали най-често със смърт — на разстояние 950 м. При малокалибрени атомни бомби тези разстояния се намаляват с 300—1000 м, а при голямокалибрени те увеличават с 1—2 км.

От прякото действие на ударната вълна върху хората се получават по-малко поражения, отколкото от косвеното действие. Така например група японци, които след изкопаването на някакъв канал били налягали върху образувалия се насип, в резултат на ударната вълна са били само свалени от насипа и паднали в канала, без

да получат никакви сериозни телесни поражения. Насипът, на който са лежали работниците, се намирал на 800 м от мястото на взрива.

От косвеното действие на ударната вълна се получават повече поражения. Така на разстояние около 2000 метра от мястото на взрива в японските градове Хирошима и Нагазаки хората са получили тежки наранявания, а на разстояние от 2000 до 4000 м са получили леки наранявания от засегналите ги предмети, увлечени от ударната вълна.

Поразяващото действие на ударната вълна върху хората, които се намират в укрития, е много по-малко. Даже най-простите укрития, като окопи, ровове, канавки, ями и др., представляват известна защита за хората от действието на ударната вълна. Затова хората, които се намират в такива най-прости защитни средства, ще пострадат много по-малко, отколкото хората, намиращи се на открито. В японските градове Хирошима и Нагазаки пострадалите от ударната вълна, които са се намирили в такива укрития, са били около 50% по-малко от тези, намиращи се на открито.

Хората, намиращи се в населени пунктове, са обикновено много повече от хората, намиращи се вън от тях (на открито), където ударната вълна действа само пряко, но не и чрез предмети от разрушени здания. Освен това значително се увеличава и броят на жертвите от пожарите, образували се при разрушенията.

Следователно поразяващото действие на ударната вълна върху хората, намиращи се в населени места, в сравнение с тези, намиращи се вън от тях, е много по-голямо.

Броят на жертвите в пострадалите японски градове от ударната вълна на атомния взрив е бил около 70% от общия брой жертви.

Поразяващо действие на светлинното излъчване. За светлинното излъчване се изразходва около 30—35% от енергията на атомния взрив. При въздушен атомен взрив светлинното излъчване се проявява като ослепително избухване, което се вижда на разстояние повече

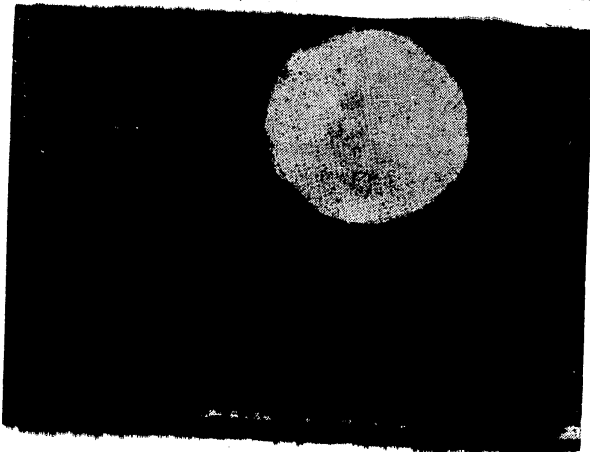

Рис. 11. Огнено кълбо при въздушен атомен взрив 1 секунда след взрива. Долу се вижда издиганият се от земята прах

от 100 км. При избухването се наблюдава ярко огнено кълбо, което се състои от нагрят въздух и нажежени продукти на взрива в резултат на високата температура, развила се при взривната реакция (рис. 11). Източник на светлин-

ното излъчване е именно това кълбо. То има на своята повърхност температура около 10 000 градуса и от всеки квадратен сантиметър излъчва около 60 киловата енергия (докато слънцето има на своята повърхност около 6000 градуса температура и от всеки квадратен сантиметър на повърхността си излъчва около 7,5 киловата енергия). Със спадането на температурата мощността на светлинното излъчване в областта на светенето се намалява и се прекратява 2—3 секунди след началото на взрива. Светлинното излъчване при въздушния атомен взрив е най-интензивно; при надземния дава по-силни поражения, но в по-малък обсег, а при подземния е съвсем незначително. При последните два взрива е характерно, че се получава разтопяване на почвата и смесване на същата с радиоактивните продукти на взрива.

Силата на светлинното излъчване намалява с отдалечаването му от центъра на атомния взрив. При силна мъгла, снеговалеж или дъжд поразяващото действие на светлинното излъчване намалява няколко пъти.

Светлинното излъчване на атомния взрив може да предизвика у незащитени хора изгаряния на откритите части на тялото и поражения на зрителните органи. Възможни са изгаряния на тялото и от запалване на дрехите, а така също и от пожари, възникнали в резултат на светлинното излъчване. Пораженията от светлинното излъчване върху хората имат външен характер и степента им зависи от калибъра на бомбата, от разстоянието на човека от мястото на взрива и др.

Изгарянията от светлинното излъчване биват първа, втора и трета степен.

При изгаряне от първа степен мястото се зачервява, леко подпухва и е силно болезнено. Получава се от среднокалибрена атомна бомба на разстояние около 3,5 км от мястото на взрива.

При изгаряне от втора степен по изгорените и зачервени места се образуват мехури. Те се получават на разстояние 2,5 км от мястото на взрива.

Третата степен изгаряне се характеризира с умъртвяване на кожата и образуване на рани върху нея. Такива изгаряния се получават на разстояние 1,5 км от мястото на взрива.

На 1 км разстояние от мястото на взрива светлинното излъчване овъглява откритите части на тялото.

Степента на поразяването на човека от светлинното излъчване зависи не само от степента на изгарянето, но и от размерите на поразените части на тялото. В повечето случаи изгарянията, предизвикани от светлинното излъчване, ще обхващат сравнително малки части от кожата на лицето, врата, китките на ръцете и др.

На непосредствено въздействие на светлинното излъчване са изложени само откритите части на тялото, които са обърнати към страната на взрива и са осветени от него. Затова всяка непрозрачна преграда, която прикрива човека от действието на светлината, ще го предпази от поражението на светлинното излъчване.

Въздействието на светлинното излъчване върху хората зависи и от материята на дрехите им, от техния цвят, дебелина и дори от плътността на прилягането им към тялото. Хората, облечени с тъмни дрехи, ще получат по-големи поражения, отколкото онези, които са облечени със светли дрехи.

Така например в японските градове Хиросима и Нагазаки група японски войници, които са се намирали на разстояние 1500 м от мястото на взрива и са били облечени с облекло със защитен цвят, не са получили сериозни поражения от светлинното излъчване. Хората, които са се намирали на същото разстояние от мястото на взрива, са претърпели различни по степен поражения в зависимост от цвета на дрехите, с които са били облечени (рис. 12). Изгарянето зависи и от това, дали дрехата е по-плътна, или по-слабо прилепнала към тялото.

Рис. 12. Светлинното излъчване е сгорило тези места на тялото, които са били покрити от черните петна на дрехата

Установено е, че седналите хора, които са били с лице към взрива, са получили изгаряния или затлейване на дрехите на колената, където дрехата е най-плътно прилепнала. Вълнените и ленените тъкани се запалват по-трудно от памучните и с това по-добре предпазват от изгаряния.

Поразяването на зрителните органи от светлинното излъчване може да бъде в различна степен в зависимост от силата на излъчването и от неговия състав. Освен видимите лъчи в състава на светлинното излъчване има и невидими лъчи — ултравиолетови и инфрачервени. Ултравиолетовите лъчи могат да предизвикат възпаление на външната обвивка на окото, а в по-

тежки случаи — и на роговицата, съпроводено с остра болка в очите, сълзотечение, страх от светлината и зачервяване на очната ябълка. Инфрачервените лъчи могат да предизвикат в различна степен потъмняване на ретината и в зависимост от степента на потъмняването настъпва по-малко или по-голямо отслабване на силата на зрението, а в редки случаи и пълна слепота. Видимата част от светлината причинява временно ослепяване, подобно на това, което се получава при гледане срещу силно слънце или волтова дъга.

Пораженията на очите от светлинното излъчване на атомния взрив са обикновено комбинирани — от видимите и невидимите лъчи на светлинното излъчване. Временно нарушаване функцията на зрението например е възможно у лица, които гледат блясъка на взрива на атомна бомба от среден калибър от разстояние 10 км. Закриването на очите с ръце или само замижаването в момента на взрива в значителна степен намалява поражението.

Броят на жертвите в японските градове Хиросима и Нагазаки от светлинното излъчване в сравнение с общия брой жертви при атомния взрив е бил около 15%.

Поражения от проникваща радиация. Проникващата радиация представлява поток от гама-лъчи и неутрони (рис. 13). Този поток действа в продължение на 10—15 секунди. Той прилича на рентгеновите лъчи и може да прониква през различни материи и да въздейства на живите същества в радиус около 2 км от мястото на взрива.

Проникващата радиация при надземния и особено при подземния и подводния атомен взрив значително отслабва, защото радиоактивните излъчвания се поглъщат от земята и водата.

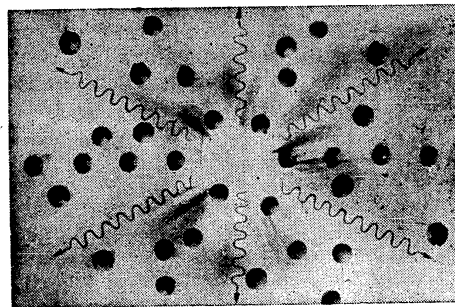

Рис. 13. Проникваща радиация — невидим поток от гама-лъчи (начупените линии) и неутрони (точкестата)

Пораженията, които причинява проникващата радиация, са присъщи само на атомното оръжие. Подложен на въздействието на проникващата радиация, човек обикновено не изпитва никаква болка и у него не се забелязват никакви видими изменения. Но след известно време у поразените от проникваща радиация се развива специфично заболяване, което се нарича лъчева болест.

Проникващата радиация нарушава нормалния обмен на веществата в организма, дейността на клетките и на отделните органи и системи. Степента на поразяването на организма от проник-

ващата радиация зависи от получената доза на радиация и от характера на облъчване (общо облъчване или облъчване само на някои части от тялото). Степента на поразяването значително зависи и от устойчивостта на организма. Така например в японските градове Хирошима и Нагазаки хората, намиращи се на еднакво разстояние от мястото на взрива, различно са пострадали от проникващата радиация. Физически по-закалените хора се оказали по-устойчиви срещу проникващата радиация и заболели от лъчева болест в много по-лека форма, а физически по-незакалените заболели по-тежко. Общото изтощаване на организма, голямата физическа умора и наличността на рани по тялото увеличават степента на поражението от радиацията.

Човек, облъчен изцяло, получава по-тежки поражения, отколкото при облъчване на отделна част от тялото, макар и в по-голяма степен.

Заболяването от лъчева болест е възприето да се дели на три степени — лека, средна и тежка.

При доза на облъчване, по-малка от 100 рентгена (облъчването се измерва със специални единици, наречени рентгени), заболявания от лъчева болест изобщо не се получават.

Лъчева болест от лека степен се развива при доза на облъчване от 100—200 рентгена и се характеризира с обща слабост, отмяляване, непродължително главозамаяване, гадене и намаляване на белите кръвни телца. Такова заболяване е възможно при атомен взрив на разстояние до 1500 м.

Лъчева болест от средна степен се развива при доза на облъчване от 200—300 рентгена и се характеризира с главоболие, повишаване на температурата, сънливост, повръщане, диария и

други разстройства. Това заболяване се получава при атомен взрив на разстояние до 1400 м.

Лъчева болест от тежка степен се развива при доза на облъчване повече от 300 рентгена и се характеризира със силно главоболие, повишаване на температурата до 40°, сънливост, рязко спадане на апетита, жажда, стомашно-чревни разстройства, кръвотечение във вътрешните органи и по кожата. Понижава се общото съпротивление на организма против различните видове заразни заболявания в резултат на намаляване количеството на белите кръвни телца. Такова заболяване се получава при въздействие на радиацията на разстояние до 1300 м от мястото на взрива. Може да се получи и крайно тежка степен на заболяване, което да доведе до смъртен случай, при разстояние до 1 км от мястото на взрива.

Характерно за лъчевата болест от която и да е степен е наличието на така наречения скрит период на заболяване, в течение на който не се проявяват никакви външни признаци. Продължителността на този период зависи главно от получената от организма доза радиация. Обикновено колкото е по-голяма дозата, толкова е по-кратък скритият период на заболяването. Така при тежки степени на болестта скритият период не надминава 8—10 часа, а понякога такъв може и съвсем да няма. При заболяване от средна степен скритият период може да продължи няколко денонощия и да достигне до 2—3 седмици. През време на скрития период поражението може до известна степен да запази работоспособността си и да изпълнява работа, която не е свързана с изразходване на голяма физическа сила. Степента на поразяване на хората от про-

никващата радиация значително се намалява, когато те се намират в скривалища, изби и разни изкопни средства за защита. Така например обикновеният окоп с дълбочина 1,5 м намалява силата на облъчването няколко пъти.

Рис. 14. Облак с характерна гъбовидна форма, носещ в себе си образувалите се при взрива радиоактивни вещества

метите, хората и др. На мястото на взрива се образува кълбовиден облак с характерна гъбовидна форма, която той получава, издигайки се в продължение на няколко минути на височина 10—15 км (рис. 14). Този облак засмуква и

Броят на пострадалите от проникващата радиация в японските градове Хирошима и Нагазаки по отношение на общия брой жертви е 5—15%. При това трябва да се има предвид, че нападението е било внезапно, липсвала е организация и достатъчна медицинска помощ.

Поражения при радиоактивно заразяване. Радиоактивното заразяване се причинява от радиоактивните частици, които се получават при атомния взрив. С тези частици се заразяват въздухът, местността, пред-

FOR OFFICIAL USE ONLY

известно количество прах, заедно с който при разсейването на облака се утаяват върху земната повърхност и радиоактивните вещества. Диаметърът на облака е равен на няколко километра.

При въздушния атомен взрив радиоактивното заразяване е незначително, тъй като радиоактивните вещества се разпръскват върху голяма площ и дават незначителна концентрация на квадратен сантиметър от площта. Така например в японските градове Хирошима и Нагазаки хората са се движили няколко минути след взрива в епицентъра му и не са получили никакви сериозни поражения.

При надземния атомен взрив радиоактивните продукти се смесват с разтопената почва, създавайки по този начин значително по-силно заразяване на местността в района на взрива.

При подводния атомен взрив радиоактивното заразяване се получава в ограничена зона, в резултат на което водата в района на взрива силно се заразява. При подводен атомен взрив близо до бреговете се получава силно радиоактивно заразяване на крайбрежието вследствие на изхвърлянето на брега на радиоактивната вода и от падането на радиоактивни продукти от облака.

При подземния атомен взрив изхвърлената от ямата почва частично се разтопява и се смесва с радиоактивните вещества. В резултат на това степента на заразяване на местността в района на такъв взрив е значително по-голяма, отколкото при въздушния и надземния взрив.

Хората, които се намират в радиоактивно заразена местност, могат да получат поражения от радиоактивно заразяване, които по своя характер приличат на пораженията от проникващата радиация. Този характер на пораженията се обяс-

нява с това, че както в единия, така и в другия случай те се определят от действието на радиоактивното излъчване от радиоактивните частици, попаднали върху земята, дрехите, техниката, с която си служи човек, имуществата, продуктите, водата и други предмети.

Обаче поразяването на хората от радиоактивни вещества има и съществени особености. Радиоактивните вещества, попаднали върху откритите места на човешкото тяло — ръцете, лицето, слезестите ципи на носа, очите, могат да предизвикат по тях рани и възпаления. Освен това радиоактивните вещества могат да попаднат вътре в организма по дихателните пътища или с помощта на зарамена вода и заразени продукти. Попаднали в организма, те могат да предизвикат възпаления, а също и радиоактивни излъчвания, които да поразят жизнено важни органи на човека. Облъчването, което се получава при радиоактивно заразяване, в зависимост от това за колко време радиоактивните частици се разпадат може да бъде по-продължително, отколкото проникващата радиация при атомния взрив, която, както се подчерта, трае 10—15 секунди.

Прониквайки вътре в организма, радиоактивните вещества се разнасят от кръвта по всички органи и тъкани. По-голямата част от тях обикновено за първите два до четири дни се изхвърлят с урината и изпражненията. Останалата част от радиоактивните вещества може дълго да се задържи в органите и тъканите, оказвайки с излъчването си продължително въздействие на организма. Костите, черният дроб, бъбреците, далакът са местата, където най-много се задържат радиоактивните вещества, попаднали в организма. Степента на поражението се определя главно

от количеството на попадналите вътре в организма радиоактивни вещества. При попадане в организма на голямо количество радиоактивни вещества може да се развие лъчева болест от една или друга степен.

Броят на пострадалите от радиоактивното заразяване в японските градове Хирошима и Нагазаки по отношение на общия брой жертви е 3—5%.

Комбинирани поражения. От изложеното дотук се вижда как поразяващите фактори на атомния взрив въздействуват поотделно на човешкия организъм. Но човек може да бъде поразен също и от едновременното, комбинирано въздействие на всички фактори на атомния взрив или на няколко от тях, в резултат на което се получават комбинирани поражения от наранявания, изгаряния и лъчева болест. При едновременно въздействие на всички поразяващи фактори на атомния взрив заболяванията у човека протичат още по-тежко. Така лъчевата болест усложнява развитието и лекуването на наранявания, а те от своя страна усложняват развитието и лекуването на лъчевата болест. Характерът и степента на комбинирани поражения зависят от условията, в които се намира човек в момента на взрива и след него.

Използуването на различни укрития може да намали комбинирани поражения, като изключи действието на някои от поразяващите фактори, а в много случаи да осигури и пълна защита.

са се запазили на по-близки разстояния от центъра на взрива, отколкото тези, които са били разположени на предните скатове откъм страната на взрива или на равнинна местност (рис. 15 и рис. 16). В населени места с гъсто застроени многоетажни здания разрушенията ще бъдат

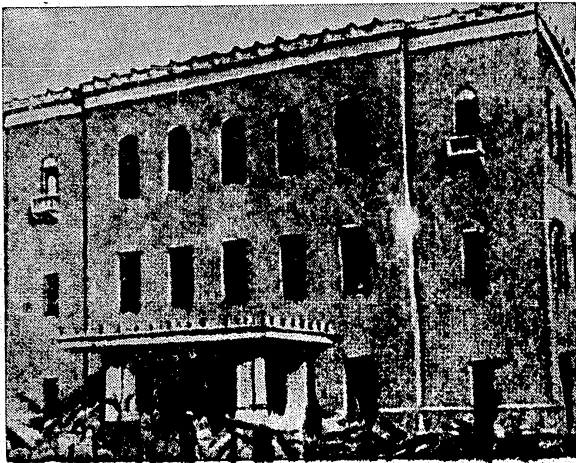

Рис. 17. Железобетонно-скелетно здание, намиращо се на 275 м от мястото на взрива, след атомния взрив в гр. Нагазак

по-големи, отколкото в такива с по-рядко застроени и малоетажни здания. По-устойчиви са вкопаните и особено подземните съоръжения. От надземните постройки и съоръжения по-устойчиви на действието на атомния взрив са тези с железобетонна конструкция. Така едно здание с железобетонна конструкция в гр. Нагазак (къ-

дето земетресенията са били чести), което се е намирало само на 275 м. от мястото на взрива на атомната бомба, не е претърпяло сериозни повреди на своята конструкция (рис. 17).

Многоетажните здания с тухлени стени и различните дървени постройки са по-малко устойчиви на действието на атомния взрив. Пълно разрушаване на многоетажни тухлени постройки и силно разрушаване на малоетажни такива от въздушен атомен взрив на среднокалибрена атомна бомба се получава на разстояние 1500—2000 м

Рис. 18. Паянтова постройка след атомен взрив на разстояние 2500 м от мястото на взрива

от мястото на взрива. Силно разрушаване на многоетажни тухлени постройки и на такива с дървена конструкция (паянтови) и средно раз-

рушаване на постройки с железобетонна конструкция се получава на разстояние от 2000—2500 м от мястото на взрива. Средно разрушаване на тухлени постройки и силно разрушаване на къщи с дървена конструкция се получава на разстояние от 2500—3200 м (рис. 18). Слабо разрушаване на тухлени постройки (повреждане на покриви, врати, прегради) и средно и слабо разрушаване на къщи с дървена конструкция се получава на разстояние от 3200—4500 м. Разрушаване на отделни навеси и прегради се получава на разстояние от 4500—6000 м. Стъкла на прозорци и на стъклени части на здания се разрушават на разстояние от 8000—10 000 м.

Светлинното излъчване играе немалка роля, като причинява пожари на леснозапалителни материали, от които са построени някои от зданията или се намират в тях. Пожарите, предизвикани от светлинното излъчване, и тези, възникнали в резултат на ударната вълна, увеличават разрушенията на постройките и съоръженията.

От казаното дотук следва, че жилищните здания не могат да служат за защита на хората от атомния взрив освен избите на многостажните такива, на които трябва да се устроят сигурни изходи.

Мостовете са изложени на най-големи разрушения, ако взривът на атомната бомба се произведе встрани от тях. В такъв случай ударната вълна на взрива при мостове със здрави устои може да отхвърли горния строеж на моста на значително разстояние. Понтонните мостове или саловете, които населението си устройва, могат да бъдат откъснати от местата, където са закотвени,

и да бъдат разрушени на по-големи разстояния.

Защитните съоръжения, които населението си устройва за лична защита, са значително по-устойчиви в сравнение с жилищните постройки. От построените от населението на японските градове Хиросима и Нагазаки скривалища, покрити с 50—80 см пръст, на разстояние 280 м от мястото на взрива само 50% от тях са били разрушени, а на разстояние повече от 800 м нито едно такова скривалище не е било разрушено. На откритите защитни съоръжения, като окопи и др., от действието на взрива най-често се разрушават стените. Разрушението зависи от характера и състоянието на почвата и от това, дали стените са укрепени. Неукрепен окоп се разрушава от взрива на атомна бомба среден калибър на разстояние, по-голямо от 600 м, а облицован окоп се разрушава частично на разстояние от 700—800 м. Такъв окоп е надеждно укритие при липса на специални скривалища.

От казаното дотук е видно, че защитните съоръжения, специално направени за защита от атомния взрив, или изкопаните от населението укрития за лична защита са много по-надеждни, отколкото жилищните постройки.

Повреди на транспорт и техника

Атомният взрив може да нанесе повреди даже и на сравнително големи разстояния на транспортна техника и свързочна мрежа. На автомобилите и тракторите, разположени на открито, могат да бъдат сериозно повредени каросериите, ка-

бините, радиаторите, капациите на двигателите от въздушен атомен взрив на среднокалибрена атомна бомба на разстояние до 1500—1800 м. Разрушаване на същите до степен на невъзможност да бъдат използвани се получава на разстояние 800—1000 м.

Телефонните, телеграфните и радиоапаратурите, разположени в здания или укрития, се запазват само ако последните не бъдат разрушени. Телефонните линии и стълбове могат да бъдат повредени на разстояние до 1800 м.

Имуществото на машинно-тракторните станции и на машиностроителните заводи, разположено на открито на разстояние 1000—1500 м от мястото на взрива, се разхвърля от атомния взрив, при което се поврежда опаковката и отчасти и самото имущество. Характерът на повредите на такова имущество, поставено в складове, зависи от здравината и огнеустойчивостта на складовете.

Горивните и смазочните материали, които се съхраняват на открити площадки, могат да се запалят на разстояние до 500 м от мястото на взрива, а на разстояние до 800 м съдовете могат да бъдат повредени и материалите разлеги.

Повреди на имущество, продоволствие и фураж

Атомният взрив може да нанесе значителни повреди на различните видове имущества, продоволствия и фураж. Имущества, като текстилни, вълнени и други, могат да бъдат радиоактивно заразени или да бъдат запалени. Ако са опаковани, заразява се само опаковката. Такива имущества, главно текстилните, могат да бъдат запалени при въздушен атомен взрив на среднокалибрена атомна бомба на разстояние 1500—2000 м от

мястото на взрива. В продоволствията, разположени на открито на разстояние до 800 м, от действието на проникващата радиация може да възникне силна изкуствена радиоактивност, особено ако в състава им има готварска сол. Продукти, като ориз, сол, захар, месо и др., могат да бъдат радиоактивно заразени от попадналите върху тях радиоактивни вещества. Ако не се вземат мерки за съвременното отстраняване на тези вещества, такива продукти стават негодни за употреба, защото може да предизвикат поражения у хората, които ще ги консумират.

Фуражът — зърнен и тревен — може да бъде запален от светлинното излъчване или да бъде заразен с радиоактивни вещества, получени при атомния взрив.

Пожари при атомния взрив

Както вече се подчерта, от непосредственото действие на светлинното излъчване и при разрушенията от ударната вълна на здания, подземни и надземни съоръжения, които са свързани с неизключена електрическа и газова мрежа, и от повредите на незагасени пещи, фурни, печки и други отоплителни съоръжения възникват много пожари от голям мащаб.

Представа за характера на възможните пожари, които могат да се предизвикат при разрушенията от ударната вълна на атомния взрив от среднокалибрена атомна бомба, може да се получи от посочените на стр. 42 ориентировъчни данни.

Тези данни се отнасят за пожари на жилищни и промишлени здания и съоръжения при въздушен атомен взрив на няколкостотин метра над земята. При атомен взрив непосредстве-

Ориентировъчни данни за характера на възможните пожари, които може да причини среднокалибрена атомна бомба, на жилищни, обществени и промишлени постройки

Характер на пожарите	Разстояние от епицентъра на взрива в м.
Пълно опожаряване на надземните жилищни, обществени и промишлени здания от всички видове	до 800
Пълно опожаряване на всички видове тухлени здания и на дървени къщи; силно опожаряване на промишлени здания с железобетонна и металическа конструкция	800—1500
Пълно опожаряване на многоетажни тухлени здания; силно опожаряване на малоетажни тухлени здания	1500—2000
Силно опожаряване на многоетажни тухлени здания и къщи с дървена конструкция; средно опожаряване на промишлени здания с бетонна конструкция	2000—2500
Средно опожаряване на тухлени здания; силно опожаряване на къщи с дървени конструкции (когато в последните има неугасени печки или други запалителни инсталации)	2500—3200
Слабо опожаряване на тухлени здания; средно и слабо опожаряване на къщи с дървена конструкция при наличие на работещи в момента запалителни инсталации	3200—4500

но върху земята пожарите са 10—15 % по-малко в сравнение с посочените в таблицата. При това трябва да се има предвид, че в резултат на ударната вълна пожарите възникват само ако в зданията или съоръженията има неугасени печки или други запалителни инсталации, които в момента работят, или пък електрическата мрежа

при разкъсването ѝ от разрушенията даде късо съединение.

В японския град Хиросима радиусът на напълно разрушените здания е бил около 1500 м и в този радиус, съответно на разрушенията, пожарите са били най-големи и се е образувала огнена буря, която е бушувала, докато е било опожарено почти всичко, което е могло да гори. В гр. Нагазаки обаче, който не е разположен на равнина както Хиросима, действието на светлинното излъчване е било по-слабо и разрушенията са били по-малко, поради което пожарите са имали разпокъсан характер и не се е образувала огнена буря. Това се обяснява, първо, с характера на местността, която е била нагъната, второ, с плътността на застрояването на града и трето, с атмосферните условия. Тъй като нагънатата местност, на която е разположен Нагазаки, не е позволила да се получат разрушения на обща площ от около 1,5 км, каквато теоретически е необходимо, за да се получи огнена буря, то пожарите не са имали характера на такава. Освен това, докато в гр. Хиросима по време на атомния взрив времето е било съвсем спокойно и с това е бил осигурен достатъчен въздух от всички посоки, който е подхранвал пожарите, за да се образува огнена буря, в гр. Нагазаки по време на взрива е духал доста силен вятър, който е гласкал огъня в една посока, с което е изключил възможността за създаване на такава буря. На трето място, голяма част от зданията в Хиросима били на един-два етаж и били построени от лесно запалващи се материали, докато в Нагазаки взривът е бил възпроизведен над по-голямата част от града, намираща се на предните скатове на хълмовете, където зданията са били по-солид-

ни. В кварталите, намиращи се на обратните скадове на хълмовете, където ударната вълна на атомната бомба не е причинила съществени разрушения, не са възникнали пожари. В тези квартали пожарите са възникнали не само при разрушенията от ударната вълна, но дори и от действието на светлинното излъчване. При това трябва да се има предвид, че не всички разрушения са свързани с възникване на пожар. Така например тежка моторна кола, която се е намирала на около 1200 м от мястото на взрива, е била разрушена, но не се е запалила, тъй като не е била заредена с гориво. Много от частично разрушените и полуразрушените от ударната вълна постройки могат да не се запалят от собствените си отоплителни инсталации, а запалването им да се причини от близки пожари. За запазването на такива постройки значителна роля играят противопожарните предпазни мероприятия, които населението трябва предварително да изпълни.

При взрива на атомна бомба пожарите се причиняват и от непосредственото действие на светлинното излъчване. Поради голямата интензивност на светлинното излъчване и разстоянието от което се вижда огненото кълбо, общото впечатление е, че то може да причини пожари на много големи разстояния. Разстоянията, на които светлинното излъчване може да причини пожари, са в зависимост главно от продължителността на неговото действие. Дори и при взрив на голема калибрена атомна бомба светлинното излъчване има съвсем краткотраен характер — не повече от 2—3 секунди. Затова то не може да причинява пожари на много големи разстояния. В японските градове Хиросима и Нагазаки светлинното излъчване е причинило пожари на разстояние около

1500—2000 м от мястото на взрива. Паянтови постройки, които са се намирали на разстояние повече от 2000 м от мястото на взрива, не са се запалили от действието на светлинното излъчване.

В населените места светлинното излъчване може да запали в радиус от 2000 м сухи дървета, дъски, дървени постройки, покриви от слама, сено, сухи текстилни произведения и др.

От досегашните опити с атомно оръжие е констатирано, че в населените места по периферията на огнения радиус светлинното излъчване причинява пожари главно на покривите, които са направени от лесно запалими материали и на тавански помещения, в които са складирани такива материали и вещи, като дърва, хартии, дребни и др.

На близки разстояния, по-малки от 1500—2000 м от мястото на взрива, светлинното излъчване може да запали почти всички дървени части на постройките — врати, прозорци и др.

Рязка граница между пожарите, причинени от светлинното излъчване, и тези, предизвикани при разрушенията от ударната вълна, не може да се направи. Това се потвърди главно от опита, получен в Хиросима и Нагазаки, където зданията, които не са били разрушени от ударната вълна поради здравината на своята конструкция, са били напълно обгорени. Така например железобетонното скелетно здание, показано на рис. 17, макар и да не е претърпяло сериозна повреда на своята конструкция, всички дървени части — врати, прозорци, дори и мебели в зданието, са били унищожени от пожар, предизвикан първо от светлинното излъчване, а след това и от разкъсването на електрическата инсталация. Светлинното излъчване предизвиква пожари, ако обек-

тите се намират на равнинна местност. Ако обектите са на пресечена местност, макар и на малки разстояния от мястото на взрива, гънките на местността ги запазват от действието на светлинното излъчване. Така например светлинното излъчване не е причинило пожари на постройките в гр. Нагазаки, които са се намирали на обратните скатове на хълмовете, въпреки че голяма част от тях са били дървени. Това се обяснява с обстоятелството, че действието на светлинното излъчване е праволинейно. Затова всяка непрозрачна преграда е защита от светлинното излъчване и може да предпази обектите от пожар.

Светлинното излъчване не може да предизвика пожари на разстояния, по-големи от около 2000 м, поради това че времетраенето му от 2—3 секунди е недостатъчно, за да нагрее и запали дори и най-лесно запалимите материали.

Всички дървени постройки, които са били боядисани с вар, не са се запалили от светлинното излъчване. Всички стъклени прегради в постройките, като прозорци и др., които са били боядисани или затъмнени със задържащ светлината цвят, не са пропуснали светлинното излъчване, поради което и най-лесно запалителните материали, намиращи се зад такива стъклени прегради, не са се запалили. След действието на светлинното излъчване същите прегради са били разрушени от ударната вълна на взрива и пожарите са възникнали в резултат на разрушенията.

Светлинното излъчване може да запали гори (особено боровите).

В селскостопанските райони светлинното излъчване може да причини пожари на местата,

където има складирани на открито сух фураж, дървен материал, гориво-смазочни материали и др.

БОЙНИ РАДИОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА

Бойните радиоактивни вещества представляват смеси от отпадъците на атомната промишленост или пък са специално приготвени. Те се употребяват във вид на разтвор или прах, поставени в авиационни бомби, ракети и други средства. Авиационните бомби, заредени с бойни радиоактивни вещества, могат да се хвърлят от специално пригодени самолети от всякаква височина. Бойните радиоактивни вещества могат да бъдат смесени и с бойни отровни вещества.

Бойните радиоактивни вещества, както и радиоактивните вещества, получени при атомния взрив, са способни да причинят поразяване не само чрез попадането им в организма и по кожата, но и чрез облъчване на организма от значително разстояние.

Бойните радиоактивни вещества нямат специфичен мирис, цвят и други външни признаци, които са свойствени на много от бойните отровни вещества. Затова те могат да бъдат открити само с помощта на специални дозиметрични уреди. Бойните радиоактивни вещества са устойчиви и не могат да бъдат неутрализирани по какъвто и да е начин. Никакви химически вещества не могат да унищожат поразяващите свойства на бойните радиоактивни вещества и радиоактивността им не може да бъде прекратена от действието на никакви външни фактори.

Единственият възможен начин за значително отслабване на степента на заразяване е механичес-

кото отделяне на бойните радиоактивни вещества от заразените обекти.

Заболяването на поразените с бойни радиоактивни вещества хора се проявява след известен период от време — от няколко часа до 5—10 дни след въздействието. Поразяващото действие на бойните радиоактивни вещества се намалява с течение на времето вследствие на тяхното разпадане. Бойните радиоактивни вещества въздействуват на човешкия организъм и животните също така, както и радиоактивните вещества, получени при атомния взрив, като причиняват рани и възпаления главно по откритите части на човешкото тяло и заболяване от лъчева болест. Бойните радиоактивни вещества могат да заразят въздуха, местността, предметите, водата, продоволствието, фуража и др.

Заразяването и степента на пораженията от бойните радиоактивни вещества са същите, както и от радиоактивните вещества, получени при атомен взрив, само че заразяването с бойни радиоактивни вещества може да бъде по-силно на строго определени площи или обекти по избор на противника. Заразяването и степента на пораженията са в зависимост от организацията на защитата — доколко тя ще може да се бори срещу употребата и действието на тези вещества.

**

От изложеното дотук е видно, че атомното оръжие предизвиква както отделни, така и комбинирани поражения. Комбинираните поражения на сградите и други обекти се състоят в това, че те могат да бъдат разрушени и запалени едновременно,

а останалите годни за използване жилища да бъдат и радиоактивно заразени. Човек може да получи комбинирано поражение от едновременното действие на ударната вълна, светлинното излъчване, проникващата радиация и радиоактивното заразяване.

Този комбиниран характер на пораженията на атомния взрив американските империалисти използват, за да сплашат миролюбивите страни и народи с атомното оръжие и да парализират тяхната воля за мирно социалистическо развитие.

Изучаването на последствията от атомните бомбардировки над японските градове Хиросима и Нагазаки и на резултатите от изпробването на атомни бомби досега донякъде охладиха разгорените глави на американските стратегии на атомна война. За това значително помогна и обстоятелството, че Съединените щати престанаха да бъдат монополисти в производството на атомното и водородното оръжие. Освен това досега практически е установено, че и срещу атомното оръжие, както и срещу другите видове оръжия, е възможно да се организира надеждна защита.

Глава трета

ПРОТИВОАТОМНА ЗАЩИТА НА НАСЕЛЕНИЕТО

ЦЕЛ, МЕРОПРИЯТИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ПРОТИВОАТОМНАТА ЗАЩИТА

От изложеното дотук се вижда, че атомното оръжие е изключително мощно средство за унищожаване както на хората и животните, така и за разрушаване на материалните придобивки на обществото, като здания, съоръжения, имущество и пр. Поразяващото действие на атомното оръжие създава възможност за неговото ефикасно използване както във всички видове бойни действия, така и за нанасяне на мощни удари по различни обекти в дълбокия тил. Обаче отчитайки сравнително ограничените възможности за производство на това оръжие, трябва да се подчертае, че то ще се използва главно по най-важните обекти. Такива обекти освен войските и средствата за воюване са и най-важните промишлени и административни центрове, пристанища, големи жп. възли, мостове и складови райони. Затова една от най-важните предпоставки за успешното изпълнение на задачите, които стоят пред населението във време на война, дори и при използване от противника на атомно оръжие е организацията на надеждна противовъздушна, противохимическа и противоатомна отбрана.

Историята на войните доказва по убедителен начин, че прилагането на нови видове оръжие предизвиква и появата на ефикасни средства за

противодействие. Опитите показаха, че и срещу атомното оръжие съществуват прости начини и надеждни средства за защита.

Противоатомната защита на населението има за цел — първо, да не допусне противникът да извърши атомно нападение и второ, да се предпазят населението и обектите от действието на атомното оръжие, в случай че противникът успее да извърши атомното нападение.

Противоатомната защита на населението включва :

оповестяване на населението за опасност от въздушно нападение;

познаване и умело използване на индивидуалните средства за противоатомната защита и на начините и средствата за самопомощ и взаимомощ;

устройване на колективни защитни съоръжения и използване на местността и местните предмети за противоатомна защита;

провеждане на непрекъснато радиационно разпознаване;

познаване и умело прилагане на начините и средствата за ликвидиране на последствията от атомно нападение;

познаване и умело изпълнение на задълженията при атомно нападение и умело действие в заразен район.

Сложността на задачите по защита на населението от пораженията на атомното оръжие изисква пълна организация и строго изпълнение на мероприятията по противоатомната защита. Такава организация трябва да съществува във всички населени пунктове, учреждения, предприятия, ТКЗС и ДЗС.

Противоатомната защита на населението се организира и изпълнява главно от органите и средствата на противовъздушната отбрана (ПВО) и на местната противовъздушна отбрана (МПВО). МПВО се организира в населените пунктове, учреждения, предприятия, ТКЗС и ДЗС.

Освен това при решаването на отговорните задачи по противоатомната защита широко участие взема и цялото население. Нарасналото значение на противоатомната защита изисква още повече да се внедрява и повишава противоатомната подготовка на всички граждани, за да могат активно да участвуват в тази защита.

При организирането на противоатомната защита на населените пунктове, учреждения, предприятия, ТКЗС и ДЗС органите на МПВО трябва да планират тази защита щателно и подробно.

Основната цел на планирането на противоатомната защита за всеки пункт или предприятие се състои в това: най-добре да се използват наличните сили и средства за защита на населението; да се запази промишлената и стопанска техника, животни, имуществва и пр. от действието на атомното оръжие и да се осигури постоянна възможност на населението да изпълнява успешно поставените от партията и правителството задачи.

От плана за противоатомната защита на даден населен пункт населението трябва да знае:

редът и сигналите за оповестяване на населението за въздушни нападения на противника;

кой и какви конкретни задачи има по устройство на защитни съоръжения или приспособяване на местни предмети и местността за противоатомна защита;

колко и какви щатни индивидуални средства за противоатомна и противохимическа защита и

колко подръчни такива трябва да се подготвят от населението;

къде в населеното място е подготвен умивачно-дезактивационният пункт и редът за използването му;

в какъв ред ще се изпълняват мероприятията за ликвидиране на последствията от атомното нападение: аварийно-спасителни, ремонтно-възстановителни, противопожарни, оказване на медицинска помощ, санитарна обработка и дезактивация, евакуиране на пострадали хора, промишлена и стопанска техника и пр.;

какво трябва да прави населението при атомно нападение и в заразен район.

Като се има предвид, че степента на поражението от атомното оръжие в значителна степен зависи от внезапността на атомното нападение и че основната маса поражения при атомен взрив се нанася в момента на взрива, своевременното предупреждаване на населението за въздушна опасност има важно значение.

Сигналите за оповестяване на населението за непосредствена въздушна опасност, които са едновременно и сигнали за опасност от атомно нападение, се установяват от централните (правителствени) органи и са еднакви за населението от цялата страна. Всички граждани трябва да знаят сигналите „Въздушна тревога“ и „Химическа тревога“. За оповестяване се използват радио, телефон, зрителни и звукови сигнали, като сигнала по телефона се предава, без да се чака ред.

При употребата на атомно оръжие от противника телефонната връзка между населените пунктове може в кратко време да се прекъсне. Органите на МПВО в малките населени пунктове, предприятия и други трябва бързо и самостоя-

телно да вземат мерки за запазването ѝ и за бързото ѝ възстановяване при повреда.

ИНДИВИДУАЛНИ СРЕДСТВА ЗА ПРОТИВОАТОМНА ЗАЩИТА И ИЗПОЛЗУВАНЕТО ИМ

За защита от порязващите фактори на атомния взрив — проникващата радиация, радиоактивното заразяване и светлинното излъчване — и от бойните радиоактивни вещества се използват индивидуалните средства за противохимическата защита — противогазът, защитното наметало, защитните чорапи, защитното облекло, защитната престилка, защитните ръкавици и др.

Противогазът предпазва сигурно от попадането на радиоактивните вещества по дихателните пътища в организма, а до известна степен и лицето и очите от въздействието на светлинното излъчване.

За защита на населението се използват общовойсковият противогаз тип „ШМ-1“ („Р“), противогаз „Държавна военна фабрика“ (ДВФ) и противогаз „ХЕМА“.

Противогазът тип „ШМ-1“ — комплектът се състои от следните части:

- дихател;
- лицева част;
- соединителен маркуч;
- торба за противогаза.

Предназначението на дихателя е да пречисти вдишвания от човека въздух от бойни отровни вещества, радиоактивен прах и болестотворни бактерии.

Дихателят има следното устройство:
тенекиена овална кутия с горно и долно дъно.

Тялото на кутията и дъната имат жлебове (зиги), които увеличават здравината;

на горното дъно има отвърстие с винт за съединяване на соединителния маркуч с лицевата част;

за влизане на външния въздух на долното дъно има отвор, който може да се запушва с гумена запушалка.

Вътрешността на дихателя е запълнена с три пласта: долен пласт — противодимен филтър, изработен от специален картон във вид на хармоника; среден пласт от химически поглъщатели; горен пласт от активиран въглен. Последните два пласта са разделени и прикрепени с телени мрежи.

Лицевата част на противогаза е предназначена да приеме през маркуча очистения от дихателя въздух и да защити очите, лицето и вътрешните органи от бойни отровни и радиоактивни вещества и бактерии.

Лицевата част се състои от шлем-маска с клапанна кутия и очила.

Действие на клапаните в клапанната кутия. При вдишване клапанът за издишване се затваря, а клапанът за вдишване се отваря. При издишване имаме обратното действие — клапанът за издишване се отваря, а клапанът за вдишване се затваря.

За предпазване стъклата на очилата от запотпяване се използват незапотяеми пластинки, които се поставят от вътрешната страна на стъклата и се притягат с притискащ металически пръстен. При липса на незапотяеми пластинки стъклата на очилата се натриват от вътрешната страна със сапунчето против запотпяване и леко

се разтвива с пръст до полу заване на равномерен тънък пласт.

Отвътре на клапанната кутия има две гумени тръбички — обтекатели, през които при вдишване влиза чист въздух, който предпазва очилата от изпотяване, като ги охлажда.

Съединителният маркуч е предназначен да преведе пречистения въздух от дихателя в лицевата част. Двата края на маркуча завършват с гайки за завиване на горното отворище на дихателя и на клапанната кутия.

Торбата за противогаза има три отделения: за дихателя, лицевата част и за поставяне на защитното наметало. От вътрешната страна на торбата е пришито джобче за поставяне на сапунчето против запотяване на очилата.

Защитните свойства на противогаза са:

- очиства въздуха от отровни димове;
- напълно поглъща парите от всички бойни отровни вещества и мъгли;
- задържа радиоактивните вещества и бактерии.

Устройството на противогазите „ДВФ“ и „ХЕМА“ е подобно на това на противогаз „ШМ-1“. Различават се от него по това, че вместо шлем-маска имат само маска, която се прикрепва на главата с ленти. Дихателят на противогаза „ШМ-1“ се различава от дихателите „ДВФ“ и „ХЕМА“ с по-съвършеното си устройство и с много по-голямата си защитна мощ.

Правила за ползуване, поддръжане и пазене на противогаза. Шлем-маските се произвеждат в пет ръста: нулев, първи, втори, трети и четвърти ръст.

Ръстът на шлем-маската се определя със сантиметър. Измерва се разстоянието от най-висока-

та точка на главата (темето), по бузите и брадата, а след това се измерва дължината между отворите на двете уши през челото над веждите. Данните на двете измервания се събират и в зависимост от полученото число се определя ръстът на шлем-маската.

Сбор на измерванията в см	Ръст на шлем- маската
до 93	0
от 93—95	1
от 95—99	2
от 99—103	3
над 103	4

Проверката се извършва в следната последователност:

проверява се целостта на лицевата част на противогаза и стъклата на очилата;

проверява се наличността на клапаните за вдишване и издишване, а също и здравината на свързване на клапанната кутия за шлем-маската; проверява се изправността на съединителния маркуч;

проверява се изправността на дихателя, след като се извади запушалката от отвора на дъното му.

Най-после противогазът се поставя, изважда се дихателят от противогазовата торба, запушва се отворът на дъното на дихателя с ръка и се вдишва дълбоко. Ако не влиза въздух под лицевата част, противогазът е изправен, а ако влиза, противогазът не е изправен и повредата трябва да се отстрани.

Противогазът се носи в три положения: по-ходно, готовност и бойно.

В походно положение противогазът се носи, когато няма непосредствена опасност от химическо нападение на противника. В походно положение противогазът се намира в торбата, която се носи от лява страна, като горният ѝ край трябва да бъде на височина на пояса, капакът ѝ да е закопчан, а ремъкът да минава през дясното рамо.

Противогазът се поставя в положение готовност при непосредствена опасност от химическо нападение на противника. За привеждане на противогаза в положение готовност трябва да се разкопчее капакът на торбата, за да се изкара околоръстният ремък, да се обвие около кръста и да се завърже за предната халка и най-после да се отпусне долният отвор на дихателя.

В бойно положение противогазът се поставя по сигнала „Химическа тревога“, по командата „Газ“ или самостоятелно при взрив на атомна бомба и при откриване на бойни отровни вещества на местността или във въздуха.

При поставяне на противогаза трябва: да се спре дишането и да се затворят очите; да се извади лицевата част от торбата; да се хване шлемът с двете ръце за удебелените му краища в долната част, като палците са отвън, а останалите пръсти отвътре на шлема; да се постави долната част на шлема под брадата и с придвижване на пръстите отдолу нагоре да се постави шлемът на главата така, че да няма гънки, а очилата да попаднат точно срещу очите; рязко да се издиша въздухът, да се отворят очите и да се възобнови дишането. Противогазът трябва да се поставя бързо (5 сек. за „ШМ-1“), което се постига със системна тренировка.

FOR OFFICIAL USE ONLY

Грижливото отнасяне, правилното пазене и поддържането на противогаза в добро състояние осигуряват сигурна защита на човека от всички бойни радиоактивни вещества.

Правилата за пазенето на противогаза са:

- всякога да се поддържа чист и изправен;
- в торбата да не се поставя нищо друго;
- температурата на въздуха в помещенията, къ-

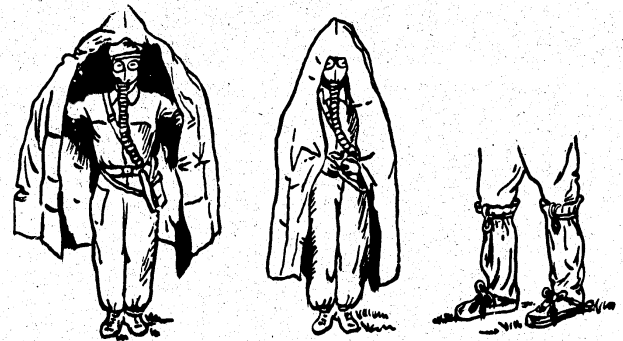

Рис. 19. Защитно наметало

Рис. 20. Защитни чорапи

дето се държи противогазът, трябва да бъде от $+5^{\circ}$ до $+15^{\circ}\text{C}$;

да се държи на сухо място и не по-близо от 1—1,5 метра от източник на топлина;

дихателят и торбата да се пазят от овлажняване;

да се пазят от удари, силни тласъци и сътресения;

системно да се проверява изправността на отделните части на противогаза, като особено внимание се обръща на клапана за издишване; лицевата част при замърсяване да се почиства с топла вода и сапун; зимно време при внасяне в затоплено помеще-

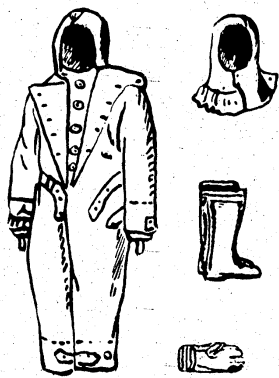

Рис. 21. Комплект защитно облекло

Рис. 22. Защитна престилка

ние да се избърсват овлажнените части със сух парцал.

Средствата за защита на кожата се изработват от гумирани тъкани или от импрегнирана хартия.

Защитното наметало (рис. 19) се използва за предпазване на кожата и облеклото от заразяване с бойни отровни и радиоактивни вещества.

Рис. 23. Памучно-марлена превръзка за носа и устата, предпазваща дихателните органи от радиоактивен прах

Рис. 24. Използуване на носна кърпа за предпазване от радиоактивен прах

Защитните чорапи (рис. 20) се използват при извършване на дезактивационни работи и при преминаване през заражена местност.

Защитните ръкавици се употребяват за предпазване на ръцете при провеждане на дезактивационни работи и особено при работа с

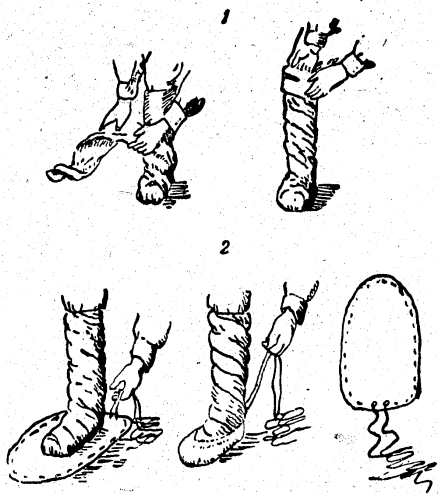

Рис. 25. Защита на краката от заразяване с подръчни средства: 1 — навиване върху краката на брезент, плат и др.; 2 — обуване краката с цървули от кожа

технически уреди, заразени с радиоактивни вещества.

Защитното облекло (рис. 21) се използва във всички случаи при действие в заражена

местност и при дезактивация на предмети, фураж и др.

Защитната престилка (рис. 22) се използва при работа в умивачно-дезактивационния пункт и при дезактивационните работи по почистване на продукти (месо, консерви, зеленчуци и др.) от радиоактивни вещества.

Тези средства за индивидуална защита след използването им трябва да се подложат на дезактивация, да се почистят, подсушат и приготвят за ново използване.

При липса на такива средства следва да се използват подръчни средства. За защита на дихателните органи могат да се използват кърпа за лице, кърпа за нос, марля, памук. Носната кърпа или кърпата за лице трябва да се сгънат няколко пъти, да се намокрят с вода и да се поставят като превръзка върху носа и устата, за да се диша през тях (рис. 23 и 24).

За предпазване на кожата и облеклото от радиоактивно заразяване и от светлинно излъчване могат да се използват наметала и качулки от бял плат, книжни защитни наметала, чорапи от плътен плат, които се слагат върху обувките. Могат да се използват още дрехи, брезенти, кожи, с които да се обвиват краката. От кожата могат да се правят цървули (рис. 25).

КОЛЕКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ПРОТИВОАТОМНА ЗАЩИТА И ИЗПОЛЗУВАНЕТО ИМ

За защита на населението от действието на атомния взрив се използват специално построени или приспособени защитни съоръжения, скривалища от избен тип и укрытия от прост тип — окопи и землянки.

Специално построените скривалища трябва да бъдат вкопани в земята на дълбочина 20—30 метра от повърхността. За направа на такива скривалища могат да се използват хълмове. Те дават сигурна защита на населението от всички поразяващи действия на атомния взрив. Хората, намиращи се в такива скривалища,

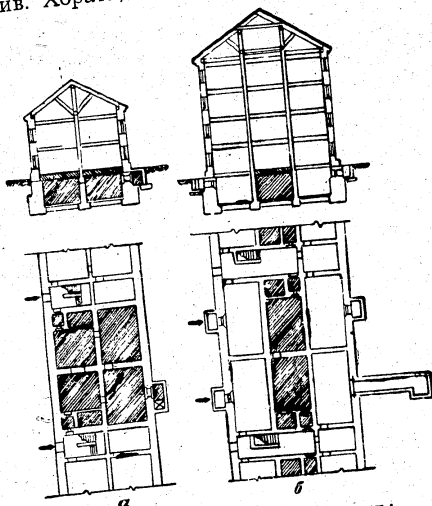

Рис. 26. Скривалища от избен тип:
 а — разполагане на скривалище във всички избени помещения;
 б — разполагане на скривалище в средните избени помещения

валища, разположени даже в епицентъра на въздушен атомен или водороден взрив, остават невредими.

Скривалищата от избен тип се създават в избените помещения на жилищните и други сгради. Те са основните скривалища за населението в градовете и са надеждно средство за защита (рис. 26). Тези скривалища могат да защитят укритите в тях хора от действието на атомния взрив на неголямо разстояние от центъра на взрива и от срутване на части от сградите, разположени над скривалищата или в съседство на тях. Те трябва да се намират близо до вътрешните ъгли на зданията, таванът им да не бъде от леснозапалителни материали, да няма наблизо складове с леснозапалителни вещества и да са в многоетажни здания. Скривалището трябва да има най-малко два входа.

Покривът и стените на избеното скривалище предпазват от проникващата радиация, като отслабват значително радиоактивното излъчване и предпазват сигурно от радиоактивното заразяване.

Помещенията в избеното скривалище трябва да бъдат отделени едно от друго с масивни стени, а входовете защитени с врати.

За отстраняване на възможността да проникне в скривалището въздух, заразен с радиоактивен прах или бойни отровни вещества, а също така и за предпазване от ударната вълна, вратите на входовете трябва да бъдат достатъчно здрави и плътно да прилягат към рамките (рис. 27).

За да се осигури свеж въздух в скривалищата, в които кислородът постепенно ще намалява, се поставя филтървентилационна уредба (рис. 28).

Основните елементи на филтървентилационната уредба са: въздухосмукателен канал, въздухопровод, противопрашен филтър, херметически клапани, филтърпоглъщател и вентилатор.

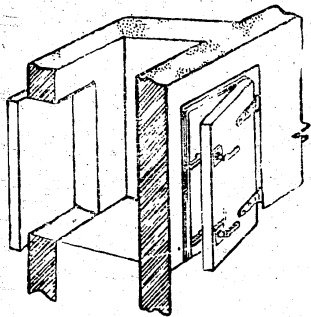

Рис. 27. Устройство на входа на скривалище

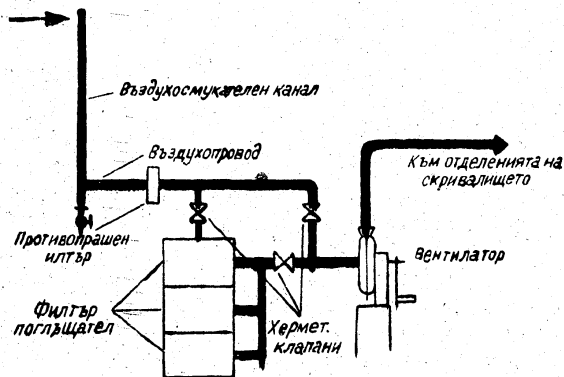

Рис. 28. Схема на филтървентилационна уредба

Радиоактивният прах във въздуха, резултат на атомния взрив, се задържа от филтървентилационната уредба и в скривалището се получава чист въздух. Филтървентилационната уредба е приспособена да работи при два режима: първи — когато вентилаторът подава външния въздух покрай филтъра непосредствено в скривалището, и втори (по сигнала „Химическа тревога“), когато външният въздух се подава в скривалището през филтърпоглъщателя.

Скривалищата трябва да са снабдени с осветление, вода, противопожарни средства и инструменти — железен лост, лопата, кирка, чука, брадва и др.

Укритията от прост тип са окопите и землянките. Те се изработват в кратък срок от време с подръчни материали и могат да осигурят защита от действието на ударната вълна, светлинното излъчване и проникващата радиация на по-значително разстояние.

Така например окопите, които са били направени от населението на японските градове Хиросима и Нагазаки за предпазване от обикновените авиобомби, снаряди и запалителни средства, са се оказали сравнително устойчиви срещу поразяващите действия на атомния взрив. Поразените хора, които са били в такива скривалища, са били 3—5 пъти по-малко, отколкото тези, които са се намирали на открито.

Окопите (рис. 29) са предназначени за кратковременно укриване на хора при атомно нападение. Те трябва да имат дълбочина 2—2,20 м и широчина — долу 80 см и горе 100—120 см. Покриват се с дървени греди и насип от пръст с дебелина 69—80 см. Стените на окопите се укрепват с дъски, пръти или други подръчни матери-

ли. В окопите могат да се направят и пейки за сядане.

Очертанието на окопите трябва да е във вид на начупена линия със заоблени чупки, защото

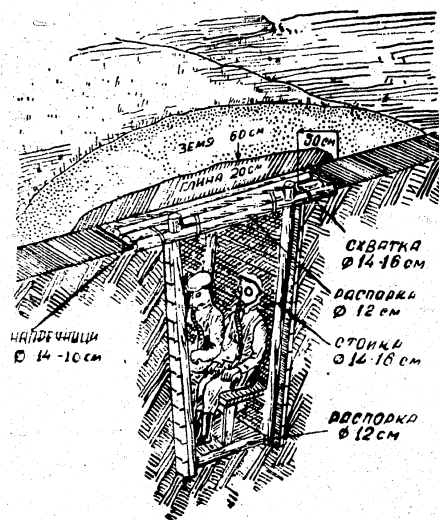

Рис. 29. Окоп

острите чупки са по-неустойчиви на ударната вълна. Всеки участък от окопа трябва да побира не повече от 20 човека. Входовете на покритите окопи трябва да се затварят с врати или дървени щитове от здрав материал, за да издържат на действието на ударната вълна и да намаляват силата на проникващата радиация. Вратите трябва

ва да бъдат замазани с кал, вар или глина, за да предпазват от светлинното излъчване.

Землянките (рис. 30) са предназначени за укриване и продължителен престой на хора, затова те се отопляват (обикновено с железни печки) и в тях се правят нарове за спане. Една землянка се прави за укриване на не повече от 30 човека. Землянките се вкопават в земята напълно или частично, имат правоъгълна форма, като стените и покривите им се правят обикновено от греди, дебели дъски или траверси.

Когато в близост до населеното място или предприятие има тунели, пещери и др., целесъобразно е на първо място те да се използват за скривалища. Скривалища, които се устройват в такива места, трябва да отговарят на същите условия,

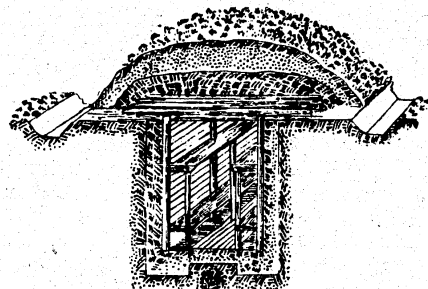

Рис. 30. Землянка

както и специалните подземни скривалища.

Подземните скривалища с голяма вместимост трябва да се разделят на по-малки части чрез защитни стени, на които се поставят здрави защитни врати.

В населените пунктове могат да се приспособяват за скривалища и здравите сутеренни помещения, които могат да осигурят защитата от поразяващото действие на атомния взрив.

За да осигурят защитата от поразяващото действие на атомния взрив, сутеренните помещения трябва да бъдат съответно усилены, като за целта се извършва следното:

таванските плочи на сутеренните помещения се усилват с дървени или металически рами с оглед да издържат допълнителното натоварване от разрушенията на горните етажи и налягането на ударната вълна, а за предпазване от действието на проникващата радиация се засипват с пръст;

прозорците и всички ненужни отвори се затварят с чували, напълнени с пръст;

стените на подусрутените помещения, които стърчат в близост на използваните сутерени, се разрушават;

до входовете и изходите на сутеренните помещения се правят защитни стени;

ако носещата способност на сутеренните помещения е недостатъчна, поставят се допълнителни подпори;

ако сутеренното помещение е разделено на части, за всяка част трябва да има най-малко два входа, — един основен и един запасен. Запасният вход трябва да води през галерия, дълга не по-малко от половината височина на най-близкото здание. Галериите също трябва да се правят така, че да издържат налягането на ударната вълна и натоварването от разрушенията на стърчащите наблизо стени или неразрушени здания.

ИЗПОЛЗУВАНЕ НА ЗАЩИТНИТЕ СВОЙСТВА НА МЕСТНОСТТА

Хората, които след подаване на сигнала „Въздушна тревога“, не са могли да отидат в определените им от органите на МПВО скривалища или укрития или задълженията им са наложили това и атомното нападение ги е заварило на открито, след като видят избухването на атомния взрив, трябва веднага да използват за укритие всяка гънка на местността или местен предмет. Крайпътните канавки, ямите, могиликите, ниските огради, насипи и др. могат значително да намалят въздействието на ударната вълна и да попречат на светлинното излъчване да поразии човека (рис. 31—рис. 35). Обикновено времето, през което се налагат тези мерки, е много кратко поради краткотрайния характер на действието на поразяващите фактори на взрива. Например от избухването на атомния взрив до пристигането на ударната вълна изминават само няколко секунди (времето за пристигането на вълната зависи от разстоянието до мястото на взрива). Това време обаче позволява да се заеме всяко скривалище или закритие, което е разположено на 2—3 крачки.

Ако в близост няма никакво укритие, вастрашеният трябва да легне на земята с лице надолу, като скрие ръцете си под тялото (рис. 36). Спазването на тези правила намалява степента на поразяване от ударната вълна, защото легналият човек изпитва пет пъти по-малък удар от същата, а ръцете и лицето се запазват от светлинното излъчване.

Изобщо местността със своите гънки има значителни защитни свойства. В оврази, пещери, ес-

Рис. 31. Положение на гражданин в крайпътна канавка при атомен взрив

Рис. 32. Положение на гражданин зад път при атомен взрив

Рис. 33. Положение на гражданин в яма при атомен взрив

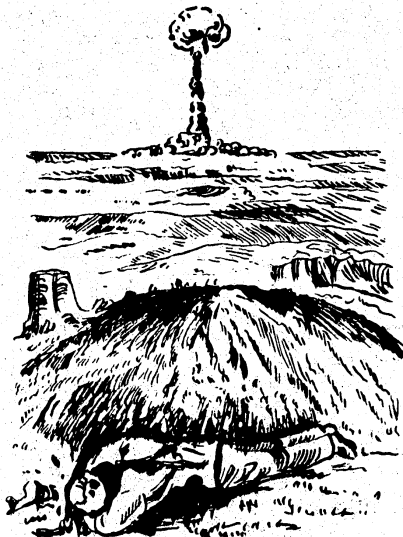

Рис. 34. Положение на гражданин зад могила при атомен взрив

Рис. 35. Положение на граждани зад ниска ограда при атомен взрив

Рис. 36. Положение на гражданин на открито при атомен взрив

тествени ями и други могат да се укрият хора, хранителни продукти, материали, селскостопански и транспортни средства, животни и др. Затова при всички случаи защитните свойства на местността трябва да се използват за предпазване от действието на атомния взрив и от бойните радиоактивни вещества.

ЛИКВИДИРАНЕ ПОСЛЕДСТВИЯТА ОТ АТОМНО НАПАДЕНИЕ

За да се възстанови нарушената възможност на населението след атомно нападение да изпълнява успешно задачите си, последствията от атомното нападение трябва да се ликвидират своевременно, и то главно със силите на цялото работоспособно население.

Ликвидирането на последствията от атомно нападение се организира от председателите на народните съвети и ръководителите на стопанските и промишлени предприятия, подпомогнати от органите на МПВО.

Ликвидирането на последствията от атомното нападение включва :

- радиационното разузнаване ;
- аварийно-спасителните и възстановителните работи ;
- гасенето на пожари ;
- самопомощ и взаимопомощ при поражения от атомно оръжие ;
- санитарната и ветеринарната обработка и дезактивацията.

Радиационно разузнаване

За да се предотврати поражаването на населението от радиоактивни вещества, при употреба от противника на атомно оръжие се провежда радиационно разузнаване.

Радиационното разузнаване е едно от основните мероприятия по противоатомната защита на населението. Затова на същото се възлагат следните задачи:

своевременно откриване на радиоактивното заразяване на местността и въздуха и предупреждаване на населението;

определяне степента на радиацията;

определяне и означаване границите на заразените участъци и на пътищата за обхождането им;

определяне степента на заразяване на почвата, въздуха, водата, транспорта, промишлената и стопанска техника и др.

Радиационното разузнаване се води непрекъснато и се организира от органите на МПВО. На същите се възлага както контролът на радиоактивното заразяване, така и контролът на радиоактивното облъчване на населението.

Откриването на радиоактивното заразяване, степента на същото и контролът на облъчването на хората се извършва със специални апарати, наречени дозиметрични уреди.

Измерването на степента на заразяване с радиоактивни вещества на различните предмети и обекти се извършва с радиометъра ДП-11-А (рис. 37).

За измерване степента на радиоактивното излъчване се употребява рентгенометърът ДП-1-А (рис. 38).

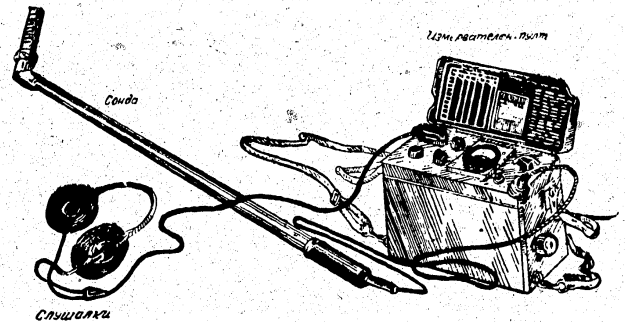

Рис. 37. Външен вид на радиометър ДП-11-А за измерване степента на заразяването

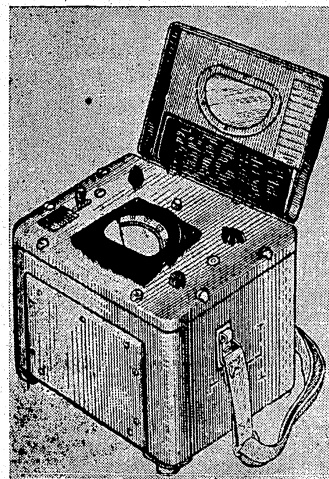
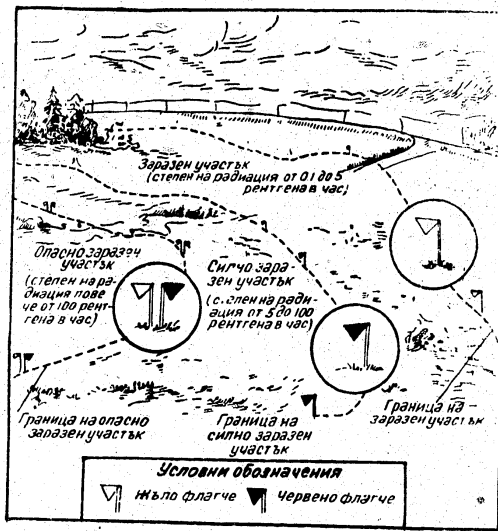

Рис. 38. Външен вид на рентгенометър ДП-1-А за измерване степента на радиацията

FOR OFFICIAL USE ONLY

Предупредителни знаци		
Щатки	Побръчки	
Със степен на радиация Повече от 0,1 рентгена в час	Повече от 5 рентгена в час	Повече от 100 рентгена в час
Щатка с метал- чески дрънки	Щатка с метал- чески дрънки	Щатка с метал- чески дрънки
	Щитове от шперплак или дъски	Щитове от шперплак или дъски

Гис. 39. Предупредителни знаци и указатели, с които се обозначават местата, заразени с радиоактивни вещества

Освен тези уреди има и други дозиметрични уреди, които се използват за контролиране степента на облъчването на хората и степента на заразяването на местността и обектите.

Радиоактивно заразените участъци от местността се означават с предупредителни знаци и указатели, за да бъдат при нужда обхождани или дезактивирани (рис. 38).

Ако не се разполага с необходимите уреди и е невъзможно да се определи степента на заразяването на местността и обектите, налага се да се вземат проби от заразените обекти и да се изпратят в лабораторията на МПВО за изследване.

Контролните звена, органи на противохимическата служба на обекта, в случай на химическо и атомно нападение провеждат ориентировъчно разузнаване на обекта по отношение на бойните радиоактивни вещества и вземат проби при всички случаи на заразяване, които изпращат в химическата лаборатория на МПВО за анализ. При извършване на химическо или атомно нападение противникът може да употреби бойни отровни вещества и бойни радиоактивни вещества поотделно или смес от двете. Ето защо контролните звена трябва да са в състояние бързо да се ориентират и да вземат проба поотделно за всеки такъв случай.

Проби могат да се вземат от въздуха, почвата, водата, продоволствието и фуража, а така също и от заразената повърхност на техниката, съоръженията и от различните имуществата.

Взетите проби в зависимост от техния вид се поставят в стъкленици или металически крушци, буркани, бутилки или в книжни пакети. Дозиметристите, които вземат пробите, отбелязват върху етикетите на бланките или пакетите най-

менованията или номера на пробата, къде и кога е взета, нивото на радиацията в мястото на взетата проба, а така също и записват резултатите в съответната картичка на дозиметриста.

Старшият на дозиметричната разузнавателна група (командирът на групата) отбелязва на схема мястото, откъдето е взета пробата, а след определяне и степента на заразяване, указва в донесението резултатите от измерванията.

Вземане на проби от въздуха. Проби от заразен и съмнително заразен въздух се вземат с помощта на специален уред.

Преди влизането в заразен район специалният уред (агрегат) се подготвя за работа, като се проверява правилността на включването на акумулаторната батерия и херметичността на съединяването на отделните части и по разходомера се установява необходимата скорост за вземане на въздух.

Обикновено пробите от въздуха се вземат, като се използва автомобил. Ако автомобилът не може да мине през района, дозиметристът изнася уреда в района на заразяването и го поставя на постилка (шперплат, платнище и др.), за да го предпази от заразяване.

Вземане на проби от почва. Степента на заразяването на местността се оценява обикновено по резултатите от измерването на заразеността на пробите от горния слой на почвата, взети с помощта на лейкопласт. За да се вземе проба, лентата на лейкопласта, с размери 10×15 см, с лепкавата страна се поставя върху почвата, покрива се с чиста хартия и равномерно се натиска по цялата повърхност с крак.

Ако няма лейкопласт, проби от почвата се вземат с металическата лопатка, намираща се в комплекта на прибора за химическо разузнаване.

За вземане на проби от заразен район се избира най-характерно заразеният, по възможност равен и без растителност участък. На този участък от площ 150 cm^2 се взема проба, като се снема (срязва, обира, измита) повърхностният пласт на почвата, на дебелина $0,5$ см. Пробата от почвата се поставя в стъкленница за проби, взета от прибора за химическо разузнаване.

Вземане на проби от вода. От водоизточниците (кладенци, извори, езера, водохранилища и др.) обикновено се вземат проби от водата от повърхността и от дъното. Проби от повърхността на водата се вземат с чист съд (чаша, стъкленница, бутилка и др.). За вземане на проба от дъното на водоизточника се подготвя стъклена бутилка — $0,5$ л. За дъното на бутилката се привързва тежест, не по-лека от 1 кг, а отворът на бутилката и тапата се завързват поотделно с въженца.

За вземане на проба бутилката се потапя във водата и когато достигне дъното, тапата се издръпва с помощта на въженцето, с което е завързана, и пълната с вода бутилка се изважда с другото въженце. Преди вземане на проба водата трябва да се размъти.

Вземане на проба от продоволствие и фураж. Когато храните са заразени с бойни радиоактивни вещества, трябва да се определи характерът и степента на заразяването им и да се установи дали тези храни след дегазация или дезактивация могат да се използват.

Проби от продоволствие и фураж се вземат в количества от 150—200 г. Проби от сипещи се продоволствени продукти и фураж (брашно, ориз, кърма, захар на пясък, сол, трици и др.), съхранявани в чували, се вземат с лъжица или лопатка.

Преди вземането на пробите чувалът се развързва и с лопатката или лъжицата се взема проба от горната страна на дълбочина до 1 см. Когато продуктите се съхраняват в ненасипно състояние, проба се взема с лопатката или лъжицата от 3—4 различни места от най-силно заразената повърхност на продукта на дълбочина до 1 см.

Проби от сухар, концентрати, бисквити, сушени плодове, зеленчуци и други, съхранявани в съдове или плътно опаковани, се вземат с лопатка или други средства от различни места на повърхностния слой, непосредствено допиращ се до най-силно заразената стена на съдовете и опаковката. Проби от месо, риби, колбаси, масло, кашкавал и твърди мазнини се вземат с помощта на нож или стъргалка чрез снемане на заразенния слой на продукта, непосредствено допиращ се до стената на опаковката, на дебелина 0,5 см. Проби от пресен зеленчук и плодове се вземат в количество 2—3 броя от всеки вид.

Освен това проба може да се вземе посредством изрязване на горния слой на заразенния зеленчук, а на плодовете — до 0,5 см.

За проби от печен хляб се вземат цели хлябове.

Проби от заразени течни продукти (растително масло, напитки и др.) се вземат в стъкленици, буркани, сифони и др. Преди вземането на пробата течността трябва да се разбърка (раз-

мъти). Проби от заразено пресовано сено се вземат от балите, разположени в най-силно заразенния слой на фигурата. За вземане на проби балите се развързват. Проби от сено на купи или купчинки се вземат от различни места на горния слой на най-силно заразеното сено.

Вземане на проби от машини и техническо имущество. Проби от машини и

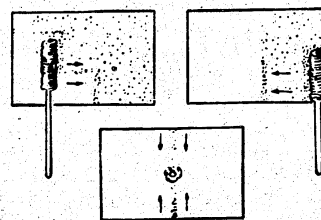

Рис. 40. Вземане на проба от заразна повърхност

техническо имущество се вземат с помощта на тампони от памук или парцали, навити на дървена пръчка или тел. Диаметърът на тампона трябва да бъде 20—25 мм, а дължината 45 мм. Проба се взема от повърхност 150 см², размерите на която се определят на око или с калъп с размери 10×15 см, който се прави от картон или плътна хартия (рис. 40).

Пробата се взема, като на избраната повърхност се поставя калъпът. Придържайки калъпа, на едната страна на площадката се поставя подготвен тампон и притискайки го леко към повърхността, се придвижва към средата. На средата на определено място тампонът се вдига и обръща към оста винаги в една страна; поставя се

отново в началото на обработваната половина на площадката и пак се придвижва към средата. След това по същия начин, по който е била обработена първата половина от определената повърхност, се обработва и втората половина. Събирането на веществото, останало в тясната ивица, се извършва, като тампонът се извъртва последователно от горната и долната страна на определеното място към центъра. Останалата част от веществото в центъра на мястото се събира с челната част на тампона, след което тампонът се поставя в епруветка или шише.

При застрашено положение контролното звено преглежда комплекта си дали е в изправност и ако липсват някои неща, ги попълва. При въздушна тревога контролните звена се намират в укритие (ако има такова) и поддържат постоянна връзка с щаба. Ако над обекта бъде проведено атомно нападение, то звеното излиза, взема проби от складираните хранителни продукти независимо от това, дали ще се установи заразяване или не. Един от бойците на звеното служи за свързка и пренасяне на пробите до химическата лаборатория. Командирът на звеното определя обектите, от които трябва да се вземат пробите.

След извършване на работата по заповед на старшия всички бойци минават през умивачно-дезактивационния пункт за пълна санитарна обработка и дезактивация.

Аварийно-спасителни и възстановителни работи

Както вече се каза, атомният взрив може да разруши или повреди сгради, електрически и водопроводни инсталации, да причини пожари, радиоактивно заразяване, облъчване и др.

От разрушенията на сградите могат да се затрупат и задръстят близките райони, улици и изходите на скривалищата, а така също и вътрешните части на сградите. Затрупванията затрудняват, а в много случаи и напълно дезорганизируют движението на транспорта и пешеходците и пречат на работата на органите по защита на населението от последствията на атомното нападение. В развалините, а така също и в скривалищата със затрупани входове и изходи може да има хора, които трябва да бъдат спасени.

Неотложна задача на аварийно-възстановителната и спасителната служба, формированията и командите на МПВО е спасяване на хората и оказване помощ на пострадалиите. Едновременно със спасителните работи аварийно-възстановителните формирования и команди отстраняват възможността за по-нататъшно разпространяване на разрушенията, временно възстановяват сградите, които могат да се използват, и осигуряват възможното най-бързо възстановяване на водопровода, канализацията, телефонната и електрическата мрежа и др. в населениия пункт и в отделните сгради.

Спасителните работи трябва да почнат веднага. Първо трябва да се разузнае повредената сграда и да се открият местата, където се намират пострадали хора. Те могат да бъдат частично заразени надземни помещения с разрушени или затрупани входове, под развалините на разрушените части от сградата, сред развалините и накрая — в скривалищата и други закрити с частично повредени конструкции или със затрупани основни и запасни изходи.

За спасяването на хора, намиращи се в надземните помещения с отрязани изходи, се устрой-

ват временни проходи през съседни помещения, по които се изнасят или извеждат пострадалите, или се използват други възможности, като вѐжета, пожарни стълби и др.

Спасяването на хора, намиращи се дълбоко под развалините на сградата, е целесъобразно да се извършва чрез построяване на тесни хоризонтални проходи, като се използват за тази цел празнините и дупките, които обикновено се намират в развалините, но не и с разчистване отгоре. Разчистването отгоре изисква много време и освен това може да причини сриване на отломките от сградата, с което да се влоши положението на хората, намиращи се под развалините. Този начин може да се приложи само тогава, когато пострадалите се намират отгоре, близо до повърхността на затрупването.

Размерите на проходите трябва да бъдат достатъчно големи, за да се проникне до пострадалите поне пълзешком и да могат да се изнесат. Особено внимание трябва да се обръща на сигурното укрепяване на направените проходи, за да се отстрани възможността от срутване.

При откриване на пострадалия всичко около него, което пречи за извличането му, трябва да се отстрани. Дребните части от развалините се отстраняват от тялото на пострадал с ръце, тъй като с инструментите могат да му се нанесат тежки повреди.

Изравнянето на пострадал трябва да започне от главата, след което да се освободят плещите и тялото му до кръста и най-после да се вземе под мишници и полека да се издърпа и останалата част от тялото му.

Ако пострадалият не е изгубил съзнание и може да говори, трябва да се попита за други хора и къде се намират.

За изваждането на хората от повредените скривалища трябва да се използват запасните изходи, врати и прозорци. Тяхното разположение трябва да бъде добре известно на целия личен състав от самозащитната група. Ако всички изходи на скривалището са затрупани и не могат бързо да бъдат открити, то най-напред трябва да се осигури достъп на чист въздух в скривалището.

Ако въздухосмукателните канали, влизащи в скривалището, са разрушени или затрупани, то за достъп на чист въздух се открехват, доколкото е възможно, щитовете на вратите или клапаните за свръхналягане или пък се пробиват в стената на скривалището едно или няколко неголеми отвѐрстия. За осветление на скривалището и за привеждане в действие на вентилационната уредба е необходимо да се прокара временна електрическа линия от съседните сгради. Още от самото начало на спасителните работи трябва да се установи връзка с намиращите се в скривалището хора чрез чуване, разговори през разните отвѐрстия, използване на неповредени телефони и т. н.

Ако основните и запасните входове на скривалището са силно затрупани, за разчистването им ще е необходимо много време. В такива случаи може да се окаже по-целесъобразно да не се разчиства изходът, а да се направи вход към скривалището от съседно избено помещение или от улицата с размери 0,5 до 0,6 м ширина и 0,8 до 1 м височина.

При разрушаване на водопроводните, канализационните и топлофикационните мрежи през пукнатините на стените, пода и тавана в скривалището може да навлезе вода. Затова всички повредени тръбопроводи, минаващи през скривалището, а също и намиращите се наблизо такива трябва незабавно да се изключат. При необходимост падналата в скривалището вода се изтегля с помпа.

За провеждане на спасителните и аварийно-възстановителните работи често става нужда да се направят проходи за транспорта.

Материалите от разрушенията могат да се разчистват с обикновени инструменти или с помощта на специални машини, които значително увеличават производителността на труда и ускоряват работата.

При направата на проходи материалите от почиствания участък не се извозват, а обикновено се складират встрани. По-късно тези материали се разчистват напълно, като годните за по-нататъшно използване се сортират и запазват, а чакълът и строителните остатъци се извозват.

Тъй като при атомен взрив хората, намиращи се на открито и засегнати от разрушенията, могат да бъдат и заразени, първо трябва да се изведат или изнесат от заразеня район и след това да се вземат останалите мерки за спасяването им. Разбира се, дозиметристите трябва веднага да проверят степента на заразяването на района и степените на облъчването на пострадалите. Така най-правилно ще се реши къде да бъдат отправени за лекуване.

Възстановителни работи. Разрушенията при атомния взрив са големи, но не винаги всички сгради и съоръжения ще бъдат на-

пълно разрушени. Голяма част от тях ще бъде частично разрушена и повредена. Такива сгради трябва да бъдат във възможно кратки срокове напълно или частично възстановени за използване, защото значителна част от населението ще се окаже без покрив.

Възстановяването на повредени стени, междуетажни плочи, покриви и стълбища малко се отличава от обикновените ремонтно-строителни работи. Възстановяването се извършва обикновено от специални възстановителни групи от строителни работници в населения пункт. Най-малките повреди (прозорците и стъклата) се отстраняват със силите на гражданите, подпомагани при нужда от самозащитните групи. Трябва да се помни, че несвоевременната поправка на прозорците със счупени стъкла през зимата може да докара до замръзване на водопровода и канализацията. За поддържане на необходимата температура в помещенията всички прозорци със счупени стъкла трябва да се закрийт с одеяла, черги и др. След временното затваряне на прозорците черчетата на запазените прозорци се свалят, остъкляват се и наново се слагат. Ако черчетата на прозорците не могат да бъдат свалени, поставянето на стъклата се извършва на място. При недостиг на стъкла се поставя шперплат или напоена с мас хартия. При значителни повреди на прозорците, когато черчетата са напълно счупени или изискват голям ремонт, те се свалят и прозорците се закрийт с дъски, шперплат, дебел картон, хераклит и др.

Поставят се толкова стъкла, колкото са необходими, за да може помещението да се използва.

На мястото на разрушени входни врати на сградите или на отделните помещения се поставят временни врати от дъски с дебелина 25 до 40 мм, като вътрешните врати не се възстановяват, ако особена нужда не налага това.

Възстановяването на стълбища се свежда към смяна и укрепване на отделни стъпала, парпети, а ако те са напълно разрушени, до построяване на нови. За временни стълби могат да се използват дебели дъски, поставени между разрушените стъпала, на които се наковават напречни парчета от летви на разстояние 40—50 см.

Повреждането и разрушаването на покриви се срещат много често и се предизвикват от действието на ударната вълна или от разрушенията на съседни сгради. Силно повредените ламаринени покриви се поправят, като се заменят повредените листове с нови или се поставят кръпки. Ако покривът е керемиден, счупените керемиди трябва да се подменят незабавно. Понякога става нужда да се прибягва до сваляне на целия покрив и да се направи нов. При необходимост се усилват само подпорните греди.

Напълно разрушен покрив може да се замени с временен опростен тип от дъски и покривна мушама.

Домашната водопроводна мрежа най-често се поврежда едновременно с повреждането или разрушаването на самата сграда. Признаци на повреден водопровод са: излизаща от земята въз вид на фонтан или извор вода; овлажняване на почвата и др. С изтичането на водата от повредените тръби на градския водопровод и от домашните мрежи може, от една страна, да се изчерпи основният водоизточник, а от друга — да се повредят основите на запазените здания и

да се наводнят мазетата и близките до тях скривалища. Затова повредите на водопроводните мрежи трябва да се отстраняват във възможно най-кратък срок. Повредите на градския водопровод се ликвидират от специалните аварийно-възстановителни команди на МПВО. Повредите на домашните водопроводни мрежи трябва да се отстраняват от живеещите в сградата граждани.

Когато сградата е напълно разрушена, трябва да се вземат мерки за изключване на домашната мрежа от градската. Ако мрежата е затрупана, трябва да се разчисти на подходящо място и водата да се спре, като тръбите се запушат с тапи от подръчен материал.

При частично повреждане на сградата вертикалните тръби на водопровода се изключват само в повредената част на сградата. Вертикалните тръби, преминаващи през неотапливани помещения, старателно се обвиват с кълчища, парцали, слама и други подходящи материали.

Пукнатините във водопроводните тръби се поправят временно чрез обвиване на повредените места с изолираща лента от няколко пласта. Върху лентата тръбата се обвива с ламарина и се стята със скоби през 10—15 см. След изправване на водата от тръбите временните поправки се свалят и пукнатините се заваряват или повредените тръби се сменят със здрави.

От действието на ударната вълна на атомния взрив могат да бъдат повредени трансформаторните постове, разрушени подземните кабели и надземните проводници. При повреждането на сградите се поврежда и домашната електрическа мрежа. При скъсването на електрическите проводници може да се получи късо съединение,

вследствие на което проводниците и допиращите се до тях предмети се запалват, с което се увеличава броят на пожарите.

Повредите на електрическите мрежи се отстраняват от аварийно-възстановителните формирования на МПВО. Самозащитните групи извършват само елементарни работи по възстановяване на повредите на домашните електрически мрежи.

При пълно или частично повреждане на сградите най-напред се изключват всички участъци от електрическата мрежа на разрушеното здание, които могат да причинят пожар. След това се вземат мерки за устройване макар и на временно електрическо осветление по пътищата за евакуация на населението и на местата за преместване на живеещите от разрушената част на сградата, а също и за възстановяване на електрическите линии към скривалището.

Когато част от осветителната мрежа е здрава, тя се използва за осветяване на помещенията, в които не са открити живеещите или не са изнесени ранените, като се използват преносими крушки от електротаблата или от стълбищните площадки. На стълбищните площадки и в необитаваните жилища електрическата мрежа се изключва, като предпазителните бушони се изваждат. В обитаваните жилища предпазителите се проверяват и при нужда се заменят с нови. Разрушените участъци от електрическата мрежа се възстановяват по схемата, по която е била построена, като се използват налични материали.

Аварийно-спасителните и възстановителните работи са свързани с редица опасности. Извършването на тези работи изисква не само знания, умение и опит от хората, които ще ги провеж-

дат, но и находчивост, инициатива и задължително спазване на необходимите предпазни мерки. Тези мерки се свеждат главно в следното:

През време на огледа на разрушена сграда трябва да се има предвид опасността от срутване на оцелели части, като стени и др. Отделни елементи на сградата могат да се срутат много време след експлозията, особено при сътресение от преминаващи наблизо тежки транспортни средства. Затова към оглежданите части трябва да се подхожда от най-безопасната страна, ослушвайки се няма ли от време на време шум и пращане, които са признаци за близко срутване. В такива случаи придвижването напред става с оглед на възможността за бързо отдалечаване от срутващите елементи.

Влизането в помещения, където се намират електрически инсталации с високо напрежение, или в места, опасно заразени с радиоактивни вещества, става само със съпровождащ персонал, който помага за отстраняване на тези опасности.

Електропроводите, по които протича ток, и допиращите се до тях металически предмети не трябва да се пипат с голи ръце. Допирането до оголените части на включените електрически проводници е опасно за живота. Затова всякакви поправки на електрическата инсталация трябва да стават само след нейното изключване. Ако няма възможност проводниците да се изключат, трябва да се поставят гумени ръкавици, сухи ръкавици, а в краен случай ръцете да се обвиват с парче сух плат, а краката да се обуват с гумени галози и да се стъпва на сухи дъски.

Изобщо предпазните мерки при аварийно-спасителните и възстановителните работи са много важни както за запазване на хората, заети с

тази отговорна работа, така и за отстраняване на възможността за създаване на излишна паника сред населението.

Гасене на пожари

Противопожарни мерки. Противопожарните мерки, които се вземат още от мирно време, се налагат от голямото количество пожари, които атомният взрив предизвиква. Броят на пожарите и техните размери, особено по периферията на основното огнище, може значително да се намали, като се проведат предпазни мероприятия, които се наричат противопожарна профилактика.

Такива мероприятия се провеждат още при построяване на сградите, но ние ще се спрем на тези, които се отнасят до ежедневните задължения на населението.

За усиляване огнеустойчивостта на сградите дървените конструкции на таванските помещения трябва да се замажат с кал, глина или вар, а таванската плоча, ако позволява, се посипва с пясък. Навесите и другите помощни сгради, покрити със слама, царевича, дъска и др., трябва да се покрият с пласт от пръст, кал или да се замажат с глина. В близост до селските сгради трябва да се построят кладенци. Средствата за изгасяване на пожарите, като пожарогасители, пясък, водопроводни и водопреносни средства, с които разполага предприятието или домакинството, трябва да се разпределят правилно. При разпределението трябва да се изхожда от това, къде е по-голяма опасността от пожар и къде най-бързо ще бъдат използвани. Такива места са таванските помещения, стълбищните площад-

FOR OFFICIAL USE ONLY

ки, дървените хамбари, откритите складове със запалителни материали, като сух фураж, дърва и др.

Водопроводната и електрическата инсталация трябва да бъдат винаги в изправност, което помага за предпазване от пожар и за борбата с него.

Гасенето на пожарни огнища трябва да почне веднага след възникването на пожара, с което се осигурява в значителна степен своевременното му ликвидиране.

За своевременното гасене на пожарите е необходимо:

населението и органите на противопожарната охрана да знаят какъв характер имат пожарите, предизвикани от взрив, и особеностите на зданията и съоръженията, които охраняват;

на всички обекти да има необходимите противопожарни средства;

населението да бъде добре подготвено за борба с пожарите;

проявяване на самоинициатива, находчивост и смелост от целия личен състав на противопожарните групи;

умело, бързо и решително да се въвеждат в действие силите и средствата по всички проходи към огъня.

Към средствата за гасене на пожари спадат: вода, сух пясък, кофа за вода, резервоари с вода, пожарогасители с пена, кофпомпи, вътрешни пожарни кранове, инструменти, като брадви, лостове, лопати и др. Тези средства са пригодени за бързо и удобно използване.

Водата е най-достъпно и ефикасно средство за гасене на пожар. Тя лесно се подава по пожарните маркучи към мястото на огъня. Ней-

ните непрекъснати и силно биещи струи бързо отнемат от горящите предмети топлината и ги изстудяват до температура, която прекратява понататъшното отделяне на горещи пари и газове.

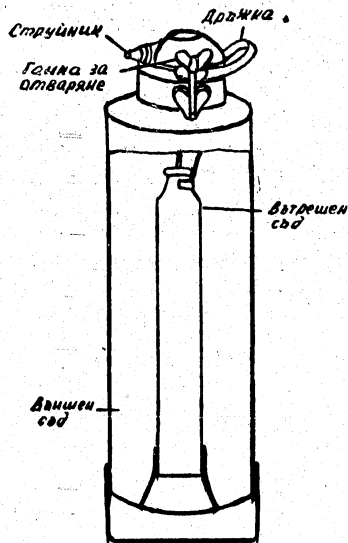

Рис. 41. Пожарогасител

Пожарогасители (рис. 41). Най-разпространени у нас са пожарогасителите, действащи с химическа пена. Те се състоят от два цилиндрични съда, поставени един в друг. Имат вместимост 8—10 литра. На горния край на външния съд има глава с решетка за прецеждане на

Освен това струята на водата сбива пламъка.

Пясъкът дава добри резултати при гасене на горящ петрол или бензин, тъй като, ако бъдат гасени с вода, те изплуват върху повърхността на водата и продължават да горят.

Кофата за вода е най-простото средство за гасене на пожари и всеки може да се ползува от нея. Исква се обаче известна тренировка, за да може водата от кофата да попадне в огнището на огъня, а не встрани.

разтвора и струйник за изхвърляне на пяната. Вътрешният съд е обикновено стъклен или бакарен, а външният — ламаринен.

Зареждането на апарата се извършва със специално приготвен заряд. Задействването на този пожарогасител става, като се хване с дясната ръка за дръжката и се обърне надолу, при което разтворите, които се намират в него, се смесват и се отделя голямо количество въглероден диоксид и пена във вид на струя. Дължината на образуваната се струя е 8—10 м, а продължителността на действие е от 1 до 2 минути. Действието с пожарогасителя трябва да бъде бързо, като струята му се насочва веднага към огнището. Тези апарати се използват предимно за гасене на леснозапалителни течности и масла. При гасене на твърди предмети необходимо е струята да се насочва към мястото, където горенето е най-силно, сбивайки постепенно пламъка отдолу нагоре и покривайки с пена повърхността на горящия предмет.

Недостатък на тези пожарогасителни апарати е, че веднъж задействувани, трябва да се изразходват докрай. При температура 4 градуса разтворът във външния съд замръзва, като се образува утайка, която намалява качеството на пяната, поради което апаратът трябва всеки три месеца да се проверява и презарежда. При запущване струйничето трябва да се почиства с тел.

Кофопомпата (рис. 42) представлява малка едноцилиндрова помпа, поставена в желязна кофа с вместимост 25—30 литра. Производителността на помпата е 8 литра в минута, а теглото на кофопомпата е 6—7,30 кг. Като се долива своевременно вода в кофата, помпата може да се ползува неограничено време. Тя е предназначена

на за гасене на малки пожарни огнища в самото начало на тяхното възникване и се задейства от един човек. За да стои кофпомпата здраво, краката трябва да се поставят в стремето или левият крак да се постави във вдлъбнатината на кофата. Помпането трябва да се извършва с дясната ръка, а с лявата да се направлява струята към огнището на пожара. Дължината на водната струя, която се подава от кофпомпата, достига

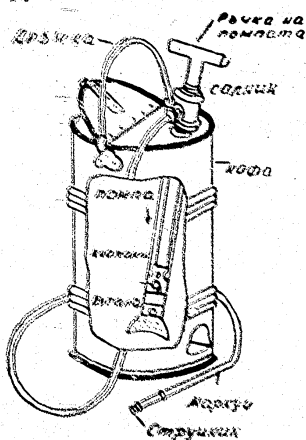

Рис. 42. Кофпомпа

до 8—9 м. Кофпомпата трябва системно да се проверява. Помпата няма да действа или ще действа лошо, ако се износи или изсъхне кожената маншета на буталото, ако в клапата се утаи кал или ако уплътнителката пропуска вода. При откриване на дефекти в работата на помпата тя се отвива от кофата, проверява се състоянието на клапата, кожената маншета и на уплътнителката. При нужда трябва да се сменят кожената маншета, да се почисти калта от гнездата на клапите или да се замени непригодната уплътнителка с нова. За да не изсъхне кожената маншета, тя се напоява с гореща мас. Уплътнителката се прави от влакно, кълчища и др.

Пожарните кранове (рис. 43) се устроят до водопроводните вертикални тръби в надземните етажи на сградите, в мазетата, скла-

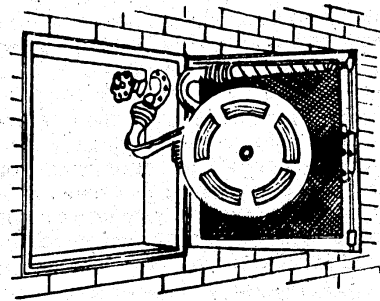

Рис. 43. Пожарен кран

довете и др. Те се разполагат в стените в специални ниши на височина 1,25 м от пода, за да бъдат достъпни за използване през всяко време. Всеки кран се снабдява с гъвкав пожарен маркуч, на края на който има струйник. Дължината на пожарния маркуч е 20 м.

За да се осигури безотказното действие на противопожарния кран, трябва да се вземат следните предпазни мерки:

маркучът да се пази в нишата сгънат или навит, а при работа да се избягва начупването му; след работа маркучът да се почиства добре, да се измива с вода и изсушава, като се опъне по цялата му дължина и се пази от слънчевите лъчи;

в нишата маркучът да се поставя само след като бъде добре изсушен;

замръзалите маркучи най-напред да се размразяват, а после да се изчистват и изсушават, да се отстранява повредата на вентила, за да не пропуска вода;

след използване, почистване и подсушаване противопожарният кран трябва да се държи затворен и непременно запечатан.

Запалени течности, като газ, бензин и други, трябва да се гасят с пожарогасител или мястото на горенето да се покрива с намокрено одеяло, палто, черги и др. Горящи нефтопродукти не трябва да се гасят с вода, защото пожарът се засилва повече. Струята от пяна на пожарогасителя трябва да се насочва така, че започвайки от едната страна, да се покрие постепенно цялата горяща повърхност.

Когато пожарът е предизвикан от повреда на електрическа инсталация, трябва първо да се изключи токът или с ключа, или като се отвият предпазителните бушони. Неизключени от тока запалени проводници не трябва да се гасят с вода и с пожарогасител. След изключването на тока пожарът може да се гаси с вода или пяна от пожарогасителя.

Ако избухне пожар на таван, първо трябва да се премахне възможността от запалване на гредите, тъй като при тяхното изгаряне може да падне покривът. За да не се разпространи огънят, гасенето на гредите трябва да започне от тези места, които не са обхванати от пламъка (около горящото място). Едновременно с това трябва да се гаси и горящото място. Струята на водата трябва да се насочва в горящото място отгоре надолу. Водната струя, като удря пламъка, при падането си гаси и горящите части, намиращи се отдолу. При гасенето на пожара трябва да се внимава да не се чупят стъклата на прозор-

ците, да не се отварят вратите и прозорците, за да не се създаде течение от пресен въздух, кислородът на който засилва горенето.

При възникване на пожар на дървено стълбище пламъкът бързо се разпространява по цялата сграда и може да попречи на излизането на хората от горните етажи. Затова в такива случаи трябва да се действа бързо и енергично, като се използват всички налични средства за пожарогасене. Водната струя от маркучите трябва да се насочва непосредствено по горящите стъпала, перила, входни врати на стаята и по стените на стълбището. Едновременно водната струя трябва да се насочва и по горните стъпала над огъня. Водата, стичайки се надолу по стъпалата, ги предпазва от запалване и едновременно гаси запалените стъпала.

Гасенето на запалена стая трябва да започне от вратата. При първа възможност се прониква в стаята и се гасят с вода запалените в нея предмети. Едновременно с гасенето на запалените предмети е необходимо колкото е възможно по-скоро да се извадят от стаята незапалените още вещи. Не трябва да се разбиват или отварят прозорците, тъй като с това ще се увеличи течението на въздуха, а следователно ще се засили и пожарът.

Помощ на противопожарните органи при гасене на пожар е винаги необходима. Пожарите от атомен взрив ще се гасят от пожарните части, снабдени със съвременна пожарна техника, но голяма помощ ще им окаже населението, ако то е подготвено за целта. Затова тази помощ трябва да бъде съгласувана още в мирно време.

За възникване на пожар трябва незабавно да се съобщава в пожарната част и едновременно с това да се пристъпи към гасенето му.

При атомен взрив се получават и пожари в гористите масиви. Те биват два вида — пожари по върховете на дърветата, особено на боровите гори, и пожари по дънерите. Пожарите по върховете на дърветата се изгасяват от ударната вълна. Затова след като е бил изгасен пожарът, противопожарната охрана трябва да вземе мерки, за да не възникне пожар и по дънерите на дърветата.

Пожарите по дънерите на дърветата, ако има много сухи пръчки, листа и други, са много опасни и по-трудно се изгасяват и ограничават. Най-сигурното средство за борба с такива пожари е ограничението им. Това става, като между мястото на пожара и незапалената гора се направят просеки. Просеките се правят, като се изсече и изнесе настрана ивица от гората с ширина около две височини на запалената гора. Тук е необходимо най-широкото участие на населението. След направа на просеките и почистването им се остава дежурна команда, която да следи да не се прехвърли огънят по някакъв начин в незапалената част от гората.

Във всички случаи противопожарните мероприятия трябва да се провеждат предварително, да намаляват вероятността за възникване на пожари и да създават благоприятни условия за тяхното ликвидиране.

Самопомощ и взаимопомощ при поражения от атомно оръжие

Първа помощ при ранявания, счупвания и натъртвания. Раняванията обикновено са съпроводени с кръвотечение и създават голяма опасност от замърсяване или от радио-

активно заразяване, което в значителна степен може да усложни заздравяването на раните. Затова при оказване първа помощ на ранените трябва преди всичко да се освободи нараненото място от дрехите, да се спре кръвотечението и да се сложи превръзка на раната. Превръзката предпазва от замърсяване и заразяване и помага за спиране на кръвотече-

Рис. 44. Места за притискане на кръвоносните съдове за спиране на кръвотечение

Рис. 45 Спиране на кръвотечение чрез сгъване на крайниците

нието. След слагане на превръзката трябва да се вземат мерки за подпомагане защитните сили на организма, като му се осигури почивка, затопляне и пр.

За спиране на кръвотечение се прилагат следните начини: притискане на кръвоносните съдове с пръст, свиване на крайниците и слагане на спираща кръвта превръзка или на стягащ колан (рис. 44 и 45).

Основният и най-надежден начин за спиране на силни кръвотечения от артериите и вените е слагането на притискащ колан (рис. 46). При липса на такъв може да се замени с превръзка от кърпа, паргенка и друга материя. Начинът за използване на такива подръчни материали се вижда на рисунка 47. Раните не трябва да се

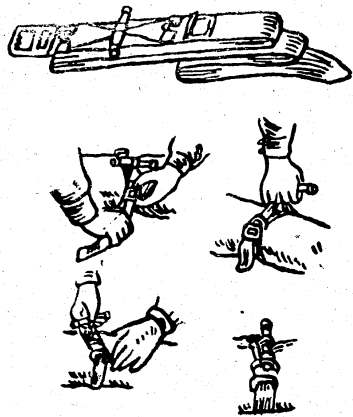

Рис. 46. Колан от плат и използването му за спиране на кръвотечение

пипат с пръсти, да се намазват целите с йод и да се промиват с вода, а така също не трябва и да се отделят от тях парченца от счупени кости. Това се прави от подготовено медицинско лице. С йод могат да се намажат само краищата на раната.

При атомно нападение тази помощ има своите особености. Преди всичко трябва да се изгасят дрехите на пострадалия, ако са били запалени, да му се постави противогаз при опасност от бойни радиоактивни вещества и да се изнесе от зоната на поражението.

Рис. 47. Начин за поставяне на коланът подръчен материал

При оказване на първа медицинска помощ за слагане на превръзка се употребява преди всичко индивидуалният превръзочен пакет (рис. 48), а при липса на такъв се използва чиста материя — салфетки, кърпи и др.

При използване на индивидуалния превръзочен пакет, след като се извади от обвивката, се внимава да не се пипа с пръсти повърхността

Рис. 48. Индивидуален превръзочен пакет

на стерилния материал, която ще легне върху раната. Върху стерилния материал се поставя

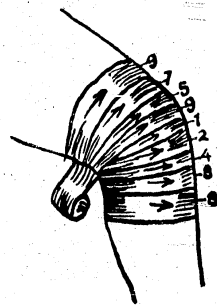

Рис. 49. Спирална превръзка. Цифрите показват реда на навивките

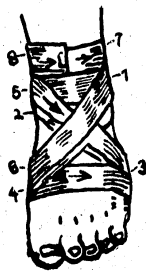

Рис. 50. Осмообразна превръзка

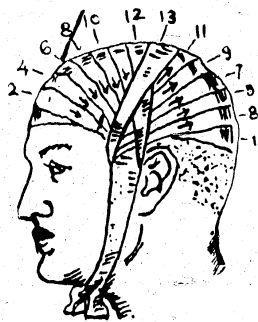

Рис. 51. Превръзка във вид на шапка

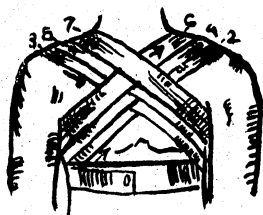

Рис. 52. Кръстовидна превръзка

вата, лигнин, които предпазват тъканта от допълнително повреждане. След това превързочният материал се закрепва добре с бинт или кърпа.

За различните рани се прилага съответен вид превръзка (рис. 49—53).

Първата помощ при счупвания на кости трябва да бъде такава, че да осигури неподвижност

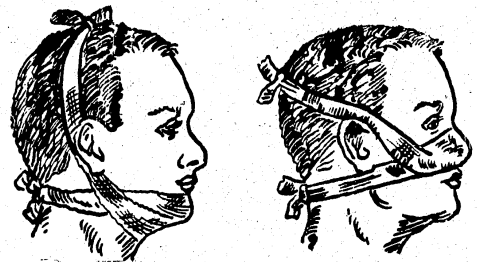

Рис. 53. Прашковидна превръзка

на счупената кост и да помогне за намаляване на болката.

За тази цел при счупване на кости на ръцете и краката се използват специални метални шини или шини, приготвени от подръчен материал — дъски, пръти и др. (рис. 54). Шините се слагат така, че да захванат две близки до счупването стави и се бинтоват добре към крайниците. При открито счупване първо се спира кръвотечението, след това на раната се слага стерилна превръзка и чак тогава на счупения крайник се поставя шината. След поставяне на шината край на ръката се привързва към шината с кърпа, за да не виси. При счупване на бед-

рени кости външната шина се слага от подмишницата до стъпалото, а вътрешната от слабината

Рис. 54. Слагане шини на счупени крайници

до стъпалото отвътре, след което плътно се бинтоват към повредения крайник.

При липса на шини и подръчен материал, при счупване на костите на бедрата и пищялите

счупеният крак трябва да се бинтова към здравия, а при счупване на костите на ръцете същите трябва да се бинтоват към тялото.

При счупване на ребра трябва силно да се бинтова гръдният кош в положение на максимално вдишване.

При счупване на гръбначния стълб пострадалият се слага на каква да е твърда носилка, като под главата и раменете му се поставя стъгнато одеяло или палто и бързо се отправя в лечебно заведение.

С първата помощ при изкълчване (навихване) трябва да се осигури максимален покой и неподвижност на повредените стави. Затова при навяхване на ставите на горните крайници на повредената става се слага силна превръзка и ръката се привързва към шията с кърпа, а при навяхване на ставите на краката освен превръзката се поставя и шина, след което навяхването или изкълчването се лекува от лекар.

Първата помощ при натъртвания се заключава в намаляване на кръвотечението и болезнеността. Затова пострадалата част от тялото се поставя в покой, а на натъртеното място се прави студен компрес. При силни натъртвания на главата, корема и гръдният кош пострадалият незабавно се отправя в лечебно заведение.

Първа помощ при изгаряния. Изгарянията от действието на светлинното излъчване се получават главно по откритите части на тялото и не се отличават много от изгарянията, получени при обикновени условия.

Първа помощ при изгаряния на кожата и очите се оказва така, както и при обикновени изгаряния, като се прави превръзка, а очите се промиват с 2% разтвор от сода за хляб или вода.

Първа помощ при радиоактивно заразяване. При оказване първа помощ на хората, заразени с радиоактивни вещества, необходимо е преди всичко да се прекрати по-нататъшното действие на радиоактивните вещества върху организма.

Затова всички, намиращи се в зоната на радиоактивното заразяване, са длъжни да сложат противогазите, като за целта се помогне на тежко и по-леко ранените. Ако е възможно, трябва да се проведе частична санитарна обработка на откритите части на тялото още в самия заразен район или веднага след излизането от него. Освен това трябва да се изтърсят дрехите от радиоактивните вещества и при първа възможност да се отиде на пълна санитарна обработка и дезактивация.

Санитарна и ветеринарна обработка и дезактивация

Вследствие постоянното разпадане на радиоактивните вещества с течение на времето, когато попаднат върху хората, местността, предметите и други, заразеността на последните естествено намалява. Обаче времето, след което тази заразеност се намалява до допустимите норми, може да бъде доста голямо, особено при употребата на бойни радиоактивни вещества. За да се намали заразеността от радиоактивни вещества на хората, местността, предметите и др., необходимо е да се прилагат по-сигурни изкуствени начини.

Трябва да се подчертае, че да се ускори или забави процесът на разпадане на радиоактивните вещества, а следователно да се увеличи или

намали тяхната активност не е възможно с никакви химически средства.

Единственият начин за намаляване на заразеността от радиоактивни вещества на едни или други предмети е механическото отделяне на тези вещества от тях.

Отделянето на радиоактивните вещества от кожата на хората е прието да се нарича санитарна обработка, а отделянето им от кожата на животните — ветеринарна обработка.

Отделянето на радиоактивните вещества от облеклото, техниката, съоръженията, местността, водата, продоволствието, фуража и др. се нарича дезактивация.

Заразяването с радиоактивни вещества представлява опасност за хората, ако превишава допустимите норми. Затова санитарната обработка и дезактивацията се провеждат обикновено само ако заразеността превишава допустимите норми. Понякога, при невъзможност да се установи действителната степен на заразяване, санитарната обработка и дезактивацията се провеждат с профилактична цел.

Във всички случаи санитарната обработка и дезактивацията се организират, без да пречат на изпълнението на стопанските и други задачи, които има да изпълнява населението. Много от работите по санитарната обработка и дезактивацията обикновено се извършват от хората от съответните предприятия, учреждения или семейства. Само в отделни случаи за целта се създават специални дезактивационни команди в състава на МПВО.

Санитарната обработка и дезактивацията **би-**ват частична и пълна.

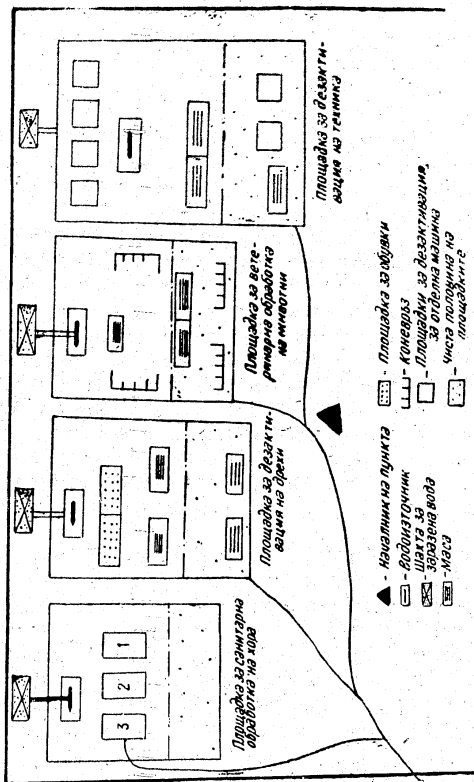

Рис. 55. Умивачно-дезактивационен пункт

Частичната санитарна обработка и дезактивация се извършват на мястото, където работят, живеят или се учат хората и където се намират обектите, т. е. в огнището на поражение.

Пълната санитарна обработка и дезактивация се извършват на специални пунктове, наречени умивачно-дезактивационни пунктове, които се разполагат в населените места, в добре защитени от действието на атомното оръжие подземни скривалища или във от населените места, в естествено маскирана местност и в близост на водоизточници. Устройството на умивачно-дезактивационен пункт е показано на рис. 55.

Санитарна обработка на населението

Най-прост и достъпен начин за частична санитарна обработка е многократното изтриване на откритите части на тялото с памучни или марлени тампони, кърпи за лице и други, намокрени с вода. В изключителни случаи тампоните могат да бъдат намокрени с течност от индивидуалния противохимически пакет, а при липса на вода и течност (от пакета) откритите части на тялото могат да бъдат изчистени и със сухи кърпи. При зимни условия за изтриване на тялото се използва чист сняг.

Изтриването на откритите части на тялото с тампони трябва да се извършва в едно направление, отгоре надолу, като тампонът се обръща през цялото време. Повторното изтриване се извършва с чисти тампони. При мокренето замърсените тампони не трябва да се докосват до це-

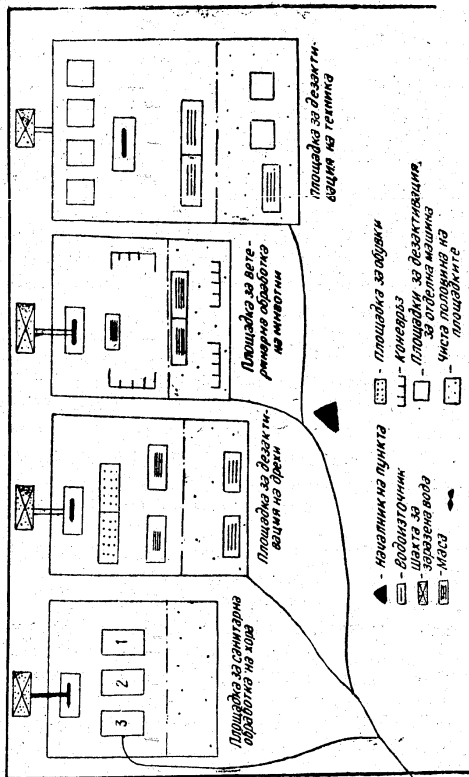

Рис. 55. Умивачно-дезактивационен пункт

Частичната санитарна обработка и дезактивация се извършват на мястото, където работят, живеят или се учат хората и където се намират обектите, т. е. в огнището на поражението.

Пълната санитарна обработка и дезактивация се извършват на специални пунктове, наречени умивачно-дезактивационни пунктове, които се разполагат в населените места, в добре защитени от действието на атомното оръжие подземни скривалища или във от населените места, в естествено маскирана местност и в близост на водоизточници. Устройството на умивачно-дезактивационен пункт е показано на рис. 55.

Санитарна обработка на населението

Най-прост и достъпен начин за частична санитарна обработка е многократното изтриване на откритите части на тялото с памучни или марлени тампони, кърпи за лице и други, намокрени с вода. В изключителни случаи тампоните могат да бъдат намокрени с течност от индивидуалния противохимически пакет, а при липса на вода и течност (от пакета) откритите части на тялото могат да бъдат изчистени и със сухи кърпи. При зимни условия за изтриване на тялото се използва чист сняг.

Изтриването на откритите части на тялото с тампони трябва да се извършва в едно направление, отгоре надолу, като тампонът се обръща през цялото време. Повторното изтриване се извършва с чисти тампони. При мокренето замърсените тампони не трябва да се докосват до це-

лия запас от вода, а водата трябва да се взема с по-малък съд и да се полива върху тампона. При използване на течност от индивидуалния противохимически пакет не трябва да се допуска течността да попадне в очите, носа и устата.

Когато частичната санитарна обработка се извършва в заразен район, измиват се и се изтриват само онези части от

Рис. 56. Изтриване на откритите части на тялото с влажна кърпа

тялото, които в момента на употребата на атомното оръжие не са били закрити от облеклото или индивидуалните средства за противохимическа защита (рис. 56). На първо място се отделят със сухи или навлажнени тампони видимите капки и прах. След това се изтриват ръцете и врата, а така също и лицевата част на противогаса, ако той е бил употребяван.

При частичната санитарна обработка след излизането от заразен район се извършва по-основно измиване или изтриване на откритите части на тялото, а при наличност на време и чист водоизточник хората трябва да се изкъпят.

Частичната санитарна обработка се извършва както преди, така и след частичната дезактивация на заразените предмети, с които си е служило лицето. Това се извършва колкото е възможно по-бързо, за да се отделят радиоактивните вещества, които са попаднали върху кожата на човека.

Пълната санитарна обработка се провежда на умивачно-дезактивационните пунктове от органите на МПВО и се извършва чрез измиване на тялото с гореща вода и сапун на площадките за санитарна обработка. На умивачно-дезактива-

Рис. 57. Пълна санитарна обработка чрез взаимно изкъпване с вода

ционния пункт измиването може да се извърши както с душове, така и с използването на дървени ведре, тасове, кофи и др. (рис. 57).

При летни условия измиването се организира в палатки, под навеси и дори на открити места. При студено време площадките за санитарна обработка се построяват в затоплени места, землянки, топли палатки, бани и др.

При летни условия при наличност на големи водохранилища, особено с течаща вода, пълна санитарна обработка в много случаи може да бъде извършена чрез изкъпване на хората с насапуниване на тялото 2—3 пъти (рис. 58).

Хората, пристигнали на умивачно-дезактивационния пункт, се изпращат на площадката за санитарна обработка, след като са провели дезактивация на техниката, облеклото, ветеринарна обработка на животните и пр.

Ако облеклото е заразено, хората се изпращат на площадката за дезактивация на облеклото, а

Рис. 58. Пълна санитарна обработка при изкъпване в река и дозиметричен контрол

след дезактивацията отиват в умивачното отделение, след като са дали дезактивираното си облекло на определен за това човек, който го пренася в отделението за обличане.

Площадката за санитарна обработка (рис. 55) се състои от три отделения: съблекално, умивачно и за обличане. В съблекалното отделение хората се събличат и преминават през основен дозиметричен контрол, при който се определя заразеността на кожата на тялото. Дозиметристът

посочва на кои части от тялото е необходимо да се обърне повече внимание при провеждане на санитарната обработка.

Ако облеклото е заразено по-ниско от допустимите норми или съвсем не е заразено, то се пренася в отделението за обличане, а хората се изпращат веднага в умивачното отделение.

На лицата, които имат повреди по кожата (натъртване или драскотини) в отделението за събличане се поставят временни превръзки на наранените места. В умивачното отделение хората получават сапун, парче плат за изтриване и под наблюдението на санитар се измиват в следната последователност: основно измиване на ръцете и отделяне на нечистотиите под ноктите; измиване два-три пъти със сапун на главата, лицето и врата, грижливо измиване на косата, очите, ушите и изплакване на устата; измиване на цялото тяло със сапун, обръщайки особено внимание на частите, покрити с косми. Накрая тялото се облива с чиста вода. При излизането от умивачното отделение хората се подлагат на дозиметричен контрол. Ако степента на заразяването им след измиването е по-ниска от допустимата норма, те се изпращат в отделението за обличане. В противен случай се връщат в умивачното отделение за повторно измиване. Ако и при повторното измиване степента на заразяването не се е намалила до допустимата норма, заразените се поставят под специално наблюдение на лекарите.

В отделението за обличане хората обличат дезактивираното си облекло и получават дезактивираните предмети, с които работят, ако са имали такива. Тук се извършва смяна на временните превръзки, които са направени върху наране-

ните места на кожата и се прави промивка на очите с 2% разтвор от сода за хляб за лицата, които имат зачервени очи, сълзотечение или не понасят светлината, след което хората се освобождават.

Деактивация на техниката

Деактивацията на техниката бива частична и пълна.

Частичната деактивация може да се провежда както непооредствено в заразено място, така и след излизането от него. При частичната деактивация на техниката се отделят най-напред видимите капки от радиоактивните вещества, почиства се нейната повърхност от прах (кал) и грижливо се изтриват частите на същата, особено онези, с които хората имат постоянен контакт. Изтриването и почистването се извършва с парцали, кълчища, снопчета от сено и слама, намокрени с вода, а в необходимите случаи — с бензин, петрол, дизелово гориво и пр.

Пълната деактивация на техниката се извършва обикновено в незаразено място по следните начини:

чрез измиване със силна водна струя от маркуч и изтриване на измитите повърхности с метли, четки, тампони от парцали и кълчища, снопчета от сено и слама;

чрез измиване с вода или водни разтвори, които съдържат 0,5—1% сапунени състави и 2% сода за хляб с едновременно изтриване на повърхностите с четки, парцали или кълчища; зимно време се използва незамръзващ разтвор;

чрез отделяне на радиоактивния прах от заразените повърхности на техниката със състен въздух или прахосмукачки.

Малките технически средства, като клеци, триони или отделни детайли от техниката, могат да се деактивират с последователно измиване в три-четири бани с петрол, бензин или воден разтвор, който съдържа изпиращ състав с последващо изтриване с парцали.

При заразяване на техниката и на другите средства, с които си служи населението, със смес от бойни радиоактивни вещества и химически отровни вещества първо се извършва дегазация, а след това дозиметричен контрол, за да се види дали е необходимо да се извърши деактивация.

След деактивацията техническите средства и уредите се изтриват до сухо и се смазват съгласно изискванията за експлоатацията, пазенето и поддържането на тези технически средства.

Като технически средства за извършване на деактивация се използват дегазационни машини, авторазливачни станции, дегазационни комплекти и др. Освен тях могат да бъдат използвани и пожарни автомобили, и различни мотопомпи, ръчни помпи, компресори и др. Авторазливачните станции, мотопомпите и ръчните помпи се снабдяват с маркучи, които да осигуряват устойчива и силна струя.

Пълната деактивация на различните видове техника — транспортна, авиационна, селскостопанска, промишлена и др. — се извършва на специална площадка за деактивация на техниката, която може да бъде и част от умивачно-деактивационния пункт. Площадката за деактивация има чиста и заразена половина. На заразената половина се обзавеждат места за деактивация на техниката, а на чистата половина се подготвят места за чистенето ѝ. Работните места се осигуряват с необходимите средства за изтриване и

смазване, като на чистата половина се построяват стелажи и маси за поставяне на различните уреди и части на дезактивираната техника.

Техническите средства, които постъпват на умивачно-дезактивационния пункт, се изпращат на замърсената половина на площадката за дезактивация и по разпореждане на началника на същата се разпределят по работните места. Хората, които работят на тези места, след съответен инструктаж обличат средствата за защита и извършват дезактивацията под контрол на специалистите-химици — дезактиватори. При дезактивацията е необходимо да се спазват мерките за предпазване от заразяване на обслужващия персонал с радиоактивни вещества.

След дезактивацията дезактивирани предмети се пренасят на чистата половина на площадката за провеждане на дозиметричен контрол. Ако останалата заразеност на техниката е по-голяма от допустимите норми, извършва се повторна дезактивация, а ако не надвишава допустимите норми, техниката остава на чистата половина на площадката, а хората, които извършват дезактивацията, снемат средствата за защита и ги изпращат на площадката за дезактивация на облеклото, за да бъдат дезактивирани.

Прилагането на един или друг начин за дезактивация и редът за дезактивиране на техниката се определят от вида на същата, особеностите на нейното устройство и размери, характера и степента на заразяването, а така също и от наличността на едни или други средства за дезактивация.

Дезактивация на стрелково оръжие

Тъй като размерите на стрелковото оръжие са малки, то както при пълната, така и при частичната дезактивация на същото се провежда обработка на всички повърхности. При пълна дезактивация, ако е необходимо, може да бъде проведено пълно разглобяване на оръжието.

Частичната дезактивация на оръжие може да се извършва в следната последователност: подготвят се 4—6 тампона от парцали (кълчица); поставя се оръжието във вертикално положение; с тампоните, силно намокрени с вода, бензин, петрол или дегазираща течност, започвайки от горната част, старателно се изтрива цялата повърхност на оръжието отгоре надолу, като при това тампоните през цялото време се сменят; изтриването се повтаря 2—3 пъти, като кухите места и улците на оръжието се изтриват с влажен парцал, навит на заострен край на дървена пръчка; след дезактивацията се изтрива до сухо и се смазва.

Пълната дезактивация на стрелковото оръжие се извършва на умивачно-дезактивационния пункт или на специална площадка в същия ред, както и частичната дезактивация, а може да се приложи и следният начин: цялото заразено оръжие се поставя на пирамиди и един от обслужващите пункта с тампон от парцали или с четка щателно изтрива оръжието отгоре надолу, а втори полива тампона или четката с вода. При наличност на автомобилна дегазационна машина обработката на оръжието на пирамиди се извършва с помощта на четки.

Деактивация на облеклото и индивидуални средства за противохимическа защита

Частичната деактивация на облекло и индивидуални средства за противохимическа защита се извършва от хората, които ги използват, и обикновено след частичната деактивация

Рис. 59. Деактивация на дрехи чрез изпиране

на техниката и оръжието, с което си служат при охрана на разни стопански и други обекти. Тя може да се извърши както в заразено място, така и след излизането от него.

Частичната деактивация се заключава в изтърсване или изчеткване на радиоактивния прах от горното облекло и обувките, които освен това се изтриват със снопчета от сено или трева.

В топло време се допуска изплакване на облеклото в чисто водохранилище на специално определени места (рис. 59).

Зимно време облеклото и обувките могат да се деактивират с чист (незаразен) сняг. Ако върху облеклото е било поставено защитно наметало, изтърват се и се изчеткват само

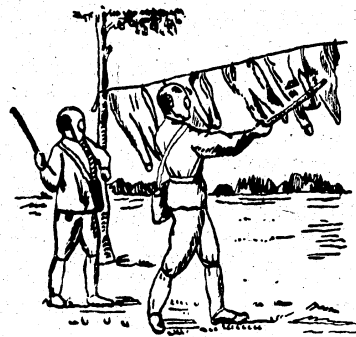

Рис. 60. Деактивация на дрехи чрез изтупване

онези части от същото, които не са били покрити от наметалото.

При деактивацията е необходимо да се оказва помощ един на друг, като се избягва при това взаимното напрашване.

Пълната деактивация на облеклото и на индивидуалните средства за противохимическа защита се провежда на умивачно-деактивационните пунктове.

Подлежащото на деактивация облекло (ризи, панталони, полушубки и др.) се простира на вѐжета или прѐтове и щателно се изтупва в течение на 10—15 минути (рис. 60). Също така се постъпва и с вещите, с които се връзват или пред-

пазват животните. Маслените петна върху облеклото се изтриват с тампони от кълчица, намокрени с бензин.

Пълната дезактивация на индивидуалните средства за противохимическа защита се извършва чрез измиването им с изпиращи разтвори или вода.

Обувките и защитните чорапи (кожените части от приборите за животни) се дезактивират, като се поставят на колове и се изтриват с парцали, намокрени с вода, или се измиват с изпиращи разтвори с помощта на четки.

Противогазите се дезактивират, като се изтриват с парцали, намокрени във вода, или с изпиращи водни разтвори. Трябва да се следи водата да не попада вътре в противогаза.

Дезактивация на колективни средства за защита

Дезактивацията на открити средства за защита — окопи и ровове без облицовка на стените — се извършва чрез отстраняване на горния 3—4-сантиметров слой от почвата на стените и дъното, чрез измитане с влажни метли или чрез изтриване с влажни снопчета от сено, слама или парцали. Зиме такива съоръжения се дезактивират чрез отстраняване на горния 4—6-сантиметров слой от снега, а при липса на сняг само се измитат.

Специално направените за защита при опасност от атомно нападение скривалища от избен тип, землянки, покрити и облицовани окопи се дезактивират чрез щателно отстраняване (измиване, измитане) на праха от всички вътрешни повърхности с влажни метли, четки или с пар-

цали. Помещения, които имат циментови подове, тавани и стени, се дезактивират, като се измиват със струя вода чрез маркуч. Стените и подовете, които са изцапани с масло, преди измиването щателно се измитат с твърди или с метални четки. Всички работи по дезактивацията трябва да се извършват от добре екипирани в противоатомно отношение граждани, снабдени с противогази, гумени ръкавици, чорапи и металала.

След свършване на работите по дезактивацията или в процеса на тяхното изпълнение от дезактивирания участъци се вземат проби от почвата и по резултатите от измерването се съди за пълнотата на дезактивацията, която при нужда се повтаря.

Дезактивация на продоволствие и фураж

В зависимост от вида на продоволствието (фуража), неговата опаковка, характера и степента на заразяването дезактивацията се извършва по следните начини:

замяна на заразената опаковка с чиста;
отстраняване на заразените слоеве от продукта (фуража) чрез снемането му с гребла, лопати, стъргала и изрязване с нож;

измиване на външната повърхност на опаковката с вода или с изпиращ разтвор при едновременно изтриване с парцали;

измиване на отделните видове продукти с вода;

отвяване на заразените зърнени продукти с веялки или ръчно;

утаяване на някои видове течни заразени продукти с последващо отстраняване на утайките.

За дезактивация на продоволствие и опаковки могат да бъдат използвани:

- дегазационни машини АРС, моторни и ръчни помпи и др.;

- бъчонки, ведре, варели, резервоари и др.;
- веялки, сита и др.;

- дървени и металически гребла, лопати и др.;
- сифони, ръчни и механически помпи.

Всички сипещи се продукти (зърна, булгур, брашно, трици, сол, захар), намиращи се в чували, заразени с радиоактивен прах повече от установените норми, се пресипват в чисти чували или в други съдове по следния начин:

- повърхността на чувала леко се навлажнява, като се напръсква с вода;

- при силно замърсяване на чувала с прах или кал последните предварително се отстраняват; чувалът се разшива и горният му край внимателно се обръща на външната страна;

- пресипването на съдържанието става с лопатки или с чист съд и се подлага на дозиметричен контрол.

Ако продуктите са опаковани в два чувала, външният чувал се отстранява, а вътрешният се подлага на дозиметричен контрол. Ако вътрешният чувал не е заразен, продуктите се пренасят на чистата половина на площадката за дезактивация.

От чувалите, заразени с течни радиоактивни вещества, продуктите се пресипват, без да се овлажнява повърхността им.

При пресипването на продуктите трябва да се внимава чистата опаковка да не се допира до заразената, а също и да не се пренесе радиоактивен прах в чистата половина на площадката.

При дезактивация на продукти, които се съхраняват в сандъци и бъчви (твърди мазнини, макарони, риба и т. н.), първо се обработва опаковката чрез измиване със струя вода (ако водата не прониква в съда) или чрез 2—3-кратно изтриване на опаковката с парцали, напоени с вода или водни разтвори за пране. След дезактивацията съдът се подлага на дозиметричен контрол и ако не е заразен или заразеността му е в пределите на допустимите норми, дезактивацията се смята за завършена. Ако заразеността е по-висока от допустимите норми, извършва се повторна дезактивация. Ако повторната дезактивация на съда доведе до намаляване на неговата заразеност, продуктът се изважда от съда и се подлага на дозиметричен контрол. Незаразените продукти се пренасят и поставят в чист съд, а заразените се дезактивират или слават за по-продължително съхраняване.

Твърди мазнини (сланина, маргарин и др.) след определяне степента на тяхната заразеност се дезактивират чрез снемане на заразенния слой. Това се извършва с нож, тел или металическа стъргалка, като се отделя слой с дебелина до 3 мм. Ако след снемане на първия слой степента на заразяване на продукта остава по-висока от допустимата норма, сменя се втори слой, а при необходимост и трети. За тази цел най-добре е да се употребява тънък тел, закрепен на специално приспособление, подобно на лък. При снемане на заразенния слой от продукта трябва да се избягват движения, наподобяващи работа с пила.

При заразяване на изпечен хляб с радиоактивни вещества заразените под нормата хлябове се отделят, а заразените по-високо от допустимите норми се унищожават.

Макарони и други брашнени продукти, а също и сухи плодове и изсушени зеленчуци след установяване на степента на тяхната заразеност, ако са заразени по-високо от допустимите норми,

Рис. 61. Дезактивация на месо чрез измиване със силна водна струя

се унищожават или се сортират, както следва: отстранява се горният заразен слой продукти, допиращи се до повърхността на опаковката; вземат се продуктите от средата на съда и се поставят в чист съд, като слой, допиращ се до заразената стена, се отстранява;

продуктите, поставени в чисти съдове, се подлагат на дозиметричен контрол, като от резултата се съди за годността им за употреба.

По същия начин се сортират прясна и солена риба и солено месо. Освен това тези продукти

могат да бъдат дезактивирани чрез измиване с вода.

Всички видове консерви и спиртни напитки след изваждането им от сандъците и установяване степента на заразеност на опаковката (бутилки, буркани) се дезактивират чрез 2—3-кратно измиване с вода или воден разтвор за пране, като се използват четки и парцали, след което се изтриват до сухо.

Пресните зеленчуци (картофи, зеле, моркови, цвекло и пр.) се дезактивират чрез многократно обилно измиване с вода, като зелето се измива след отстраняване на горните заразени листа.

Колбаси и прясно месо се дезактивират чрез измиване с вода (рис. 61), а при необходимост и чрез изрязване с нож на заразените места (от колбасите се сменя обвивката). След дезактивацията продуктите се изтриват и изсушават.

Течни продукти (растителни масла, вино и др.), които се съхраняват в бъчви или други съдове, в които са проникнали твърди радиоактивни вещества, могат да бъдат дезактивирани чрез продължително (2—5-дневно) утаяване и последващо внимателно източване на горната (незаразена) част на продукта в чисти съдове с помощта на сифони, ръчна или механична помпа. В случай на заразяване с течни бойни радиоактивни вещества тези продукти се унищожават или се използват за технически нужди (по решение на специалист).

Тютюнът и цигарите в пакети и кутии, опаковани в сандъци, се дезактивират чрез отстраняване на радиоактивните вещества от повърхността на опаковката (сандъците). Ако е необходимо, книжните обвивки на пакетите (кутиите) се премахват.

Сено и слама на купи се дезактивират чрез снемане на горния заразен слой (рис 62), а чисто сено и слама в заразен район се превозват в незаразен такъв. При заразяване на балирано се-

Рис. 62. Дезактивация на сено или слама

но, складирано на фигури, външните заразени бали се отстраняват. Заразените бали се дезактивират чрез отстраняване на заразения слой след тяхното разопаковане.

Преди приготвяване на храна от дезактивирани зърнени храни, продукти, зеленчуци, месо, риба и други същите старателно се измиват.

Продуктите и фуражът, които не се подават на дезактивация, подлежат на унищожаване и се изгарят или се закопават в земята далеч от населените пунктове и от водоизточниците

Дезактивация на вода

В зависимост от характера и степента на заразяването, а също и от наличието на средства за очистване на водата дезактивацията може да се извърши чрез утаяване и преливане, чрез предварителна коагулация, утаяване и преливане, чрез филтриране с предварително коагулиране и утаяване и чрез дестилация.

Дезактивацията чрез утаяване и преливане се извършва, като заразената вода се налива в резервоар, където тя се утаява в продължение на 10—15 часа, при което частичките на радиоактивните вещества се утаяват на дъното на резервоара. След изтичане на указаното време горният слой вода внимателно се отлива или се прелива с помощта на сифон или ръчна помпа в чист съд и след дозиметричен контрол се използва по предназначение.

Дезактивацията чрез предварителна коагулация, утаяване и преливане се извършва, като заразената вода се налива в резервоар и към нея се прибавят химически вещества (коагулатори, ускоряващи и подобряващи както избистрянето, така и обезвреждането на водата). Водата се оставя в резервоара в продължение на 1—2 часа, за да се утаи, след което горният ѝ слой се прелива в чист съд. За коагулатори се употребяват глинозем или железен сулфат с вар, като се слагат от 100 до 300 милиграма на един литър вода.

Дезактивацията чрез филтриране с предварително коагулиране и утаяване се извършва, като заразената вода най-напред се коагулира, а след това се утаява в продължение на 30—80 минути и най-после се

отлива или изпомпва. Избистрената вода се филтрира бавно. Филтрирането на водата се извършва с автофилтриращи станции, тъканно-въглени филтри и универсални носими филтри. За зареждането на филтрите се използва карбоферогел и обикновен активен въглен.

Деактивацията на водата може да се извърши и чрез дестилация с помощта на специално опреснителни уредби или като се използват всички познати дестилационни апарати, като казани за ракия и др.

Деактивация на кладенци и извори

Кладенци, заразени с радиоактивни вещества, се дезактивират чрез почистване на лъната им от заразената тиня, пясък или чакъл и чрез неколккратно изчерпване на водата от тях. Преди всяко изчерпване на водата от кладенец добре се измиват надземните части и стените на шахтата, а мястото, докдето се издига водата, се остъртва на дълбочина 2—3 см, ако не е направена твърда зидария. Извори се дезактивират, като от страничните им повърхности и от дъното им се сменя слой от почвата на дълбочина 5—10 см, след което водата се изчерпва 2—3 пъти.

Преди и след дезактивация на кладенци и извори се определят степента и характерът на заразяването на водата, а след дезактивацията им се дезактивира и мястото около тях в радиус 15—20 м.

Мерки за защита от поразяване при извършване на дезактивационни работи

Всички работи по дезактивирането на техниката, облеклото, укритията, водата, продоволствието, фуража и др. се провеждат от изпълнителите, облечени в защитни средства. Частичната дезактивация се провежда в тези защитни средства, които са били облечени в района на заразяването, а пълната дезактивация се провежда с противогаз, гумена престилка, гумени ботуши и гумени ръкавици. Използуването на едни или други защитни средства във всички случаи се определя от началника, който ръководи дезактивационните работи, изхождайки от характера на обекта, който се дезактивира, от степента на неговото заразяване, от начините за дезактивация и от наличността на защитни средства. Когато няма опасност от напръскване и напръскване на лицето с прах или със заразна вода, дезактивацията на водата, продоволствието и техниката може да се провежда без противогази.

За отгичане на заразената вода на площадката за дезактивация се изкопават водоотводни канавки и водопоглъщащи или водосъбирателни ями. Дезактивационните материали (парцали, кълчища и др.) след свършването на работата се унищожават в специални ями. В процеса на работата е необходимо строго да се следи водоотводните канавки и ямите да не се препълват и всички материали за истриване да се хвърлят само в определените места. След свършване на работите на умивачно-дезактивационния пункт канавките и ямите се зариват, а цялата заразна местност се обгражда с означителни знаци.

Работите по дезактивацията трябва да се извършват бързо с оглед да се избегне излишно облъчване. По възможност не трябва да се вдига прах и без нужда не трябва да се сяда, ляга или кляка и да не се яде, пие и пуши. След свършване на работата трябва да се проведе дезактивация на облеклото и да се премине през санитарна обработка.

Началникът, който ръководи дезактивационната работа, е длъжен да провежда дозиметричен контрол за степента на заразеност на работното място и на личния състав, а също и периодически да провежда дезактивация на средствата и водоизточниците, които се използват за дезактивация.

Ветеринарна обработка на животни

Ветеринарната обработка бива частична и пълна.

Обемът на частичната ветеринарна обработка зависи от условията, в които се намират животните. При първа възможност трябва да се изчисти косъмът на животното с четка или връзка сено, да се измият главата, опашката и краката. При наличност на време и на вода, при топло време, трябва да се измие животното, а зимно време да се изчисти със сух сняг и четка. След това се почистват очите, устата и ноздрите. Частичната ветеринарна обработка се извършва след излизане на животните от заразения район.

Пълната ветеринарна обработка на животните се извършва на площадката за ветеринарна обработка на умивачно-дезактивационния пункт или на отделна площадка. На замърсената половина на площадката за ветеринарна обработ-

ка се устройват канавки за оттичане на заразена вода, коневързи, стелажи или маси за дезактивирание на амуницията, попоните и др. Мястото се осигурява с резервоари с вода и прибори за дезактивация — чесала, четки и материали за изтриване. На чистата половина на площадката се устройват коневързи и стелажи за поставяне на уредите за дозиметричен контрол.

Пълната ветеринарна обработка се извършва, като с помощта на четка-душ (рис. 63) старателно се измива цялото тяло на животното с вода и зелен сапун. При това особено внимание се обръща на почистването на кожата, която е била в съприкосновение с амуницията, а също така и на гривата, опашката и крайниците. Очите, ноздрите и устната кухина се измиват с чиста вода. След като се извърши всичко това, животното се изтрива. Преди постъпването и след дезактивацията животното се подлага на дозиметричен контрол, за да се установи степента на заразяването.

Рис. 63. Четка-душ за ветеринарна обработка на животни

Глава четвърта

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ ПРИ АТОМНО НАПАДЕНИЕ

(ПРАВИЛА ЗА ПОВЕДЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО ПРИ СИГНАЛИТЕ НА МПВО)

Защитата на населението и материалните ценности, а също и ликвидирането на последствията от нападение от въздуха се възлага на местните органи на властта, като се спазват указанията на местната противовъздушна отбрана (МПВО). В това отношение най-широко се използва помощта на населението.

За извършване на работите, свързани с подготовката за противоатомна защита и с ликвидирането на последствията от атомно нападение, се привличат всички работоспособни граждани.

Широкото и активно участие на населението във всички мероприятия по подготовката за противоатомна защита и за резултатното ликвидиране на последствията от атомно нападение е решаващо условие за успеха на противоатомната защита.

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ ПРИ „ЗАСТРАШЕНО ПОЛОЖЕНИЕ“

Длъжностите на гражданите и правилата на тяхното поведение при „застрашено положение“ се определят с постановление на съответните изпълнителни комитети на народните съвети.

При „застрашено положение“ всеки гражданин е длъжен да знае всички наредби и обявления, издадени от местната противовъздушна отбрана, а така също и установените сигнали за „въздушна тревога“, „химическа тревога“ и „отбой на въздушната тревога“.

Гражданите са длъжни:

да знаят къде се намират скривалищата и укрытията, където живеят, работят или учат;

да снабдят себе си и семейството си с противовази, защитни чорапи, защитни наметала, защитни ръкавици и индивидуален превързочен пакет (вместо защитно наметало да се използва подходящо парче плат, чаршаф и др., а вместо защитни чорапи — парчета от тъкани и др.);

да поддържат в изправност радиотранслационната мрежа (високоговорителната уредба) и същата да бъде винаги включена;

да спазват установения светломаскировъчен режим в жилищата, фабриките, заводите, учрежденията, учебните заведения и др.;

да почистват таваните, стълбищата, мазетата от задръстващи ги предмети и да осигуряват запас от вода в бъчви, вани и други съдове;

да измазват откритите дървени части на постройките със специален огнезащитен разтвор или огнеупорна глина срещу светлинното излъчване;

да не държат в помещенията запас от топливо, петрол и други запалителни материали;

при напускане на жилищата си винаги да изключват електроосветлителните и електронагревателните уреди — котлони, електрически ютии и др.;

да държат хранителните продукти в плътно затварящи се съдове (шкафове) или да ги увиват най-малко в 2—3 слоя дебела хартия и платнена

материя. Водата за пиене винаги да държат в много добре затварящи се съдове.

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ ПРИ
„ВЪЗДУШНА ТРЕВОГА“

При непосредствена заплаха от въздушни нападения на даден населен пункт се подава установеният сигнал „въздушна тревога“ с установените за целта средства — сирени, радиотранслационна мрежа и пр.

Сигналът „въздушна тревога“ е едновременно и сигнал за опасност от атомно нападение.

При сигнала „въздушна тревога“ гражданите са длъжни колкото е възможно по-бързо да напуснат жилището си и да отидат в скривалищата или укритията, като вземат със себе си противогаса и останалите индивидуални защитни средства, малък запас от хранителни продукти, личните си документи и др.

Преди да напуснат жилището си, трябва да изключат всички електрически уреди и електрическото осветление, да загасят печките (с пясък, вода) и да предупредят за въздушната тревога съседите.

В учебните заведения по сигнала „въздушна тревога“ се прекратяват занятията и под ръководството на преподавателите учащите бързо се завеждат в скривалището или укритието.

Във фабрики, заводи, учреждения, предприятия и др. при сигнала „въздушна тревога“ работещите изпълняват указанията на административния ръководител.

Посетителите на театри, кина, магазини и др., при сигнал „въздушна тревога“ трябва да не създават паника и блъскане на изходите, а по указа-

вания на администрацията и органите на МПВО да отидат в близките скривалища или укрития. Гражданите, заварени на улицата при подаване сигнала „въздушна тревога“, по указание на органите на МПВО отиват в най-близките скривалища или укрития.

При всички случаи гражданите трябва да действуват без паника и да изпълняват указанията на органите на МПВО.

Ако по сигнала „въздушна тревога“ гражданин не успее да отиде в близкото скривалище или укритие и атомният взрив го завари в къщи, той не трябва да стои срещу прозореца, за да избегне поражението от светлинното излъчване, наравяванията от парчетата на стъклото и от ударната вълна, а трябва бързо да се скрие зад стелата.

От прякото действие на ударната вълна, светлинното излъчване и проникващата радиация човек, заварен на улицата, може да се защити, като много бързо в продължение на 1—2 секунди се скрие зад някоя масивна преграда (насип, стена, ъгъл на сграда), в канавка и др. Ако в непосредствена близост (2—3 крачки) няма такива прегради, то той не трябва да бяга, а трябва да легне на земята с лице надолу, краката му да са към атомния взрив, да закрие със защитното наметало откритите части на тялото си и да остане неподвижен в продължение на 15 секунди.

Никога не трябва да се гледа огненото кълбо при атомен взрив. За да се избегне временното, а в някои случаи и пълното ослепяване от действието на извънредно ярката светлина, огненото кълбо при атомен взрив в никакъв случай не трябва да се гледа.

При откриване в района на населеното място заразен участък от бойни отровни или радиоактивни вещества се подава сигналът „химическа тревога“.

В зависимост от размера на заразен участък сигналът „химическа тревога“ може да се подаде частично за даден квартал или общо за населеното място. Общоградският сигнал „химическа тревога“ се подава със сирени или по радиотранслационната централа и се дублира с предварително установени местни средства — чукове на окачени релси или металически предмети, бисене на камбани и др. (рис. 64). Сигналът „химическа тревога“ се подава и при атомен взрив.

След преминаване на опасността се подава сигналът „отбой на въздушната тревога“ със сирени и по радиотранслационната централа.

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ В РАЙОН, ЗАРАЗЕН ОТ АТОМЕН ВЗРИВ

В район, заразен от атомен взрив, първата задача е да се спасят хората, които са в заразен район. За тази цел в заразен район се изпращат специално подготвени аварийно-спасителни и медицински команди, които трябва да дадат медицинска помощ на пострадалите и да ги изнесат от заразен район.

Населението, намиращо се в неповредени скривалища от атомния взрив, не трябва да излиза от тях без указания от постове на МПВО, защото мястото около скривалището може да бъде заражено с радиоактивни вещества и бактериологични средства.

Когато скривалището е повредено от атомния взрив, оставането на хората в него е опасно, затова веднага трябва да се вземат всички необходими мерки за излизане от скривалището.

При излизане от скривалищата и укритията, намиращи се в район, заразен с радиоактивни вещества при атомен взрив или заразен с бойни радиоактивни вещества, трябва да се спазват следните правила:

• преди да се излезе от скривалището или укритието, да се постави противогаз или да се закрие лицето, ако това не е било направено по-рано, да се покрият всички открити части на тялото с наметало или с дрехи, да се обуйт защитните чорапи или краката да се обвият с подръчни средства и да се поставят ръкавиците;

• да се премине през заразен участък бързо и в указаната от органите на МПВО посока. Ако за това няма указания, трябва да се върви в посока на най-малко разрушените сгради и подалеч от повредените такива;

• в заразен участък да не се сядат, лежат, пият, ядат и пушат и да няма незащитени места по тялото.

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ СЛЕД ИЗЛИЗАНЕ ОТ ЗАРАЗЕН РАЙОН

След излизането от заразен район първо трябва да се свалят защитното наметало и чорапите на специална площадка и обръщайки се с гръб към вятъра, внимателно да се почистят от прах и кал. След това по същия начин трябва да се почистят и горните дрехи, ако по тях са попаднали радиоактивни вещества. Накрая се свалят противогазът и ръкавиците.

След това трябва да се извърши дозиметрично изследване и ако е необходимо, пострадалите се изпращат на сборния пункт за частична санитарна обработка.

След излизането от район, заразен с устойчиви отровни вещества, на сборния пункт се обеззаразяват обувките и пострадалите се отправят към умивачния пункт или пункта за санитарна обработка.

Тук пострадалите се измиват с топла вода и сапун, преминават междинен преглед и при нужда получават медицинска помощ. Дрехите, бельото и обувките се дезактивират.

Ако пострадалите са излезли от район, заразен с бойни радиоактивни вещества или с радиоактивни вещества от атомен взрив, на сборния пункт с тях се провежда само частична санитарна обработка и дезактивация. След частичната санитарна обработка трябва да се проведе специално дозиметрично изследване от органите на МПВО. Ако при тези изследвания се установи, че заразеността е по-голяма от допустимите норми, извършва се пълна санитарна обработка и без разрешение на органите на МПВО гражданите не трябва да се завръщат в домовете и учрежденията. В домовете си и работните места гражданите се завръщат след пълното обеззаразяване и дезактивация.

КАКВО ТРЯБВА ДА ПРАВИМ ПРИ СИГНАЛА „ОТВОЙ НА ВЪЗДУШНАТА ТРЕВОГА“

Сигналът „отбой на въздушната тревога“ се подава по радиотранслационните централи с думите „отбой на въздушната тревога“ или със сирени.

По този сигнал гражданите могат да излизат от убежищата и укритията и в населения пункт се разрешава движението на транспортни средства и пешеходци, т. е. възстановява се режимът на живот както при „заstraшено положение“.

Когато в близост на убежищата се открият радиоактивни или бактериологични огнища, неразрив на бомба, населението не трябва да напуска убежището, дори и след сигнала „отбой на въздушната тревога“. Излизането на гражданите от убежището в такъв случай се разрешава след обезвреждането на бомбата и след провеждане, според случая, на дегазация, дезактивация или дезинфекция.

След завръщане по домовете си или на работа гражданите са длъжни да проверят изправността на електрическите, водопроводните и отоплителните инсталации и апаратури. Малките повреди могат да се отстранят от гражданите, а за по-значителните се уведомяват домоуправителите и съответните служби.

При спазване на всички указания при подаването на съответните сигнали по МПВО се осигурява добра организация и защита от химическа и атомна опасност.

От изложеното в настоящата брошура е видно, че атомното оръжие значително превъзхожда обикновените видове оръжия, но и против него има прости и надеждни начини и средства за борба и защита. Затова нашият народ, ако добре познава начините и средствата за защита, ще може с успех да изпълнява своите стопански и обществени задачи и в най-сложните условия на военна обстановка.

СЪ Д Ъ Р Ж А Н И Е

	Стр.
Увод	3
Глава първа. Кратки сведения за физическите основи на атомното оръжие	5
Глава втора. Характеристика и поразяващи действия на атомното оръжие	11
Атомно оръжие с взривно действие	11
Бойни радиоактивни вещества	47
Глава трета. Противоатомна защита на населението	50
Цел, мероприятия и организация на противоатомната защита	50
Индивидуални средства за противоатомна защита и използването им	54
Колективни средства за противоатомна защита и използването им	63
Използуване защитните свойства на местността	71
Ликвидиране последствията от атомно нападение	75
Глава четвърта, Какво трябва да правим при атомно нападение	136
(Правила за поведение на населението при сигналите на МПВО)	136
Какво трябва да правим при „заstraшено положение“	136
Какво трябва да правим при „въздушна тревога“	138
Какво трябва да правим в район, заразен от атомен взрив	140
Какво трябва да правим след излизане от заразен район	141
Какво трябва да правим при сигнала „отбой на въздушната тревога“	142

Редактор: Б. Дамянов

Технически редактор: К. Георгиев

Художествен редактор: Н. Грудков

Коректор: Е. Йорданова

Дадена за печат на 16. IV. 1957 г.   Формат: 1/32/71/100

Излязла от печат на 30. V. 1957 г.   Тираж: 30 000 экз.

Печатни коли 9

Поръчка: 369

Издателски коли 5:22

Л. Гр. II-7

Цена 1'85 лв. — 1955 г.

Държавна печатница „Дечо Стефанов“—София

ДИМИТЪР ХРИСТОВ * ИВАН ДРАНДАРОВ

НОЩНИ ДЕЙСТВИЯ
НА
МАЛКИТЕ СТРЕЛКОВИ
ПОДЕЛЕНИЯ

1957
ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

УВОД

Въпросът за нощните бойни действия е много стар — толкова стар, колкото и самите бойни действия, които са се водили под една или друга форма между отделните родове, племена и народи. Нощните бойни действия са прилагани от воюващите страни през всички исторически епохи. Винаги малочислените и технически по-слабите, но силни духом, морално издръжливи, упорити и добре ръководени войски са използвали нощта за прикриване на слабите си страни и като благоприятно условие за създаване на изненади и всяване паника в редовете на своя противник.

Нашата военна история от най-далечни времена до днес е изпъстрена с примери на нощни действия, чрез които за кратко време, с минимален разход на сили и средства са постигнати поразителни резултати.

Още през 811 година Крум с малобройната си, но добре обучена за нощни действия войска чрез нощен бой разбил и унищожил напълно византийската армия начело с император Никифор.

Блестящ пример на успешни нощни действия е записан и в новата ни военна история. През Балканската война — 1912 година, овладяването на прочутата за времето Одринска крепост се извършва чрез нощна атака.

Обаче въпреки големите резултати, които са се постигали чрез нощни бойни действия, на тях в миналото се е гледало с нескривана предпазливост и към тях се е подхождало с известна несигурност от страна на командирите. Трудностите, които нощта създава поради тъмнината, възможността за изненади и силната впечатлителност на войските, са възпирали пълководците да я използват смело и широко за развиване на решителни и в по-голям мащаб бойни действия.

Съвременните бойни действия се характеризират с широка употреба на различните родове и специалните войски, със сложна организация на боя, с масово използване на усъвършенствувани технически средства за борба, със силно огнево въздействие и с големи човешки и материални загуби, а напоследък и с възможната употреба на атомното и химическото оръжие. Изложените особености поставиха остро и наложително въпроса за прибягване към нощни бойни действия.

Големият обем на действие на съвременната бойна авиация и усъвършенствуваните уреди за наблюдение и подслушване позволяват да се разкрият почти всички по-големи дневни движения

и действия на войските. Техническият прогрес и масовата употреба на мощни средства за унищожаване и разрушение дават възможност за нанасяне на съкрушителни поражения на откритите през деня войски. При съвременните технически възможности трудно може да се скрие подготовката и организацията на бойните действия, когато те се извършват през деня. Откритите войски могат да понесат такива загуби, че предварително да бъдат разстроени и провалени техните намерения или най-малкото, изпълнението на предвидените бойни мероприятия да бъде отложено за по-далечен срок. Това налага всички предварителни мероприятия за водене на боя — съсредоточаване, прегрупиране, смяна на войските и подготовката им за настъпление, отбрана или за излизане от боя — да се извършват през нощта.

Съвременният бой трае няколко денонощия непрекъснато и победата може да се постигне само в резултат на активни, решителни и смели бойни действия, водени денем и нощем. Само уметелото съчетание на дневните бойни действия с нощните може да доведе противника до пълен разгром, като не му се даде възможност да използва нощта за спокойно организиране на разстроения си през деня сили.

Опитът на Съветската армия през годините на Великата отечествена война убедително показва, че нощта в повечето случаи е играела решаваща роля при подготовката и воденето на бойните действия. Съсредоточаването, прегрупирането и смяната на войските, форсирането на водните прегради и излизането от боя са били извършвани предимно нощем. Нощта също така е била използвана за развитие на постигнатия при дневния бой успех и не рядко — за извършване пробив на подготвена противникова отбрана. Нощни настъпателни действия са се предприемали не само от отделни подразделения и части, но и от цели съединения и обединения, дори и от фронтове.

През Великата отечествена война Съветската армия достигна голямо майсторство в организирането и воденето на нощни действия. Нощният бой се яви като творческа последица от логическият анализ на сложните съвременни условия, при които се подготвя и развива боят. Това е убедителен показател за високия уровень на военното изкуство на Съветската армия.

Нощните бойни действия са свързани с известни трудности. Нощта със своите особености влияе върху бойните действия на войските, като ги поставя при по-неблагоприятни условия за действие, отколкото през деня.

Тези особености произтичат главно от нощната тъмнина и тишина. Тъмнината намалява силно видимостта, ограничава наблюдението, намалява действителността на огъня, изменя вида и формата на предметите и местността, поради което ориентирането, движението и поддържането на свързката е затруднено. Всичко това ограничава възможностите за действие на танковете и самоходно-артилерийските установки и затруднява управлението на войските.

Тъмнината и тишината възбуждат нервната система на войниците и ги правят силно впечатлителни. Тези особености на нощта налагат широка и грижлива дневна подготовка на войските, които ще действуват нощем. Всички подробности по действията през нощта трябва да бъдат усвоени и от последния войник до степен на навик. Успехът през нощта зависи много от високия дух и моралното състояние на войските. Във връзка с това подготовката на войските за нощни действия трябва да бъде предмет на особено внимание от всички командири, които при мирновременното обучение са длъжни чрез системна и упорита работа и чрез непрекъснати тренировки да подготвят войници и подразделения с висок дух, дисциплинирани, с издръжлива нервна система, запознати добре с особеностите на нощта и свикнали с нейната тъмнина, за да могат в съчетание с бойното майсторство да печелят само победи през нощта.

Изобщо предварителното практическо обучение и възпитание на войските за действие нощем, внимателната подготовка на всяко нощно бойно мероприятие, решимостта за неговото осъществяване и всестранното изучаване и усвояване от всички войници и командири на задачите, предстоящи за изпълнение през нощта, осигуряват решителния успех при нощните бойни действия.

* * *

Целта на настоящия труд е да се разяснят различните видове бойни действия на войските през нощта и да се изложат съвременните методи за организиране и провеждане на занятията и ученията по тактическата подготовка на стрелковите подразделения нощем.

Предлаганият труд не изчерпва целия теоретически и практически обем на нощните бойни действия, нито пък се ласкаем от мисълта, че засегнатите в него въпроси са всестранно и изчерпателно разглеждани.

Липсата на систематизиран материал по нощните действия на малките стрелкови подразделения и батальоните, които срещат техните командири при организирането и провеждането на тактическите занятия и учения през нощта, ни накарала да пристъпим към разработването на този труд, смятайки, че по този начин ще подпомогнем нашите малки командири, които непосредствено изграждат подготовката на стрелковите подразделения.

Стрелковите командири, които носят непосредствената отговорност за подготовката на войниците и на малките стрелкови подразделения, като изучават този труд и като прилагат съдържанието му на практика, смятаме, ще могат да усвоят особеностите и основните изисквания на нощните бойни действия, ще усъвършенствуват методическите си похвати по организирането и провеждането на тактическите занятия и учения при нощни условия, а с това ще изпълнят една от основните си задачи — ще подготвят войници и подразделения, които ще могат смело, дръзко, самоуверено и успешно да действуват нощем.

РАЗДЕЛ I

ОСНОВИ НА НОЩНИТЕ БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ НА ВОЙСКИТЕ

ХАРАКТЕРНИ ОСОБЕНОСТИ НА НОЩНАТА ОБСТАНОВКА

1. Основни белези на нощта и влиянието им върху бойните действия на войските

Нощта оказва влияние върху бойните действия на войските със своята тъмнина, тишина и продължителност.

Нощната тъмнина не е еднаква през всички нощи. В това отношение най-голямо влияние оказва лунното осветление. Атмосферните условия и покривката на земната повърхност също дават отражение върху нощната тъмнина. Така например облаците, дъждът и мъглата сгъстяват нощния мрак; в горите е винаги по-тъмно, отколкото на открито; снежната покривка на земята и отчасти пясъчните пространства намаляват тъмнината, а когато са осветени от луната, твърде много приближават нощта до деня.

Според степента на тъмнината нощите могат да бъдат тъмни, светли и полутъмни (полусветли).

Тъмни нощи са безлунните, облачните нощи и особено нощите при мъгла или валежи (дъжд, сняг). Те най-често ограничават нощната дейност на човека — намаляват силно кръгзора на видимостта, затрудняват наблюдението, намаляват скоростта на движението, затрудняват ориентирането и поддържането на свързка и често могат да доведат до заблуда. Едновременно с това те са най-сигурна маска за прикриване действията на войниците и подразделенията.

Светли нощи са ясните, безоблачните нощи и тези, при които има пълнолуние. В тях видимостта е възможна на значително разстояние. Общият характер на местността в светлите, ясни нощи може да се схване доста задоволително в радиус до 1,5—2 км. Отделен човек в светла нощ може да бъде забелязан от разстояние 100—150 метра, а движещо се войсково подразделение — от около 250—300 метра.

Полутъмните (полусветлите) нощи по свойствата си заемат средно място между тъмните и светлите. В тези нощи видимостта е по-малка, но тъмнината не е така непроницаема, че съвсем да парализира погледа и да възпрепятства движението.

Освен степента на тъмнината значение за предела на нощната видимост във всеки отделен случай имат характерът на местността, цветът на околната земна повърхност, количеството и видът на местните предмети, положението и мястото на наблюдавания предмет (обект), силата на зрението и навикът към нощно наблюдение.

При еднакви други условия в светлите и полусветлите нощи предметите и движенията се забелязват по-добре, когато се намират на равна, голяма местност, отколкото на пресечена, особено ако в пресечената местност има макар и редки храсти или дървета. При лунна светлина сенките на всички местни предмети образуват тъмни петна, в които не може да се вижда какво се намира в тях.

Тъмноцветните предмети върху тъмна повърхност и светлоцветните и белите върху светла и бяла повърхност се забелязват много по-трудно, отколкото предметите с тъмен цвят върху светла повърхност или светлоцветните (белите) — върху тъмна повърхност. Най-ясно се очертават предметите, когато се проектират на по-светъл фон или когато са на хоризонта и се очертават на небесния фон.

Видимостта ще бъде по-добра, когато се наблюдава от долу на горе, т. е. от ниско към високо, а също така от по-тъмно към по-светло. Ето защо наблюдателите през нощта трябва да се разполагат на скатовете или в лъчините, за да наблюдават по направление на гребените на височините, и то като застават в положение лежешком, а не на колена или прави. Дълбоките долине дори и в светла нощ остават ненаблюдаеми от високо, а в полутъмна нощ не се вижда нищо дори в обикновените широки и плиткы долчини. За видимостта в лунна нощ особено значение има и самото положение на наблюдателя по отношение на луната. Ако луната се намира зад наблюдателя, предметите се виждат по-ясно, тъй като са осветени по фронта на наблюдението, и обратно, ако луната е пред наблюдателя, предметите се осветяват в техния тил, поради което се забелязват по-трудно.

Нощното наблюдение с бинокъл и изобщо с въоръжено око дава по-задоволителни резултати, макар и на по-близки разстояния.

Тези особености на наблюдението през нощта затрудняват точното определяне на разстоянията, което се отразява върху правилното поставяне на мерника.

Навикът към гледане и наблюдение в нощната тъмнина може да се придобие чрез продължителни упражнения. Привикналият към нощта човек може по-лесно да забелязва и от по-далеко да различава предметите, които го оръжават. Особено значение за добрата видимост нощем има осветяването на наблюдаваните предмети. Ефектът на светлината е винаги по-силен в тъмна нощ, отколкото в светла.

Средният приблизителен предел на видимостта в полутъмна нощ е показан в долната таблица:

№ по ред	Наблюдавана цел или източник на светлина	Вижда се най-много от		
		метра	крачки	километра
1	Стоящ човек	30—40	40—50	—
2	Движещ се насреща човек	40—50	50—60	—
3	Движещо се насреща съгъстено поделение	50—60	60—80	—
4	Запалена цигара	150	200	—
5	Запалена кибритена клечка	400	550	—
6	Искри на шмиргелова запалка	1500	2000	—
7	Обикновен фенер	1500	2000	—
8	Електрическо фенерче	2500	3500	—
9	Накладен огън	—	—	Според големината му от 4—5 километра
10	Осветени прозорци на къща	—	—	3
11	Светещ прожектор	—	—	10, 30, дори до 100 километра
12	Сигнални ракети	—	—	8—10 километра

Подделение-то се чува от по-далеч

Със своите свойства тъмнината оказва двойко влияние върху действията на войските. От една страна, действа като пречка, а от друга — като маска. Като пречка създава неудобства при движението, действията и командването на войските, но като маска ги скрива от погледа на противника, предпазва ги от големи загуби и дава възможност за изненада на противника.

Тъмнината покровителства настъпващия, като го запазва от наблюдението и огъня на противника дори когато достигне най-близки разстояния. Освен това настъпващият твърде лесно може да заблуди отбраната относно направлението на своя удар и да вземе такива мерки, при които действията му да се развият неочаквано и с изненада.

За отбраната нощната тъмнина е препятствие. Липсата на добра видимост лишава отбраняващите се войски от наблюдение в предпозиционното пространство и затруднява управлението на огъня. В някои случаи и отбраняващият може да извлече полза от тъмнината. С подготвени за нощни действия войски опитното командване може да изненада настъпващия, като го изчака и от близко разстояние го посрещне с изненадващ унищожителен огън, и с това да му нанесе съкрушителни загуби.

За бодърствуващия човек нощната тъмнина създава големи физически неудобства и накръпява качеството на неговата работа. Всички действия, които той извършва, са по-трудни, по-бавни, по-несигурни и по-уморителни от дневните. Нуждата от сън, а заедно с нея физическата и нервната умора се чувствуват най-силно около полунощ и на разсъмяване, поради което тогава хората стават по-сънливи, уморяват се и лесно заспиват.

Отрицателното влияние на нощната тъмнина върху наблюдението се намалява значително с използването на съвременните прибори от инфрачервената техника.

Нощната тишина усилва способността на човека да слуша. Ухото може да чува по-добре и да долавя много звукове и шумове, които през деня обикновено се поглъщат от общия шум. Нощно време се чува по-ясно и по-далеко, с което се компенсира донякъде загубената видимост. Чрез слушане нощем може да се открие присъствието на хора само по шума от тяхното движение или действие. Поради това нощното подслушване е най-естествен способ за разузнаване и поддържане на взаимна връзка в тъмнината.

Нощта в някои случаи създава значителни неудобства, като намалява маскиращото значение на тъмнината. Изостреният слух лесно може да открие намиращия се близо, макар и невидим противник. По този начин нощната тишина ограничава възможностите за действие чрез изненада, което налага собственият шум на войските да се заглушава по изкуствен начин.

Степената на нощната тишина е винаги в пълна зависимост от атмосферните условия. Според това нощта може да бъде тиха, ветровита (шумна) или бурна. Най-добри условия за подслушване дава тихата нощ, а най-неблагоприятни — бурната. По тази причина в тихи нощи изненадите ще бъдат по-трудно осъществими, отколкото в бурни нощи, когато чуването е до крайност затруднено. Разузнаването и взаимната слухова връзка в такива нощи са затруднени.

В гористи места, край реки и потоци тишината се нарушава от шумоленето на дърветата и бученето на водата.

Влажността на въздуха, качеството на почвата и положението на слушания също така оказват влияние върху степената на чуването през нощта. През влажния въздух звукът се чува по-ясно и на по-голямо разстояние. Движението по мек и гладка почва е по-безшумно, отколкото по твърда и камениста или през суха растителност, гъсти храсталаци и пр. Положението на слушания трябва да бъде такова, че сам той да е обърнат с лице към мястото на звука така, че да го чува еднакво с двете си уши.

Шумът от движенията на войскови колони с тежка материална част се долавя от значителни разстояния, когато ухото се прилепи до земята.

Слушането нощно време има и недостатъци. Например трудно се определя точната посока и особено произходът на различните звукове, както и разстоянията, от които те идват. Тези трудности могат да се намалят и дори напълно да се отстранят чрез системна подготовка на войниците за нощно подслушване.

Нощната тишина заставя настъпващия да вземе сериозни мерки за безшумното изпълнение на всички движения и действия. Тя дава възможност на отбраняващия се да чува по-ясно и по-отдалече приближаването на врага.

Продължителността на нощта астрономически трае от залез до изгрев слънце, обаче за практическите нужди на войската тя е

приблизително със 100 минути по-кратка. Пълното стъмняване на става приблизително около 50 минути след залеза на слънцето. Същото явление има и при свършване на нощта. Следователно фактически нощта трае от момента на действителното стъмняване до пукването на зората. Мъглата и дъждът винаги оказват известно влияние върху прехода към стъмняването и разсъмването. Обикновено те ускоряват първото и забавят второто с около 15 минути.

Нормалната продължителност на нощта в зависимост от годишното време и месеца е от 8 до 14 часа.

Положението, в което едно поделение ще посрещне деня след нощно движение или действие, е от голямо значение за неговата готовност към по-нататъшната дневна дейност и за неговото прикриване от ударите на противника. Това налага до момента на прехода от нощта към деня нощното мероприятие да бъде завършено и войските да бъдат готови за посрещане на идващия ден — маскирани в достигнатия район.

2. Психическо влияние на нощта върху войника и войската

Нощта оказва не само физическо, но и психическо влияние върху войника и войсковите поделения.

Нощната тъмнина действа върху психиката на бойците. През нощта неизвестността на бойното поле изостря въображението на войниците, прави ги по-впечатлителни и по-лесно податливи на морални сътресения и разстройства. Най-обикновените случайности се посрещат със смущение и почти винаги в преувеличен вид. Войските, на които предстои нощен бой, са с повишена впечатлителност и твърде чувствителни към всяко изменение на обстановката. Опасности се подозират отвсякъде, дори и да не съществуват. Ясно е, че при такова психическо състояние на хората нощният бой се води при усилена напрегнатост на нервната им система, поради което всяка непредвидена случайност и изненада намират добра почва за отрицателно въздействие върху морала на войските.

Нощната изненада действа върху войниците бързо и поразяващо. Изненаданото поделение може да загуби способност за борба и стойност като единно цяло. Обладано от страх, то е обречено на паника, поражение и разстройство или най-малко на временна неспособност за борба.

Нощем поради засилване на въображението войските стават силно впечатлителни. При това колкото по-близо са до противника, колкото по-несвършено е възпитанието и обучението и колкото по-слабо се чувства влиянието на командването, толкова по-властно е това психическо влияние на нощта, толкова по-обуздано е въображението, толкова по-силна е впечатлителността.

В почти всички войни има примери на отрицателни прояви — плод на тази нощна психоза. Безцелните и с нищо неоправдани стрел-

би, смущенията и паниките пред въображаеми противникови нападения показват, че това състояние съществува и при известни обстоятелства се проявява по най-неоснователни причини.

За да се получи по-пълна представа за влиянието на психиката върху нощния бой, трябва да се разгледат важните и характерни психически моменти при настъплението и отбраната нощем.

За успешното изпълнение на всяко нощно настъпление на първо място са необходими непоколебима воля у настъпващия за пълното унищожаване на противника, заглушаване на собствения страх, тренинг за спокойно посрещане на всички случайности и вяра в успеха на боя.

Моралните изпитания за настъпващите войски започват още с тръгването им от мястото на замръкването към противника. Войсковите подразделения тръгват към своите обекти смело, но и със скрита боязън, с трепетно очакване на първата проява на противника. Тихото движение, спиранията за ослушване и ориентиране, щепнешком даваните команди и заповеди, всичко-това заедно с първоначалното безмълвие на противниковата позиция създава твърде мъчително усещане у хората. Разбира се, това зависи от личните качества на бойците — едни са неспокойни, но вървят по местата си и остават под влиянието на командната воля, други са изплашени и винаги гледат да стоят зад някого, трети бързат да свършат по-скоро започнатото мероприятие, четвърти — решителни и уверени в победата, търсят да открият противника. С намаляване на разстоянието до противника нервното напрежение се усилва и очакването на противников изстрел се превръща в цяло изпитание. Противниковият огън може да прикове подразделенията на място и да спре неговия настъпателен порив не поради нанесените загуби, а само поради моралния си ефект. В подобни случаи смутеният дух намира опора в неоправданата и често пъти съвсем безредна стрелба срещу невидимия враг. Подновяването на движението в този случай е трудно. Понякога може да се оттеглят своеволно макар и отделни хора или групички. Това показва, че при воденето на нощния настъпателен бой понякога могат да вземат връх отрицателните прояви на човешката психика. Всичко това налага командирите да вземат следните мерки:

— да не задържат подразделенията продължително време на едно място;

— по правило, щом противникът открие огън, атакуващото подразделение да се втурва напред в атака.

Провеждането на самата атака и ръкопашния бой е признак, че душевната криза у войниците е била превъзможната. Критични моменти за успешно атакуваните подразделения настъпват и след като те навлязат в противниковата позиция. Безредното, което обикновено владее в първите минути след удара, и трудната организация по закрепяването на овладяната позиция са най-благоприятният момент за противникови контраатаки. Трябва да се има предвид, че и влиянието на командирите в този момент е твърде слабо поради недостатъчната видимост. Бързото изкарване на огневите средства по фронта и по

фланговете на атакуващите подразделения и приближаването на резервите е задължително изискване на психологията на боя.

Нощният отбранителен бой се налага от противника и следователно се приема и води без каквато и да е възможност за избор на време, място и условия. Долавяйки признаците за нощно нападение, отбраната попада под влиянието на едно неспокойно и гнетящо психическо състояние. Противниковата атака се очаква с напрегнати нерви. Това очакване е най-характерната черта на нощната отбрана. Разположените по позицията и изпратените напред охранителни елементи стоят притаени на местата си, взират се в мрака, напрегат се, вслушват се, за да доловят някакъв шум от приближаващия се противник, а подразделенията безмълвно, неспокойно и напрегнато очакват сигнала за посрещане на противника. Само здравата дисциплина и морално-политическата устойчивост на целия личен състав дават възможност за лесно изживяване на тези напрегнати минути.

Първата вест за приближаването на противника е най-важният момент от душевната борба в бойците при нощния отбранителен бой. Мисълта, че само след няколко минути или секунди из нощния мрак ще изскочи противникът, свива сърцата и тръпки ползават по телата. Но морално силните бойци и подразделения ще задушат това чувство и с твърдост и вяра в себе си ще дочакат противника, за да го унищожат с огън и щик. Голямо значение за преодоляването на този душевен смут имат здравата дисциплина и добрият ред на самата позиция, вярата в командването и добрата организация на отбраната, както и близкото присъствие на резервите.

Особено важен за психическото състояние на войниците е моментът, в който ще се открие огънят. Организираното откриване на стрелбата от близки разстояния и първите действителни резултати от нея са важно условие за получаване на голям морален ефект в редовете на противника и повишаване духа на собствените войски, но това предполага високи нравствени качества у отбраняващите се подразделения.

Посрещането на атакуващия противник с хладно оръжие и приемането на ръкопашния бой е най-голямото психическо изпитание за отбраняващите се. Обстрелван до последната му крачка, противникът ще се яви на позицията по-малко или повече разстроен и изморен, което позволява на морално силните войски успешно да му противодействуват и да сринат неговата нощна атака.

От изложеното дотук влияние на нощта върху психическото състояние на войника и войсковите подразделения могат да се направят следните изводи:

— важно условие за отслабване влиянието на нощта върху психическото състояние на бойците и подразделенията е предварителната морално-политическа подготовка и поддържането на здрава дисциплина;

— преди всяко нощно действие бойците трябва да бъдат добре ориентирани не само върху това, което има да вършат, но и върху

онова, което е възможно да се случи през време на изпълнението на нощната задача;

— сериозната предварителна подготовка на всяко нощно бойно действие и съвременното разкриване на противника, с което се избягват възможните изненади от негова страна, както и осъществяването на добро осветяване на местността, допринасят решително за успеха;

— системното обучение и възпитание на войника и войсковите подразделения за добиване навик да действуват свободно, спокойно и смело при нощна обстановка, тъй както действуват и през деня, също е важно условие за успеха на нощния бой.

3. Влияние на местността при водене на нощния бой

При организиране и водене на боя през нощта местността и местните предмети дсбват особено значение и влиянието им е твърде различно от това през деня. Тъмнината придава на теренните форми и местните предмети неясно очертание. Те често добиват вид на други предмети. Така например отделни храсти могат да добият вид на залегнали, прилежнали, стоящи на пост войници и пр., а група войници, стоящи на едно място, могат да дадат илюзията на голям храст. Това характерно изменение на формите и вида на отделните предмети и на местността оказва следното влияние: ясно очертаните местни форми и характерните предмети през нощта добиват значението на желани ориентири за направляване на движението на настъпващите войски; откритите и наблюдаваните участъци от местността, които през деня са опасни за движение, през нощта дават най-добри условия за действие; пресечените и закрити участъци от местността през нощта са непригодни за действие, тъй като затрудняват движението и взаимната връзка на подразделенията; горите, храласталците и високите посеви през нощта са сериозно препятствие за настъпващите подразделения.

Изобщо най-благоприятни условия за водене на нощните настъпателни действия дават ония участъци от местността, които са равни, голи, без да има по тях препятствия за преодоляване, с мека, лесно достъпна повърхност и характерни белези за ориентиране на подразделенията при тяхното изпълнение.

При нощната отбрана местността оказва влияние и върху избора на позицията, устройването на отбраната и върху воденето на самия нощен отбранителен бой. При избора на позицията и организирането на отбраната местността влияе:

— при определяне районите за отбрана в позицията и особено при прокарване на нейния преден край с оглед да се дадат пълни възможности за водене на резултатен огън в нощната тъмнина;

— стръмните склонове пред предния край на позицията са слаба страна на нощната отбрана, понеже трудно се обстрелват с достатъчно пътен огън. Това налага изработването на запасни нощни гнезда за картечните и използване на гранати за защитата им;

— при устройване на отбраната в дълбочина трябва да се вземат под внимание условията, които местността дава за развиване на огън вътре в самата позиция и за бързата намеса на резервите в тъмнината. Пресечената местност позволява по-добро организиране на огъня и по-сигурното му свързване с контраатаките. При равна местност тази връзка е по-трудно осъществима, но за сметка на това движението на резервите е по-лесно и намесата им е по-бърза. Затова при пресечена местност резервите на предните пехотни подразделения трябва съвременно, още на мръкване, да се приближат към вероятните рубежи за въвеждането им. При равна местност резервите могат бързо да се движат и намесват в боя, поради което предварителното им преместване напред не е всякога необходимо;

— горите и храласталците из вътрешността на позицията създават големи трудности за провеждането на контраатаките, затова е необходимо да се отстраняват предварително препятствията и да се прокарват проходи, по които да стане движението на контраатакуващите подразделения;

— освен определените места, от които се извършва наблюдението през деня, трябва да се предвидят и места, от които да се води и нощно допълнително наблюдение. Колкото на по-висока местност е разположена позицията, толкова по-трудно ще бъде наблюдението върху ниското предпозиционно пространство. Това налага нощните наблюдателни пунктове да бъдат избрани на по-ниски места.

4. Влияние на времето при воденето на нощния бой

Състоянието на времето през нощта оказва голямо влияние върху воденето на нощните действия. Бурята, дъждът, снежната виелица и мъглата усилват тъмнината и увеличават трудностите при воденето на боя, особено на нощния настъпателен бой. В такова време войските се ориентират трудно и лесно могат да се заблудят, но затова пък условията за изненада на противника са много по-благоприятни. Изтъкнатите трудности налагат вземането на особени мерки за организирането на нощния настъпателен бой, особено за осигуряване на свързката и ориентирането на войските.

Бурята, дъждът и снежната виелица се отразяват зле и върху отбраната, тъй като отбраняващият загубва напълно възможността да вижда и чува. За предпазване от изненади трябва да се организира най-пълно охранителната служба и да се поддържа пълна бдителност и бойна готовност на войските. Командирите и заместник-командирите по политическата част трябва да бодърствуват през цялата нощ и да вземат всички мерки за поддържане на будност и дисциплина в подразделенията.

ОСОБЕНОСТИ НА ОГЪНЯ, ДВИЖЕНИЕТО И РЪКОПАШНИЯ БОЙ ПРЕЗ НОЩТА. РАЗМАХ НА ДЕЙСТВИЯТА, УПРАВЛЕНИЕ И СВЪРЪЗКА В НОЩНИЯ БОЙ

1. Особенности на огъня през нощта

Поради ограничените възможности за наблюдение през нощта стрелбата и огънят не са така подвижни и действителни, както през деня. Поради това приложението на огъня през нощта е твърде ограничено, особено когато не е осигурено осветяването на местността.

В нощния настъпателен бой без осветяване използването на огъня от пехотата е много затруднено, а понякога дори и опасно за собствените войски, тъй като изисква спиране на отделни рубежи от местността, без да могат да се преценят техните качества като стрелкови позиции и без да се виждат целите за обстрелване. При добро осветяване на целите стрелбата от стрелковите подразделения може да се води успешно, приблизително както през деня.

Управлението на огъня, особено при настъпателния бой, е много затруднено. За всеки отделен случай командирите трябва да предвиждат мероприятия, които да осигуряват гъвкавото и непрекъснато управление на огъня от всички разполагаеми огнени средства. Това може да се осъществи практически, като в хода на нощния бой командирите на роти и взводове само поставят огнени задачи. В много редки случаи командирите на взводове ще могат непосредствено да дават команди за водене на огъня, поради което правото за подаването им през нощта трябва да се предоставя на командирите на стрелковите отделения и на командирите на огневите машини. Освен това още при рекогносцировката командирите трябва да определят местата на целите и вероятното тяхно изместване през нощта, за да може в хода на боя да поставят конкретно огневите задачи, което ще позволи те да бъдат най-резултатно изпълнени от подчинените.

Огневите задачи, които командирите поставят на огневите средства през нощния настъпателен бой, са аналогични на тези при дневния бой. Тяхното изпълнение се осигурява със забележими през нощта ориентири, като се осветяват целите или като се изхожда от силуетите и блясъците при стрелбата на противника.

В нощния отбранителен бой тъмнината не дава възможност да се използва огънят на всички разстояния пред позицията на отбраната. Освен това стрелбата няма тази подвижност, върху която през деня се градят огневата защита и огневото съдействие между подразделенията. Огънят през нощта запазва своето значение само като близка преграда пред позицията на отбраната. Нощната стрелба обикновено се практикува на близки разстояния, и то като бъде подготвена предварително през деня. За обстрелване на важни подстъпи, водещи към позицията, трябва да се организира картечен или минометен огън и на по-големи разстояния. Всякога огънят на стрелковите оръжия при нощната отбрана трябва да бъде предварително насочен и разпреде-

лен, поради което образува твърде скована система със слаби възможности за подвижност и огнево маневриране. Независимо от това организираното използване на огневите средства предполага построението на точна, ясна и целеустремена огнева система. За да се избягнат слабите страни и да се използват максимално възможностите за даване на действителен огън в трудните условия на ограничената видимост, тя не трябва да бъде шаблонна.

Воденето на огъня при ограничена видимост има своите особености, които трябва да се знаят от всички командири и разчети при огневите машини.

Ако стрелбата се води по осветени цели, правилата на воденето ѝ са същите, както през деня, обаче от стрелца се изисква по-голяма бързина при примерването, защото целта бива осветявана за кратко време. Цялото внимание на боеца трябва да бъде насочено към това място, където се очаква появяването на целта. Никога не трябва да се гледа в източника на светлината, защото лъчът заслепява очите и затруднява доброто примерване.

При подготовката на стрелбата трябва да се отчита наличието на мъртвите пространства, в които противникът може да се укрие или да се подготви за атака. Затова огневите позиции трябва да се избират така, че всички мъртви пространства да могат да се обстрелват и през нощта.

Всички разстояния до рубежите, по които могат да се появят цели, трябва да бъдат определени на светло. Всеки боец трябва предварително да знае с какъв прицел ще води огън при появяването на целите по тези рубежи.

Ако ще трябва да се води огън без изкуствено осветяване, той може да бъде успешен само при условие, че предварително се подготви. Стрелбата по неосветени цели се провежда на разстояние не повече от 250—300 метра, като оръжията предварително се подготвят за нощна стрелба.

Влиянието на нощта върху стрелба с различни оръжия се проявява по най-различни начини.

а. Стрелба с пушка (карабина)

Тази стрелба е в пълна зависимост от подготовката, физическите качества и психическото състояние на боеца.

При нощната стрелба бойците обикновено са по-нервни, недостатъчно добре виждат целите, по които трябва да стрелят, нито могат да проследят как произвеждат самия изстрел. На това се дължи неточната стрелба и голямото разсейване на куршумите. И действително достатъчно е пушката да се насочи под ъгъл само 2° над горното примерване, за да прелетят всички куршуми над главите на прави хора, намиращи се само на 50 метра от позицията.

За подготовката на стрелбата с пушка (карабина) при отбрана трябва да се направят следните приспособления:

— пушката (карабината) да се насочи на светло в посока на предполагаемата стрелба през нощта, като в бруствера на окопа се направи улей за стрелба в тази посока. Добре ще бъде, ако този улей се трембува или се облицова с чимове;

— в бруствера да се забият четири колчета (две към горната част на ложата и две до магазина) така, че пушката (карабината) да приляга плътно към тях. Вместо колчета могат да се използват дървени поставки с вилообразна форма или дървени рогатки (чалчетата);

— пушката (карабината) да бъде насочена така, че при стрелба на разстояние 250—300 метра линията на меренето да минава над земята не по-високо от 0,5 метра, т. е. цялото пространство между стрелца и целта да се обстрелва. Примерването да бъде опростено до степен на автоматично насочване ниско и успоредно на околната повърхност;

— винаги когато е възможно, стрелбата да се води с помощта на изкуствено осветяване — с ракети, прожектори и пр.;

— за снайперовите пушки да се използват прибори от инфрачервената техника, с помощта на които може да се вижда до 400 метра.

б. Стрелба с лека картечница

Нощната стрелба с лека картечница има същите трудности, както и тази с пушка (карабина). Само в много светли нощи или при добро осветяване, и то по цели на близки разстояния, леката картечница може да стреля при известна свобода.

За нощна стрелба при отбрана може да бъде използвана къса дъска с изрези за поместване на приклада на картечницата. Дъската се поставя на земята ребром и се закрепва с колчета. Изрезите трябва да бъдат два, тъй като не се препоръчва на леката картечница да се дават повече от две направления за стрелба през нощта. При липса на дъска тя може да бъде заменена с две забити в земята рогатки. Дъската или рогатките трябва да бъдат поставени така, че картечницата при стрелбата да запазва необходимото вертикално и хоризонтално насочване. Двуногата на картечницата трябва да се закрепва здраво в земята.

При използването на прибори от инфрачервената техника стрелбата с лека картечница може да се води успешно без горните специални приспособления на разстояние до 600 метра.

в. Стрелба с тежка картечница

Въпреки че тежката картечница има устойчива линия на мерене и стрелбата ѝ може да се ограничи в малка площ на разсейването, огънят ѝ нощно време е по-малко действителен, отколкото през деня. Затова за поразяването на появяващите се цели с тежката картечница може да се стреля успешно на разстояние от 300 до 500 метра, и то когато местността се осветява с ракети. При осветяване

с прожектори стрелбата е възможна на всички разстояния, до които се вижда добре целта. След предварителна подготовка — пристрелка, примерване и закрепване — картечницата може да действа успешно в нощната тъмнина. За подготовката на тежката картечница към нощна стрелба при отбрана може да бъде използвана дъска с изрези, а така също и рогатки, както при леката картечница.

При използването на прибори от инфрачервената техника стрелбата с тежка картечница може успешно да се води на разстояние до 600 метра без мерки за осветяване на целите.

г. Стрелба с автомат

Смята се, че огънят от автомата през нощта е недостатъчно действителен и че приложението му в нощния бой е нецелесъобразно. Опитът обаче е доказал, че дори при абсолютна тъмнина огънят от автоматите, внезапно открит от цели отделения или от цял взвод в направление на предполагаемите цели, може да създаде пред фронта почти непроходима зона на поразяемо пространство.

Подготовката на автомата за стрелба при ограничена видимост и за през нощта не е сложна. На самия бруствер на окопа още през деня се устройват площадки, повърхността на които трябва да бъде по възможност успоредна на повърхността на земята, лежача пред фронта. На площадката за обозначаване направлението на огъня се поставят колчета. С тези колчета се ограничават хоризонталното направление на стрелбата. Освен този начин за подготовката на автомата за стрелба през нощта се прилагат всички начини, посочени за пушката (карабината).

д. Артилерийска стрелба

Съвременната артилерия и миномети, които имат усъвършенствувани прибори и методи за стрелба, могат да решават нощем същите задачи, както и през деня. Те могат да започнат стрелбата в тъмно, без да са имали на разположение време за подготовка преди мръкване. Точните топографски карти и усъвършенствуваните прибори за насочване дават възможност на артилерийските и минометните командири да подготвят стрелбата на тъмно с достатъчна точност на огъня.

Подготовката на минометите за нощна стрелба се извършва, като през деня се проведе рекогносцировка за определяне на позициите и разузнаване на целите. Организира се осветяването на целите, управлението на огъня, взаимодействието с пехотата и танковете и се тренира личният състав за водене на нощна стрелба. Освен това се вземат мерки за радиолокационната маскировка и маскировката на осветителните средства, използвани при работата с минометите, и приборите за наблюдение и управление на огъня.

Действителността на нощната стрелба от стрелковите оръжия и артилерията се приближава значително до дневната тогава, когато

се постигне добро осветяване на противника и когато се използват приборите от инфрачервената техника и радиолокацията.

Изобщо от изтъкнатите особености за воденето на огъня през нощта могат да се направят следните изводи:

- нощната стрелба трябва да бъде грижливо подготвена на светло;
- при воденето на огъня трябва да съществува строга дисциплина в поделението;
- добра нощна стрелба могат да провеждат само добре обучени и с висок морал войски.

2. Особенности на движението през нощта

Движението е неразделна част на всяко бойно действие. При нощния настъпателен бой движението може да бъде подкрепено с огъня на артилерията и огъня от стрелковите оръжия или пък се извършва без всякаква огънева поддръжка, а само под закрилата на тъмнината. В първия случай обикновено то ще бъде бързо и право към обектите за овладяване, а във втория случай — по-бавно, като се извършва безшумно, дебиешком и с чести спирания за подслушване на противника. Спиранията се налагат още и за възстановяване реда в строя, за ободряване на хората и за ориентирание на командирите в местността. При спиране на открита местност боецът трябва да залегне, а на местност, покрита с храсталаци, може да стои прав. При осветяване с ракети боецът задължително трябва да залегне или да се прикрие зад дърво, стена и пр., като стои неподвижен. По-добре е да залегне и остане неподвижен на открито, отколкото да пребегне към укритие, с което може да се издаде. След угасването на ракетата той трябва да пребегне на 10—15 метра встрани и напред от местото, където е бил, и след това да продължи движението си или наново да залегне. Пребягването се налага, защото при осветяването на местността противникът може да е забелязал бойците и да открие огън по това място.

Бойната обстановка може да бъде такава, че на близко разстояние поделението, което провежда атаката, да бъде внезапно осветено с ракети от противника. Най-целесъобразно е при такава обстановка поделението да продължи още по-стремително движението си за бързото провеждане на атаката, без да чака угасването на светлината.

Попадайки под лъч на прожектор, боецът трябва да действа така, както и при осветяване на местността от ракети.

След угасването на ракетата или прожектора очите за малко трябва да се затварят, без да се зажумява, а след това бавно да се отворят, за да привикне боецът бързо към внезапно настъпващата тъмнина.

При движение близко до противника не трябва да се пуши, тъй като огънят от цигарата се вижда на 150—200 метра. Не трябва също така да се говори, а само шепнешком да се подават командите или

разпореденията. Звънът от металическите части на оръжието, снаряжението и пр. може да издаде боеца при движението му. Това налага предварително да се вземат всички мерки за избягване на шума и тракането на оръжието и снаряжението при движението.

Когато войсково поделение се движи по шосе или по твърд черен път, то трябва да върви не в крак, защото равномерната стъпка на войниците се чува по-ясно и по-далече. При движение на отделни бойци или малки групи те трябва да вървят по края на пътя или в канавките, защото фигурата на вървящия по пътя човек се забелязва на фона на небето или платното на пътя.

Когато войникът се движи и преминава блата, реки, канавки с вода и локви, той трябва внимателно да постави краката си, за да не плиска водата и с това да издава шум, който може да бъде чул от противника. При движение по почва, покрита с трева, той трябва да повдига краката си по-високо от третата и да стъпва отначало на пети, а след това на пръсти. Ако минава през гора, трябва внимателно да раздвижва клоните на дърветата, които пречат на движението му, и като ги придържа, леко да ги отпусне зад себе си. Също така трябва да постъпва и при движение през неосъжнати посеви или през храсти.

Изкачането по наклон трябва да се извършва на пръсти, а спускането — на токове. По-удобно е изкачането и спускането по стръмен скат да става, като се стъпва странично на стъпалата.

Канавките и нешироките окопи не трябва да се прескачат, а да се минават внимателно.

По земя, покрита с паднали листа и сухи клони, боецът не трябва да се придвижва пълзешком, защото издава шум.

В нощния отбранителен бой движението има ограничено приложение, и то повече за резервите. За да се осигури бързото вкарване на резервите в действие, те трябва да се приближат след мръкване към вероятните изходни рубежи за контраатака. Поради това нощното движение, особено на резервите, при извършването на контраатаките ще бъде на къси разстояния. Въпреки това направленията за провеждане на контраатаките трябва да бъдат предварително проучени и набелязани.

3. Особенности на ръкопашния бой през нощта

Влиянието на нощта върху войсковото поделение ще бъде най-чувствително и осезаемо в момента на нанасянето на удара. Тук ще се срещнат сериозни затруднения в запазване целостта на бойния ред на поделението и в съгласуване на усилията. Поради недостатъчната видимост ще има поделения откъснати и смесени с противника, а не ще бъдат редки случаите на нападение и избиване между свои, ако не се вземат сериозни мерки за опознаване на своите в нощната тъмнина. Такъв случай има през Балканската война — 1912 година, на 5 срещу 6 октомври през нощта при село Ериклер, където поради невземане мерки за опознаване на своите в нощната

тъмнина няколко войници, стреляйки срещу завръщащ се от раз-узнаване наш ескадрон, смятайки го за турска кавалерия, дават сигнал за безпорядъчна стрелба, която стига до взаимно кърваво самоизтребление.

Поради трудността да се определи в ръкопашния бой кои са своите и кои са противниковите войници необходимо е да се установят опознавателни знаци, които да се виждат добре в нощния мрак от собствените войници. Като такива опознавателни знаци е добре да се използват бели превръзки (през зимата черни върху белите халати) на ръкавите или парчета от бял плат с определена форма, зашити на гърба на куртката на войника, на вещевата му торба, на кепето или превързана на каската. Опознавателни знаци трябва да се поставят и на танковете, оръдията и на другата бойна техника. Освен това трябва да бъде установена и определена тайна дума за разпознаване — парола.

Ръкопашният бой, както и денем, се води с щик, приклад, гранатата, лопата, с ръце, юмурици, със зъби и с всичко, каквото попадне под ръка, а ако обстановката налага, и със стрелба от личното огнестрелно оръжие. Окопът, траншеята трябва да се прочистват крачка по крачка и внимателно да се оглеждат.

Хвърлянето на ръчни гранати е по-трудно, отколкото денем, поради което е необходимо да се уточни начинът за тяхното използване. Удобно време за хвърляне на гранатите е моментът, когато се достигне до първата траншея на противника — за нейното овладяване или за задържането ѝ при отбрана. Гранатите могат да се използват в нощния бой и за унищожаване на противник, който се е скрил в укрития, зад изкуствени и естествени препятствия или в ходовете за съобщение.

4. Размах на действията в нощния бой

Схващането за ограничения размах на нощните настъпателни действия днес трябва да се счита вече за остаряло. Поставянето на ограничени по фронта и дълбочина задачи, по-бавният темп на настъпление през нощта, което се е практикувало в първите години на Великата отечествена война, се е обуславяло от това, че по онова време осветителните средства, приборите от инфрачервената техника и радиолокацията не са намирили още широко приложение.

В съвременните условия на боя, когато ще се употребяват по-широко различните осветителни средства и посочените по-горе прибори, размахът на нощния бой няма да се различава съществено от този на дневния.

Дълбочината на бойните задачи на стрелковите поделения също се поставя за целия бой независимо от времето на денонощието, в което ще се изпълняват. Тази част от бойната задача, която подлежи на изпълнение през нощта, се определя, като се изхожда от замисъла на боя, продължителността на нощта, степента на видимостта, характера на местността, очакваната съпротивителна сила на против-

ника през нощта и подготовката на собствените войски за нощно действие. Освен това съществено влияние за определянето на тази част от задачата, която ще се изпълнява през нощта, оказва и начинът на подавяне отбраната на противника при съвременните условия за водене на боя.

Нарасналата бойна мощ на войските, възможността да бъдат използвани в широки мащаби осветителните средства и приборите за наблюдение дават възможност на войсковите поделения да изпълняват нощем задачи със същата дълбочина, както и през деня.

В случай че нощното настъпление се предприеме с ограничена цел — например за завземане на даден рубеж, който подобрява изходното положение за настъпление на разсъмване, — дълбочината на бойната задача се определя в зависимост от отдалечеността на този рубеж от предния край на противниковата отбрана.

Поставянето на стрелковите поделения при пробив на подготвена противникова отбрана на задачи с такава дълбочина, както през деня, се обуславя от наличността на условия за тяхното изпълнение.

Мощните удари на артилерията и авиацията осигуряват подавянето на противника и възможността за бързото преодоляване на отбраната му. Широкото използване на осветителните средства, радиолокаторите и приборите за наблюдение през нощта улеснява управлението на войските и поддържането на непрекъснато взаимодействие, позволява своевременно да се разкрие подготовката на противника за контраатаки, създава условия за осъществяване на несложен манювър и за поразяване на противниковите огнени средства с точен прицел от поддържащите пехотата танкове, самоходно-артилерийските установки и от оръдията за съпровождане.

Темпът на настъплението в тактическата дълбочина на противниковата отбрана нощем при съвременните условия трябва да се определя на същото основание, както и при пробива денем, т. е. с оглед силата на нашия удар, предполагаемата сила на противника, метеорологическите условия, релефа на местността, състоянието на почвата и видимостта. През годините на Великата отечествена война темпът на настъплението на съветските войски нощем е бил 1,5—3 км в час.

Сега, когато войските са въоръжени с по-възбършена бойна техника и имат възможността да използват широко различни технически средства, които значително подобряват видимостта и управлението, те могат да настъпват нощем със същите темпове, както и през деня.

Продължителността на нощното настъпление и времето за започването му се определят в зависимост от дълбочината на тази част от задачата, която ще трябва да бъде изпълнена през нощта, от планирания темп на настъплението, от продължителността на нощта, от условията за видимост, от наличността на осветителни средства, от релефа на местността, групировката на противника и от подготовката на войските за нощни действия.

Започването на настъплението от вечерта (самото мръкване) е целесъобразно, ако през нощта предстои да се изпълнява бойна задача с голяма дълбочина или пък ако пробивът се извършва в хода на развитието на започнатото през деня настъпление.

Настъпление през втората половина на нощта или преди разсъмване се предприема обикновено при пробив на подготвена отбрана на противника и в началото на настъплението, а също така при решаването на ограничени по дълбочина задачи. Това време за настъпление дава възможност да се пробие през нощта най-укрепената част на отбраната (главната полоса), а на разсъмване да се развие успехът в дълбочина на отбраната. То осигурява най-пълно постигане на внезапност и в същото време затруднява противника масирано да използва авиацията и да избира обекти за атомно нападение. Тук обаче не трябва да има шаблон. Във време на Великата отечествена война нощните настъпателни действия са започвали в най-различен час от нощта.

Широчината на района за отбрана не се изменя с настъпването на нощта, но тя оказва влияние върху манювъра с огъня и резервите. Широкият фронтове с големи междини са непригодни за воденето на нощния отбранителен бой, защото дават възможност на противника за промъкване и действие с изненада, а през нощта противодействието с резервите и огневото съдействие са затруднени. Това налага засилване на нощната охрана и засмане на междините с отделни групи бойци и машини. Освен това е необходимо резервите да бъдат подготвени и тренирани за бързо противодействие през нощта в предварително набелязаните направления, а огневите средства да бъдат подготвени за огневи манювър през нощта. Широкото използване на осветителни средства, радиолокаторите и приборите за наблюдение през нощта улеснява управлението на войските и бързото маневриране с огъня и резервите.

Дълбочината на позициите за отбрана също не се изменя със смяната на деня от нощта. Трудностите обаче, които се срещат при маневрирането с резервите, могат да забавят своевременното противодействие от тяхна страна на настъпващия противник. Това налага резервите, особено в пресечена (планинска) местност, да се изнасят през нощта напред към вероятните рубежи за контраатака.

Темпове за изнасяне на резервите през нощта към рубежите за контраатака ще бъдат по-бавни в сравнение с дневните, особено когато контраатаките се извършват в направления, които не са били планирани, или в планинско-гориста местност. Изнасянето им ще бъде затруднено и поради това, че направлението за изнасяне на резервите не може да бъде осветявано със собствени осветителни средства, тъй като противникът ще разкрие готвещата се контраатака.

Възможността за забавяне и закъсняване с провеждането на контраатаката налага направлението да бъдат обозначени с ясно видими нощем знаци и предварително да бъдат проведени тренировки с

FOR OFFICIAL USE ONLY

резервите по изнасянето в набелязаните направления и по заемането на рубежите за контраатаки.

Изобщо при вземане на сериозни мерки за подготовката на войските за настъпление или отбрана при съвременните средства за осветяване, при използването на радиолокаторите и приборите за наблюдение през нощта размахът на нощния настъпателен и отбранителен бой ще бъде приблизително такъв, какъвто е и през деня.

5. Управление и свързка в нощния бой

Управлението на поделенията през нощта има известни особености, които се обуславят от лошата видимост. През нощта командирите нямат възможност да наблюдават добре бойното поле и да следят действията на своите поделения. Нощем се използват методи и средства за управление, съответстващи на нощните условия за действие. Наблюдателните пунктове трябва да бъдат съобразени с особеностите на нощта и да бъдат осигурени със средства за осветяване и прибори на инфрачервената техника. Особено внимание трябва да се обърне на управлението на малките поделения, които нямат организационно-технически средства за свързка.

Важно условие за успешното управление на войските при нощния бой е основното изучаване на местността, по която ще се действа, ясно и точно поставяне на задачите на подчинените и подобното ориентиране върху предстоящите действия.

Малките командири (взводни и ротни) трябва да бъдат в най-предните вериги на своите поделения и да се движат с направляващото поделение. Този близък допир на командирите с войниците дава възможност за бързо и непосредствено командно въздействие.

Управлението в нощния отбранителен бой се затруднява поради широкия фронт, който заемат поделенията. При това положение командирите нямат възможност да наблюдават боя на своите поделения. Благоприятно условие за управление в нощния отбранителен бой е това, че през време на боя командирите остават на своите командно-наблюдателни пунктове, от които имат предварително устроена свързочна мрежа с подчинените си командири.

За да може успешно да управлява поделенията си в нощния отбранителен бой, командирът трябва да устрои сигурна свързочна мрежа с подчинените си, която да изпробва при мръкване. Особено внимание трябва да обърне на сигналната свързка. Командирите и войниците трябва да познават основно както своите задачи, така и тези на своите съседи. Необходимо е да се установят знаци и сигнали за разпознаване на собствените войски. Поради липсата на очна връзка между отделните точки на отбраната необходимо е да се поставят между тях нощни постове за поддържане на свързка, наблюдение и подслушване, а също така и в междините между отбранителните райони. Тази мярка е особено необходима там, където има големи междини между отбранителните райони.

Въпросът за средствата за свързка на действащите през нощта поделения придобива решаващо значение. Като се имат предвид изобщо трудностите за поддържането на свързка през нощта, поделенията трябва преди всичко да бъдат обединени с вътрешна свързка — общи стремежи към ясно поставената цел на действията. Всичко трябва да бъде предварително подготвено, по възможност всичко да бъде предвидено и всички да бъдат ориентирани ясно и точно върху предстоящите им задачи.

Техническата свързка през нощта се поддържа в общи линии така, както и денем, но се видоизменя в зависимост от нощните условия и трудности. Това налага цялата подготвителна работа по организирането на нощната свързка да бъде проведена през деня или в краен случай през деня да бъде проведено необходимото свързочно разузнаване.

Разните видове средства за свързка се характеризират със следните особености през нощта:

— подвижните средства, постове или дозорните се използват на близки разстояния. Те предават главно с определени сигнали или кратки обикновени донесения. Офицери за свързка или обикновени куриери — пеш, на кон, на мотоциклет или автомобил — се използват за предаване на важни заповеди или донесения. Командирите, които ги изпращат, трябва да им укажат точно маршрута и да проверят дали са го разбрали, защото чести са случаите на объркване на пътя;

— телефонът може да се използва на всяка местност. При отбрана телефонната свързка е предварително организирана, но е необходимо да се охранява добре през нощта, защото има опасност от прекъсване или подслушване от страна на противника. При настъплението често пъти може да се обърка направлението за устройство на свързката, което налага началниците на съответните направления да са ориентирани подробно върху задачата си и местността за настъплението. Телефонните постове на малките командири трябва да се движат с тях при преместването им;

— оптическата сигнализация е удобна за работа през нощта, но трябва да се вземат мерки да не бъде наблюдавана от противника. С нея може да се предава или непосредствено между два абоната, или посредством междинни постове;

— радиото е най-сигурното средство за свързка през нощта, която дава най-благоприятни условия за работа с него без смущения;

— кучетата и при съвременните условия могат да бъдат полезни като средство за свързка през нощта, тъй като малко разсейват вниманието си в нощните условия, могат да се движат в най-трудно достъпна местност и при най-лошо време.

За да се осигури непрекъснатата свързка при воденето на нощния бой, трябва да се използват всички видове средства за свързка, като се вземат предвид техните особености при действието им през нощта.

ОСОБЕНОСТИ В ИЗПОЛЗУВАНЕТО НА РАЗЛИЧНИТЕ РОДОВЕ ВОЙСКИ, АВИАЦИЯТА, СПЕЦИАЛНИТЕ ВОЙСКИ, АТОМНОТО И ХИМИЧЕСКОТО ОРЪЖИЕ ПРЕЗ НОЩТА

1. Пехота

Пехотата в сравнение с другите родове войски през нощта запазва най-много от бойните си качества. Тя изпитва по-малко трудности при воденето на нощния бой, отколкото всеки друг род войска. Нощно време пехотата се бори по-успешно, отколкото денем, с танковете и самоходно-артилерийските установки на противника чрез собствените си противотанкови средства (гранатомети, безоткатни оръдия, ръчни противотанкови гранати и др.).

Тези качества на пехотата ѝ дават известна самостоятелност в действията ѝ през нощта. Така например тя е в състояние да извършва понякога атака върху обект от противниковата позиция сама, с изненада, без подкрепата на другите родове войски. Обаче най-пълнен успех в действията си пехотата постига чрез съвместните усилия с другите родове войски. Нейната нощна атака обикновено трябва да бъде подготвена и поддържана от артилерията от закрити огневи позиции, а в бойните ѝ редове трябва да има достатъчно танкове, съпровождаща артилерия и сапъори. Даже когато атаката се извършва с изненада, артилерията трябва да има готовност за огнево съдействие, щом започне атаката на пехотата; танковете също трябва да имат готовност за поддръжка, а сапъорите при всички случаи ѝ съдействуват.

Ограничената видимост през нощта намалява ефикасността на точния огън, което налага пехотата да стреля от близко разстояние.

Личният състав на стрелковите поделения трябва да умее бързо да се ориентира в тъмнината по местни предмети и по небесните светила, да използва компаса, да води разузнаване, да носи охраната, да създава противотанкови и противопехотни заграждения и да приспособява за отбрана завзетите обекти или рубежи.

Воденето на нощния бой от пехотата изисква от личния състав високи морално-боеви качества — смелост, решителност, умение и голяма физическа издръжливост, — тъй като в нощния бой придобиват особено голямо значение огънят от упор, щиковият бой и действието с гранатата.

2. Танкове и самоходно-артилерийски установки

Нощната тъмнина защитава танковете и самоходно-артилерийските установки от поразяването с противотанкови огневи средства на противника от голямо разстояние и увеличава моралното им въздействие върху противника. Скритото им разположение като танкови засади при отбрана им дава възможност да изненадат противника от много близко разстояние. Те са в състояние да изпълняват особено успешно задачи през нощта при положение, че екипа-

жите им са добре обучени за нощни действия, осигурено е добро осветяване и са снабдени с електронно-оптически прибори.

Нощната тъмнина обаче създава трудности в наблюдението, ориентирането и маневрирането, което усложнява управлението на танковете. Тя затруднява откриването на целите и намалява точността на прицелния огън от танковете. Лошата видимост позволява на противниковата пехота да се приближи скрито до танковете и да използва своите противотанкови средства за унищожаването им. Освен това тъмнината пречи за своевременното откриване на противотанковите средства и заграждения на противника, което може да изправи танковете пред сериозни изненади. Затова при настъпление или при контраатаки при отбрана танковете се нуждаят от помощта на пехотата за борба с противотанковите средства на противника и от помощта на сапърите за преодоляване на загражденията. Тази помощ ще се осъществи, като танковете за непосредствена поддръжка на пехотата се движат не пред нея, а в нейните бойни редове. При този начин на действие най-пълно се осигурява поддържането на взаимодействието и насочването на танковете към обектите за атака, осигурява се охраната им от противниковите танкоизстребители, а също така и оказването им на своевременна помощ при преодоляване на препятствия и заграждения. Осигурените със връзка и правилно насочваните към целите танкове най-ефективно подават и унищожават противниковите огневи точки, които пречат на придвижването на пехотата.

За оказване на нужната взаимна помощ и за осъществяване на здраво взаимодействие между пехотата и танковете за непосредствена поддръжка на пехотата целесъобразно е танковете да се придават към стрелковите подразделения, дори в някои случаи към самите стрелкови взводове.

За успешно изпълнение на задачите от танковете през нощта е необходима предварителна сериозна подготовка от страна на танковите подразделения и от екипажите на танковете. Необходимо е командирите и екипажите да бъдат напълно ориентирани върху изпълнението на предстоящата им задача и да извършат щателна подготовка и организация на взаимодействието с пехотата. Ако условията на бойната обстановка позволяват, трябва задължително да се проведат съвместни тренировки с пехотата нощем по спазването на насоките за атака или контраатака, по воденето на огъня, по преодоляването на препятствията и пр.

3. Артилерия

Освен за стрелба по противника артилерията се използва и за осветяване на местността и обектите на противника при отбрана или настъпление от негова страна, поставя светлинни ориентири, обозначава направлението на атаката на пехотата и танковете със светлинни снопове, предизвиква пожари в разположението на

противника, води борба с неговите средства за осветяване, посочва целите на пехотата, танковете и авиацията.

Артилерийската поддръжка на атаката на пехотата и танковете обикновено се осъществява чрез последователно съсредоточаване на огъня. В отделни случаи при наличието на достатъчно количество на средства за осветяване и при благоприятна местност атаката може да се поддържа и с огневи вал.

Съпровождането на пехотата и танковете в дълбочина на противниковата отбрана се извършва със съсредоточен огън по извикване от командира на стрелковото подразделение.

Артилерията, стреляща от закрити огневи позиции, води нощния огън с по-голямо изпреварване на атакуващата пехота и танкове, отколкото през деня. Затова в нощния бой играят особена роля самоходно-артилерийските установки, които осъществяват непосредственото съпровождане на пехотата и танковете. Тази артилерия за съпровождане в хода на атаката и боя в дълбочина на противниковата отбрана подава или унищожават оживелите или новооткритите противникови оръдия, танкове, самоходно-артилерийски установки и другите огневи средства на противника, които пречат на настъплението на пехотата и танковете, а също така осигурява закрепването на завзетите рубежи и взема участие в отразяването на контраатаките на противника. Оттук следва, че през нощта трябва да има повече съпровождана артилерия, отколкото през деня.

За да може успешно да изпълни поставените ѝ за през нощта задачи, артилерията трябва да подготви стрелбата си през деня, да проведе пристрелка до най-важните цели и да извърши техническа подготовка на разчетите за бързото им действие при оръдията през нощта. В известни случаи пристрелката може да се проведе и през нощта, но е необходимо да се осигури осветяването на целите.

Артилерията и през нощта си остава главна огнева сила, която със своя огън разчиства пътя на войските при настъпление и прегражда пътя на противника при отбрана. Но за изпълнението на тези задачи през нощта е необходимо да се вземат сериозни мерки за подготовката и организацията на воденето на огъня през нощта.

4. Авиацията

Съвременната авиация е комплектувана [от усъвършенствувани технически самолети, които имат голяма скорост, голям обем на действие, подвижност и мощно въоръжение. Съвременните самолети са способни с радиолокационните си прибори и приборите от инфрачервената техника да откриват целите през нощта, да извършват наблюдение и да правят фотоснимки със и без осветяване на местността и целта. Тези качества на самолетите им дават възможност да извършват полети и да изпълняват бойни задачи през всяко време на денонощието.

Опитът от Великата отечествена война на Съветския съюз потвърждава възможността за действие и необходимостта от авиацията в нощните бойни действия.

Нощните действия на авиацията усилват моралния ефект върху противниковите войски.

Обаче въпреки техническите усъвършенствувания на самолетите нощната тъмнина създава сериозни трудности за въздушната дейност, особено по съгласуването на бойните действия между авиацията и земните войски в боя. Затрудненото наблюдение, особено в тъмните нощи, пречи на наблюдението и откриването на маскирани войски и бойни обекти, а оттам и на успешното им поразяване.

Непосредственото поддържане на пехотата и танковете от щурмовата авиация нощем в значителна степен е ограничено поради трудностите при ориентирането в тъмнината и поради недостатъчното осветяване. Поддържането се осъществява обикновено чрез нанасяне удари по цели, които се виждат добре от въздуха, поради което възможността за използването на щурмовите самолети при пробив на подготвена отбрана зависи от естествената или изкуствено създадената видимост. При действието на щурмовите самолети пехотата и танковете трябва особено точно и ясно да обозначават своето положение с добре видими от въздуха сигнали с ракети и радиолокационни прибори, а районите от местността, в които са разположени обектите на атаката, трябва да се осветяват интензивно с всички осветителни средства. Нощно време щурмовите самолети действуват по един, по двойки и в звена.

Особеностите на действията на авиацията при отбрана са същите, както при настъплението.

5. Инженерни войски

Инженерните войски намират голямо приложение както при настъпление, така и при отбрана нощем.

В настъпателния бой те правят проходи в загражденията и препятствията и ги обозначават с видими през нощта знаци, осигуряват безпрепятственото движение на войските и бойната техника и поставят заграждения по вероятните направления на противниковите контраатаки. Те осигуряват прехвърлянето на войските през водни прегради и участвуват в щурма и разрушаването на отбранителните съоръжения на противника.

В отбранителния бой те създават заграждения, участвуват в организирането на отбраната и на различни инженерни съоръжения и осигуряват контраатаките чрез устройване на заграждения и пътища.

Нощем всички работи се изпълняват по-бавно, поради което стрелковите подразделения се нуждаят от по-голямо усиливане със сапъри, отколкото през деня.

Нощните условия благоприятствуват за по-широко използване на различните инженерни машини — миночистачи, минозаградители, трейдери (машини за изравняване на път), булдозери, траншекопачи и пр.

6. Свързочни войски

Свързочните войски изпълняват задачите си в нощния бой със средствата за свързка както през деня, като се съобразяват с влиянието на нощните условия върху различните видове свързочни средства.

Най-голямо приложение в нощния бой намират радиосвързката, оптичката сигнализация и подвижните средства за свързка. Проводната свързка при настъпление може да се използва успешно само в изходния район, а при отбрана — както през деня.

7. Химически войски, атомно и химическо оръжие

Използването на атомното и химическото оръжие през нощта ще окаже голямо влияние върху нощните действия на всички родове войски и служби. На използването на бойните радиоактивни вещества и газовете през нощта благоприятствуват: постоянството на въздушното течение; слабо разсейване на газовете, което е много по-силно през деня под влиянието на въздушните течения; намаленото внимание на противника поради по-голямата умора на хората през нощта; трудната видимост на бойните радиоактивни вещества и газовия облак; голямата впечатлителност и склонност на хората да се поддават на паника. Поради това използването на атомното и химическото оръжие ще намери нощно време широко приложение, дори по-голямо, отколкото през деня.

При нощния настъпателен бой ще има голям ефект използването на огнететите, които на тъмно могат да действуват внезапно от по-близо разстояние, отколкото през деня. При атакуване на силни противникови опорни пунктове нощем подразделенията ранчеви огнетети и огнететните танкове обикновено трябва да се преподчиняват на командирите на стрелковите роти. Подделенията фугасни огнетети се използват нощем за закрепяване на завезтите рубежи (обекти) и за отразяване на контраатаките.

Нощта дава добри условия за регулиране и за по-продължително задържане на димната завеса поради постоянството във въздушните течения и по-голямата влажност на въздуха.

Особеностите на използването на атомното и химическото оръжие през нощта налагат да се вземат от войските мерки за откриването на противниковото нападение. През нощта войските трябва да усилят радиационното и химическото разузнаване, за да се установят условията за химическо нападение и за своевременното му откриване. Необходимо е също така да се обозначат пътищата към пунктовете за дезактивация. На войските трябва да се осигурят убежища за по-сменно почиване. През нощта химическото разузнаване трябва да обърне сериозно внимание за откриване на химическото нападение с бавно летливи вещества, които при ниска температура не се изпаряват и са с гибелни последствия за войските.

Особеностите в използването на атомното и химическото оръжие през нощта определят и ролята на химическите войски в нощния бой. Задачата на химическите войски в нощния бой е да водят борба срещу нападението с атомно и химическо оръжие от страна на противника.

Борбата срещу атомното и химическото нападение на противника се изразява в: усилване на радиационните и химическите наблюдателни постове и дозори; организиране на службата за дегазация и дезактивация, което се изразява в определяне и обозначаване с видими през нощта знаци пътищата към умивачно-дезактивационните пунктове и вземане на мерки за светломаскировката в самите пунктове.

Напоследък ролята на химическите войски в съвременния нощен бой нарасна извънредно много. От правилната организация на работата им и от тяхното умело действие ще зависи своевременното откриване на подготовката на атомното и химическото нападение от страна на противника, началото на самото нападение, своевременното предупреждение на войските и вземането на бързи мерки за ликвидирането на последствията от нападението. С тази сериозна задача химическите войски ще могат да се справят, ако са подготвени и тренирани за действия в нощни условия.

ОСВЕТАВАНЕ ПРЕЗ НОЩТА

Значението на осветяването за успеха на нощния бой се определя от рязкото намаляване на отрицателното влияние на нощта. Осветяването подобрява наблюдението за действията на войските, осигурява възможност за коригиране огъня на артилерията и минометите, стрелящи от закрити огневи позиции, както и воденето на точен огън; то улеснява управлението на войските и поддържането на взаимодействието между тях; създава по-добри условия за осъществяване на по-сложен маневър от поделенията; осигурява възможност за настъпление с големи сили и с високи темпове; оказва морално въздействие върху противника, като чрез осветяване на разположението му не му дава възможност да извършва спокойно своите работи — прегрупирания, подготовка на отбраната или настъплението.

Изкуственото осветяване на местността и целите се извършва чрез използването на осветителни авиационни бомби, прожектори, осветителни артилерийски снаряди и осветителни ракети.

Осветителните авиационни бомби се използват за осветяването на отделни крупни обекти от противниковото разположение или на голяма площ от местността. Една осветителна бомба, при избухване на височина 800—1000 метра може да осветява площ с диаметър до 3—4 км в продължение на 3—6 минути.

Положителната страна на осветителните бомби и преимуществото им пред прожекторите е, че осветявайки местността отгоре, не оставят незасенчени участъци в гънките на местността. Недостатък на

осветителните бомби е, че тяхната светлина дава възможност както на собствените войски, тъй и на противника да вижда, поради което те трябва да се употребяват само за осветяване в дълбочината на противниковото разположение.

Прожекторите се използват за осветяване на местността непосредствено с лъчи или с отразена от облаците светлина (създаване на изкуствена лунна светлина).

Единични прожектори се употребяват за осветяване на отделни цели и ограничен участък от местността. Един прожектор, като действа с интервал 10—15 секунди, може да освети полоса от местността, широка 125—150 метра.

В настъпателния бой прожекторите се използват за: осветяване на обектите, които се атакуват от пехотата; осветяване на целите, по които се води огън от стрелковите оръжия, артилерията и авиацията; ориентиране на собствените войски; заслепяване на противника; борба с противниковите прожектори и прибори на инфрачервената техника; маскиране на собствените войски от наблюдението на противника чрез устройването на светлинни завеси; заблуждаване на противника относно групировката на собствените войски.

Изпълнението на всички тези задачи се постига при наличието на 5—8 прожектора на един километър фронт.

В отбранителния бой прожекторите се използват за: осветяване на противника с цел да се разкрие прегрупирането и подготовката му за настъпление; възпрепятстване на противниковото разузнаване и размнирванията на загражденията на отбраната; осветяване на настъпващия противник, по който ще се води огън от отбраната; заслепяване на противника; борба с противниковите прожектори и прибори на инфрачервената техника; маскиране на собствените войски от наблюдението на противника чрез устройване на светлинни завеси; заблуждаване на противника относно групировката на собствените войски; осветяване на противника при извършване на контраатаки от отбраната.

Местата за разполагане на прожекторите трябва да отговарят на поставената цел на бойното действие, да бъдат скрити и да позволяват пълен обзор за осветяване, без да пречат на собствените войски.

За осъществяването на тясно взаимодействие между прожекторните поделения и поделенията, на които те ще съдействуват, е необходимо да се устрои сигурна свързка между тях.

При работа с прожекторите трябва да не се допуска осветяване на собствените войски.

При настъпателния бой трябва предварително да се проучат пътищата за изнасяне на прожекторите напред, до районите, в които ще се разположат. Самото придвижване трябва да се извърши по ешелонно, за да не се прекъсне светлинното съдействие на настъпващите войски.

При оттеглянето също трябва да се осигури непрекъснато съдействие на прикриващите оттеглянето поделения, като прожекторите се оттеглят по ешелонно на определени рубежи.

При осветяването с прожектори на различни местни предмети и живи цели те се виждат, както следва:

— силно осветените предмети и цели изпъкват много ясно и винаги изглеждат по-близо, отколкото са в действителност;

— предметите с тъмен цвят се забелязват по-слабо, особено ако околната местност има тъмен цвят. Поради това, когато се проектират на тъмен фон хрусталаци, орана земя, блата и пр., трудно се различават и изглеждат по-далечни;

— жълтите и изобико светлоцветните предмети изглеждат бели, а светлозелените — жълтеникави;

— сухите и каменисти пътища, пясъкът, водата, къщите, каменните стени и пр. се виждат много ясно;

— меките гънки на местността, полетата и вдлъбнатините се сливат с намиращата се зад тях местност;

— високите точки се очертават ясно и изглеждат по-близо;

— отделните разлистени дървета се очертават трудно на запазена зелена повърхност. Сухите голи дървета, стоборите, оградите, телеграфните стълбове и пр. изпъкват много ясно;

— облечените в бяло, а на светъл фон — в черно войници се виждат много добре;

— зеленкавото и светлосивото войнишко облекло се вижда най-трудно;

— лицата, обрнати срещу светлината, ръцете, обувките се забелязват доста добре, дори когато поради цвета на облеклото останалата част от тялото едва се забелязва;

— войските в разсипани строеве поради хвърляните от хората сенки изглеждат по-многочислени, отколкото са в действителност. От друга страна, самите сенки образуват тъмен фон, на който наблюдаваните цели се проектират по-добре;

— движещите се хора и предмети се забелязват по-лесно от неподвижните. Металическите части на оръжието, шанцовият инструмент и другите металически предмети се забелязват много по-добре;

— светлината на огньовете, фенерите и пр. не се забелязва добре, щом попадне в светлия конус на прожектора.

Прожекторното осветяване има някои особености, които трябва да се имат предвид при организирането на осветяването с тях. Така например:

— лунната светлина при пълнолуние, както и към първата четвърт и преди намаляването на последната четвърт, оказва доста силно влияние върху силата на прожекторното осветяване, особено когато луната е срещу наблюдателя. Много влажният въздух и ситният дъжд са по-голяма пречка за доброто осветяване, отколкото едрият дъжд. Мъглата и гъстият дим правят почти невъзможно използването на прожекторната светлина. Силният насрещен вятър нарушава равномерното горене в светлинния източник и той започва да премигва, което пречи много на наблюдението;

— осветяването и видимостта са незадоволителни, когато атмосферните условия са неблагоприятни и когато наблюдението се извършва с просто око. Освен това наблюдателят, за да вижда по-добре, трябва да се намира на подходящо място спрямо рефлектора — най-добре на 50—70 метра пред и встрани от него и по възможност на по-високо;

— осветените местни предмети и дори най-незначителните издигнати по местността хвърлят сенки, в които нищо не може да се вижда. Достатъчна е само една тънка завеса (маска), за да се получи сянка, в която могат да се прикрият цели поделения. Сенките ще бъдат толкова по-дълги, колкото по-ниско е прожекторът, и толкова по-тъмни, колкото по-силна е неговата светлина. Това налага винаги прожекторът да се поставя възможно по-високо, за да хвърля своя светлинен сноп върху земята под голям ъгъл. На равна местност с малки изпъкналости и с разхвърляни храсти, когато не може да се даде нужната висота на прожектора, е по-изгодно да се употребяват прожектори със слаба светлина, които не ще хвърлят такива тъмни сенки. Когато при осветяването на равна и открита местност се явяват вредни за наблюдението сенки, може да се използват малки прожектори за осветяване на мъртвите (неосветените) пространства;

— гористата или покритата с храсти местност дава най-неблагоприятни условия за осветяване и наблюдение. Дърветата и храстите пропускаат отчасти светлината и с това много затрудняват осветяването и наблюдението. Поради това силните прожектори, при чиято светлина се явяват много сенки, не са пригодни за действие в гора. Тук ще намерят приложение само леките прожектори. В планинска и силно пресечена местност с оврази, дълбоки долове и тесни проходи трябва да се осветяват предимно проходите.

За заслепяване на противника светлината от прожекторите се насочва право срещу неговия поглед. Силният светлинен сноп, дори от значително разстояние, не може да се понася от човешкото око, особено ако осветяването става с прекъсвания. Обикновено за заслепяване на противника прожекторът действва с могъща светлина с прекъсване или с блуждаеща светлина (местене на светлината от една точка на друга). При мигащото светлинно действие прекъсванията трябва да траят 3—5 минути, за да се премахне всяка възможност за привикване на око. Настъпващите срещу прожекторната светлина бойци изпитват големи трудности при движението дори ако светлинният сноп не пада право в очите на хората. При продължително осветяване с постоянно прекъсване на светлината войсковото поделение може да се дезориентира и да се заблуди, като загуби посоката на движението си.

Маскирането на собствените войски се постига със светлинна маска (завеса), която се създава между собствените войски и противника, тъй като през прожекторния сноп не може да се виждат намиращите се зад него местност или войски, които остават в пълна тъмнина (черт. 1 и 2).

При осветяването с прожектори на различни местни предмети и живи цели те се виждат, както следва:

— силно осветените предмети и цели изпъкват много ясно и винаги изглеждат по-близо, отколкото са в действителност;

— предметите с тъмен цвят се забелязват по-слабо, особено ако околната местност има тъмен цвят. Поради това, когато се проектират на тъмен фон хрусталаци, орана земя, блата и пр., трудно се различават и изглеждат по-далечни;

— жълтите и изобщо светлоцветните предмети изглеждат бели, а светлозелените — жълтеникави;

— сухите и каменисти пътища, пясъкът, водата, къщите, каменните стени и пр. се виждат много ясно;

— меките гънки на местността, полетата и вдлъбнатините се сливат с намиращата се зад тях местност;

— високите точки се очертават ясно и изглеждат по-близо;

— отделните разлистени дървета се очертават трудно на запазена зелена повърхност. Сухите голи дървета, стоборите, оградите, телеграфните стълбове и пр. изпъкват много ясно;

— облечените в бяло, а на светъл фон — в черно войници се виждат много добре;

— зеленкавото и светлосивото войнишко облекло се вижда най-трудно;

— лицата, обрнати срещу светлината, ръцете, обувките се забелязват доста добре, дори когато поради цвета на облеклото останалата част от тялото едва се забелязва;

— войските в разпнати строеве поради хвърляните от хората сенки изглеждат по-многочислени, отколкото са в действителност. От друга страна, самите сенки образуват тъмен фон, на който наблюдаваните цели се проектират по-добре;

— движещите се хора и предмети се забелязват по-лесно от неподвижните. Металическите части на оръжието, шанцовият инструмент и другите металически предмети се забелязват много по-добре;

— светлината на огньовете, фенерите и пр. не се забелязва добре, щом попадне в светлия конус на прожектора.

Прожекторното осветяване има някои особености, които трябва да се имат предвид при организирането на осветяването с тях. Така например:

— лунната светлина при пълнолуние, както и към първата четвърт и преди намаляването на последната четвърт, оказва доста силно влияние върху силата на прожекторното осветяване, особено когато луната е срещу наблюдателя. Много влажният въздух и ситният дъжд са по-голяма пречка за доброто осветяване, отколкото едрият дъжд. Мъглата и гъстият дим правят почти невъзможно използването на прожекторната светлина. Силният насрещен вятър нарушава равномерното горене в светлинния източник и той започва да премигва, което пречи много на наблюдението;

— осветяването и видимостта са незадоволителни, когато атмосферните условия са неблагоприятни и когато наблюдението се извършва с просто око. Освен това наблюдателят, за да вижда по-добре, трябва да се намира на подходящо място спрямо рефлектора — най-добре на 50—70 метра пред и встрани от него и по възможност на по-високо;

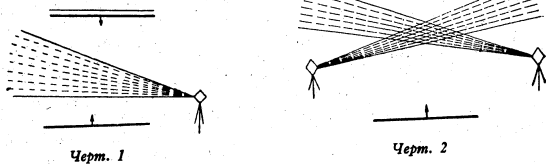
— осветените местни предмети и дори най-незначителните издигнати по местността хвърлят сенки, в които нищо не може да се вижда. Достатъчна е само една тънка завеса (маска), за да се получи сянка, в която могат да се прикрият цели поделения. Сенките ще бъдат толкова по-дълги, колкото по-ниско е прожекторът, и толкова по-тъмни, колкото по-силна е неговата светлина. Това налага винаги прожекторът да се поставя възможно по-високо, за да хвърля своя светлинен сноп върху земята под голям ъгъл. На равна местност с малки изпъкналости и с разхвърляни храсти, когато не може да се даде нужната висота на прожектора, е по-изгодно да се употребяват прожектори със слаба светлина, които не ще хвърлят такива тъмни сенки. Когато при осветяването на равна и открита местност се явяват вредни за наблюдението сенки, може да се използват малки прожектори за осветяване на мъртвите (неосветените) пространства;

— гористата или покритата с храсти местност дава най-неблагоприятни условия за осветяване и наблюдение. Дърветата и храстите пропускат отчасти светлината и с това много затрудняват осветяването и наблюдението. Поради това силните прожектори, при чиято светлина се явяват много сенки, не са пригодни за действие в гора. Тук ще намерят приложение само леките прожектори. В планинска и силно пресечена местност с оврази, дълбоки долове и тесни проходи трябва да се осветяват предимно проходите.

За заслепяване на противника светлината от прожекторите се насочва право срещу неговия поглед. Силният светлинен сноп, дори от значително разстояние, не може да се понаса от човешкото око, особено ако осветяването става с прекъсвания. Обикновено за заслепяване на противника прожекторът действа с могъща светлина с прекъсване или с блуждаеща светлина (местене на светлината от една точка на друга). При мигащото светлинно действие прекъсванията трябва да траят 3—5 минути, за да се премахне всяка възможност за привикване на околото. Настъпващите срещу прожекторната светлина бойци изпитват големи трудности при движението дори ако светлинният сноп не пада право в очите на хората. При продължително осветяване с постоянно прекъсване на светлината войсковото поделение може да се дезориентира и да се заблуди, като загуби посоката на движението си.

Маскирането на собствените войски се постига със светлинна маска (завеса), която се създава между собствените войски и противника, тъй като през прожекторния сноп не може да се виждат намиращите се зад него местност или войски, които остават в пълна тъмнина (черт. 1 и 2).

Когато се разполага с един прожектор, той трябва да се постави така, че снопът от лъчите му да минава надлъжно или косо пред скриваното войсково поделение (черт. 1). При наличност на два и повече прожектори светлинната завеса се създава чрез кръстосване на техните светлинни конуси пред участъка, определен за маскиране (черт. 2).

Черт. 1

Черт. 2

Заблуждаването на противника се прави с цел да се скрие действителното разположение на собствените войски. То се извършва с прожектори, които се поставят встрани от собственото разположение, откъдето се осветява предлежащата местност. Осветяването може да се извършва и от лъжливи позиции.

Осветителните артилерийски снаряди се употребяват за: осветяване на отделни цели; осигуряване на пристрелката; наблюдаване резултатите от стрелбата на собствената артилерия; поставяне на светлинни ориентири; за осветяване на местността.

Обозначаването на направленията на настъпването или на контраатаките на поделенията се извършва от назначени оръдия за стрелба с трасиращи снаряди. Тези оръдия водят огън на редове през определени интервали от време и в точно определени направления.

Осветителните ракети се използват за осветяване на местността и целите в противниковото разположение, отдалечени до 500 метра, и за обозначаване положението на предните поделения. За непрекъснатото осветяване на местността на фронта 300—400 метра в продължение на 15 минути са необходими около 120—180 ракети.

Изпълнението на задачите по изкуственото осветяване на противника се осъществява с използването на различни осветителни средства, тъй като последните имат различни свойства — мощност на излъчваната светлина и продължителност на осветяването, — които трябва да се използват целесъобразно.

Освен средствата за осветяване за подобряване на видимостта през нощта се употребяват различни специални оптически прибори на инфрачервената техника. Тези прибори осигуряват видимостта на разстояния от 50 до 800 метра. Приборите, предназначени за управление на танковете и автомашините нощем, дават възможност да се вижда местността на разстояние до 100 метра, мерниците на

снайперовите пушки — до 400 метра, картчните мерници — до 600 метра, артилерийските мерници позволяват да се води огън по танковете на противника до 700 метра. Тежките прибори дават възможност да се вижда отделен човек на разстояние до 800 метра.

При светли нощи или при недостиг на осветителни средства изкуственото осветяване може да намери само частично приложение. В тези случаи се предвижда редът за осветяване само на най-важните ориентири и начините за периодическото осветяване и обозначаване на направленията за настъпление (контраатака) на поделенията. Осветяването и показването на целите в разположението на противника и обозначаването на положението на своите войски се извършва с ракети според нуждата.

Осветяването е мощно средство за съдействие на войските при нощните им действия. С осигуряването на непрекъснато осветяване нощните действия се довеждат до обстановка, съвсем близка до дневната. Добре организираното осветяване дори дава известни предимства на нощните действия пред дневните, тъй като светлината се използва едновременно за заслепяване на противника и за маскировка на собствените войски. Важно условие за успеха е да се осигури непрекъснато взаимодействие между действащите през нощта войски и осветителните средства.

ОРИЕНТИРАНЕ ПРЕЗ НОЩТА

Трудностите от ориентирането през нощта се обуславят от лошата видимост, създавана от нощната тъмнина, от значителното изменение на външния вид на местността и местните предмети, а при употреба на атомно оръжие — и от наличието на облаци от прах в резултат на атомните взривове. В районите на атомните взривове ще бъдат унищожени много от ориентирите; разрушени съоръжения (кули, църкви, постройки и пр.); горите, храсталците и различната растителност изгорени. При земни и надземни атомни взривове е възможно и частично изменение на релефа на местността (образуване на ями, гънки и т. н.).

Способността на човека да се ориентира нощно време е важно условие за успеха на нощните бойни действия. Тази способност се създава с познаване начините за ориентиране през нощта и с придобиване необходимия практически опит по пътя на продължителната и системна работа в полето.

Ориентирането нощно време се извършва с помощта на компас, по Полярната звезда, по Луната, по Млечния път, по различните признаци на местните предмети и по картата.

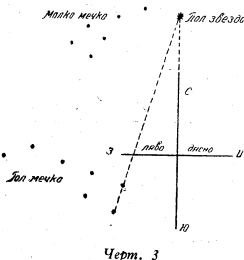
За ориентиране с компас през нощта е необходимо да се познава добре неговото устройство. За да може през нощта да се вижда компасът добре, острието на стрелката му е боядисано в бяло или е покрито със светещ в тъмнината състав, а някои компаси имат светещ циферблат, което улеснява ползуващия при ориентирането.

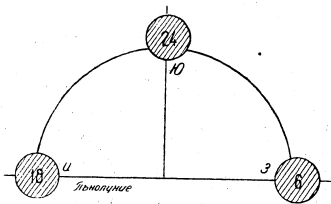
За облекчаване на ориентирането може да се използва бялата ивица (директрисата) върху капака на компаса. Когато директрисата се покрие със стрелката, ясно се обозначава направлението север—юг. Като се постави директрисата напреко на стрелката, получава се направлението изток (надясно) и запад (наляво). Ако върху капака на компаса няма директриса, може да се използва клечка кибрит или друга обикновена клечка, която да се постави на стъклото на компаса и да се използва като директриса.

Положението север—юг на местността с достатъчна точност може да се определи през нощта по Полярната звезда, която винаги показва север. Тя се намира твърде лесно, като се продължи мислено линията на крайните две звезди от Голямата мечка и разстоянието между тях се нанесе по тази линия пет пъти. Полярната звезда е краят на опашката на Малката мечка. Обърнатият с лице към Полярната звезда човек ще има зад себе си юг, надясно — изток, а наляво — запад (черт. 3). Ориентиране, макар и не много точно, може да се извърши по Луната, като се има предвид следното:

— при пълнолуние изгревът на Луната е на мръкване и се намира към 18.00 часа на изток, към 24 часа през нощта — на юг и към 6.00 часа сутринта — на запад (черт. 4);

Черт. 3

Черт. 4

— при новолуние първата четвърт изгрява през деня и се намира към 18.00 часа на юг, а към 24.00 часа през нощта — на запад (черт. 5);

— последната четвърт изгрява в полунощ и се намира към 24.00 часа през нощта на изток, а към 6.00 часа сутринта — на юг (черт. 6).

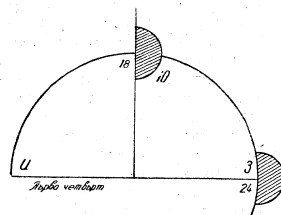
Ориентирането може да се извършва и по Млечния път, който има обща посока север—юг.

Ориентирането нощно време може да се извършва и по някои признаци на местните предмети. Така например мъхът върху стъблата на дърветата и по камъните се намира на северната им част, кръговете на прерязано стъбло на дърво са по-нагъсто на северната му част; короните на дърветата са по-слабо развити в северната им

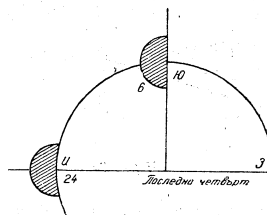
половина. Олтарите на църквите сочат на изток, а входовете на джамии — на юг. Зимно време снегът се полепва по дърветата и високите предмети повече на северната страна, а по южната той бързо се топи.

При ориентиране по местни предмети трябва да се имат предвид следните особености на предметите:

— цветът на предметите през нощта не може ясно да се различи. Червените покриви на къщите, белите стени и пр. през нощта са еднакво сиви. Разликата ще бъде само в оттенъка, т. е. предметите със светъл цвят през нощта ще се отличават като по-светли петна, отколкото предметите с тъмен цвят. Тази разлика обаче ще бъде забелязвана само от близко разстояние, поради което ориентири по цвят за през нощта не трябва да се определят;

Черт. 5

Черт. 6

— в тъмнината подробностите в очертанията на предметите не се забелязват. Могат да се забелязват само общите очертания на предмета (контурите му), при това толкова по-добре, колкото по-далеч се намира от другите предмети. Поради това железопътните насипи, шосетата, височините, завоите на реките могат да служат като добри ориентири през нощта. Изборът на такива ориентири се налага и от това, че атомните взривове трудно ги видоизменят. Количеството на облаците от прах при атомния взрив налага да се определят повече светлинни ориентири, с по-голяма сила.

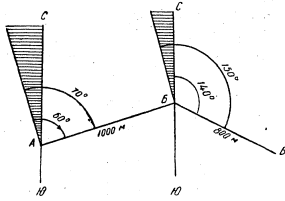
Страните на света могат да се определят с помощта на картата, когато се знае точката на стоещето, а на местността се забелязва някой местен предмет, като светлина на град или село, постоянно съществуващ фар и пр., който е нанесен на картата. За целта картата се ориентира по известния предмет и по ограничителните ѝ линии се определя приблизителното положение на страните на света.

Определянето на страните на света за всеки отделен случай на нощна работа добива практическо значение само когато се свързва с ориентиране върху местността.

Нощното ориентиране върху местността ще се заключава най-често в следните елементарни задачи:

— определяне азимута на местността на известен предмет или направление. Извършва се, като стрелката на компаса се съвпадне с направлението север—юг, а след това се насочва към дадения предмет или в даденото направление;

— движение по даден азимут. В изходната точка се ориентира бусолята (съвпадане на стрелката с посоката север—юг) и се отбелязва на местността направлението, съвпадащо с радиуса на бусолята, отговарящ на дадения азимут. Направлението на местността се отбелязва било по створ на местни предмети, било с поставяне на войници. Обикновено преди настъпването на нощта направлението север—юг се установява по дадения азимут, а след това на тъмно само се съвпада северният край на стрелката с осветената точка на север, която ще бъде желаното направление. Ако на местността няма местни предмети или светлини за обозначаване на това направление, трябва през цялото време на движението направлението да се сверява с компаса.

Черт. 7

Усвояването на казаните способности за ориентирание дава

възможност да се реши следната практическа задача (черт. 7):

Поделението, намиращо се в точка А, получава заповед по картата да се придвижи през нощта до точка В и оттам в направление 9 на 800 метра от В.

Задачата може да се реши по следния начин:

— по картата се намира азимутът АВ (напр. 60°); разстоянието АВ (1000 м) и азимутът ВВ (140°).

Действията през нощта се извършват, както следва:

— в точка А на местността по компаса се намира азимутът на направлението АВ, който ще бъде равен на истинския азимут 60° плюс магнитното отклонение — примерно 10° , или всичко 70° ;

— отмервайки 1000 метра по определеното направление, поделението, движейки се, пристига в точка В;

— в точка В се намира азимутът ВВ (140° плюс $10^\circ = 150^\circ$);

— отмерват се 800 метра по линията ВВ, която се отбелязва по някакъв начин на местността, тръгва се по нея и се стига в точка В.

Изобщо нощното ориентирание върху местността, което ще бъде винаги по-бавно и с по-малка точност от дневното, трябва да се извършва най-внимателно и с възможната най-подробна предварителна подготовка по картата или на самата местност.

УСЛОВИЯ ЗА УСПЕХ НА НОЩНИТЕ ДЕЙСТВИЯ

За да се разчита на успех при организирането и воденето на нощния бой, необходимо е да се спазват някои общи условия и да се имат предвид известни ръководни начала, по-характерни от които са: степента на тренираност на войските и командирите за нощни бойни действия; щателната подготовка и организация на бойното действие, проведена предварително на светло; бойното действие да се проведе внезапно, с изненада за противника; смело и решително провеждане на бойното действие; осигуряване на войските с осветителни средства.

Значението на тренираността на личния състав за успеха на нощния бой се заключава в това, че тя помага на поделенията от всички родове войски да действуват съгласувано и умело, да използват преимуществата на нощните условия за най-бързото унищожаване на противника.

Войските трябва да бъдат добре подготвени в психическо, тактическо и техническо отношение. Чрез непрекъснато системно възпитание у личния състав трябва да се създаде навик да действа в нощната обстановка така, както деном, и да добие вяра в успеха на нощния бой. Чрез сериозно практическо обучение личният състав трябва да придобие необходимата тактическа и техническа подготовка, за да може умело да действа при нощни условия.

В резултат на системното обучение и тренировка слухът, зрението и цялата координация на движенията на личния състав се приспособяват към нощната тъмнина и към изкуственото осветяване, поради което хората се чувствуват нощем по-уверени. Тренировката помага на войниците и командирите бързо да се ориентират в тъмнината по местните предмети, звездите и компаса и да действуват нощем, без да изпитват голяма умора, безпокойство и нервност.

В резултат на системното обучение и тренировката личният състав придобива навики във водене на точен огън от малки разстояния по блясъците на изстрелите, по внезапно появяващи се и лошо наблюдавани цели, а така също и в умение да води ръкопашен бой, добре да осветява с ракети огневите точки на противника, като ги показва на своите танкове и съпровождащата артилерия.

За успешно водене на нощния бой се изисква командирите да умеят правилно да организират и ръководят нощния бой и да проявят твърдо и решително взетото решение. Командири, които проявяват малодушие и колебливост в действията си, не подхождат за самостоятелни бойни задачи през нощта.

При организирането на нощния бой трябва да се вземат предвид особеностите на условията за действие на войските при нощни условия — недостатъчната видимост, трудностите по управлението на войските и честото нарушаване на взаимодействието.

За намаляване на отрицателното влияние на нощта командирите от всички степени трябва още на светло да се запознаят с особеностите на местността и с групировката на противника, да раз-

работят и добре да разучат плана за предстоящия бой и сигналите за взаимодействие и управление. Всяко стрелково поделение трябва добре да знае къде, в кое време и какво да прави и как да поддържа взаимодействието с поделенията от другите родове войски и със съседите. Бойните задачи, ориентириите и рубежите трябва да бъдат изучени през деня и уточнени до настъпването на тъмнината. Също така трябва да бъдат изучени сигналите и знаците за опознаване, обозначаване и целеуказване, като знаците за опознаване на войниците и танковете се поставят съвременно по указания начин. Необходимо е също така на светло да се подготвят за нощни действия и оръжието, бойните припаси и снаряжението.

Всяко нощно бойно действие трябва да се провежда внезапно, за да се създаде изненада у противника. Това ще се постигне, като цялата организация и подготовка на действието се извърши скрито и при запазване на пълна тайна. Внезапно атакуваният противник нощем за дълго време губи способността си да оказва организирана съпротива. По силата на това именно ролята на внезапността по-раства неизмеримо, а в редица случаи внезапността е решаващо условие, определящо успеха на нощния бой.

Провеждането на нощните бойни действия трябва да се извършва бързо, смело, решително, при пълн ред и най-строга дисциплина. Бързите и решителни действия обхвъркват противника и не му дават възможност и време скоро да се опомни и да вземе съвременно мерки за противодействие. Без пълн ред и строга дисциплина, без точното изпълнение на възприетия план за нощно действие успехът е невъзможен.

Осигуряването на непрекъснатото управление на войските и взаимодействието между тях е също така едно от важните условия за успеха на нощните бойни действия. Нарушаването на управлението и взаимодействието през нощта се отразява в много по-голяма степен, отколкото през деня, на успеха на боя. Важно условие за поддържане на непрекъснатото управление и взаимодействие е всеки войник и командир да знае точно своята задача, а сигналите за управление и опознаване да се знаят от всички.

Грижливо трябва да се усвоят начините за управление и свързка в поделенията — взвод, рота, батальон, — тъй като успехът на нощния бой се определя най-напред от техните съгласувани действия.

Осигуряването на войските с осветителни средства ще даде възможност да се организира непрекъснато осветяване на обектите в хода на боя, с което условията за действие през нощта ще се доведат съвсем близо до дневните. Средствата за осветяване трябва да се използват съобразно техните свойства и характера на осветяваните обекти. Необходимо е строга съгласуваност на действията на войските с използването на осветителните средства. Това налага предварително да се разработи план за използването на осветителните средства, който да бъде съгласуван със задачите за изпълнение от войските.

ОБЩИ ИЗВОДИ ЗА ОСОБЕНОСТИТЕ НА НОЩНИТЕ БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ

Нощната обстановка оказва върху бойните действия на войските както положително, тъй и отрицателно влияние.

Положителното влияние на нощната обстановка върху бойните действия на войските се изразява във:

— внезапност в действията.

Нощната тъмнина благоприятствува да се запазят в тайна подготовката и организацията на нощното бойно мероприятие. Освен това бързината, смелостта и решителността в действията лишават противника от възможността да се ориентира съвременно и правилно върху обстановката на нощния бой и го деморализират, което дава възможност да се разгроми бързо противникът, дори с по-малко сили;

— намаляване загубите от противниковия огън.

Нощем въпреки специалните прибори за наблюдение и изкуствено осветяване действителността на артилерийско-минометния и пушечно-картечния огън се намалява значително, в резултат на което се намаляват и загубите от него. Ограничаването на възможността за водене на въздушно разузнаване затруднява противника в намирането на обектите за атомно нападение. Нощната тъмнина създава сериозни пречки и за масираното използване на авиацията, което спомага да се запазят собствените войски от ударите на противника от въздуха;

— осигуряване непрекъснатост на бойните действия.

Непрекъснатостта и стремителността на бойните действия дават възможност при настъпление да се използват напълно резултатите от внезапността, да се осуети съвременно и ефективно използване на резервите от противника и да не му се даде възможност да организира здрава съпротива в дълбочина.

Непрекъснатостта на действията при отбрана дава възможност за по-бързо организиране на отбраната и съвременно придвижване на сили от дълбочина за противодействие на настъпващия противник;

— по-пълно използване на преимуществата на моралния дух на войските от нашата армия над моралния дух на личния състав от империалистическите армии.

Нощната обстановка оказва следното отрицателно влияние върху бойната дейност на войските: затруднява управлението на войските и поддържането на взаимодействие между тях; затруднява воденето на точен огън; затруднява преодоляването на загражденията и препятствията; затруднява извършването на манювър в хода на боя; причинява по-голяма умора на войските и намалява значително темповете по придвижването, особено в планинско-гориста и планинска местност; увеличава впечатлителността на войските, поради

което лесно възникват безпорядък, разстройване и паника; затруднява ориентирането, особено в пресечена и гориста местност.

Отрицателното влияние на нощната обстановка може да се намали чрез системна подготовка и тренировка на войските в нощни действия, чрез добре организираната политическа работа, която осигурява високо морално състояние на личния състав, и чрез широкото приложение на осветителните средства и приборите за наблюдение нощем.

FOR OFFICIAL USE ONLY

РАЗДЕЛ II

**ОСОБЕНОСТИ НА НОЩНИЯ БОЙ НА МАЛКИТЕ
ПОДЕЛЕНИЯ — ОТДЕЛЕНИЕ, ВЗВОД, РОТА****НАСТЪПЛЕНИЕ НОЩЕМ****1. Общи положения**

За нощните настъпателни действия руският пълковник генерал Драгомиров е писал: „Нощният настъпателен бой затова е и добър, защото при него не се вижда кой е по-силен, ето защо и бие онзи, който е по-смел, решителен и не се страхува от загиване.“

Опитът на Съветската армия изобилствува с много примери, които потвърждават това положение. В началото на 1944 година един стрелкови батальон от Н. стрелкови полк на Съветската армия водил в продължение на цял ден ожесточен бой за завладяване на една височина в района на село Пески. Врагът успял да отбие всички проведени през деня атаки. С настъпване на нощта батальонът отново преминал в атака и овладял височината. Като се закрепил на загатата местност, сутринта батальонът посрещнал и отбил три последователни контраатаки на противника и унищожил значителен брой хитлеристи.

Съветската армия през време на Великата отечествена война издигна на голяма висота изкуството за воденето на нощни настъпателни действия.

Ето един от многото примери за успешно развитие на настъпателни действия от една съветска стрелкова рота:

Съветска част, която преследвала противника, срещнала на подстъпите към град Плонск съпротива на междинен рубеж. Командирът на частта решил с нощна атака да овладее опорния пункт, който господствувал над околната местност, и на разсъване да продължи настъплението към града. За изпълнение на тази задача била назначена стрелковата рота, командувана от офицера Вержбицки, усилена с една артилерийска батарея, два картечни взвода и две сапъорни отделения. Отдясно и отляво атакували съседни поделения. За организиране на нощната атака оставали 5 часа.

След получаване на задачата офицерът Вержбицки заедно с командирите на стрелковите взводове се изнесъл напред и под прикритието на предните поделения, които водели огневи бой с противника, провел рекогносцировка, поставил бойни задачи на

взводовете и дал указания за провеждането на нощната атака. Атаката трябвало да започне след кратък огневи налет от цялата артилерия на частта по опорния пункт на противника.

Към 23.00 часа взводовете скрито заели изходно положение. Сапърите пристъпили към направата на проходи в противниковите заграждения. Направените по взривен начин проходи били обозначени със забележими през нощта знаци. С пренасянето на артилерийския огън в дълбочината на отбраната стрелкобите взводове се устремили напред, водейки огън от движение. Едновременно с ротата атакували и съседните поделения. Проведената на широк фронт нощна атака била неочаквана за противника и той, без да окаже силна съпротива, започнал да се оттегля към друг опорен пункт, разположен в дълбочината на отбраната му.

С настъплението на ротата в дълбочината на отбраната съпротивата на противника нараснала. Особено упорит бой се развил за опорния пункт, който прикривал пътя за гр. Плонск. Офицерът Вержбицкий решил с един от стрелковите си взводове да прикове противника по фронта, а с останалите да обхване опорния пункт и да го атакува във фланг. Към 02.00 часа тези взводове се изнесли на указания им рубеж, ориентирали се по светлината на ракетите, които подавал взводът, атакуващ по фронта, и внезапно атакували противника. Като унищожила в ръкопашен бой около един взвод хитлеристи, ротата успяла да овладее опорния пункт.

Преди разсъмване противникът контраатакувал с една стрелкова рота и 5 танка, но контраатаката не изненадала съветските поделения. С овладяването на опорния пункт офицерът Вержбицкий потегнал бойния ред на ротата, батареята и картечните, а на сапърите заповядал да устроят на фланговете минни полета. Контраатакуващият противник бил посрещнат със силен огън и като загубил три танка и около 30 войници, започнал безредно да се оттегля. Командирът на частта, използвайки нощния успех на поделенията на офицера Вержбицкий, вкарал в боя нови сили и развил настъплението с висок темп.

Друг пример още по-убедително ни говори, че под прикритието на нощната тъмнина могат да се решават бойни задачи, които не биха могли да се изпълнят през деня със същите сили и средства: Противникът заемал една височина, оборудвана като опорен пункт, която господствувала над околната местност. Тази височина играела важна роля в общата система на противниковата отбрана. Със заемането на височината се откривала възможност за настъпващите съветски войски да маневрират широко в дълбочина и на фланга на отбраната. Немците отчитали това положение и полагали усилия да задържат височината за себе си.

Двудневните боеве за овладяване на височината не дали резултат. Тогава командирът на съединението отделил един мотострелков батальон, усилвил го с десет танка, дивизион артилерия, миномети, сапъри и му заповядал да заеме височината през нощта.

Командирът на мотострелковия батальон, гвардейският майор Бушмакин, съвместно с командирите на ротите и на придадените поделения изучил добре обекта за атака от няколко наблюдателни пункта и установил рубежите, на които да се изнесат ротите преди атаката и след овладяване на обекта. Внимателно били разузнати и набелязани пътищата за движение на поделенията. Когато цялата тази работа била завършена, командирът на батальона обявил своето решение и поставил задачи на подчинените си командири.

Идеята на решението била следната: да се удари опорният пункт по фронта и един от фланговете, да се разсече отбраната в нейното основно звено и да се овладее командната височина. Впоследствие да се развие успехът в дълбочина и на фланговете на отбраната. Командирите на поделенията разполагали за подготовката с повече от три часа светло време и успели да извършат необходимата работа с командирите на взводовете, а последните запознали със задачата всеки боец.

С настъпването на нощта командирът на батальона организирайл разузнаване, за да уточни още веднаж системата на противниковия огън. Едновременно с това сапърите направили проходи в минните полета на противника. Часът за атаката зависел от времето, в което сапърите ще завършат своята работа, а разузнавачите ще доставят нови данни за противника.

Когато напълно се стъмнило, мотострелковите роти заели изходните си позиции. Оръдията за съпровождане заели огневи позиции още по светло. На тях било заповядано да останат на първите си позиции до излизането на атакуващите поделения на първия определен рубеж. За танковете било решено да се вмъкнат в бойния ред на мотострелковите поделения, когато те се хвърлят в атака и започнат ръкопашния бой за първата траншея. Иначе бойните машини можели със своя шум да демаскират движението на атакуващите поделения.

В полунощ разузнаването донесло допълнителни данни за разположението на противника, а сапърите докладвали, че походите в минните полета на противника са направени. От сапърите били отделени водачи за направляващите мотострелкови поделения и за всеки танк. Управлението вътре в поделението било организирано с помощта на трасиращи куршуми, звукови сигнали и с разносвачи. Командирът на батальона се свързвал с командирите на роти със светлинни сигнали, по радиото, с проводна свързка и с разносвачи.

След като били получени данните от разузнаването, започнало движението на мотострелковите поделения. Без да дадат нито един изстрел, те бързо се изнесли напред, незабелязани от противника. Немците започнали да стрелят едва когато отделни групи от атакуващите поделения започнали ръкопашния бой в първата траншея. В този момент в бойния ред на мотострелковите поделения се ввели танковете. По огневите точки на противника, издаващи се по близка на изстрелите, бил открит интензивен огън от автоматите и картечните. По тях открили огън още оръдията за съпровождане и

танковете. Поддържащата артилерия в това време водела огън в дълбочината на противниковата отбрана и за обхващане на фланговете.

Немците не издържали внезапния удар и започнали бързо да се оттеглят. Мотострелковият батальон, използвайки объркването и смущението на противника, развил успеха в дълбочина и скоро овладял втори опорен пункт на противника (едно село), където били заловени четири изправни танка и няколко артилерийски оръдия. При това батальонът изпълнил тази сложна бойна задача в нощните условия със съвсем незначителни за него загуби — само 10 войници били ранени.

Съветската армия достигна голямо майсторство в организирането на нощния настъпателен бой, което е един от забележителните показатели за високия уровень на нейното военно изкуство.

Съчетанието на дневните настъпателни действия с нощните осигурява неспирекъснатостта на боя и увеличава възможностите за бързо и пълно унищожаване на противника. Това налага стрелковите подразделения съвместно с подразделенията на другите родове войски още от мирно време да бъдат обучени и подготвени умело и уверено да настъпват, решително и стремително да атакуват, смело и жестоко да унищожават и безспирно да преследват противника както при дневни, тъй и при нощни условия.

2. Условия, при които се провежда нощният настъпателен бой

Нощните настъпателни действия се предприемат при най-разнообразна, сложна и трудна обстановка.

В известни случаи подразделенията ще водят нощни настъпателни боеве при пробив на подготвена отбрана на противника, и то в началото на самите бойни действия — провеждането на нощна атака.

В други случаи подразделенията ще провеждат нощни настъпателни действия при пробив на подготвена или набързо заета отбрана от противника, но в хода на самите настъпателни действия, а не в самото начало. Така например подразделенията от Трети украински фронт през октомври 1943 година при дневни условия успели да пробият отбраната на противника, а през нощта продължили настъплението, за да не позволят на противника да се отскубне безнаказано и да организира в дълбочина нова съпротива.

На подразделенията нередко ще се наложи и да преследват нощем, като продължение на успешно развили се през деня настъпателни действия или успешен срещен бой, за да не се даде възможност на противника да излезе от боя или да премине набързо към отбрана.

Нощни настъпателни действия ще се предприемат и при преодоляването на водни прегради, при овладяването на населени пунктове и за решаване на ограничени по дълбочина задачи в отбраната на противника: овладяване на трудно достъпни за танковете участъци

от местността или важни възли от отбраната на противника с цел да се подобри изходното положение и др.

Стрелковите подразделения (рота, взвод, отделение) атакуват противника нощем обикновено след артилерийска подготовка и с танкове, тъй както при обикновените дневни условия (на разсъмване), със стрелба от движение, с хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура“.

За осигуряване на внезапност в някои случаи атаката през нощта може да се проведе без артилерийска подготовка и без танкове, но с хвърляне на гранати и с вик „ура“.

С цел да се осигури пълна изненада за противника стрелковите подразделения могат да извършат нощната атака без артилерийска подготовка и танкове, без стрелба от движение, без хвърляне на ръчни гранати и без вик „ура“. За целта е необходима по-продължителна методична подготовка, провеждане на предварителни тренировки по безшумно нощно атакуване, предвиждане и прилагане на всички мерки за маскировка и за създаване на изненади за противника.

Дотук изтъкнатите условия не изчерпват всички възможности за най-целесъобразно нощно настъпление на подразделенията, а в зависимост от обстановката и конкретно поставената за изпълнение задача на подразделенията може да се наложи да проведат настъпление през нощта при най-разнообразни условия.

Най-често нощното настъпление е продължение на успешно развили се през деня действия.

Стрелковата рота в зависимост от условията и обстановката може да извършва нощни настъпателни действия самостоятелно или в състава на стрелковия батальон. Стрелковият взвод също така може да извършва нощни настъпателни действия самостоятелно или в състава на стрелковата рота.

3. Задачи на подразделенията при нощния настъпателен бой

При нощния настъпателен бой задачите на стрелковите подразделения се поставят по същия начин и на такава дълбочина, както и при настъплението през деня. В задачата на стрелковата рота за нощен настъпателен бой се указват обектът за атака и направлението на по-нататъшното настъпление. Бойната задача на стрелковия взвод и на стрелковото отделение при нощното настъпление по дълбочина съвпада с тази на стрелковата рота, като на взвода и на отделението се указва унищожаването на противника на последователни в дълбочина на отбраната пунктове.

В някои случаи, когато нощното настъпление се извършва с ограничена цел, на стрелковата рота като задача се дава само обект за атака и закрепяване след неговото овладяване, без да се указва направление за по-нататъшно настъпление. Едновременно със закрепяването на подразделенията техните командири поставят нови задачи както на самите подразделения, така и на огневите средства за отразяване на възможни противникови контраатаки.

4. Нощни действия на малките стрелкови подразделения

Командирът на стрелковата рота получава бойната си задача за нощното настъпление през деня, преди ротата да се е изнесла на изходната си позиция. Стрелковият взвод и стрелковото отделение получават бойната си задача също на светло, но обикновено след като се изнесат и заемат изходната си позиция.

4. Бойни редове на поделенията при нощния настъпателен бой

Построенето на бойния ред на стрелковите поделения за водене на настъпателния бой през нощта трябва да отговаря на замисъла и на плана на боя и същевременно да осигурява: едновременно и непрекъснато участие на живата сила и на огневите средства от началото до края на нощния бой; гъвкаво маневриране и управление на поделенията и огневите средства през време на боя; най-целесъобразно и ефективно използване на всички огневи средства за пълното унищожаване на противостоящия противник; взаимодействие вътре в поделението, със средствата за усилване и със съседите.

Най-подходящият боен ред на стрелковите поделения е непрекъснатата верига, в която настъпват и всички огневи средства на поделението.

Този боен ред позволява: едновременно да участват в нощния бой всички стрелци, автоматчици, мерачи и разчетите на щатните и на придадените огневи средства; силата на удара да се прояви в едновременното участие на всички бойци от стрелковите взводове; да се избегне силата, съсредоточеността и действителността на противниковия огън, а с това да се даде по-голяма сила и стремителност на самата атака.

Бойният ред на стрелковата рота се строи в непрекъснатата верига, без каквито и да е интервали между стрелковите взводове, а интервалите между войниците в зависимост от гъстотата на нощната тъмнина може да се намалят от 6—8 крачки на 3—5 крачки. Това се прави с цел да се осигури по-голяма морална устойчивост на атакуващите бойци и за осигуряване на възможно по-широка взаимопомощ между тях и поделенията при ръкопашния бой.

При настъпление нощем в стрелковата рота може да се създава и резерв като средство за решаване на внезапно възникващи задачи — обикновено едно стрелково отделение, усилено с една тежка картечница и един тежък гранатомет. Резервът в хода на атаката се придвижва с командира на стрелковата рота и влиза в бой по негово заповед.

Танковете и самоходно-артилерийските установки, които поддържат стрелковите поделения, настъпват не пред техните бойни редове, както е през деня, а в самите стрелкови вериги, за да се запознаят от въздействието на противниковите танкоизстребителни (танкови засади) и същевременно да повишат ударната сила на стрелковите поделения. Но при добро осветяване и при наличието на прибори за нощно виждане танковете могат да се отдалечават напред до

400 метра. Фронтът на настъпващите през нощта стрелкови поделения се запазва такъв, какъвто е при настъплението през деня. Ротата настъпва през нощта на фронт до 500 м; стрелковият взвод — до 150 м; стрелковото отделение — на фронт 40 м.

Едно от важните изисквания при построението на бойния ред е правилното разпределение на щатните и придадените огневи средства във веригата, за да могат едновременно да участват в боя, още повече че в повечето случаи трябва да разчитат на собствените си огневи възможности. Ето защо командирите трябва сериозно да се замислят за правилното разпределение на своите и придадените им огневи средства в бойния ред на поделението. Тежките картечници, тежките гранатомети и леките огнемети е за предпочитане да се движат в средата на веригата, там, където се допират вътрешните флангове на стрелковите поделения (между стрелковите отделения или между стрелковите взводове), и по-близо до командира, за да може той да управлява техния огън. Минометите и оръдията за съпровождане могат да се разполагат на фланговете на настъпващата верига, но обязательно при организирана непрекъсната и сигурна свързка с командира на стрелковото поделение, за да може да управлява и техния огън.

5. Усилване на поделенията при нощния настъпателен бой

За успешното провеждане на нощните настъпателни действия стрелковите поделения трябва да се усилват с необходимите средства, за да се чувствуват достатъчно силни и да могат самостоятелно да изпълняват поставената им задача.

Така например стрелковата рота може да се усилва: с 1—2 взвода тежки картечници, до взвод тежки гранатомети, отделни леки огнемети, до рота миномети, 2—3 взвода артилерия като оръдия за съпровождане, в това число и самоходно-артилерийски установки, отделение до взвод сапъори, 2—3 химиици за химически и радиационно разузнаване.

Стрелковият взвод може да се усилва: с взвод тежки картечници или ротни картечници, отделение до взвод миномети, взвод оръдия за съпровождане, отделение тежки гранатомети, отделение леки огнемети, до отделение сапъори и 1—2 химиици.

На стрелковото отделение може да се придават тежка картечница и един тежък гранатомет.

Средствата за усилване и поддържане на стрелковите поделения трябва да се укажат рано, преди заемане на изходната позиция, за да имат възможност командирите на стрелковите поделения да се запознаят с тези средства, да се свържат с командирите им, да им обяснят плана за предстоящия нощен настъпателен бой, да им поставят бойни задачи и да имат време да разрешат всички въпроси по взаимодействието.

6. Организация на настъпателния бой нощем

Успехът на настъпателния бой през нощта зависи от грижливата му организация и подготовка, проведена още на светло, от скритостта на тази подготовка, от степента на обученост на войниците и поделенията и от необходимото осигуряване с осветителни средства.

Последователността в работата на командирите на поделенията при организирането на нощния настъпателен бой е същата, както при организиране на настъпление през деня. Особеността в организирането на нощния настъпателен бой се заключава в детайлното разработване на допълнителни мероприятия, които осигуряват нощното настъпление и резултатното изпълнение на поставената задача. Тези мероприятия е необходимо да се организират и изпълнят с особена грижливост, защото и при най-малката грешка в хода на нощния бой е трудно, а понякога и невъзможно да се отстранят допускните слабости.

При организирането на настъплението за през нощта командирите на поделенията са длъжни освен обикновените мероприятия, които провеждат при организирането на настъплението през деня, да извършат на светло и следното: да си уяснят и точно да разберат ориентирите, които са определени от по-горния командир; да изберат свои добре забележими в нощната тъмнина ориентир и още на светло да ги укажат на своите подчинени; да изучат подробно обекта за атака, подстъпите и направлението за движение към него, местата на проходите в загражденията на противника и начините на тяхното обозначаване през нощта; да изучат рубежите, районите и целите, по които артилерията се подготвя да води огън през нощта; да си уяснят реда за атаката; да обявят на подчинените азимута на направлението, в което ще се води настъплението, реда за преодоляване на загражденията, начините за целеуказване, сигналите за извикване, пренасяне и прекратяване на огъня, реда за обозначаване на местоположението си за своята авиация и сигналите за опознаване на собствените войски; да осигурят поделенията с патрони с трасиращи куршуми (трасиращи снаряди) и да раздадат допълнително количество ръчни гранати; да организират прогонването на снаряжението и маскирането на блестящите части по него, а също така да изготвят установените от старшия началник опознавателни знаци и пароли за целия личен състав; да си уяснят начина за осветяване на местността до началото на атаката и през време на атаката, като съобщат на подчинените реда за осветяване на местността и на самите обекти за атака и за осветяването на местността и противника в дълбочината на отбраната му; да проверят подготовката на поделенията за действия нощем.

За успешно изпълнение на бойната задача при нощния настъпателен бой голямо значение имат простото и пределно ясно решение на командира на стрелковото поделение, правилното разпределение на силите и средствата, тясното взаимодействие, внезапността и стре-

мителността при настъплението и правилната организация на осветяването.

Освен това командирите са длъжни: да назначат направляващо поделение за спазване на направлението, да укажат реда за закрепяване на завзетия рубеж (обект) след изпълнението на поставената задача, да проведат тренировка с поделенията за действие през нощта, да назначат ракетчици и да укажат реда за обозначаване на направлението за настъпление със светлини, поставени в створ.

Всички мероприятия по подготовката на нощното настъпление: прегрупиране, подготовка на изходния район, смяна и заемане от поделенията на изходната позиция, създаване на необходимите запаси и пр., се извършват обикновено на тъмно, при строго спазване на светлинната, звуковата и радиолокационната маскировка.

В периода на подготовката на нощно настъпление при пробив на подготвена отбрана, ако се разполага с необходимото време, командирът на стрелковото поделение провежда тренировка с подчинените му командири и командирите на усилващите и поддържащите поделения по управлението на поделенията през нощта чрез разиграване на основните варианти на боя и по взаимодействието на поделенията през време на нощната атака. Тренировката се извършва на макет или на местност, подобна на тази, на която ще се проведе атаката, предварително оборудвана със съоръжения, каквито са открити в отбраната на противника. Желателно е една тренировка да се извърши през деня и една през нощта, в приблизителното време, когато в действителност ще се проведе нощната атака.

Такива тренировки се провеждат и с поделенията на местността, като се възпроизвеждат онези действия, които ще се извършват през време на атаката.

За да могат командирите лично да наблюдават бойното поле и действията на поделенията, необходимо е да организират изкуствено осветяване, което дава възможност при нужда да се създаде добра видимост, особено в главното направление за настъпление.

Общото осветяване на местността и обектите при настъплението се осъществява по план на старшия командир, който го подработва още в подготвителния период.

Командирът на стрелковата рота (възвода) е длъжен да организира с разполагаемите средства допълнително осветяване на местността и обекта за атака с такъв разчет, че това осветяване да допълва и усиля осветяването на направлението за настъпление и обекта за атака на ротата (възвода), организирано от по-горния командир, а така също да осветява и фланговете за предпазването им от всяка евентуалност. За тази цел командирът на ротата (възвода) назначава ракетчици и им дава указания кога, къде и по чие разпореджение да използват разполагаемите осветителни средства. Но колкото и добре да бъде организирано осветяването, то не може да бъде непрекъснато, ето защо е необходимо да се определят видими през нощта местни предмети, които да служат за ориентир. Тези ориентир трябва да се следят през цялото време на боя от командирите,

за да могат те точно да направляват своите подразделения. При организиране на настъплението се назначава направляващо отделение — в стрелковата рота един от стрелковите взводове, във взвода едно от стрелковите отделения, а в отделението обикновено мерачът на леката картечница.

Направлението на направляващото отделение се обозначава със светлинни створове. За такива се използват обикновено фенери, като един от тях се поставя на изходната позиция, а друг — в тила, на около 200—300 метра от първия фенер. Фенерите се запалват веднага след започване на движението.

Особено важно условие за успеха е да се организират непрекъснато разузнаване, маскировка от всички видове разузнавания на противника и сигурна охрана на стиковете и фланговете, а така също наблюдение и подслушване до началото на атаката.

В периода на организацията на настъплението командирът на стрелковото отделение е длъжен да даде следните конкретни указания: откъде, кога и в какво количество да се получат допълнително ръчни гранати и патриси с трасиращи куршуми; колко и с какъв цвят осветителни ракети да се получат; какъв опознавателен знак се установява за спазване на свите всички и къде да се постави — обикновено бяла кърпа или лента на един от ръкавите или бяла лента, широка около 5 см, поставена около връст на каската, шапката, кепето, или бял квадрат върху вещевата торба; уточнява дейността на ракетчиците и проверява тяхната подготовка; нарежда да се подготвят 2—3 фенера с цветни стъкла; всички офицери и сержанти да се снабдят с компаси; да се организира и извърши прогонването на снаряжението, облеклото и другите предмети, които се носят от целия личен състав, за безшумно движение; да провери всички средства за свързка и да осигури на командирите на подчинените му подразделения необходимите средства за управление — свирки, сигнални пистолети, електрически фенерчета и др.

При извършване на проверка командирът на стрелковото отделение трябва да се увери в точното и правилно знание от целия личен състав на поставената бойна задача и реда за нейното изпълнение; знанието на ориентирите, азимута, установените сигнали, средствата и реда за взаимното опознаване. Проверява осигуряването на подразделенията с патрони с трасиращи куршуми и ръчни гранати; със средства за сигнализация и ориентиране; прогонването на снаряжението; наличието на установените опознавателни знаци и на средствата за свързка. Проверява още знае ли се редът за осветяване на местността; след мръвяне достатъчно добре ли се виждат определените ориентири; правилното заемане на изходната позиция от стрелковите подразделения и огневите позиции от огневите средства за усилване. Паралелно с това изнася беседи по нощния настъпателен бой; по личното изпълнение на задачата; по личния пример в боя; по изпълнението на клетвата и по смелостта, безстрашието в боя.

7. Уясняване на задачата и оценка на обстановката при нощния настъпателен бой

Уясняването на задачата се извършва в същата последователност, както и за настъплението през деня, като се обръща внимание на начина на изпълнението й — със или без артилерийска подготовка; със или без танкове; със или без стрелба; с хвърляне или без хвърляне на ръчни гранати; с вик или без вик „ура“.

В зависимост от реалното усвояване на задачата командирът на подразделението може правилно и бързо да проведе останалите мероприятия по организацията на нощния настъпателен бой.

Оценката на обстановката се извършва по същия начин и последователност, както при дневния настъпателен бой. При оценката на противника се обръща внимание на характера на действията му през нощта. При оценката на местността трябва да се обръне особено внимание на местните предмети, които имат характерни отличителни белези за ориентири през нощта. Изследват се също така и подстъпите за най-безпрепятствено движение през нощта. При оценката на времето се обръща внимание на тъмнината и продължителността на нощта — ако има лунно осветление, в какъв размер е и от коя страна, кои части от обекта се осветяват най-добре, кога и пр., до каква степен нощта ще повлияе на нощното настъпление и какви мерки ще трябва да се вземат за отстраняване на затрудненията.

8. Провеждане на рекогносцировка при нощния настъпателен бой

Рекогносцировката за нощния настъпателен бой командирите на стрелковите подразделения са длъжни да проведат още на светло на местността в същата последователност, както при настъпление през деня, като впоследствие някои от въпросите се доуточняват и през нощта. При провеждане на рекогносцировката за нощно настъпление на светло командирите на стрелковите подразделения са длъжни: да определят добре забележимите през нощта ориентири (рязко изразени на хоризонта височини, краища на гора, на населен пункт, завой на път, река и пр.); да определят мястото, където да бъдат поставени през нощта светлинни ориентири, и направлението на светлинните створове; да укажат на самата местност задачите за изпълнение на всяко подчинено отделение, като ги свързват с определените видими през нощта ориентири; да уточнят групировката на противника, изхождайки от видимите през нощта ориентири, и да изучат основно местността в отбраната на противника и особено обекта за атака на всяко отделение, разположението на огневите точки в отбраната на противника и другите обекти, които могат да окажат влияние на нощната атака; да уточнят местата за проходи в противниковите заграждения и начина на тяхното обозначаване, за да бъдат видими през нощта границите им от тези, които ще преминават през тях; да определят най-удобните направления на мест-

ността за настъпление на танковете през нощта; да определят направлението за движение на всяко поделение към определените им обекти за атака, свързвайки тези направления с уточнените видими през нощта ориентири; подробно да изучат рубежите, районите и целите, по които артилерията ще подготвя огън през нощта; да уточнят задачите на артилерията, начина на поддържането на атаката на поделенията, когато тя се извършва след артилерийска подготовка, и начина за извикване, пренасяне и прекратяване на огъня; да определят азимута за движение на всяко поделение към заповяданите му обекти за атака и в дълбочина на отбраната и да го съобщят на подчинените си командири; да установят начините за целеуказване при достигане на определените рубежи или при изпълнение на поставената задача през нощта; да уточнят местата на прожекторите, ако през време на атаката местността ще бъде осветявана с прожектори; да укажат по какъв начин ще се осъществи управлението и връзката през време на целия нощен бой и след закрепването на определения рубеж или обект вътре в поделението, с приданените и поддържащите поделения или със съседите; да определят начина за обозначаване на своето местоположение през нощта в началото на атаката и преместването си в хода на боя; да определят кое поделение ще бъде направляващо и да уточнят неговото направление за движение и начина за спазване на това направление; да установят начина за обозначаване местата на пунктовете за бойното снабдяване и реда за тяхното преместване през нощта и установяването им след изпълнението на поставената бойна задача; да набебелят мерки по спазването на дисциплината и маскировката.

9. Вземане решение при нощния настъпателен бой и отдаване на бойна заповед

След приключване на рекогносцировката командири на поделенията са длъжни още на светло да вземат решение за настъплението през нощта.

След вземане на решение командирът на стрелковото поделение е длъжен да постави, обикновено на светло, задачите на поделението си и да даде указания по бойното, политическото и техническото осигуряване.

При поставяне на задачата за през нощта командирът на стрелковото поделение трябва да укаже и следното: такива ориентири, които през нощта ще могат да се забелязват от настъпващите; ред за осветяване; сигнали за управление, за връзка и за целеуказване през нощта; мерки за маскировка, спазване на реда, дисциплината, движението и тишината.

Останалите командири на стрелкови поделения (възводни и ротни) в устната си бойна заповед укажат приблизително същото, както и командирът на стрелковото отделение.

10. Организиране на взаимодействието при нощния настъпателен бой

Организирането на взаимодействието при настъпление през нощта се заключава в съгласуването по цел, време и рубежи на бойните усилия на всички поделения, вземащи участие в нощния настъпателен бой.

Методът и последователността за организиране на взаимодействието са почти същите, както и за дневните настъпателни действия, с тази разлика, че по-основно се разглеждат всички подробности.

Организирайки взаимодействието, командирът на поделението най-напред уточнява на местността бойната задача и особено тази част от нея, която ще се изпълнява през нощта, като подчертава нейното последователно изпълнение по рубежи и време — определя кога на кой рубеж трябва да бъде поделението.

Командирът на поделението трябва да определи времето, последователността и начина за осветяване на ориентири, както и да посочи реда за обозначаване на направлението за настъпление на направляващото поделение с осветителни и трасиращи куршуми и снаряди или с прожектори със светофилтри с определен цвят.

На стрелковите поделения и на танковете за непосредствена поддръжка на пехотата при организиране на взаимодействието трябва да се укажат способите за осигуряване на придвижването — отделение на водачи, които през деня са проучили основно направлението за движение, и обозначаване на направленията с видими през нощта знаци.

За спазване на направлението командири на поделенията при организиране на взаимодействието укажат на направляващото поделение точно на местността видими през нощта ориентири, начина на тяхното осветяване и поддържането на връзката. Задължават командира на това поделение да подготви необходимите водачи и азимутчици, за да могат през нощта точно да спазват направлението, а личният състав да се снабди с осветителни ракети, патрони с трасиращи куршуми и забележими в тъмнината (светещи) знаци.

Направляващото поделение е длъжно през нощта да спазва точно направлението за движение. Командирът му е длъжен на светло основно да проучи направлението за движение, като определи няколко начина за неговото спазване, и носи пълната отговорност в случай на отклонение от това направление. Останалите поделения при настъплението поддържат непрекъснатата връзка с направляващото поделение и по този начин се осигурява пълното взаимодействие между тях.

Светлинните створове се обозначават със светещи куршуми, осветителни снаряди, прожектори, електрофенери с насочен лъч с определен цвят, със запалени в тила веги, запалени храсти, слама, сено, изсъхнала шума и пр. в зависимост от разполагаемите средства.

През Великата отечествена война на съветските народи за спазване нощем направлението на настъпващите поделения са били използвани най-разнообразни средства и провеждани редица мероприятия. Така например при подготовката на Берлинската операция за точното спазване на даденото направление за настъпление през нощта във всяка стрелкова рота от 1-и Белоруски фронт са били отделени и тренирани по 1—2 азимутчици. Също така в ротите са били подготвени специални сигналчици, които са се движели с командира на ротата и по негови указания са подавали определените светлинни сигнали. Те осветявали също така известни направления или участъци от местността с ракети и обозначавали с трасиращи куршуми направлението за настъпление на ротата. Всички тези мерки са позволявали на стрелковите роти без колебание и суетене да следват през нощта точно определеното им направление за настъпление и да бъдат насочени правилно към заповяданите им обекти за атака.

При организиране на взаимодействието на артилерията се дават указания за времето на започването, последователността и реда за поставяне на светлинните ориентири и за осветяването на различните обекти и райони от отбраната на противника, по които следва да съсредоточава своя огън, сигналите за искане или прекратяване на осветяването, а също така за искане, прекратяване или пренасяне на огъня.

На сапърните поделения, които се придават на стрелковите поделения, се дават указания за обозначаване и показване на проходите в загражденията на противника. За тази цел трябва да се използват светещи знаци, обрнати към настъпващите поделения, с добре замаскирана светлина, за да не бъде открита от противника.

За поддържащата авиация се уточняват сигналите за обозначаване положението на поделенията от първия ешелон и начините за ukazване на целите в отбраната на противника.

Командирът на стрелковото поделение трябва да организира взаимодействието и с поделениято прожекторни установки, ако такова му съществува. С командира на това поделение се уговарят редът по осветяването на целите, ukazването на направлението за настъпление и заслепяването на противника, както и последователността на преместване на прожекторите.

При организиране на взаимодействието командирът е длъжен да определи и сигналите, чрез които може да се контролира през нощта положението на взаимодействуващите поделения, както и да установи единна система на целеуказване. За сигнал, обозначаващ положението на веригите на предните поделения, обикновено се определя серия ракети с определен цвят. Целеуказването между поделенията най-бързо и резултатно се осъществява с трасиращи куршуми или ракети с определен цвят, които се подават по нареждане на съответния командир от специално назначен и обучен за целта войник.

За обозначаване на достигнатия рубеж се определя условен сигнал с ракета, подавана по същия ред, както се указа по-горе.

При организиране на взаимодействието командирът на стрелковото поделение е длъжен още да определи и опознавателните знаци за разпознаване на собствените войски в нощната тъмнина, а също така къде и как да се носят тези знаци.

В указанията по взаимодействието сериозен въпрос е организацията на управлението и свързката. Командирът е длъжен да определи най-подходящите и сигурни в нощните условия начини за поддържане на непрекъснатата свързка на всички поделения — шатни, придадени и поддържащи — с висшестоящия командир и със съседите. В зависимост от състава и големината на поделениято и конкретните условия на обстановката се определят различни средства за свързка: радио, подвижни и проводни средства, звукови и светлинни сигнали. Особено голямо приложение могат да намерят звуковите сигнали, имитиращи крясък, вик, вой на животни или глас на птици, които преобладават в околната местност. Сигналите за свързка трябва да бъдат дублирани. Изключително внимание трябва да се обърне на свързката с поделенията от другите родове войски, които усилват или поддържат стрелковото поделение.

Основното проучване на задачата от целия личен състав, изучаването на района на предстоящите действия до най-големи подробности, задълбоченото запознаване с плана за нощните действия, заучаването наизуст на всички сигнали за управление и взаимодействие, а също така осигуряването на постоянна и непрекъсната свързка са основни изисквания за поддържането на надеждно и непрекъснато взаимодействие до пълното изпълнение на поставената бойна задача в нощния настъпателен бой.

11. Управление на поделенията при нощния настъпателен бой

Управлението на поделенията при нощния настъпателен бой се осъществява с команди, сигнали, предаване на разпореждания чрез войници за свързка, чрез лично общуване и по радиото. Използването на сигнали до започването на атаката не трябва да дава възможност на противника да открие готвещото се настъпление.

Управлението на поделенията през нощта трябва да се осъществява предимно със звукови сигнали и с помощта на войници за свързка. Ракетите и трасиращите куршуми по възможност трябва да се избягват като средство за управление, а да служат за целеуказване, тъй като честото им употребление може да демаскира бойния ред на поделениято.

Осъществяването на управлението се постига най-добре, когато всички действия се уяснят и разберат от всички командири и войници и когато през време на нощното настъпление командирите се придвижват непосредствено зад направляващото поделение или в неговата верига. През време на атаката командирът на стрелковата рота е длъжен да се движи непосредствено зад направляващия взвод; командирът на стрелковия взвод — във веригата на взвода

и командирът на стрелковото отделение — във веригата на отделението. Всяко изоставане на командира от бойния ред на неговото отделение е свързано със загубване на управлението.

12. Водене на настъпателния бой през нощта

Когато нощната атака се провежда с артилерийска подготовка, тя се извършва по начин и последователност почти както през деня.

Със започването на артилерийската подготовка командирите на всички стрелкови подразделения са длъжни да наблюдават за резултатите от огъня на артилерията и минометите, особено по първата траншея на противниковата отбрана, и да докладват за тях на непосредствения командир. В същото време сапърите започват направата на проходи в загражденията на противниковата отбрана и тяхното обозначаване с установените от старшия командир или от командира на стрелковото отделение цветни знаци. Няколко минути преди завършване на артилерийската подготовка се поставят светлинните ориентир на местността по пунктове, предварително указани от старшия командир или от командира на стрелковото отделение, като в същото време всички стрелкови подразделения и придадени огнени средства откриват огън по първата траншея от отбраната на противника, след което стрелковите подразделения се подготвят за атака.

С подаването на предварително установения сигнал (серия червени ракети или друг) стрелковите подразделения съвместно с танковете, които вече са се изнесли на изходните позиции на стрелковите подразделения, и с всички други средства за усилване започват стремително движение напред. При този случай движението към противника трябва да се провежда безспирно и със стихияен устрем. При това движение от всички лекотни оръжия — леки картечници, автомати и пушки — се води силен огън. Колкото подразделенията се приближават до противника, толкова усилват движението си и се стремят за огън да унищожат всичко пред себе си.

В началото на движението в атака на стрелковите подразделения и на танковете, ако се разполага с прожектори, те се включват в действие за ослепяване на противника, за осветяване на целите и за указване на правленето на движението.

Назначените ракетчици по установения ред и по указания на командирите пристъпват към систематическо осветяване на предлагащата местност. В този момент артилерията и минометите пренасят огъня по предварително пристреляни участъци или рубежи или по втората и третата траншея от отбраната на противника.

Картечните и минометните подразделения и оръдията за съпровождане настъпват във веригата на стрелковите подразделения и по указания на техните командири водят огън по цели, предварително наблюдавани или допълнително указани в хода на атаката.

Танковете и самоходно-артилерийските установки през време на нощната атака се движат също във веригата на стрелковите поде-

ления и водят огън по цели, открити по блясъците на изстрелите при стрелба от тяхна страна или при осветяване на местността и на самите цели. Освен това цели на танковете могат да се указват и от командирите на стрелковите подразделения по предварително установени начини.

С достигане на проходите стрелковите подразделения бегом се събират по отделения в колони по един, като мерачите на леките картечници минават начело на колоните, и с непрекъсната стрелба от леките картечници преминават през проходите. С преодоляване на проходите в загражденията осветяването на предния край на отбраната и на обектите за атака чувствително се засилва.

След преодоляването на проходите стрелковите подразделения бързо преминават наново във верига, достигат разстоянието, от което по команда хвърлят ръчните гранати, и с мощен вик „ура“, със стрелба по противника в първата траншея се втурват в атака. С огън, щик и приклад, с лопатка, брадвичка, с ръце и с всичко, каквото в момента им попадне, подразделенията, без да спират и да се задържат на първата траншея, бързо се придвижват напред и настъпват към втората траншея на противника. Стрелбата не се прекратява. Огън се води по отстъпващия противник, като достигнатите противникови войници се унищожават с огън или в ръкопашен бой. С изпълнение на поставената за през нощта задача — унищожаване на противника и овладяване на даден опорен пункт или обект — подразделенията бързо се организират и закрепяват на заетия рубеж или обект.

В случаите, когато нощната атака се извършва внезапно, с изненада, без артилерийска подготовка и без танкове, стрелковите подразделения започват движението си от изходните позиции, спазвайки пълна тишина и всички мерки за маскировка. Ако атаката се провежда с пълна изненада за противника, в тъмната нощ, за осигуряване на свързката и управлението във веригата на настъпващото отделение се установяват намалени интервали между войниците, на очна видимост един от друг. Оръдията, определени за съпровождане, настъпват във веригата на стрелковите подразделения, спазвайки също така пълна тишина и мерките за маскировка, или остават на изходните позиции в готовност по установен сигнал от командирите на стрелковите подразделения да догонят веригата и да се влеят в нея.

Танковете и самоходно-артилерийските установки остават на изходните си позиции до овладяването от стрелковите подразделения на първата траншея от отбраната на противника.

Приближавайки се до обекта за атака, стрелковите подразделения по сигнал на командирите „В атака“ хвърлят и обисват противника с ръчни гранати и с вик „ура“ стремително го атакуват. Артилерията и минометите веднага откриват огън по предварително определените им в дълбочина обекти. Оръдията за съпровождане на стрелковите подразделения, танковете и самоходно-артилерийските установки бързо догонват стрелковите подразделения и съвместно с тях доунищожават противника.

При провеждането на нощна атака при пълна изненада за противника, без вик „ура“, стрелковите подразделения трябва скрито и съвсем безшумно да се приближат до обекта и с внезапен скок, без стрелба и без хвърляне на ръчни гранати, да се вмъкнат в траншеята на противника и да го унищожат в ръкопашна схватка.

Ако движението на настъпващите подразделения бъде открито от противника или противникът непрекъснато осветява местността, личният състав на атакуваните подразделения не заляга, а ускорява движението със стремеж колкото е възможно по-бързо да се хвърли в атака. В този случай артилерията и минометите откриват огън по сигнал на командира на стрелковото подразделение, което поддържа, или самостоятелно по предварително набелязани обекти.

След изпълнението на задачата стрелковите подразделения съвместно с придадените към тях и поддържащите по заповед на командира на стрелковото подразделение се закрепяват на заетия обект или рубеж.

При закрепяването на овладения рубеж или обект войниците са длъжни незабавно да пристъпят към изкопаване на окопи за стрелба лежешком, които постепенно се разширяват в единични окопи за стрелба на колене и стоешком. Изкопаването на окопите се извършва, като оръжието е готово при нужда незабавно да открие огън и като се спазва същевременно звукомаскировката. Работата с лопатата трябва да се извършва, като се избягват резките удари в почвата, а самото копане — с налягане. При осветяване на местността от наша или противникова страна работата и всички движения трябва да се прекратят до загубването на светлината. Този момент е най-благоприятен за оглеждане на местността и местните предмети на най-близките подстъпи, затова командирите и наблюдателите трябва да са готови да наблюдават при осветяване на местността. Командирите на стрелковите подразделения в същото време организират системата на огъня, като пред стиковите и фланговете на подразделенията на 50 до 100 метра напред в зависимост от тъмнината поставят светлинни створове. Командирите на стрелковите подразделения при нощни условия определят характера и местоположението на целите по блясъка на изстрелите, които противникът дава с трасирации куршуми. Освен това местоположението на противника може да се определи и при осветяването на местността с ракети, прожектори, от предизвиканите пожари в разположението на противника и с помощта на приборите за нощно наблюдение. На фланговете и стиковите на подразделенията заемат позиции леки картечници, тежки картечници и автоматчици. Закрепяването на заетия обект (рубеж) налага още и поставянето на различни заграждения по вероятните направления за контраатаки на противника.

При настъплението нощем особено внимание трябва да се отдели на откриването на ранените и тяхното евакуиране.

Не по-малко задължение на командирите е да се погрижат и за снабдяването с боеприпаси, като за целта назначат водачи, които отиват на боесподготвения пункт на по-горното подразделение с определените носачи и получават необходимото количество боеприпаси.

В случай че атаката не е с ограничена цел, подразделението продължава настъплението по заповед на по-горния командир. При това особено внимание следва да се обърне на потягането на бойния ред на разсъмване.

13. Настъпление нощем в планинско-гориста местност

Силно пресеченият характер на планинската местност, съществуващите напречни долове, оврази, стръмнини и липсата на достатъчно и добри пътища са сериозно препятствие за настъпващите войски, особено при нощни условия. Настъплението се затруднява и от това, че големи площи от планинския терен са покрити с гори и храсталаци. Нощта със своите особености още повече увеличава трудностите, поради което нощният настъпателен бой изисква по-продължителна и изключително грижлива организация и подготовка и твърде голямо умствено, психическо и физическо напрежение от целия личен състав.

Настъпателните действия при такива сложни условия изискват и допълнително обучение на войниците и усъвършенстване на командния състав в организирането и умелото направляване на боя. Особено внимание трябва да се обърне за добиването на навик за движение на войниците и подразделенията по азимут, за организирането на разузнаването и свързката.

Най-благоприятни условия за нощно настъпление дават планинските хребети, местността по протежение на пътищата, клисурите и широките долини, които се очертават в направляването на настъплението. Трябва обаче да се знае, че те най-силно се организират от противника и отбраната там е най-солидна.

При организиране на настъплението през нощта командирите на стрелковите подразделения освен това, което извършват през деня, са длъжни:

- да уточнят най-добрите подстъпи за настъплението през нощта;
- да вземат мерки за откриване на противниковите засади и да бъдат готови да се справят с тях;
- да проучат характера на противниковата отбрана, системата на неговия огън и проявите му през нощта;
- да изберат позиции за огневите средства с разчет да могат да водят огън през нощта над собствените подразделения;
- да уточнят мероприятията по осигуряване успешното провеждане на атаката — осветяване, свързка, сигнали и знаци за познаване на своите войски, мерки за безшумното движение и светломаскировката;
- да организират управлението и свързката за през нощта.

Бойният ред на стрелковите подразделения е както при обикновена местност — непрекъснатата верига, — като интервалите между войниците могат да се намалят още повече — на 2—3 крачки един от друг.

В стрелковата рота при тези условия е желателно винаги да се създава резерв в състав едно-две усиления стрелкови подразделения.

Освен това командирът на стрелковата рота (взвод) може да си създаде и огнева група, която да бъде напълно в негово разпореждане.

При нощната атака в планинско-гориста местност трябва да се избягват сложните движения и действия, за да не се получи съгъвяване, откъсване, загубване или разместване на войниците и подразделенията. Ето защо по-често се прилагат фронталните настъпателни действия, а обхватите и обходите се ограничават, за да намерят широко приложение на разместване. Дръзките действия, инициативността и решителността играят първостепенна роля.

14. Настъпление нощем в град

За нощната атака в населен пункт стрелковите подразделения се усилят: стрелковата рота — с един-два взвода тежки картечници, до взвод тежки гранатомети, до две отделения леки огнестрелни оръжия, взвод миномети, взвод танкове или самоходно-артилерийски установки, с две до четири оръдия, един сапъорен взвод, двама-трима химици; на стрелковия взвод се придават до взвод тежки картечници, едно-две отделения миномети, едно-две оръжия за съпровождане, един-два танка или самоходно-артилерийски установки, до отделение леки огнестрелни оръжия, отделение тежки гранатомети, до отделение сапъори и един-два химици; стрелковото отделение може да се усили с една тежка картечница и един тежък гранатомет.

За нощната атака в населен пункт целият личен състав се снабдява с увеличен запас ръчни гранати и патрони, със средства за сигнализация, с ракети, опознавателни знаци и пр.; осигурява се приспособление за штурмуване на здания (стълби, ломове, багри и пр.).

Самата атака може да се проведе с изненада (без артилерийска подготовка) и с артилерийска подготовка. При първия случай артилерията има готовност при поискване на огнево съдействие веднага да открие огън по указания ѝ обект, който може да бъде предварително набелязан или да се определи в хода на самата атака.

Когато предният край на отбраната е изнесен пред населения пункт, атаката се извършва в същата последователност, както и нощната атака при обикновени условия (обикновена полска местност). Задачите се поставят по същия начин и бойният ред на стрелковите подразделения е както при обикновена нощна атака. При този случай най-целесъобразно е с нощна атака да се овладее предният край на отбраната, след което подразделенията да се закрепят на него, да се привлечат всички огнестрелни средства и там да се подготвят стрелковите подразделения с оглед веднага с разместването да продължат проникването си към крайнината на населения пункт при силна огнева поддръжка.

Понякога чрез нощната атака се цели овладяването на целия населен пункт (когато той е по-малък). В такъв случай след овладяването на предния край, изнесен пред населения пункт, стрелковите подразделения, подкрепяни с огън от следващите ги оръжия, миномети

и другите огнестрелни средства, безспирно продължават настъплението си и се насочват за овладяването на самата крайнина на населения пункт. Сградите в крайнината се разрушават с артилерийски и минометен огън, а защитниците им се унищожават от огъня на огневите средства, които съпровождат стрелковите подразделения, с ръчни гранати, обгарят се с огнестрелни оръжия или в ръкопашна схватка се унищожават. Без да се задържат на крайнината, стрелковите подразделения стремително проникват във вътрешността на населения пункт, като не се заангажирват в продължителен бой във вътрешността, а се стремят по-бързо да излязат на противоположната крайнина на населения пункт, където се закрепяват и организират системата на огъня си за посрещане на евентуални противникови контраатаки. С навлизането в населения пункт бойният ред на стрелковите подразделения следва да претърпи известни изменения. Целесъобразно е подразделенията в населения пункт да настъпват на малки групички, всяка групичка — в колонка, съпровождана от огнестрелни средства и движеща се покрай стените на сградите, покрай оградите, като влиза в бой, когато срещне по пътя си съпротива. Всичко това трябва предварително да бъде добре обмислено и организирано, като се вземат мерки за поддържане на свързката и управлението на подразделенията.

При положение, че предният край на отбраната е организиран в самата крайнина на населения пункт, най-целесъобразно е нощната атака да се извърши след кратка, но мощна артилерийска подготовка, за да бъдат разрушени сградите в крайнината на населения пункт, които са организирани за отбрана. Във веригите на атакуваните стрелковите подразделения обязательно трябва да настъпват в колонки огнестрелни средства, за да може с тях бързо да се ликвидират останалите защитници в не напълно разрушените от артилерията и минометите сгради.

Със завладяването на крайнината стрелковите подразделения продължават настъплението си във вътрешността на населения пункт до пълното му овладяване и излизане на противоположната крайнина или до изпълнение на поставената за през нощта бойна задача, след което се закрепяват, като вземат мерки за посрещане на противниковата контраатака. Проникването в населения пункт се извършва по улиците, като стрелковите подразделения настъпват в колонки покрай стените на сградите, предшествувани от огневите средства, от танковете, самоходно-артилерийските установки и от оръдията за съпровождане. Колонките на стрелковите подразделения не трябва да изостават от огневите средства, а трябва плътно да следват зад тях. Това преустройство на бойния ред на настъпващите през нощта подразделения в населения пункт се извършва без спирание, веднага с навлизането на подразделенията между сградите в крайнината на населения пункт. За да не се получи разбъркване между подразделенията и суетене, всички мероприятия по преминаването на подразделенията от верига в колонки трябва предварително да бъдат обмислени, съгласувани и да се проведат тренировки на светло и през нощта.

Резервите на стрелковите поделения (на ротата) следват също в колонки близо до поделенията от първия ешелон в готовност да развият успеха във вътрешността на населения пункт или да отразят контраатаките на противника.

За успешната нощна атака на населен пункт най-много се изискват задълбочена, обмислена и старателна организация и подготовка на атаката и висок дух и непоколебима воля от целия личен състав на поделенията за победа.

15. Настъпление нощем в гора

Горите, особено големите по размер и гъстите, затрудняват твърде много наблюдението, движението, ориентирането, управлението, свързката, взаимодействието и воденето на огъня. През нощта тези трудности още повече се засилват, тъй като в горите, особено в гъстите и с високи, разлистени дървета, тъмнината е много по-гъста, отколкото на открито поле. Като се има предвид, че гората деном сериозно затруднява свободното движение, ориентирането, управлението и свързката на войските, лесно може да се разбере какви големи ще бъдат тези затруднения при воденето на нощния настъпателен бой в гора. При тези условия за водене на нощните настъпателни действия в гора настъпващите поделения могат да бъдат изправени пред най-неочаквани случайности и изненади, като например: да се отклонят от даденото направление за настъпление (да не се спазват даденият азимут за движение), без да могат бързо да се ориентират и намерят правилното направление за настъпление; да се разкъса бойният им ред, като някои поделения могат съвсем да се заблудят и да се откъснат напълно от своите войски; често пъти командирите могат изцяло да изгърват от своите ръце командването на поделенията си; движението може да бъде лесно открито от противника, тъй като при недостатъчни мерки при движение в гора се вдига доста шум от влаченето на краката по изсъхналата трева, от търкането на телата на войниците в дърветата, при закачането и чушенето или от тропенето на падналите по земята клони, когато се стъпва по тях, и най-после може да се издаде шум и при промъкването през гъсталациите, каквито в горите изобилствуват. Може да се срещат по-често и разнообразни неочаквани изненади, устроени от противника, които още повече да забавят движението, да затруднят свързката и управлението и да създадат колебание сред настъпващите.

Като се има предвид, че настъпващият през нощта в гората може да изпадне в горните неблагоприятни положения, необходимо е нощната атака в гора да се предприема само след всеотпадна основна предварителна организация и подготовка, при което освен известните мероприятия трябва да се изпълни и следното:

— подробно да се изучи характерът на гората и нейната проходимост — вид, общо очертание на гората, размери по фронта и в дълбочина, гъстотата, съществуващи във вътрешността полянки и

тяжната големина, рядко и по-гъсто залесени участъци, има ли оврази и височини в гората (изобщо теренът във вътрешността), храсталаци в гората и техният вид, изсечени пространства, просеки, пътища в нея, а така също какви животни и нощни птици я обитават;

— да се извърши по-продължителна и грижлива рекогносцировка при дневни, а по възможност и при нощни условия, да се свържат направлението с ясно видими местни предмети, като пътища, просеки, пътеки, горски постройки в гората и пр.;

— да се определи азимутът на направлението за настъпление;

— да се провери наличието и изправността на компасите;

— да се уточнят мероприятията по осигуряване успешното провеждане на атаката — осветяване, знаци и сигнали за опознаване на собствените войски, мерки за безшумно движение и светломаскировка;

— да се вземат мерки за предпазване от пожари и за тяхното обхождане.

Тъй като огневото съдействие на стрелковите поделения при атаката им нсцем в гора е твърде затруднено, за да бъдат поделенията по-самостоятелни в боя, винаги се усиливат:

— стрелковата рота — с артилерия от състава на полковата артилерийска група от взвод до батарея, до взвод миномети, до взвод танкове или самоходно-артилерийски установки, до две отделения леки огнемети, до взвод сапъори, един-два взвода тежки картечници и няколко химици; повечето от тези средства се преподчиняват на стрелковите взводове, като всеки стрелков взвод може да бъде усилен с до взвод артилерия, до взвод миномети, един-два взвода танкове или самоходно-артилерийски установки, до едно отделение леки огнемети, едно-две отделения сапъори, до взвод тежки картечници и един-двама химици;

— на стрелковото отделение могат да се придават една тежка картечница и един лек огнетет.

Бойният ред на стрелковите поделения се строи в гъста верига, с интервали между войниците 2—3 крачки, като в стрелковата рота може да се създава резерв от едно усилено стрелково отделение до взвод. Освен това командирът на стрелковата рота (взвод) може да си създаде огнева група за решаване на внезапно възникнали задачи.

Резервът се движи зад направляващия взвод на 20—50 крачки в зависимост от гъстотата на гората и нощната тъмнина. Командирът на стрелковата рота се движи непосредствено зад средата на направляващия взвод — на около 5—10 крачки, а командирите на стрелковите взводове и на отделенията — в средата на веригата на своя взвод (отделение).

Свързката с поделенията, придадените средства и със съседите се поддържа с радио, войници за свързка, сигнали, с верига от хора, звукови сигнали, имитиращи гласа на животни и птици, като последните се използват по-често от командирите на взводовете и

отделенията, с глас по веригата, а с поддържащите средства и със съседите и чрез сигнални ракети.

Нощната атака в гора може да се проведе срещу противник, който е организирал предния край на отбраната пред крайнината на гората, на самата крайнина, в гората близо до крайнината или дълбоко в гората. Самата атака може да се проведе с изненада или с артилерийска подготовка.

Атаката за овладяване предния край на отбраната, когато той е изнесен пред крайнината на гората или в самата крайнина, се провежда от стрелковите подразделения по същия начин и последователност, както и при атака нощем на населен пункт, когато предният край на отбраната е пред крайнината на населен пункт или в самата крайнина. След овладяването на предния край на отбраната и навлизането в гората проникването се извършва в гъста верига, като стрелковите подразделения изпращат пред себе си гъста мрежа от дозорни — всяко стрелково отделение изпраща по една дозорна двойка. Със същата задача такива дозорни се изпращат на фланговете и в тила на настъпващите в дълбочина на противниковата отбрана стрелкови подразделения. Дозорните се движат пред веригата на една свързка. Стрелковите подразделения проникват в гората, като спазват даденото им направление за настъпление по азимута или придържайки се към пътищата, просеките, пътеките, и всяка срещната съпротива се унищожава от дозорните с ръкопашна схватка — щик, приклад, граната или с огън от упор. Поляните и изсечените пространства се преминават бързо, и то тогава, когато не се осветяват. Придадените огнени средства се движат в самата верига и откриват огън само по заповед на командирите. С достигане на противоположната крайнина на гората дозорните бързо излизат от нея и под тяхното прикритие подразделенията, без да се задържат в крайнината на гората, продължават настъплението до изпълнение на поставената за през нощта задача, след което се закрепяват на овладения обект или рубеж и вземат всички мерки за посрещане на евентуални противникови контраатаки. Огневите средства заемат позиции в самата верига на стрелковите подразделения и се подготвят за отбиване на противниковите контраатаки.

Когато гората има голяма дълбочина и задачата на стрелковото подразделение завършва в самата гора — например овладяването на напречен път, на пресека, височина, хребет и пр., — стрелковите подразделения трябва да заемат бързо противоположната страна и да пристъпят към затвърдяване на достигнатия успех. Командирите вземат бързи мерки за отразяване на противниковите контраатаки, като поставят задачи на огневите средства и организират охранението, а командирът на стрелковата рота привлича и резерва си близо до очакваното направление за контраатака от противника или до открития фланг на ротата.

Когато предният край на отбраната на противника е устроен дълбоко в гората, нощната атака се извършва строго планомерно, като подразделенията от изходната си позиция до преодоляването на заграж-

денията в отбраната на противника могат да се движат в колонки по отделения и след преминаване на проходите веднага се развърщат във верига. При този случай обикновено се атакува с изненада, като стрелковите подразделения се навърлят върху противника решително и го унищожават главно с щик, приклад, ръчни гранати и с огън от автоматите.

16. Настъпление нощем зимно време

Нощният настъпателен бой през зимата е свързан с извънредно големи трудности и неудобства поради следните особености на зимната обстановка:

- снежната покривка, особено в ясна нощ, дава на отбраняващия се противник добри условия за наблюдение, а твърде много затруднява движението, особено когато снегът е дълбок;
- пътищата и ориентировъчните местни предмети са заснежени и направлението на настъплението лесно може да бъде нарушено;
- при движението тишината трудно може да се спазва поради честите подхлъзвания и препъвания на войниците, особено когато снегът е замръзнал, и поради постоянното хрущене на снега под краката на движещите се войници.

Тези особености на нощната зимна обстановка налагат освен обикновените мероприятия командирите при организирането и подготовката на нощната атака да изпълнят следното:

- да проучат местността и да уточнят направлението за настъпление по ясно видими предмети през нощта;
- да осигурят на целия личен състав маскировъчни костюми — бели халати;
- да организират боядисването на въоръжените, бойната техника и машините в цвета на местността, където ще се провеждат атаката и настъплението в дълбочината на противниковата отбрана;
- да вземат мерки за защита на хората от студ и измръзване;
- да осигурят своевременното доставяне на топла храна и чай на подразделенията;
- старателно да подготвят оръжието за действие през нощта при зимните условия, особено на автоматичното, на свързочните средства и на машините;
- да уточнят мероприятията по осигуряване успешното провеждане на нощната атака — осветяване, сигнали и знаци за опознаване на собствените войски, мерки за безшумно движение (при сняг, който е замръзнал и скърца, обувките да се угият в парцали, а когато движението става със ски, близо до противника щеките да не се използват, а да се върви плавно, като ските се плъзгат, а не се удирят по снега) и за светломаскировка, — да организират управлението и свързката.

При нощните настъпателни действия през зимата всички знаци, които се използват, трябва да бъдат боядисани откъм едната страна — към нашите войски — в черен цвят.

Самата атака се провежда от стрелковите поделения, както и при обикновените нощни условия, само че темпът на настъплението и стремителността са чувствително намалени.

17. Настъпление нощем срещу укрепен район

Характерът на отбраната на укрепен район налага специална подготовка на стрелковите поделения за провеждането на атаката, особено на нощната. По начало атаката се провежда след мощна артилерийска подготовка.

За успешното провеждане на атаката е необходимо освен дневните мероприятия да се извърши и следното:

— уточняване на мероприятията по осигуряване на успешното провеждане на атаката—осветяване, знаци и сигнали за опознаване на своите войски, мерки за безшумно движение и за светломаскировка;

— организиране на управлението и свързката за през нощта.

За бързото овладяване на дълговременните огневи съоръжения в позицията на противника се създават щурмови групи в състав от стрелково отделение със сапори, огнемети и химически поделения, с отделни оръдия и танкове до усилен взвод в зависимост от вида и характера на инженерните съоръжения.

Важно условие за успеха на нощната атака при укрепен район е добре организираното и сигурно осветяване на обекта за атака и заслепяването на противника.

За бързото ликвидиране на огневите точки в дълбочината на отбраната на противника стрелковите поделения се усилят с артилерия и огнемети.

Противникът, организиран се в дълговременни огневи точки, се унищожава с гранати, с огън от огнеметите и с хладно оръжие.

След овладяването на заповядания обект стрелковите поделения вземат незабавни мерки за закрепяване и отразяване на противниковите контраатаки, като не се заемат овладените огневи точки, а закрепяването се извършва във от тях.

18. Срещен бой през нощта

Бойните действия в съвременната война могат да продължават непрекъснато няколко денонощия. Започнатото през деня настъпателно действие се развива и през нощта, за да не се даде възможност на противника да се оттегли необезпокояван и да се организира за отбрана на по-заден рубеж. От друга страна, при неуспех противникът използва нощта за скрито прегрупиране на силите си и подвеждането на резерви от дълбочина. Настъпващите поделения могат да срещнат подхождащите резерви на противника, в резултат на което ще се развият нощни срещни боеве.

Друг случай на възникване на нощен срещен бой може да има, когато и двете страни извършват нощно походно движение една срещу

друга със задачи, които ще наложат срещата и воденето на бой за тяхното изпълнение. Ако задачата за изпълнение на противника ще бъде на по-малка дълбочина, той ще я изпълни много преди срещата и ще се закрепят на достигнатия рубеж. В такъв случай ще се водят нощни настъпателни действия срещу противник, набързо преминал към отбрана.

Нощният срещен бой и неговото водене изискват преди всичко висок морален дух, смелост и решителност. Там, където не може да се създаде и води организирана огнева дейност, голямо значение ще имат смелостта, бързината, дързостта в действията, завършващи с ръкопашен бой — с цик, приклад, ръчни гранати и огън от упор.

При воденето на нощния срещен бой артилерийският огън няма това голямо значение за изхода на боя, както при дневния срещен бой.

Танковете също нямат голямо приложение в нощния срещен бой, тъй като през нощта огънят им е недействителен, а също така лесно могат да бъдат унищожени от отделни противникови групички с противотанкови гранати. Но когато танковете са снабдени с прибори за нощно виждане и когато през време на боя се осветява местността, те се използват на общо основание, като се движат в редовете на пехотата.

За успешното развитие на нощния срещен бой освен дневните мероприятия е необходимо да се имат предвид и следните изисквания:

— при нощно движение с предвиждане на срещен бой стрелковите поделения се движат в походни колонки, като патните и придадените огневи средства се разпределят в колонките с оглед на тяхната намеса в боя, а артилерията и танковете се движат почти винаги в опашката на колонките; свързката между колонките се поддържа с хора;

— движението през нощта трябва да се извършва при усилено разузнаване и охранение, за да може настъпващият противник да бъде открит навреме и да се вземат мерки за бързо развързване на поделенията и въвеждането им своевременно в боя;

— срещнатите разузнавателни и охранителни елементи на противника трябва да се залавят в плен с изненада или безшумно да бъдат унищожавани;

— ако противникът е заемал известен рубеж (район), определен за достигане, незабавно трябва да се нападне с хладно оръжие, като изходният рубеж се осигури с огневи средства. В случай че нощната атака без предварителна подготовка се окаже невъзможна или бъде отбита, трябва да се заемат изходна позиция с готовност за атакуване и развиване на действията на разсъмване;

— ако противникът бъде изпреварен, рубежът (районът) се заема предимно с огневи средства и със силни резерви, готови да посрещнат врага с огън и хладно оръжие;

— ако поделенията се натъкнат неочаквано на противник, когато се намират още в походни колони, незабавно от походни колони с

движение напред се развърщат и смело, дръзко нападат противника с хладно оръжие и ръчни гранати. Охранителните елементи се навървят върху разузнавателните елементи на противника, за да ги унищожат, или ако имат възможност и не са открити от разузнавателните или охранителните елементи на противника, те се спират, скриват се, пропускат ги и донасят за това на командира, който ги е изпратил, дочакват главните сили на противника и ги нападат из засада. Главните сили на колоната, които са вече предупредени от охранителните елементи, вземат всички мерки за унищожаване на пропуснатите противникови разузнавателни или охранителни елементи, като огневите им средства заемат позиция встрани от пътя на движението, а с част от главните сили, предимно със стрелкови подразделения, ликвидират противниковите елементи чрез засада или чрез смело нападение с хладно оръжие.

В срещния нощен бой побеждава този, който е взел по-сигурни мерки за разузнаване и охранение и се движи в по-голяма готовност за развърщане и влизане в бой, а при завързването на самия бой — който действува по-бързо, по-смело и по-дръзко. Ивненади чрез засади и неочаквано нападение на предварително разкрития противник са от изключително значение за успешния изход на нощния срещен бой.

ОТБРАНА НОЩЕМ

1. Общи положения

В съвременната война, когато бойните действия имат продължителен характер и се водят непрекъснато, денем и нощем, на стрелковите подразделения често ще се налага да организират и водят отбранителния бой и при нощни условия.

Нощта със своите особености спомага на отбраняващите се подразделения да скрият цялостната организация на отбраната, да организират системата на огъня, загражденията и другите инженерни съоръжения при пълна тайна за противника и да създадат редица други изненади, с които могат да нанесат на врага такива загуби, че непоправимо да сринат неговата нощна атака.

Успехът при нощната отбрана зависи преди всичко от предварителната всеотстранна подготовка на организацията на отбраната и от умелото управление на боя през нощта.

Нощните условия налагат да се създаде непреодолимост на отбраната. Както при дневни условия, така и през нощта, за да се постигне непреодолимост в отбраната, тя трябва да бъде организирана в противоатомно, противортилерийско, противотанково, противовъздушно, противодесантно и противохимическо отношение.

Наред с това трябва да бъдат осигурени и устойчивостта и активността на отбраната. Това се постига чрез извършване на допълнителни мероприятия. За осигуряване устойчивост на отбраната са необходими висок дух и добре обучени войски, които умело да

действуват в отбрана при нощни условия; да се приближат резервите, а така също да се изнесат огневите средства от дълбочина към предния край на отбраната; командирите да са по-близо до първо-ешелонните подразделения; умело да се организира системата на всички видове огън при нощни условия и неговото съчетаване със създадените заграждения; своевременно да се набавят всички средства, осигуряващи твърдо и непрекъснато управление на подразделенията; да се вземат сигурни мерки за успешно провеждане на контраатаките и за маскировка (светломаскировка и звукомаскировка); да се отделят по-силни резерви. Трябва да се извърши още: набелязване на мерки за запазване силите и средствата от атомните удари и масирания огън на противника; вземане на предварителни мерки за бързото ликвидиране на последствията от атомното и химическото нападение на противника; организиране на широка мрежа от наблюдение, предупреждение и подслушване; вземане на мерки за пълна бойна готовност; организиране на осветяването; организиране на охранението и разузнаването и вземане на мерки за проваление на противниковото разузнаване; постоянни проверки от страна на всички командири на бодростта и бдителността на назначените охранителни и наблюдателни елементи.

Активността на отбраната през нощта се осигурява:

— чрез маневриране на подразделенията и маневриране с огъня от различните огневи средства, чрез противотанкови средства и инженерни заграждения;

— чрез активизиране на разузнаването, като се провеждат нощни разузнавателни поиски, и противодействие на противниковото разузнаване;

— чрез смели и решителни контраатаки от малките подразделения.

Силно морално въздействие върху настъпващия противник може да окаже добре организиранят точен огън, особено срещу противник, неподготвен за нощни настъпателни действия. Ето защо при нощната отбрана командирите от всички степени трябва да имат неотменно задължение да създадат надеждна система на огъня и сигурното му управление.

Към нощна отбрана може да се премине при най-различна обстановка:

— при излизане от боя и при оттегляне извън въздействието на противника;

— при непосредствено съприкосновение с противника;

— организацията на отбранителния бой може да започне през деня и да приключи до настъпването на нощта или да продължи и през нощта;

— в някои случаи ще се наложи организацията на нощния отбранителен бой да започне и завърши при нощни условия и непосредствено, без пауза, да започне воденето на самия бой.

При каквито и условия да се премине към отбрана, винаги ще се разполага с кратки срокове за организирането и подготовката на нощния отбранителен бой. Това изисква бързина и активност в из-

пълнението на всички мероприятия, дори отпадане на някои от тях за сметка на цялостното развитие на други мероприятия, от които зависи успешното водене на боя.

Бойният ред на стрелковите поделения за водене на нощния отбранителен бой не се различава от този при дневния отбранителен бой, само в случая се дава преимущество на огневите средства. Тяхното разположение трябва да бъде такова, че независимо от ограничената видимост през нощта да могат да дават всички видове огън, и то прицелен, да могат да бъдат всички подстъпи и направления, водещи към предния край на отбраната, с действителен огън и да има пълна съгласуваност във воденето на огъня от различните видове огнени средства.

Фронтът за отбрана на стрелковите поделения за през нощта си остава такъв, както и през деня. Основа на ротния район за отбрана представлява ротният противотанков опорен пункт (РПТОП), какъвто трябва задължително да се създаде и при нощни условия.

При отбрана нощем обикновено $\frac{2}{3}$ от личния състав на всяко стрелково отделение и всички картечници, гранатомети и огнемети, също така и придадените огнени средства се намират на своите позиции.

За успешното водене на нощния отбранителен бой стрелковите поделения трябва да се усилват с достатъчно огнени средства. Обикновено усилването на стрелковите поделения за през нощта е по-голямо, тъй като поддържането с огън на поделенията от първия ешелон от огневите средства, разположени в дълбочина на отбраната, е затруднено. Тази особеност налага необходимите огнени средства да бъдат в ръцете на командирите на стрелковите поделения. Независимо от това стрелковите поделения за изпълнение на бойната им задача през нощта биват поддържани и от огневите средства, разположени в позицията им или в района им за отбрана, но неподчинени на тях, а така също и от огневите средства, разположени в дълбочина на отбраната, по нареждане на по-горния командир.

За водене на нощния отбранителен бой стрелковите поделения могат да се усилват:

— стрелковите отделения: с една тежка картечница и един тежък гранатомет;

— стрелковият взвод: с взвод тежки картечници, отделение миномети, едно-две оръдия, отделение тежки гранатомети, отделение леки огнемети;

— стрелковата рота: един-два взвода тежки картечници, до взвод противотанкови оръдия, до взвод тежки гранатомети, до взвод миномети, две-три отделения леки огнемети.

Средствата за усилване трябва своевременно да се придадат на съответните стрелкови поделения, за да им се укажат на светло местата за позиции, задачите, които им се поставят за изпълнение през нощта, и да могат командирите на тези огнени средства да наредят оборудването на позициите и да организират системата на огъня още на светло.

Широкото използване на осветителните средства, радиолокаторите и приборите от инфрачервената техника за добро наблюдение през нощта улеснява отбраняващите своевременно да открият настъпването на противника, предпазва от изненади, облекчава воденето на действителен огън и бързото маневриране с огъня и резервите.

2. Организация на отбранителния бой нощем

За успешното водене на отбранителния бой е необходимо командирите и поделенията още през деня да извършат грижлива подготовка и организация, която трябва да се проведе в подробности с оглед на нощните условия.

Последователността в работата на командирите при организирането и воденето на нощния отбранителен бой е каквато при организирането на боя и през деня, с тази разлика, че за случая се разработват, и то най-основно, допълнителни мероприятия, които осигуряват успешното развитие на отбранителния бой. Към организирането и изпълнението на тези мероприятия командирите от всички степени трябва да се отнасят с пълна сериозност и настъпчивост, защото и най-малката грешка може да предизвика разложение сред отбраняващите се поделения, намаляване на способността им за съпротива и загубване на отбраняваните позиции.

При организирането на нощния отбранителен бой командирите на стрелковите поделения до настъпването на нощта са длъжни да проучат, подготвят, организират и укажат на подчинените си командири и бойци следното: да подготвят оръжието, в това число и приборите за нощна стрелба, и данните за стрелба през нощта по указания на светло направления, подстъпи, пунктове и участъци на местността и да осигурят поделенията с достатъчно патрони с трасиращи куршуми, с трасиращи снаряди, с ракети и други осветителни средства; да проучат и определят кои от местните предмети или теренни форми пред предния край на отбраната ще могат да бъдат забележими през нощта, за да ги укажат за ориентири; да проучат добре подстъпите, водещи към предния край на отбраната, и направленията, които противникът би могъл да използва през нощта за настъпление, и да вземат мерки за тяхното обстрелване; да изучат добре районите, които противникът би използвал през нощта за съсредоточаване на сили и средства, и да подготвят огън по тези райони; да изучат рубежа, който противникът е организирал или ще организира за изходна позиция за атака, и да подготвят оръжието за нощна стрелба по него; да обявят на подчинените командири начините на целеуказване, сигналите за извикване, пренасяне и прекратяване на огъня и сигналите за опознаване на своите войски; с настъпване на тъмнината на отбраняваната позиция в пълна готовност да са две трети от личния състав; нощем периодически да проверяват готовността на огневите средства за водене на огън и бдителността на личния състав; да укажат каква част от огневите средства от дълбочина на

района за отбрана да се изнесе към предния край и къде да заемат огнени позиции (отнася се за командира на стрелкова рота, която има разположени в дълбочина оръжия); по кои направления, подстъпи, пунктове и участъци от местността пред предния край на отбраната да се подготви съсредоточен огън от подчинените стрелковни подразделения, от придадените и поддържащите огнени средства, по чие разпореждане и по какви сигнали да се открива и прекратява огънят; кои огнени средства и в какви направления трябва периодично да водят огън; в кои направления подразделенията от втората траншея подготвят контраатаки и реда на тяхното провеждане; от кое стрелково отделение, къде и кога да се изпратят секретни и допълнителни нощни постове за подслушване; къде и колко допълнителни наблюдатели да се поставят през нощта; реда за периодическото осветяване на местността пред предния край на отбраната; да проверят подготовката на подразделенията и на бойците, изпълняващи задачи, за действително им при нощните условия; да определят местата, които трябва да се заемат през нощта от отлични стрелци или снайперисти, и техните задачи.

В някои случаи (при излизане от бой и при оттегляне) ще се наложи да се премине към отбрана през самата нощ и много от указаните мероприятия ще трябва да се извършат в къси срокове при нощни условия, а някои дори да не се проведат. При такива условия, понеже изучаването на местността не е могло да се извърши, позициите на подчинените стрелковни подразделения се указват по добре видими в тъмнината местни предмети. Стрелковите подразделения се отвеждат на указаните им позиции с охранителни мерки под непосредственото ръководство на командира, който е определил тези позиции. Те се заемат без междини между стрелковите отделения, а междините между стрелковите взводове се осигуряват с огън от картечниците на ротата по нареждане на командира на ротата. По-голямата част от придадените към стрелковото отделение оръдия, танкове, самоходно-артилерийски установки, тежки картечници и тежки гранатомети се изнася към предния край на отбраната, установен през нощта, за стрелба с право мерене. Направленията за стрелба на оръдията и картечниците се отбелязват с вежи. Особено внимание се отделя на отбраната на пътищата, минаващи през позицията или през районите за отбрана. Командирът на стрелковото отделение е длъжен лично да провери правилността на заемането на позициите от подчинените му подразделения и от придадените огнени средства, а така също и тяхната готовност за водене на огън. На разсъмване командирът на стрелковото отделение, ако е нужно, престоива бойния ред в съответствие с обстановката и взетото предварително решение, като наново организира системата на огъня и взаимодействието и доуточнява очертаването на траншеите.

В периода на организацията и подготовката на нощния отбранителен бой, ако се разполага с достатъчно време, командирът на стрелковото отделение провежда тренировка през деня, а по възможност и през нощта с подчинените му командири и командири на прида-

дените и поддържащите подразделения по основните въпроси от воденето на отбранителния бой.

При повече време такава тренировка задължително се провежда и с подразделенията, като се възпроизвеждат онези действия, които ще извършват войниците и подразделенията по време на воденето на отбранителния бой през нощта. Такива тренировки трябва да се провеждат особено с подразделенията, назначени във втори ешелон или в резерв, по изпълнението на контраатаките в определените направления. При тренировките те трябва основно да проучат направленията за контраатаки, знаците на тяхното обозначаване, опознавателните знаци на своите войски, реда за провеждането на контраатаките и взаимодействието с подразделенията от първия ешелон.

При организирането на нощния отбранителен бой от особено значение за успешното му водене е подробното изучаване и усвояване от целия личен състав на: плана за водене на боя; системата на огъня; реда за извършване на контраатаките и тяхното направление; сигналите за управление, за свързка и взаимодействие; реда и последователността за осветяване на предлежащата местност.

За да могат командирите лично да наблюдават бойното поле и резултатите от огъня с оглед навреме и правилно да се намесват и управляват боя, необходимо е да организират система от надеждно изкуствено осветяване на местността, особено на подстъпите, водещи към предния край на отбраната, и на направленията за контраатаки. За осветяване на местността при отбрана могат да се използват пистолетните и пушечните ракети, осветителните снаряди и бомби, прожекторите, а така също и осветяването, което се извършва от страна на противника. Най-ефикасни от всички тези средства са прожекторите, които освен за осветяване могат да се използват за заслепяване на настъпващия противник, а също и за указване на направленията при провеждането на контраатаките.

Общото осветяване на местността при нощната отбрана се извършва по предварително съставен и утвърден от старшия командир план. Командирите на стрелковите подразделения от своя страна организират допълнително осветяване на местността с разполагащите осветителни средства, но това осветяване по никакъв начин не трябва да нарушава общата система на осветяването и светломаскировката. То трябва да допълва и да усилва осветяването на местността пред предния край на отбраната на стрелковото отделение и подстъпите, водещи към него, както и да осигурява възможността за видимост в направленията за контраатака, насочени през района на делението. При отбрана, организирана по системата на отделните опорни пунктове, командирът на стрелковото отделение трябва да организира осветяването на фланговете за предпазване от обхождане или обхващане. Това е особено важно при отбрана в гористо-планинска местност, където противникът може да прояви стремеж да обхване или да обходи през нощта отделните опорни пунктове. За осветяването на местността в стрелковите подразделения — рота, взвод, отделение — по нареждане на командира на ротата се назначават ра-

кетчици, на които се дават конкретни указания къде да заемат места през нощта, как да променят тези места в хода на боя, кога и по чия заповед или команда трябва да осветяват местността.

Както и да бъде организирано осветяването на местността, то не може да бъде непрекъснато и пълно през цялото времетраене на боя. Ето защо е необходимо командирите предварително да организират основно подготовката на всички оръжия за нощна стрелба, за да могат те и при нарушаване на осветяването или при пълната му липса да водят действителен огън по онези направления и подстъпи, които противникът използва в момента за настъпление. Освен това на 40—50 метра пред предния край на отбраната или до вътрешната страна на загражденията за всяко едно автоматично оръжие трябва да се поставят вежи, които да се виждат от мерачите, за да могат по тях да водят точен огън.

Важно условие за успешното водене на нощния отбранителен бой е преди започването и в хода на самия бой да се организира непрекъснато разузнаване за противника. Особено значение в това отношение може да изиграе доброто организиране на подслушването и наблюдението. За целта през нощта се увеличават и засилват наблюдателните постове, а наблюдателите се снабдяват с уреди за подслушване и с прибори за нощно наблюдение. Също така е необходимо да се създаде пълна маскировка (светломаскировка и звукомаскировка), за да се запазят в тайна всички действия на отбраняващите се през нощта, загражденията, инженерните съоръжения, разположението на огневите средства, командно-наблюдателните пунктове и пр. През нощта трябва да се организира и допълнително охранение чрез изпращането на секретни постове, особено на стиковите и флажковите.

При организиране на нощния отбранителен бой командирите на стрелковите поделения са длъжни да дадат още и следните указания:

- откъде, кога и в какво количество да се получат и складираат на позициите ръчни гранати, патрони, снаряди, мини, патрони с трасираци куршуми;
- какъв цвят и какъв брой ракети да се получат;
- какъв знак за опознаване на своите войски установяват (бяла кърпа или лента, бял квадрат), къде да се постави (на десния или левия ръкав, околоръст на каската, шапката или кепето, на гърба или върху вещевата торба);
- по уточняване действията на ракетчиците, като проверяват и подготовката им за изпълнение на нощната задача;
- откъде да се получат сигнални фенери и по колко за всяко подчинено поделение;
- за прогонването на снаряжението, облеклото и другите предмети, които се носят от личния състав, особено от резервите.

Командирите на стрелковите поделения са длъжни да проверят всички средства за свързка и да осигурят на командирите на подчинените им поделения необходимите средства за управление —

FOR OFFICIAL USE ONLY

свирки, сигнални рогове, сигнални пистолети, електрически фенерчета и пр.

При извършване на проверки и оказване на помощ командирите на стрелковите поделения трябва да обърнат особено внимание на това, дали целият личен състав знае добре задачите си и начина на тяхното изпълнение, особено онези, които са назначени да изпълняват специални задачи — наблюдатели, подслушвачи, ракетчици, снайперисти, секретни постове и др.; знаат ли се ориентирите от всички, които ще ги ползват през нощта; знаат ли се направлението и данните за нощна стрелба от подчинените командири и от разчетите при огневите машини; знаат ли се установените сигнали за свързка, за действие и управление; знаат ли се средствата и редът за взаимно опознаване. Командирите трябва да проверят: осигуряването на поделенията с необходимото количество боеприпаси и специално с патрони с трасираци куршуми, със средства за сигнализация и ориентирание; правилното прогонване на снаряжението, наличието на опознавателни знаци и на всички средства за свързка; знаат ли подчинените командири и назначените войници реда за осветяването; командирите и разчетите на автоматичните оръжия от дълбочина знаат ли кога ще се изнесат напред към предния край на отбраната и по кое време от нощта, по кои подстъпи ще трябва да се движат, къде точно ще трябва да заемат позиции, как са оборудвани тези позиции; проверяват още дали определените ориентирите се виждат добре в нощната тъмнина и пр. В хода на тези проверки командирите или техните заместници по политическата част изнасят кратки беседи на теми, свързани с особеностите на нощния отбранителен бой, с изпълнението на дълга и клетвата, с безстрашието и смелостта при воденето на нощния отбранителен бой, като ги илюстрират с характерни бойни примери.

Успех при воденето на нощния отбранителен бой се постига при наличието на следните условия: добра организация и подготовка на боя; сигурно разузнаване и наблюдение за откриване на нощната атака; сигурно и непрекъснато управление на поделенията и приданените огнени средства от началото до края на боя; добре обучени бойци и поделения в техниката на нощния отбранителен бой; висок дух и упоритост от страна на войниците и поделенията; най-голяма активност и увереност в успеха на боя; наличие на неудържим устрем във всички бойци и командири да отстояват докрай заеманите позиции и на всяка цена да унищожат проникналите в отбраната противник и да възстановят нейната цялост още през нощта; умело организиране на система от всички видове огън и умелото им използване през нощта при воденето на боя; пълно съчетание на всички видове огън със системата на противотанковите и противопехотните заграждения; пълна маскировка на войските и създадените инженерни съоръжения; организирана добра противоатомна защита и взети мерки за бързо ликвидиране на последствията от атомно и химическо нападение на противника; изкусно използване на

средствата за осветяване; мерачи и стрелци, добре обучени да водят точен огън по осветявани подвижни цели и силиуети.

Уясняването на задачата и оценката на обстановката се извършва от съответния командир в такава последователност, както и при отбраната денем. При изучаването на противника трябва да се обърне особено внимание на това: до каква степен той е подготвен да води нощни настъпателни действия; проведял ли е преди нощна атака и какви са били резултатите за него от нея; през нощта развива ли активни разузнавателни действия или се ограничава само с наблюдение и подслушване; доколко той е впечатлителен. Не по-малко подробно трябва да се проучи и характерът на местността, особено пред предния край на отбраната — какви удобства дава на противника за настъпление и атака; кои направления и райони от местността пред позицията не могат да се наблюдават и осветяват; ориентирите и другите местни предмети и теренни форми — възвишения, гребени, върхове и пр., какво изменение на очертанието си получават през нощта; откъде най-добре се наблюдават през нощта различните теренни форми и местни предмети, а така също откъде най-добре се обстрелват, с оглед на което ще трябва да се организира системата на наблюдението и огъня за през нощта. При разглеждане на времето особено подробно трябва да се проучат: продължителността на нощта; степента на тъмнината; има ли лунно осветление и в какъв размер е; откъде изгрива луната, в кои часове, улеснява ли видимостта и наблюдението; при лунна светлина могат ли добре да се виждат ориентирите и близките местни предмети; в какво отношение ще способствува нощта за отбраната и в какво ще я затруднява; какви мерки трябва да се вземат за отстраняване на затрудненията, които създава нощта.

Провеждането на рекогносцировката за нощния отбранителен бой се извършва на светло на самата местност и в последователност, както за дневния отбранителен бой, обаче с настъпването на нощната тъмнина редица от разглежданите през деня въпроси трябва да се уточнят и при нощни условия. През време на рекогносцировката командирите на стрелковите подразделения са длъжни: да ориентират участващите в рекогносцировката по ясно забележими през нощта местни предмети; да определят добре забележимите през нощта ориентирите и да ги укажат на подчинените командири, при мръкване да проверят тяхната видимост и изменението на очертанието и формата им вследствие нощната тъмнина; да обявят бойната задача на поделението; да уточнят по забележимите през нощта местни предмети позициите на поделенията или районите за отбрана, очертанието на траншеите и ходовете за съобщение; да уточнят позициите, които ще заемат през нощта оръжията, които се изнасят от дълбочина на отбраната; да уточнят местата на бойците, изпълняващи специални задачи през нощта; да определят къде да се изкопаят окопи за кръгова отбрана; да изучат районите, в които противникът може да заеме изходно положение за настъпление, и рубежа, на който може да заеме изходна позиция за атака; да проучат подстъпите към предния край

на отбраната; да проучат местността в дълбочина на отбраната и да установят най-подходящите места, откъдето да се организира системата на нощното наблюдение, системата на огъня и осветяването на местността; да уточнят кои местни предмети или участъци от местността ще трябва особено здраво да се укрепят с оглед тяхното удържане през нощта; да укажат по кои участъци пред предния край на отбраната, на фланговете и в дълбочината артилерията и минометите трябва да подготвят огън за през нощта и да уточнят реда за извикването на този огън; да укажат местата на ония неподчинени огнени средства, които през нощта се разполагат в позицията или района за отбрана на стрелковото поделение; да набележат направлението и полосите за водене на огъня през нощта; да набележат позициите и задачите на своите и придалените средства и да определят реда за използването им; да набележат огнени средства и да определят различаване за подобряване на нощното наблюдение и воденето на огъня през нощта; да изучат местата и характера на загражденията пред предния край, на фланговете и в дълбочината на отбраната и да организират тяхното фланкиране с огън; да набележат начина и реда за поддържането на свързката; да набележат начина и реда за контраатаки; да определят построеното на бойния ред и изменението, които се налагат да се направят през нощта в него във връзка с приближаването на резервите и изнасянето на огнени средства от дълбочината към предния край на отбраната и за заблуждение на противника; да набележат какви огнени средства ще бъдат припадени през нощта на подчинените им стрелкови подразделения, какви и колко огнени средства, но неподчинени на тях, ще действуват на техните позиции; да набележат задачите на огнените средства, които остават в тяхно подчинение, и да обявят задачите на поддържащите огнени средства; да уточнят местата на прожекторите, ако има припадени към подразделенията, или да укажат местата на прожекторите, които се разполагат в района за отбрана на поделението; да укажат средствата и начините за осъществяването на управлението през време на целия нощен бой; да набележат местата на пунктовете за бойно снабдяване и начините за снабдяване от тях през нощта; да набележат мерките по спазването на дисциплината и маскировката през нощта.

Във основа на проведената рекогносцировка командирите на поделенията са длъжни на светло да вземат решение за воденето на нощния отбранителен бой и да поставят задачите на подчинените си също преди настъпване на нощната тъмнина.

В задачата за нощна отбрана командирите на стрелковите подразделения трябва допълнително да укажат: забележимите през нощта ориентирите, като най-добре видимият и намиращ се на централно място по отношение разположението на противника се определя за основен; къде е противникът и към колко часа през нощта се очаква да предприеме действие; задачата на поделението; къде особено здраво да се укрепят и отбраняват в зависимост от нощните условия; задачата на съседите и взаимодействието с тях; какви взаимни мерки

да се вземат през нощта, за да се осигурят междините и стикове; задачите на подчинените стрелкови подразделения, полосата и направленията за нощната им стрелба, какви и колко оръжия от дълбочина на отбраната ще се разположат на позициите им през нощта; с какви и колко средства да осигуряват през нощта фланговете и стикове; коя част от позицията най-здраво да укрепят (на резервните подразделения се указват още направлението за контраатаки през нощта и начинът на тяхното обозначаване); до колко часа през нощта да бъде готова системата на огъня и до колко часа да приключат инженерните работи от първа необходимост; къде да се устроят и до колко часа да бъдат привършени командно-наблюдателните пунктове и запасните командно-наблюдателни пунктове за през нощта; реда и начина за поддържане на свързка през нощта; установените сигнали — за извикване огъня на артилерията, за пренасянето и прекратяването му, за целеуказване, за поява на танкове, самолети, за химическо и атомно нападение, за осветяване на местността; за местници.

Организирането на взаимодействието при нощния отбранителен бой се извършва още на светло на самата местност по задачи и направления за контраатаки, като редица от въпросите се съгласуват и при настъпване на нощната тъмнина. Действията на всички подразделения се съгласуват до най-големи подробности в зависимост от условията на нощната тъмнина. Последователността и начинът за организиране на взаимодействието при отбрана нощем са като за дневния отбранителен бой, като основно се разглеждат всички подробности, а при повече време се проиграват някои от основните въпроси както денем, така и нощем. При проиграването особено внимание трябва да се обърне на взаимодействието между подразделенията при провеждането на контраатаките. Освен това се предвиждат редица допълнителни мероприятия, които осигуряват съгласуването на бойните усилия между стрелковите подразделения и с приданените и поддържащите подразделения от останалите родове войски, привлечени за изпълнение на общата задача по отбраната през нощта.

При организиране на взаимодействието командирите на стрелковите подразделения трябва да уточнят още:

- времето, последователността, начина и местата за осветяване на местността;
- системата на огъня през нощта;
- начина и средствата за поддържането на непрекъснатата свързка през нощта между командирите и подразделенията и със съседите;
- сигналите за извикване, пренасяне и прекратяване на огъня, сигналите за оповестяване при появата на танкове и самолети на противника и за негово атомно и химическо нападение, сигналите и знаците за спознаване на своите войски, начините за целеуказване, сигналите за бойна готовност;
- начина за управление на подразделенията и огневите средства през нощта.

Подробното изучаване и запаметяване на задачата от целия личен състав, запознаването с района за отбрана, задълбоченото изучаване на плана за предстоящите нощни отбранителни действия, запомняването наизуст всички сигнали за свързка, управление, оповестяване и целеуказване и тяхното своевременно подаване в хода на боя са основните изисквания за поддържането на сигурно и непрекъснато взаимодействие през цялото времетраене на нощния отбранителен бой и залог за неговия успех.

3. Управление на подразделенията при отбрана нощем

Управлението на подразделенията при нощния отбранителен бой значително се затруднява поради слабата видимост, която ограничава възможността на командирите да наблюдават действията на своите подразделения и на противника, а също така и поради бързоменящата се обстановка в боя. Надеждното управление на подразделенията при воденето на нощния отбранителен бой изисква да се използват повече и по-разнообразни средства за осветяване на местността, да се организира системата на наблюдение чрез по-гъста мрежа от наблюдатели и да се организира непрекъснато подслушване.

За управление на подразделенията при водене на отбранителния бой нощем се използват радио, ракети, трасиращи куршуми, фенери и звукови сигнали. Отбранителният бой дава добри условия за лично общуване с подчинените, ето защо то трябва да намери широко приложение. Управлението на подразделенията се осъществява още с команди и с предаване на нареждания чрез войници за свързка, чийто брей за през нощта може да се увеличи. Обикновено за изпълнението на една и съща задача трябва да се изпратят по двама войници. Ракетите и трасиращите куршуми трябва да се използват по-рядко, като се употребяват преди всичко за целеуказване.

Осъществяването на управлението се постига най-сигурно, когато планът за нощните отбранителни действия бъде основно пручен от всички командири и бойци и когато всеки знае какво действие има да извършва през нощта при един или друг случай. Освен това необходимо е командирите на подразделенията да изнасят наблюдателните си пунктове по-близо до предния край на отбраната.

4. Водене на отбранителния бой нощем

С настъпването на нощната тъмнина личният състав на подразделенията заема отредените му места според дадените през деня указания за осигуряване на бойната готовност. Назначените за през нощта наблюдатели и ракетчици заемат на мръкване своите места и по строго установения от командира на стрелковото подразделение ред започват периодическото осветяване на местността. Наблюдателите и ракетчиците към приданените средства за усилване на стрелковите подразделения осветяват също местността пред позицията и по фланговете съгласно общия план. Осветяването преди започването на боя

трябва да се извършва много нарядко и от различни места. В това отношение не трябва да се позволяват никакви волности, защото всяко нарушение и излишно осветяване може да демаскира положението на отбраняващите се подразделения и те да бъдат подавени от огъня на противника. Изменение в плана за осветяването може да стане само с разрешение на командира, който го е съставил. С настъпването на нощта се повишава бдителността от всички, а наблюдението и подслушването се активизират. Разчетите на дежурните огневи средства се разполагат в пълна бойна готовност в укрытия, непосредствено до своите огневи позиции. Останалият личен състав се намира в укрытията и блиндажите, когато работата по оборудването на позицията е вече привършена, и там, разпределени, по сменно почиват, а другите бодърствуват в бойна готовност. Всички отбраняващи се подразделения до започването на нощния отбранителен бой спазват пълна тишина и вземат всички мерки за грижлива звукомаскировка и светломаскировка. До настъпването на противника само специално назначените огневи средства периодично водят огън от различни места по скритите подстъпи към предния край на отбраната и по предния край на изходното положение на противника.

В действителност нощният отбранителен бой за подразделения в отбрана започва с началото на авиационно-артилерийската подготовка на противника, когато той има такава.

Със започването на артилерийската подготовка веднага се обявява тревога със сигнал, заповед или команда, при което всички подразделения се привеждат в пълна бойна готовност и очакват сигнала, командата или заповедта за заемането на позициите. Всички командири и подразделения засилват бдителността, активизират наблюдението и подслушването. Част от дежурните леки и тежки картечници и миномети водят огън по разкритите противникови разградителни групи, които се стремят да направят проходи в загражденията на отбраната, и ги унищожават или най-малкото забавят и затрудняват тяхната работа. Същевременно тези огневи машини водят огън и по прикриващите огневи средства на противниковите разградителни групи. С пренасянето на противниковия артилерийски огън в дълбочина на отбраната и със започването на атаката на противника незабавно се подава сигналът (командата, заповедта) за заемането на позициите. По него практически първи успяват да заемат местата си разчетите на всички дежурни огневи средства, тъй като те са в укрытия непосредствено до позициите на машините и веднага със заемането на местата си по заповед откриват внезапен и действителен огън по настъпващите пехота и танкове на противника. В същото време заемат позициите си и всички подразделения и по команда (сигнал) на своите командири откриват огън с всички свои огневи средства. При започване на атаката осветяването на местността се засилва до крайност. Използувайки своето осветяване и това, което противникът извършва, отбраняващите се подразделения водят масиран огън от всички огневи средства и се стремят да отразят противниковата атака.

Освен това за отразяване атаката на противника по извикване на командирите на стрелковите подразделения артилерията открива силен действителен огън главно по танковете на противника и по поддържащите атаката му огневи средства.

Стрелковите подразделения със своите огневи средства водят огън преди всичко по противниковата атакуваща пехота. Появилите се танкове се пропускат, а стремежът е да се унищожат пехотата на противника, която следва с танковете или се движи непосредствено зад тях. През нощта борбата с противниковите танкове се води от артилерията и преди всичко от противотанковите оръдия и гранатомети, които още през деня са подготвени за нощна стрелба в ония направления, които са танкодостъпни. Освен това при появата на танкове в други, неочаквани направления противотанковите оръдия и гранатометите водят огън, като за целта по заповед на командира на стрелковото отделение ракетчиците осветяват тези направления.

През нощта стрелбата от противотанковите оръдия по танковете на противника може да се наложи да се води както при осветяване, така и при неосветяване на местността. При неосветена местност примерването се осъществява на местността. При неосветена местност по блясъка при стрелбата с оръдието от танка и по блясъка на излизащите изгорели газове от ауспуха на танка. Най-добри резултати при стрелбата с противотанкови оръдия през нощта могат да се постигнат при добро осветяване на местността на разстояние до 300 метра, а при неосветяване на местността — до 100 м. Стрелбата нощем с противотанкови оръдия на по-далечни разстояния без специални прибори на инфрачервената техника, особено при тъмна нощ, е нерезултатна и нецелесъобразна. Ето защо при започване на настъплението с противотанковите оръдия огън се открива при осветяване на местността обикновено веднага, щом противниковите танкове напуснат изходните позиции на своята пехота, при неосветяване на местността — обикновено се изчаква и когато танковете на противника се приближат на около 100 метра от предния край на отбраната, разчетите откриват внезапен огън с цел да ги унищожат или спрат. От опит е установено, че движението на танковете нощем е по-бавно и твърде предпазливо. В известни моменти те спират, за да разузнаят целите в отбраната пред тях и местността, а в много тъмни нощи често пъти използват фаровете за осветяване на местността и целите. Ето защо отбраняващите се имат достатъчно време и благоприятни условия да се подготвят и посрещнат танковете на близки разстояния спокойно и в пълна готовност, да ги обстрелят с точен огън и да ги унищожат. До откриването на огън от противотанковите оръдия противниковите танкове не се оставят да се движат безаказано, но през това време борбата с тях се води от артилерията на отбраната.

Командирът на стрелковото отделение не трябва да позволява огъня на подчинените му стрелкови подразделения и на придадените му огневи средства да бъде равномерно и произволно разпределен по целия фронт, а често трябва да се намесва и лично да управлява

огъня, като го съсредоточава последователно и внезапно по онези цели, които са най-опасни в момента — най-групирани, бързо настъпващите, пречещите на отбраната да води спокоен и точен огън.

Така със започването на противниковата атака се включва в действие цялото стрелково поделение и всички придадени и поддържащи огнени средства, а огънят се довежда до пълно напрежение с цел да се нанесат на противника максимални загуби и да бъде отразена неговата нощна атака.

Ако въпреки всичко противникът, макар и с отделни неголеми групи, успее да се вмъкне в предния край на отбраната, решително се унищожава с огън от упор, в ръкопашна схватка и с бързи, смели и внезапни контраатаки. Контраатаките през нощта, макар и с малки поделения (отделения, взводове), могат да имат решителен резултат. Контраатаките трябва да бъдат прости по замисъл и изпълнение. Контраатакуващите поделения действуват в точно определени направления, обикновено по траншеите и ходовете за съобщение, предварително обозначени с ясно видими през нощта знаци, и с намалени интервали във веригата.

Промъкналите се през загражденията и през предния край на отбраната противникови танкове се унищожават с огън от противотанковите сръбни и от гранатометите, а също така от специално назначените групи от стрелковите поделения с противотанкови гранати, мини и бутилки със запалителна смес, но по никакъв начин стрелковите поделения не се увличат в борба с танковете на противника. Те насочват огъня от всичките си огнени средства върху атакуващата пехота със стремеж да я откъснат от собствените ѝ танкове и да я унищожат или да сринат нейната атака. Стрелковите поделения не напускат своите позиции без заповед, а маневрирайки по траншеите и ходовете за съобщение, продължават да водят борбата с огън, щик, приклад, с ръчни гранати и с всякакъв предмет, какъвто имат под ръка, с промъкналия се в позицията противник до пълното му унищожаване и възстановяването на позицията.

В рамките на стрелковата рота, когато позицията на един от взводовете в първи ешелон бъде овладяна от противника, командирът на ротата с резерва си във взаимодействие със съседния стрелков взвод и при огнено съсредоточаване по овладяната от противника позиция незабавно контраатакува, унищожава промъкналия се противник и възстановява целостта на ротния отбранителен район. Възвездът, претърпял неуспех, заема наново изцяло своята позиция, ориентира се и се подготвя за посрещане на евентуална втора нощна атака на противника.

При успешно отразяване на противниковата нощна атака и възстановяване целостта на отбраната всички поделения, без да дочакат разсъмването, пристъпват към поправка на разрушенията, проверка на приспособленията за нощна стрелба, към възстановяване системата на огъня, възстановяване на препятствията, свързката, попълване на боеприпасите, към проверка на личния състав, оръ-

жието, укрытията и блиндажите, като се подготвят да посрещнат вероятна втора нощна атака на противника.

Ако до разсъмване противникът не предприеме нови действия, преди още напълно да се разсъмне, по заповед на командира на стрелковото поделение огневите средства, които са били преместени за през нощта на временни или запасни позиции, скрито и в различно време се връщат и заемат основните си позиции.

С разсъмването командирите на стрелковите поделения, ако е необходимо, престоирват бойния ред на своите поделения в съответствие с обстановката за през деня и нанасят известни корекции в системата на огъня с оглед на дневните изисквания и въз основа на резултатите, добити през нощта.

5. Отбрана нощем в планинско-гориста местност

Отбраната нощем в планинско-гориста местност се характеризира с ограничено наблюдение, затруднено маневриране с резервите и с трудно управление на поделенията.

За успешното водене на нощния отбранителен бой в планинско-гориста местност е необходимо да се извърши предварителна грижлива подготовка, която освен обикновените обхваща и следните мероприятия:

- в междините между опорните пунктове се изпраща разузнаване и бойно охранение;
- организира се нощно наблюдение и подслушване;
- организира се огневата система, която обхваща: подготвяне на всички оръжия за нощна стрелба, създаване на многостепенен и косоприцелен огън пред предния край и в дълбочина на района за отбрана, подготвяне на минометите за нощно обстрелване на всички подстъпи и мъртви пространства пред предния край на отбраната и в дълбочината, широка подготовка и прилагане през нощта на кинжалния огън по скритите подстъпи към позициите и по обратните скаतोвете на отбраняваните височини;
- осигуряват се междините;
- внимателно се изучават подстъпите, водещи по фронта, фланговете и тила на позицията;
- фланговете и тила на позицията се прикриват с кръстосан огън и се организира наблюдение и подслушване;
- организира се бързото противодействие с резервите;
- установяват се сигнали и знаци за опознаване на собствените войски;
- организира се сигурно управление и непрекъсната свързка.

При отбрана на отделен район или направление командирите на стрелковите поделения са длъжни с разрешение на непосредствения по-горен командир да изпратят на най-близките височини пред предния край на отбраната бойно охранение — стрелковата рота изпраща едно стрелково отделение; стрелковият взвод — от няколко бойци до едно отделение, — като същевременно предвидят и под-

държането му с огън от оръдията, минометите и картечните, които за целта се подготвят за стрелба през нощта само в определени направления. С разрешението на непосредствения командир те могат да устроят и засади по откритите подстъпи, водещи към предния край и към фланговете на отбраната, а също така да предвидят мерки за противодействие срещу обходни противникови групи през нощта и срещу промъкването на противник между позициите на стрелковите поделения или в стиковите със съседите.

Организираното наблюдение на подлежащата местност от височините на отбраната е много ограничено, а в направление на доловете то е почти невъзможно, тъй като през нощта от високото към ниското не се вижда. По-добре е наблюдението да се организира по продължение на билата на хребетите и височините. Тези особености на наблюдението налагат изнасянето на нощни наблюдатели в ниските места, откъдето ще може по-добре да се наблюдава предпозиционното пространство. В някои случаи наблюдателите с разрешение на старшия командир могат да излязат и да заемат места пред предния край на отбраната. Подслушването, особено в тихите нощи, добива изключително значение. Това налага широкото му използване както от наблюдателите, така и от специални подслушвателни постове, каквито всеки командир на стрелкови взвод и рота трябва да организира. Предвид на това, че настъпващият противник най-често ще развие своите нощни настъпателни действия по хребетите и широките долини, тук трябва да бъдат съсредоточени и усиленията на нощното наблюдение и подслушване.

Отбраната в планинско-гориста местност обикновено се изгражда по системата на отделни отбранителни райони, създадени по височините, между които често пъти се получават големи междини. Това затруднява твърде много воденето на огъня през нощта и налага основно проучване на всички подстъпи, водещи към междините, както и организирането на огъня за обстрелването на тези подстъпи така, че да не се получат никакви мъртви пространства. Целесъобразно е за огневото пазене на междините и подстъпите през нощта да се изнасят огневи средства към предния край на отбраната или в самите междини на предварително подготвени позиции. Особено внимание трябва да се обърне на организирането свързката между стрелковите поделения, с артилерията и минометите за бързото извикване и даване на огнево съдействие на пехотата в застрашените направления или райони.

Поради затрудненото маневриране през нощта резервите трябва да се разполагат разчленено около важните места на отбраната или в район на топографски възел, от който изхождат гребени към предния край на отбраната. Важно условие за бързото привличане на резервите е основното проучване на направленията им за контраатаки, обозначаването на тези направления с ясно видими през нощта знаци и изпращането при резервите на водачи от поделенията в първи ешелон, които трябва добре да познават подстъпите за бър-

зото извеждане на резервите към съответните райони за контраатака.

Особено внимание трябва да се обърне на сигналите и знаците за опознаване на своите войски, тъй като в планинската и особено в планинско-гористата местност лесно може да стане объркване и сблъскване между собствените поделения.

В пресечена местност управлението на поделенията през нощта е извънредно затруднено. Най-голямо приложение за успешното управление на поделенията намират светлинната свързка и радиосвързката. Трябва да се вземат сериозни мерки за охрана и предпазване на жичната свързка от подслушване от противникови групи, които могат да се промъкнат в разположението на отбраната през нощта. За сигурната и непрекъсната свързка с подвижни средства е необходимо да се обозначат пътищата и пътеките, по които ще става движението.

Отбранителният бой в планинско-гориста местност нощно време се води по общите правила за нощния отбранителен бой. Важно условие за успеха на боя е своевременното откриване на настъплението на противника и незабавното откриване на точен огън от всички оръжия, намиращи се по предния край, за сричане на атаката му. В случай че противникът успее да пробие предния край и да проникне в отбраната, предните поделения не напускат местата си, а в смел ръкопашен бой го унищожават. Резервите трябва да бъдат привлечени напред в готовност за действие от място с огън или за провеждане на контраатака, за да спрат по-нататъшното настъпление на противника и да не му позволят да развие успеха си в дълбочината на отбраната.

6. Отбрана нощем на населен пункт

Отбраната нощем на населен пункт се характеризира със затруднено наблюдение и ограничено водене на огъня.

При отбраната на населен пункт стрелковите поделения се усилят:

— стрелковата рота — с един-два взвода тежки картечници, до батарея артилерия, до рота миномети, едно-две отделения тежки гранатомети, едно-две отделения леки огнемети, едно-две сапъорни отделения, няколко химиси;

— стрелковият взвод — с до взвод артилерия, до взвод миномети, до взвод тежки картечници, отделение тежки гранатомети, отделение леки огнемети, един-двама химиси и няколко сапъори;

— стрелковото отделение — с една тежка картечница и един-два леки огнемета.

За успешното водене на отбранителния бой в населен пункт на стрелковите поделения трябва да се извършат широка предварителна организация и подготовка, които освен обикновените обхващат още и следните мероприятия:

— да се организира непрекъснато разузнаване (наблюдение и подслушване) за противника и засилване на охранението през нощта чрез устройване на засади и поставяне на сенгети;

— да се усилва системата на огъня от предния край на отбраната и да се подготви оръжието за нощна стрелба; при организиране системата на огъня трябва да се има предвид следното: изстрелително-противотанковата артилерия, танковете, самоходно-артилерийските установки, стрелковите оръжия и гранатометите трябва да бъдат подготвени за нощно прострелване на улиците, площадите, градините; огънят да се организира на няколко етажа — за тази цел на всеки етаж и по покривите на сградите се подготвят бойници и амбразури, поставят се огнени средства и приспособления, за да могат да стрелят през нощта в дадени направления;

— да се вземат мерки за бързо противодействие с резервите през нощта;

— да се установят начинът и редът за осветяване на местността в предпозиционното пространство и на загражденията, да се определят знаци и сигнали за опознаване на своите войски и да се вземат мерки за светломаскировката;

— да се организира управлението и свързката за през нощта.

Поради това, че предният край на отбраната, независимо от това, дали е пред, или в самата скрънина на населения пункт, има най-добър обстрел и най-благоприятни условия за наблюдение при осветяване и без осветяване на местността, целесъобразно е през нощта да се изнесат повече огнени средства от дълбочина към предния край на отбраната на предварително подготвени позиции. Необходимо е също така да се установи тясна връзка между стрелковите подразделения и артилерията, като за целта се използват най-вече светлинните и звуковите сигнали и радиото.

За да може в случай на противниково проникване в отбраната бързо да се противодейства, необходимо е резервите, особено на малките подразделения, да се привлекат напред в удобни за бързо маневриране места (площади, градини, широки дворове и пр.). Необходимо е също така да бъдат основно проучени и обозначени улиците и пътищата, по които ще се извърши пренасянето на резервите.

Осветяването вътре в населения пункт е затруднено поради сенките, които хвърлят сградите и дърветата в дворовете и градините. Необходимо е да се вземат мерки за пределното осветяване на улиците, а също така за отделното осветяване на площадите, на барикадите и другите заграждения.

Затрудненото наблюдение вътре в населения пункт налага да се вземат ефикасни мерки за бдителност и опознаване на своите войски. Това се налага и от обстоятелството, че в града може да се получи много по-голямо разкъсване на бойния ред, отколкото при нормални условия, което улеснява съблъскването между собствените подразделения.

Управлението на подразделенията при воденето на нощен бой в населен пункт се осъществява по радиото, със светлинни и звукови сигнали, с помощта на войници за свързка и чрез лично общуване.

Боят през нощта, когато предният край на отбраната е организиран пред или в крайнината на населения пункт, се води по общите правила на нощната отбрана с най-голяма упоритост, за да не се даде възможност на противника да се вмъкне в населения пункт, където вече боят става по-сложен и по-труден. Във вътрешността на населения пункт боят се води за задържането на всяка сграда, етаж, стая, за всяка улица и двор, като резервите се привличат своевременно за унищожаването на проникналите в отбраната противник.

7. Отбрана нощем в гора

Отбраната в гора през деня се характеризира със затруднено наблюдение, маневриране и водене на огъня. Тези затруднения през нощта още повече се засилват.

Тъй като в гора и особено нощно време не е възможно използването на пълната ефикасност на огневите машини, разположени в дълбочината на отбраната, целесъобразно е повечето от огневите средства, намиращи се в дълбочината, през нощта да се изнесат към предния край на отбраната, където предварително им се оборудват позиции.

Всяки оръжия трябва най-старателно да бъдат подготвени за нощна стрелба. Особено внимание трябва да се обърне на организацията на огъня на артилерията, минометите и на огневите машини за даване на заградителен огън пред фронта на позицията. Важно условие за огневото съдействие на пехотата е организирането на сигурна свързка между пехотата и артилерията. За бързото извикване на огневото съдействие и своевременно му даване от артилерията е необходимо най-широко да се използват светлинните и звуковите сигнали и радиото.

За да може своевременно да се противодейства на противниковото проникване в дълбочината на отбраната, трябва резервите да се привличат колкото се може по-близо до предния край. Това е особено важно за резервите на малките подразделения (ротата). За бързото изнасяне на резервите трябва предварително да се изпратят хора за проучване на направленията за контраатаки и за обозначаването им с видими през нощта знаци.

Препятствията, особено тези в дълбочината на гората, играят решаваща роля за задържането и спирането на противника, тъй като гората дава най-благоприятни условия за скрито и маскирано устройство на препятствия — засеки, уплътнения на дърветата с тел и пр. — и тяхното флангово прострелване.

Осветяването в гората е по-трудно, отколкото на открита местност, поради дърветата и сенките, които те хвърлят. Тук трябва да се използват специални термитни гранати, които се прикрепят към стъблата на дърветата на 1—2 метра над земята. Трябва да се вземат сигурни мерки за осветяването на просеките, пътищата, пътеките, поляните и редките места в гората, а така също и за осветяването на загражденията, и то така, че да не се запали гората.

— да се организира непрекъснато разузнаване (наблюдение и подслушване) за противника и засилване на охранението през нощта чрез устриване на засади и поставяне на секрети;

— да се усили системата на огъня от предния край на отбраната и да се подготви оръжието за нощна стрелба; при организиране системата на огъня трябва да се има предвид следното: изстребително-противотанковата артилерия, танковете, самоходно-артилерийските установки, стрелковите оръдия и гранатометите трябва да бъдат подготвени за нощно прострелване на улиците, площадите, градините; огънят да се организира на няколко етажа — за тази цел на всеки етаж и по покривите на сградите се подготвят бойници и амбразури, поставят се огнени средства и приспособления, за да могат да стрелят през нощта в дадени направления;

— да се вземат мерки за бързо противодействие с резервите през нощта;

— да се установят начинът и редът за осветяване на местността в предпозиционното пространство и на загражденията, да се определят знаци и сигнали за опознаване на своите войски и да се вземат мерки за светломаскировката;

— да се организират управлението и свързката за през нощта.

Поради това, че предният край на отбраната, независимо от това, дали е пред, или в самата крайнина на населенния пункт, има най-добър обстрел и най-благоприятни условия за наблюдение при осветяване и без осветяване на местността, целесъобразно е през нощта да се изнасят повече огнени средства от дълбочина към предния край на отбраната на предварително подготвени позиции. Необходимо е също така да се установи ясна връзка между стрелковите подразделения и артилерията, като за целта се използват най-вече светлинните и звуковите сигнали и радиото.

За да може в случай на противниково проникване в отбраната бързо да се противодействува, необходимо е резервите, особено на малките подразделения, да се привлекат напред в удобни за бързо маневриране места (площадки, градини, широки дворове и пр.). Необходимо е също така да бъдат основно проучени и обозначени улиците и пътищата, по които ще се извърши пренасянето на резервите.

Осветяването вътре в населенния пункт е затруднено поради сенките, които хвърлят сградите и дърветата в дворовете и градините. Необходимо е да се вземат мерки за пределното осветяване на улиците, а също така за отделното осветяване на площадите, на барикадите и другите заграждения.

Затрудненото наблюдение вътре в населенния пункт налага да се вземат ефикасни мерки за бдителност и опознаване на своите войски. Това се налага и от обстоятелството, че в града може да се получи много по-голямо разкъсване на бойния ред, отколкото при нормални условия, което улеснява сблъскването между собствените подразделения.

Управлението на подразделенията при воденето на нощен бой в населен пункт се осъществява по радиото, със светлинни и звукови сигнали, с помощта на войници за свързка и чрез лично общуване.

Боят през нощта, когато предният край на отбраната е организиран пред или в крайнината на населенния пункт, се води по общите правила на нощната отбрана с най-голяма упоритост, за да не се даде възможност на противника да се вмъкне в населенния пункт, където вече боят става по-сложен и по-труден. Във вътрешността на населенния пункт боят се води за задържането на всяка сграда, етаж, стая, за всяка улица и двор, като резервите се привличат своевременно за унищожаването на проникналите в отбраната противник.

7. Отбрана нощем в гора

Отбраната в гора през деня се характеризира със затруднено наблюдение, маневриране и водене на огъня. Тези затруднения през нощта още повече се засилват.

Тъй като в гора и особено нощно време не е възможно използването на пълната ефикасност на огневите машини, разположени в дълбочината на отбраната, целесъобразно е повечето от огневите средства, намиращи се в дълбочината, през нощта да се изнасят към предния край на отбраната, където предварително им се оборудват позиции.

Всички оръжия трябва най-старателно да бъдат подготвени за нощна стрелба. Особено внимание трябва да се обърне на организацията на огъня на артилерията, минометите и на огневите машини за даване на заградителен огън пред фронта на позицията. Важно условие за огневото съдействие на пехотата е организирането на сигурна свързка между пехотата и артилерията. За бързото извикване на огневото съдействие и своевременно му даване от артилерията е необходимо най-широко да се използват светлинните и звуковите сигнали и радиото.

За да може своевременно да се противодействува на противниковото проникване в дълбочината на отбраната, трябва резервите да се привлекат колкото се може по-близо до предния край. Това е особено важно за резервите на малките подразделения (ротата). За бързото изнасяне на резервите трябва предварително да се изпратят хора за проучване на направленията за контраатаки и за обозначаването им с видими през нощта знаци.

Препятствията, особено тези в дълбочината на гората, играят решаваща роля за задържането и спирането на противника, тъй като гората дава най-благоприятни условия за скрито и маскирано устриване на препятствия — засеки, уплътнения на дърветата с тел и пр. — и тяхното флангово прострелване.

Осветяването в гората е по-трудно, отколкото на открита местност, поради дърветата и сенките, които те хвърлят. Тук трябва да се използват специални термитни гранати, които се прикрепят към съблатата на дърветата на 1—2 метра над земята. Трябва да се вземат сигурни мерки за осветяването на просеките, пътищата, пътеките, поляните и редките места в гората, а така също и за осветяването на загражденията, и то така, че да не се запали гората.

Най-сериозни мерки трябва да се вземат за опознаване на собствените войски, тъй като при затрудненото наблюдение през нощта в гората възможностите за обкръване между свои подразделения са много по-големи, отколкото на откритата местност.

Управлението на подразделенията през нощта се затруднява извънредно много поради трудното използване на светлинните средства за свързка и лесното прекъсване на жичната свързка от промъкнали се противникови групи в отбраната, за което нощната тъмнина благоприятствува. При тези условия най-подходящо е използването на звуковата сигнална свързка, особено имитирането на звук от животни или птици, които обитават гората, още повече че през нощта в гората се чува доста далеко. Свързката по радиото на по-големи разстояния в гората и особено в планинска местност е значително затруднена. Пътищата, пътеките и просеките, които ще се използват от подвижните средства за свързка, трябва да бъдат ясно обозначени с видими през нощта знаци. Знаците трябва да се поставят така, че да въвеждат в заблуждение промъкналите се противникови групи. Движението на подвижните средства трябва да се извършва по самия край, а не по средата на пътя или просеката.

При започване на настъпването отбраняващите се подразделения осветяват и посрещат противника с огън от всички видове оръжия, намиращи се на позиция по предния край на отбраната. Стремехът трябва да бъде да се спре противникът пред предния край на отбраната. В случай че противникът успее да се вклини в отбраната, трябва чрез предварително устроените засади, изненади и препятствия да се ограничи неговото настъпление в дълбочина до подхождането на резервите, с които трябва веднага да се контраатакува за възстановяване целостта на отбраната или най-малкото за спирането на противника на неподходящ за него рубеж до разсъване, когато се контраатакува с всички възможни сили, за да се възстанови отбраната.

8. Отбрана нощем зимно време

Зимата със своите особености оказва голямо влияние върху нощната отбрана. По-характерни особености, които трябва да се имат предвид при организирането и воденето на боя, са:

— снежната покривка, особено на обикновена равнина местност и в ясни лунни нощи, позволява добро наблюдение, и то на значително разстояние;

— снеговалежът и снежните виелици влошават, а през нощта дори съвсем затрудняват наблюдението и подслушването;

— движението на настъпващия по снега в тихи зимни нощи се чува твърде ясно от значително разстояние, особено ако снегът е дълбок и покрит с тънка ледена кора.

— Тези особености на нощната отбрана зимно време изискват и налагат на командирите на подразделения особени грижи, поради

кото при организирането на отбраната те трябва да извършат освен обикновените още и следните мероприятия:

— да осигурят постоянна готовност за нощна стрелба на всички оръжия, особено на автоматичните с водно охлаждане;

— да вземат ефикасни мерки за бързото маневриране с резервите през нощта;

— да организират постоянен контрол за бдителното носене на службата по наблюдението, подслушването и охранението и по загряването на личния състав, особено при силен студ и виелица;

— да вземат мерки за предотвратяване на пожари през нощта в помещенията, заети от личния състав.

През нощта при буря, виелица и голям студ наблюдението и подслушването трябва да се засилват и активизират, а така също да се изпращат дозорни за оглеждане на местността в районите за отбрана. За да бъдат наблюдателите бодри и бдителни, необходимо е да се сменят по-често, примерно през един или половин час в зависимост от силата на студа, тъй като при голям студ въпреки всички мерки войниците лесно могат да замръзнат, дори да изпадат в предсмъртен сън или да бъдат напълно засегнати от бялата смърт.

Оръжията (тежките огъневи машини) на резервните подразделения трябва да бъдат монтирани на шейни за бързото им пренасяне напред. Необходимо е да бъдат предварително добре проучени направления за контраатаки и добре обозначени с ясно видими през нощта знаци, които не се загрупват и заличават от снеговалеж и виелица.

За предотвратяването на пожари в помещенията, които се заемат от личния състав, е необходимо да се назначават дежурни огньари, паленето на огън да става само от тях, на кънците, където те се допират до стените или тавана, а така също и на самите печки там, където са близко до стените, да се подлагат огнеупорни материали, около печките да не се поставят лесно запалителни предмети и пр.

Воденето на нощния отбранителен бой през зимата се извършва по общите правила на нощния отбранителен бой.

9. Отбрана нощем на укрепен район

Отбраната на укрепен район за воденето на нощен бой се подготвя предварително, като всички набелязани мероприятия за изпълнение през нощта се тренират редовно и се поддържа постоянна бойна готовност на подразделенията.

Воденето на отбранителния бой през нощта от подразделенията, заемщи укрепления район, се извършва по общите правила и изисквания за воденето на отбранителния бой през нощта в обикновени условия.

10. Отбрана нощем на широк фронт

Нощната отбрана на широк фронт е свързана с още по-големи трудности, отколкото през деня, и за успешното водене на боя са необходими сериозна предварителна подготовка и организация, които освен дневните, обхващат и следните по-важни въпроси:

— организиране на непрекъснатата свръзка за сигурното управление на поделенията през нощта;

— вземане на ефикасни мерки за нощното осигуряване на междинните и фланговете — организиране в тези места наблюдение, охрана и отбрана;

— вземане на мерки за бързо изнасяне на резервите към застрашените отделни райони на отбраната.

Връзката през нощта трябва да се организира със средствата, които осигуряват бързо и надеждно предаване и приемане. Особено приложение намират радиото и светлинната свръзка. Светлинните сигнали са много подходящо средство за предаване на кратки донесения и отделни кратки заповеди. Телефонната свръзка е удобно средство за използване през нощта, но е необходимо да се вземат най-грижливи и сигурни мерки за охраната ѝ, тъй като при шаро-най фронт с големи междини между отделните отбранителни райони противникът има възможност да се промъкне с отделни групи и да прекъсне свръзката или да извърши подслушване на разговорите. Подвижните средства са също удобни за използване, обаче при тяхното ползване се изисква основно проучване и познаване на пътищата от ония, които ще извършват свръзката, за да не се заблудят в тъмнината и да объркат пътя.

Осигуряването на междините се извършва, като вечер се изпращат наблюдателни и охранителни групи, засади, секрети, а в някои случаи предварително се организират междинни опорни пунктове.

За навременното и бързо изнасяне на резервите към различните отбранителни райони е необходимо пътищата и направлението към тях да бъдат поправени, добре проучени и отбелязани със знаци, които през нощта добре се виждат. Освен това желателно е към всяко стрелково поделение в резерв да има водач, изпратен от първия ешелон, който да познава безпогрешно местността и пътищата в дадения район.

Воденето на боя в отделните отбранителни райони се извършва по общите правила, като се обръща изключително внимание на фланговете и тила.

В случай че противникът настъпи в някои от междините, той се подлага на кръстосан огън от оръжието, разположено на вътрешните флангове на съседните отбранителни райони, които предварително са подготвени. Ако въпреки огъня противникът успее да проникне в междината, за противодействие се насочват в контраатака най-близките резерви или те заемат определен рубеж, от който водят нощен отбранителен бой на общо основание.

ИЗЛИЗАНЕ ОТ БОЯ И ОТТЕГЛЯНЕ НОЩЕМ

1. Характер и същност на излизането от боя и оттеглянето нощем

Излизането от боя и оттеглянето изисква организирани, бързи и скрити действия, поради което най-изгодно е те да се предприемат и провеждат през нощта.

Излизането от боя и оттеглянето на поделенията може да се предприемат:

а. Когато поделенията водят бой с противника и са под непосредственото въздействие на неговия огън, но боят от страна на противника не се води с голяма настойчивост и упоритост.

б. Когато поделенията водят бой с противника и са под силния негов натиск.

За да се осигури известна свобода в действията и да се предпазят поделенията от разстройване, излизането им от боя и оттеглянето винаги трябва да се извършва под прикритието на определени по-малки поделения от първия ешелон, подпомогнати често пъти и от близките резерви. Освен това общо правило е, че за излизането от боя и оттеглянето трябва да се изчаква настъпването на нощната тъмнина, като през деня се правят всички възможни усилия за запазване на положението до мръкване.

При излизането от боя и оттеглянето са характерни три важни момента:

— откопчване на поделенията от противника;

— движение назад към определените места за събиране на поделенията или към определен район за отбрана;

— достигане мястото за събиране на поделенията и подготовката им за по-нататъшното им движение или заемане на нов район за отбрана.

Най-важен и труден момент е откопчването от противника, тъй като поделенията трябва да се изведат от дотогавашните им места в бойния ред непосредствено под натиска на противника. Нощта дава най-благоприятни условия за скрито и с минимални загуби изпълнение на това мероприятие.

Откопчването от противника и по-нататъшното движение на поделенията назад се извършват под прикритието на специално назначени прикриващи поделения.

При излизането от боя нощем стрелковата рота по указания на командира на стрелковия батальон назначава събковезо един усилен стрелков взвод за прикриване. Прикриващият взвод може да бъде усилен с един-два танка, самоходно-артилерийски установки, оръдия, миномети, до взвод тежки картечници, сапори и химици. При излизане от боя на стрелковия взвод по указание на командира на стрелковата рота командирът на взвода назначава едно от стрелковите отделения за прикриване, като го усилва с тежки картечници.

При излизане от боя и оттегляне без сериозен натиск от страна на противника откопчването на поделенията се извършва много по-лесно, по-сигурно и безнаказано. В този случай за прикриване на оттеглящите се поделения се назначават малки поделения от първите ешелони. В този случай командирът на стрелковата рота по нареждане на командира на стрелковия батальон назначава за прикриващи поделения едно-две стрелкови отделения, като ги усилява с една-две тежки картечници, сачпори и химии. За ръководене действията на така определените поделения за прикриване обикновено се назначава командирът на стрелковия взвод, от който са назначени стрелковите отделения. Ако е назначено само едно стрелково отделение за прикриване, но с указаните усилвания, за общ командир и за ръководител на действията се назначава помощник-командирът на стрелковия взвод, от който е взето стрелковото отделение.

2. Организация и подготовка на излизането от боя и оттеглянето по нощем

Трудностите, с които са свързани излизането от боя и оттеглянето, изискват грижлива организация и подготовка на командирите и поделенията.

Излизането от боя и оттеглянето през нощта трябва да бъде всецяло обмислено и организирано действие, което да почива на предварителен подробно разработен план въз основа на взетото от съответния командир решение.

Планът трябва да бъде съставен още през деня, за да могат изпълнителите да се запознаят с него на светло на самата местност. Понякога обстановката и обстоятелствата ще наложат подработването и изучаването на плана да се извърши на тъмно. В такъв случай проучването на плана от командирите-изпълнители ще се извърши по картата и по разполагаемите сведения за местността.

В зависимост от разполагаемото време понякога планът може да бъде съвсем кратък, но винаги той трябва да бъде конкретен и ясен.

След съставянето на плана за излизането от боя и оттеглянето съответният по-горен командир трябва да отдаде кратка устна заповед, въз основа на която всеки подчинен командир трябва да пристъпи към организирането и подготовката на излизането от боя и оттеглянето на своето поделение.

Изключително голямо внимание трябва да се обърне на взаимодвижението, като конкретно на самото място се уточнят всички въпроси по взаимодействието между излизащите от боя и прикриващите поделения — поддържането на същия режим на огъня от прикриващите поделения, сигналите и знаците за опознаване на оттеглящите се; между излизащите от боя — редът на излизането от боя, сигналите и знаците за опознаване и свързка през нощта, обозначаването на достигнатия рубеж; между поделенията, които остават да прикриват — сигналите за искане на съдействие, за започване на тяхното оттегляне и пр.

Трябва да се има предвид, че при организирането и подготовката на излизането от боя и оттеглянето не се разполага с много време, поради което се налага бързина, продуктивност и експедитивност от страна на всички командири. Най-важни условия за успешно изпълнение на излизането от боя и оттеглянето са: обозначаване на направленията за движение с ясно видими през нощта знаци; въвеждане на строга възискателност от страна на командирите; установяване на комендантска и регулировъчна служба. Освен това трябва да се вземат строги мерки за недопускане паника и безредно оттегляне.

3. Излизане от боя и оттегляне по нощем

Преди излизането от боя всички ранени и болни, всички излишни материали, боеприпаси и въоръжение трябва да бъдат евакуирани.

При самото излизане от боя през нощта поделенията трябва незабелязано да се откъснат от противника. Ето защо в определеното време (по заповед или сигнал) поделенията от първия ешелон под прикритието на назначените поделения безшумно, с всички мерки за звукомаскировка и светломаскировка напускат местата си в бойния ред и предшествувани от дозорни или дозори, тръгват в определените им направления към установените места за събиране. Малките поделения, до рота включително, при слаба активност от страна на противника едновременно напускат местата си и се отвеждат в указаното направление за движение назад. Движението се извършва съвсем тихо, в пълен ред, в удобен за движение строй. Веднага след откъсването от противника командирите проверяват личния състав, отделят за непосредствено охранение тилоз и страничен дозор или дозорни и водят поделенията си към определеното място за събиране.

Попделенията, назначени да прикриват излизането от боя, остават на заеманите позиции в течение на указаното им време и действуват съгласно получените указания. За въвеждане на противника в заблуджение тези поделения водят усилена стрелба и таква активни действия, каквито са се водили от всички поделения преди излизането от боя. За целта прикриващите поделения заемат през нощта по-широк фронт или чрез маневриране проявяват действията и режими на стрелба на излезлите от боя поделения преди тяхното откопчване от противника, и то от същите места.

След като изпълнят поставената им задача, в установеното време или по заповед (сигнал по радиото или светлинен) на по-горния командир съвместно с танковете, самоходно-артилерийските установки и приданите им огневи средства прикриващите поделения напускат местата си и последователно се придвижват от един пункт на местността към друг, оказвайки си взаимна подкрепа. Преминвайки рубежа, заст от арьергардите, те бързо догонват стрелковата рота и след доклад от командира се присъединяват към ротата. За предпочитане е прикриващите поделения да напуснат позициите си пре-

ди разсъмване и с моторни превозни средства, за да имат възможност бързо и изненадващо да се откъснат от противника и да достигнат своите поделения.

Излизането от боя при активни действия и силен натиск от страна на противника е свързано с много по-големи трудности, напрежение, психически изживявания и значителни загуби.

Движението назад от позициите към сборното място на ротата се извършва с постепенно преминаване от верига в колони по отделения, а в някои случаи и в колони взводно. От сборното място назад движението се извършва от цялата рота с придадените ѝ средства в походна колона и с пълни мерки за охрана — челни, тилни и странични дозори или дозорни. Пътищата (направленията) за движение трябва да бъдат според възможностите и разполагаемото време набелязани и изучени още преди мръкване, като в никакъв случай не трябва да се допуска кръстосването им.

Ако на поделенията, излизащи от боя, е заповядано още през нощта да се оттеглят и да заемат един по-зеден район за отбрана, за по-лесното намиране на определените им места и за по-бързото ориентирание на новото място в тези райони още по светло се изпраща разузнаване, което да установи точно местата и през нощта да посрещне оттеглящите се поделения и да укаже на всяко едно точното място, което трябва да заеме.

Най-важни условия за успешното излизане от боя и оттеглянето са:

- излизащите поделения от боя да се откъчат безшумно и незабелязано от противника;

- да се установи строг ред и пълна дисциплина;
- безусловно да се изпълняват всички заповеди и нареждания на командирите;

- да се вземат сериозни мерки за отстраняване на препятствията по пътищата и направленията за оттегляне, а след оттеглянето на поделенията да се създадат препятствия за забавяне настъпването на противника;

- да се вземат цялостни мерки за охрана, като се изпратят във всички страни дозори или дозорни;

- да се установят сигурни управление и свързка през цялото време на действията.

ПРИДВИЖВАНЕ НА ВОЙСКИТЕ НОЩЕМ

1. Значение и цел на нощните походни движения

При съвременните условия нощните походни движения ще бъдат нормално явление. Големият обем на съвременната авиация дава възможност да се разкрият действията на войските в много голяма дълбочина, а мощните средства за унищожаване, с които тя е въоръжена, ѝ позволяват да разстройва, дори да унищожават земните войски още в периода на тяхното съсредоточение.

Основни причини за нощните походни движения на войските са:

- използването на благоприятните условия на нощната тъмнина за изненадващо придвижване и неочаквано нападение на противника;
- запазването на войските от ударите на противниковата авиация.

При съвременните бойни действия и широкото използване на съвременната мощна авиация войските не биха могли спокойно, безнаказано и изненадващо за противника да се придвижват на определените места, и то съвременно и с напълно запазени сили и средства, за да бъдат готови успешно да влязат в бой с противника, ако не използват нощта. Тази именно особеност на нощта определя и голямото значение на нощните походни движения.

2. Особенности на нощните походни движения

Нощните походни движения се характеризират със следните особености:

а. Тъмнината затруднява ориентирането, поради което объркването на пътя е твърде възможно. Подобни грешки разстройват духа на войските, разколебават вярата на войниците в командирите им, умората на хората се усилява, редът се разстройва, дисциплината отслабва, а понякога може да има и вредни последствия за развитието на замислените бойни действия. Това налага предварително проучване и обозначаване на определените маршрути, а понякога вземане и на доверени водачи от местното население.

б. Движението нощем е по-трудно и по-уморително. Умората у войниците настъпва много по-бързо, отколкото през деня, поради благоприятните условия за движение, особено при тъмна нощ и лош път, и от това, че хората са лишени от сън и от естествена нощна почивка. Нуждата от сън, а заедно с това физическата и нервната умора се чувствуват най-силно около полунощ и на разсъмване, поради което хората стават по-сънливи, уморяват се и лесно заспиват. Това налага през нощта да не се предвижда голяма почивка, а на малките почивки да не се разрешава на войниците да лягат; зимно време и в планинско-гориста местност малките почивки трябва да се дават по-често, през 25—30 минути движение, но да бъдат и малки по време — по 5 минути, а при големи студове те трябва да бъдат по-редки — през 1½—2 часа движение; на войниците да се осигуряват необходимите предходни почивки; да се вземат мерки за поддържане бодростта на войниците през време на движението, като според обстановката и отдалечеността от противника се разрешава на войниците свободно да приказват, да пускат шегички, закачки, да пушат при почивките и пр.

Скоростта на движението през нощта за малките поделения, когато те самостоятелно извършват марш, се запазва такава, каквато е и през деня — 4—5 км в час. При лоши условия през нощта — лош път, дъжд, виелица, преспи, затруднения, създадени от про-

тивника — скоростта на движението може да спадне на 3 км в час, а понякога дори и на 2 км.

в. При нощните походни движения редът се нарушава лесно, поради което може да се получи разкъсване или най-малко разтягане на колоната, особено когато се извършва движение на по-големи подразделения в една обща походна колона и при лоши атмосферни и терени условия. В някои случаи при такова разкъсване на колоната може да се получи отклоняване на изостаналите подразделения по друг, погрешен път. Тази опасност е толкова по-голяма, колкото е по-тъмна нощта, колкото по-неблагоприятни са условията за движение, колкото по-голямо разтягане е било допуснато в дълбочина на колоната и колкото по-несигурна и слаба е била свръзката между отделните подразделения, съставляващи общата колона. Това налага нощните походни движения да се извършват в най-строг ред, стегнатост и походна дисциплина. Разстоянията между подразделенията в колоната трябва да бъдат с $\frac{1}{3}$ до $\frac{1}{2}$ по-малки от дневните. Всяко по-задно подразделение трябва да поддържа постоянна очна връзка с предшествуващото. За осигуряване на връзката могат да се поставят върху вещевите торби или върху гърбовете на последните войници от всяко предшествуващо подразделение бели петна, а когато обстановката позволява, опаската на всяко предшествуващо подразделение може периодично да се обозначава със светлинен знак. Когато се допусне увеличаване на разстоянието между две подразделения, командирът на по-задното е длъжен незабавно да назначи хора за свръзка с предното, които да се движат на очна свръзка един зад друг. Освен това командирът на по-задното подразделение още по-внимателно проследява всички белези по пътя на движението, за да не се отклони по друг път. Разкъсването на колоната е особено възможно при преминаване през препятствия, при движение през гора, планина, при лошо време (дъжд, буря, мъгла) и при много голяма тъмнина. В такива случаи трябва да се вземат офиски мерки за запазване целостта на колоната. Така например всяко подразделение, което преминава през препятствие, трябва да остави след себе си белег, а понякога и постове, които да насочват следващите отзад, а в гора, планина и при лошо време задните подразделения следва да се придържат по-близо до по-предните. Като общо правило за предпазване на подразделенията от разкъсване при извършване на нощните походни движения може да се препоръча следното: всяко по-задно подразделение да поддържа непрекъснатата и сигурна свръзка с движещото се пред него подразделение; всяко по-предно подразделение да се грижи за упътване на следващото, като на кръстопътницата и изобщо на всички места, където е възможно по-задното подразделение да се отклони през нощта, поставя указатели, а понякога и показвачи, които, след като изпълнят задачите си, настигат своето подразделение.

г. Тъмнината увеличава впечатлителността на войниците, особено ако не са привикнали да действуват нощем или ако са с разколебан дух и със слаба дисциплина. При придвижване в противникова територия и в райони с враждебно настроено население,

където могат да се очакват изненади и засади от страна на противника, впечатлителността на войниците е много по-голяма и те твърде лесно могат да се поддадат на смущение, колебание, на страх дори и от най-нищожни причини. Това налага при движение през нощта да се вземат следните мерки:

— подразделенията да бъдат предварително запознати с възможните препятствия и изненади, които биха могли да срещнат по пътя на своето движение, и с начина на действие при тези случаи;

— да се установи строга походна дисциплина, която се изразява в безшумно движение; запазване от всички войници и командири местата в строя; пълна светломаскировка; безусловна забрана на откриването на огън без заповед или команда на общия командир на колоната; при неочаквано нападение на колоната от страна на противника с огън да не се допуска никаква волност от страна на отделни войници или командири. В такива случаи трябва да действуват само назначените охранителни елементи и назначените за целта подразделения в колоната;

— сигурна охрана, която се изразява в изпращането във всички страни на охранителни елементи — челни, странични, тилни (ротата — дозори и дозорни; взводът — дозорни; отделението — също дозорни);

— организиране на сигурно управление и свръзка при походното движение през нощта. Най-голямо приложение при тези случаи намира свръзката с подвижни средства и светлинната сигнална свръзка.

3. Условия за успешно извършване на нощните походни движения

Нощното походно движение се счита за успешно завършено, когато подразделенията достигнат определените им райони своевременно, със запазени сили и средства и напълно годни за изпълнение на бойна задача.

За успешното извършване на нощните походни движения е необходимо да са налице следните условия:

а. Подделенията да са подготвени и тренирани за нощни походни движения. Чрез системна подготовка и тренировка те трябва да добият навика да спазват правилата и реда за извършване на нощните походни движения, като особено точно изпълняват дадените заповеди и разпореждания през време на похода.

б. Да се осигури на подразделенията спокойно извършване на похода, като се вземат всички мерки за предпазването им от изненади. Това условие налага осигуряването на непрекъснатото разузнаване и охрана през време на нощното походно движение.

в. Нощното походно движение да започва при най-малка предварителна умора на хората. Преди започването на походното движение войниците трябва да бъдат напълно отпочинали и добре нахранени. За запазване силите на хората през време на похода е необхо-

димо най-напред да се избере добър път за движение и строго да се съобразява големината на прехода със силите на хората, като не се определят прекомерно големи преходи. Движението трябва да бъде равномерно, а не да се правят излишни спирания, а след това да се бърза, което изморява извънредно много хората, особено през нощта.

г. Да се осигури безпрепятственото движение по определен път. Това условие налага пътът да бъде предварително проучен и обозначен с видими през нощта знаци, а съществуващите препятствия по него да бъдат отстранени.

д. Районът за достигане, където поделенията ще осъмнат и ще денуват, трябва да бъде запазен от въздушното наблюдение на противника. Това налага да се избира такъв район за денуване, който дава условия за скрито разположение (гори, високи храсталаци), и да се засема преди разсъмване. Своевременното изучаване на района за денуване е от значение за бързото му и правилно заемане.

Изобщо за изпълнението на нощното походно движение са необходими грижлива предварителна подготовка на поделенията и добра всестранна организация на похода, а самото му изпълнение да се извършва при строга скритност, ред, стегнатост и пълно спазване на походната дисциплина.

4. Организация на нощните походни движения

Видът и обемът на подготовката и организацията на нощните походни движения са в тясна зависимост от целта на движението, от разстоянието до противника и положението на неговите сили, от подготовката, бойния дух и бодростта на собствените войски, от количеството и състоянието на пътищата, от състоянието на времето и от гъстотата на нощната тъмнина. Във всеки случай, когато нощните походни движения се извършват далеч от противника, трябва да се имат предвид главно удобството за движение на поделенията и мерките за борба с трудностите, предизвикани от тъмнината на нощта, а когато се извършват близо до противника, трябва да се вземат под внимание тактическите изисквания, сигурността на поделенията при движението и изпълнението на самото движение.

В основни линии за успешното изпълнение на нощните походни движения организацията им трябва да обхваща изпълнението на следните предварителни мероприятия:

а. избор на път за движение и определяне чрез предварително проучване възможностите за движение по него;

б. бойно осигуряване на походното движение: разузнаване, охрана, маскировка, противотанкова, противовъздушна и противотанкова отбрана и противохимическа защита;

в. организиране на управлението и свързката през време на похода;

г. определяне на мерките за поддържане на ред и походна дисциплина при походното движение.

Изборът за пътя за движение ще стане в зависимост преди всичко от тактическите изисквания, а след това от условията на самата нощ и удобствата, които дават разполагамите пътища. Пътищата трябва да се пренемяват с оглед на тяхното най-целесъобразно използване в нощната тъмнина, защото в някои случаи ще се наложи да се изоставят известни пътища не само поради тактически неудобства, но и поради това, че нощното пътуване по тях ще бъде свързано с големи трудности и голяма жора за войниците (силно разкаляни пътища, затрупани с преспи, с много препятствия по тях и пр.).

Бойното осигуряване на нощното походно движение трябва да обхваща:

— разузнаване, с което се доставят необходимите сведения за противника и местното население, за характера на местността и състоянието на пътя. Разузнаването и отбелязването на пътя за движение през нощта е задължително мероприятие, защото при нощните условия обръкването на пътя (направлението за движение) е винаги възможно. Пътят за движение се разузнава с оглед да се установи неговата проходимост — състояние, вид по цялото му протежение, ширина на настилката, съоръжения по него, пречки и опасни места за нощно движение, мостове и тяхното състояние, остри завои, пропасти, бродове, стръмнини, спускове, насипи и пр., а местността встрани от пътя се разузнава с оглед нейния характер и местните предмети, които се намират наблизо около пътя и които облекчават нощната ориентировка, а при близост с противника — с оглед тактическите удобства, които дава за заемане.

Едновременно с разузнаването на пътя трябва да се извършва и неговото обозначаване с ясно видими през нощта знаци;

— земната охрана на поделенията, които извършват нощно походно движение, се организира в зависимост от целта и направлението на движението, от разстоянието до противника, неговото поведение и от самите нощни условия;

— маскировката при нощните походни движения се изразява в спазването на светломаскировката и звукомаскировката през време на движението;

— противовъздушната отбрана, особено при ясни лунни нощи, се осигурява чрез увеличаване на разстоянията между поделенията в колоната и ешелониране на зенитните средства в самата колона. Главно средство обаче за противовъздушната отбрана си остава добрата маскировка на колоната по време на марша. В лунни нощи най-голяма сигурност срещу въздушното нападение на противника дава използването на почвените пътища.

Мерките за противотанкова и противохимическа защита при нощното походно движение се изразяват в: изпращането на химически и радиационни разузнавателни дозори с разузнавателните и охранителните елементи; организиране на наблюдение и предупредение за атомно и химическо нападение на противника; покриване на сбоните коли с брезенти за предпазване на намиращите се в тях

материални и продоволствени средства от оросяване с химически и радиоактивни вещества; вземане на мерки за обхождане на заразените участъци от пътя, за направа на проходи в тях или за преминаване, като се използват личните средства за противохимическа защита; вземане мерки за дезактивация на хората, оръжието, бойните и хранителните припаси в случай на химическо и атомно нападение от страна на противника.

Управлението на поделенията при извършването на нощните походни движения се осигурява с използването на най-прости и най-лесно приложими средства за свързка. Когато обстановката позволява, за свързка могат да се използват и светлинни средства. При преминаването на характерни и важни места по пътя на движението и особено при преодоляването на срещнати препятствия командирите на поделенията задължително трябва да правят донесения на непосредствения си командир.

Мерките за поддържането на дисциплината през време на нощното походно движение се установяват съобразно условията при всеки отделен случай. Най-важно е да се поддържа строг ред.

5. Извършване на нощните походни движения

Нощните походни движения трябва да се извършват при строго спазване на установения ред, дисциплина и мерки за охрана.

Вдигането на поделенията от местата за денуване за извършването на предстоящия нощен марш не трябва да става преждевременно и на светло, за да не се демаскира. Движението се извършва строго в дясната половина на пътя и целият личен състав трябва да спазва местата си. Вземат се всички мерки за поддържането на непрекъснатата свързка между поделенията вътре в колоната и с изправените охранителни елементи. Последните своевременно заемат местата си и се движат на определените разстояния при пълна бодрост и готовност за действие.

Малките почивки трябва да се дават точно в определения час, като всяко поделение в състав до стрелкова рота с придатъчните му сили и средства след изтичане на времето са почивка тръгва по заповед, команда или сигнал на командира на поделенията.

При трудни условия за движение — силно пресечена местност, разкаляни пътища, преспи, бури, виелици и пр., — когато са възможни по-големи разтягания на колоната, налагат се по-чести спирки, през 25—30 минути, за прибиране и потягане на колоната. Освен това командирите са длъжни непрекъснато да следят да не се получи прекъсване на свързката с предното поделение, а при тръгване от малките почивки — дали няма заспали войници, които да изостанат. Затова на малките почивки не трябва да се разрешава на войниците да лягат, а чрез разговори и закачки с тях командирите да поддържат бодростта им.

Едно от най-сигурните средства за поддържане на реда по време на нощното походно движение е походната дисциплина,

която трябва да се спазва най-строго от всички войници и командири. Всяко нарушаване на дисциплината, дори и от отделни хора, води към нарушаване на реда на движението, към разтягане и разпокъсване на колоната, което се отразява зле върху боеспособността на цялото поделение.

В случай че колоната бъде обстреляна от противника, поделенията трябва да бъдат предпазени от смущение и безредие. В подобни случаи е особено важно самите командири да запазят пълно самообладание. Те трябва да дават необходимите команди и разпореждания напълно спокойно, като още в първия момент уловят своите поделения в ръце и не допуснат никакво нарушение на установения ред и особено да не позволяват без заповед да се открива огън. Обстрелваните поделения веднага залягат на място, а срещу противника се насочват назначените дежурни и охраняващи поделения.

Всяко нощно движение се извършва под закрилата на охранителни елементи, които според вида и направлението на движението биват: челни, които се движат пред колоната; странични, които се движат встрани — вдясно и вляво от колоната; тилни, които се движат зад колоната. За непосредствена охрана на очна свързка пред или встрани от колоната се назначават дозорни.

С пристигането на колоната в определения район поделенията заемат своите места и съобразно дадените им указания се разполагат за денуване, като предварително организират охраната и наблюдението и вземат всички мерки за маскировка.

РАЗПОЛАГАНЕ НА ПОДЕЛЕНИЯТА НА МЯСТО И ОРГАНИЗИРАНЕ НА ОХРАНЕНИЕТО ИМ ПРЕЗ НОЩТА

Разполагането на поделенията на място през нощта се различава от това през деня по организацията и провеждането на стражевото охранение.

Особеностите на стражевото охранение през нощта се изразяват в силата, състава и организацията на стражевото охранение; в усиляването на бдителността; в подготовката на оръжието за нощна стрелба; в организирането на свързката и в маскировката.

Силата, съставът и организацията на стражевото охранение през нощта освен от местността и отдалечеността на противника зависят още и от нощната тъмнина. През нощта стражевите застави и полевите караули се засилват с жива сила, снабдена с повече средства за водене на близък бой — гранати, автомати, хладно оръжие и пр., — и с осветителни средства. Освен това за близка охрана се поставят допълнителни постове, секретни и дозорни. Допълнителните стражеви постове се назначават от стражевите отреди (стражевите роти) и от ядрата на стражевите застави и заемат обикновено места или към страната на противника, или в междините между стражевите отреди (стражевите роти), или между ядрата на две съседни стражеви застави с цел да не допуснат промъкването на противника в междините.

Секретите също се назначават от стражевите отреди (стражевите роти) и от ядрата на стражевите застави, а в някои случаи и от полевите караули по нареждането на командира на стражевата застава. Секретите заемат скрити места, където не могат да бъдат открити от противника, и действуват с изненада. Назначават се само за през нощта и заемат местата си на мръкване. На мястото си пазят пълна тишина и охраняват до определения им час, след което скрито, обикновено преди разсъмване, се прибират обратно към стражевата застава (към поделението, от което е назначен секретът). Те не влизат в бой с противника дори когато той мине покрай самия секрет, а го пропускат и незабавно донасят за това чрез установения сигнал (условен знак). Приемат боя и откриват стрелба само в случай, че секретът бъде нападнат от противника.

Дозорните се назначават за охрана на междините между ядрата на стражевите отреди или стражевите застави, а така също и за проверка на бодростта. Те се движат скрито и тихо и действуват с изненада. За разпознаване със своите се определят тайни думи — прпуск и отзив.

През нощта бодростта и бдителността на различните елементи от стражевото охранение се засилват. Командирите периодически проверяват бодростта на назначените охранителни елементи и изпълнението на поставените им задачи. Освен командирите с тази задача — да проверяват бодростта и бдителността — се заангажирват и назначените дозорни. Все във връзка с бодростта, бдителността и готовността на елементите от стражевото охранение за бързо действие при евентуална изненада от страна на противника се назначават и дежурни картечници. За бързо и внезапно действие на охранителните елементи личният им състав се разпределя на смени за почивка и действие. Това е необходимо, за да бъдат запазени силите на войниците в случай на действие. Ако се очаква нападение, бодростта и бдителността на стражевите застави, полевите караули и постове.

Назначените наблюдатели и часови се сменят по-често. Вечер и на закуска се дава топла храна, а при студено време и за през нощта се приготвя топъл чай, за да могат завърналите се от пост бойци да се подкрепят и ободрят.

Всички оръжия се подготвят за водене на нощна стрелба. Подготовката се извършва така, както бе указано за нощния отбранителен бой.

Особено голямо значение за успешното носене на службата по стражевото охранение има добре и сигурно организираната свързка. Между стражевите отреди (стражевите роти) и стражевите застави обикновено се организира проводна свързка и свързка чрез хора. Между ядрата на стражевите застави и останалите елементи от стражевото охранение се осъществява очна и слухова свързка, а също и с хора. За свързка могат да се използват и дозорните, които проверяват бодростта и бдителността. Още с назначаването на елементите от стражевото охранение и поставянето на задачите им съответният

FOR OFFICIAL USE ONLY

командир е длъжен да укаже и условните сигнали за свързка през нощта.

Маскировката при стражевото охранение е необходима и задължителна. Бойците от охранението трябва да пазят пълна светло- и звукомаскировка. Забранява се на всички, които са на пост, да палят кибрит, да дават светлини с фенерчета, да пушат, да приказват и да издават какъвто и да е шум или трокане, освен при нужда за свързка, когато могат да се подават само установените звукови и светлинни сигнали.

За разпознаване на своите се определят опознавателни знаци и тайни думи — прпуск и отзив. Тайните думи се съобщават на началниците на всички поделения от стражевото охранение и на всички отделни войници, които се изпращат пред линията на охранението с особени задачи. За прпуск и отзив трябва да се избират думи, които обикновено противникът трудно може да изговори.

Елементите от стражевото охранение при поява на отделни лица и слаби противникови сили действуват с изненада, като устройват засада и се стремят да заловят жив противника. Ако това не им се удаде, те трябва да имат готовност да го унищожат — първо с хладно оръжие, а след това с огън. При поява на силен противник всеки елемент от стражевото охранение се стреми с огън да го развърне, да му нанесе повече загуби, да забави напредването му, да го разузнае, след което своевременно и организирано, без да позволи на противника да го сблжи, се оттегля по указаните подстъпи към позицията на по-задното поделение от стражевото охранение. Оттеглянето се извършва назад до линията на стражевите отреди (стражевите роти), където се посреща противникът и се води боя на началата на нощния отбранителен бой.

СТРЕЛКОВИТЕ ПОДЕЛЕНИЯ ПРИ РАЗУЗНАВАНЕ НОШЕМ

Разузнаването от стрелковите поделения през нощта се води главно чрез наблюдение, подслушване и чрез бой.

Чрез наблюдение и подслушване събират сведения всички пехотни разузнавателни поделения, всички командири и всички стрелкови поделения.

На пехотните разузнавателни поделения през нощта могат да се възлагат следните задачи:

— да установят местонахождението на противника, силата и състава му, фланговете и стикетите на поделенията и частите му, да определят характера на неговите действия, намеренията и боеспособността му;

— да заловят пленници, документи и образци от въоръжението и бойната техника на противника;

— да изяснят свйствата и характера на местността с оглед влиянието, което тя ще окаже върху действията на войските през нощта;

— да установят характера на противниковите отбранителни съоръжения;

— да установят наличието на местни средства.

Колкото командирът, за когото се събират сведенията чрез разузнаването през нощта, е по-малък, толкова тези сведения трябва да бъдат по-подробни и пълни.

Задачите почти не се различават от тези, които се поставят на разузнаването през деня, но при изпълнението им през нощта има известни особености.

За разузнаване трябва да се подбират смели, здрави и пъргави бойци и командири, добре подготвени за действия през нощта, които умеят бързо и безпогрешно да се ориентират на местността в условията на ограничената видимост, правилно да ползват компаса и да умеят да се движат безпогрешно по даден азимут.

Стрелковото отделение може да бъде назначено в разузнавателен дозор (патрул) или отделен разузнавателен дозор (патрул).

Стрелковият взвод може да бъде назначен в отделен разузнавателен дозор или в разузнавателна част.

Организирането и воденето на разузнаването през нощта в общи линии се извършва така, както и през деня.

Командирите на разузнавателните елементи водят лично разузнаване чрез наблюдение и подслушване.

За непосредствено охранение командирите на разузнавателните елементи изпращат дозорни, които оглеждат местността и отделните местни предмети и разузнават за противника. Дозорните изпълняват своите задачи чрез наблюдение, оглеждане и подслушване.

От разузнавателните елементи през нощта се изисква да действуват крайно предпазливо, да пазят пълна тишина и движението да става внимателно, за да не издават никакъв шум. За целта трябва предварително всеки предмет от снарядението и въоръжението да бъде пристегнат и увит в парцали, за да не трака.

В зависимост от характера на местността и растителността по нея движението трябва да се извършва по-бавно или по-бързо, да се стъпва на пръсти или най-напред на пета, а след това на пръсти, да се опипва предварително с крак и след това да се стъпва здраво на земята, да се вдигат краката по-високо, отколкото при обикновеното движение, и пр.

Трябва да се вземат сериозни мерки и за маскировката. В зависимост от характера на местността и от сезона на бойците се дават съответни маскировъчни халати.

За правилното и успешно действие на разузнавателните елементи през нощта изключително значение има добре организираната и непрекъснатата свързка между разузнавателните елементи. Като отдава заповедта си, командирът на разузнавателното отделение съобщава сигналите и знаците за свързка на ядрото с изпратените от него по-малки разузнавателни елементи — разузнавателни дозори или дозорни. Обикновено командирът на разузнавателното отделение се движи в челото на ядрото заедно с назначените наблюдатели и бойци за свързка. През нощта свързката между разузнавателните елементи се осъществява със зрительна сигнализация, с войници за

свързка и със звукови сигнали. Последните сигнали се използват много внимателно. Най-широко приложение намират сигналите, имитиращи звуковете, издавани от животни и птици, които обитават околната местност.

Разузнавателните елементи през нощта като правило избягват боя. При среща с отделни противникови войници или по-малки противникови групи разузнавателното отделение устройва засада и се стреми да ги залови или да ги унищожи преди всичко с хладно оръжие, за да не издаде присъствието си. При среща с по-големи противникови групи, с които не могат да се справят сами, разузнавателните подразделения се спират и прикриват в нощната тъмнина, докато противникът отмине. За срещата незабавно донасят, като указват направлението, в което се е насочил противникът. След преминаването на опасността продължават изпълнението на задачата. При среща с много силен противник, която прави невъзможно изпълнението на задачата, разузнавателните подразделения се оттеглят предпазливо, като разузнават противника, и бързо донасят за появата му чрез установените знаци и сигнали или чрез изпращане на войници за свързка.

Щом разузнавателното отделение достигне обекта на своето разузнаване, командирът се стреми чрез личен оглед и подслушване и чрез изпращане на по-малки разузнавателни елементи към противника да събере желаните сведения, след което се оттегля. Ако това не му се удаде, прибягва до бой. Тогаво разузнавателното отделение се разчленява и води боя на широк фронт, като се стреми да заблуди противника относно силите и задачите си. В някои случаи разузнавателното отделение напада енергично и смело, като се стреми да отхвърли противника и да проникне по-дълбоко в неговото разположение, за да разузнае главните му сили. В друг случай то се задържа на определен рубеж и води огневи бой, след което се оттегля — отначало по ешелонно на предварително определените рубежи, докато събере необходимите сведения, а след това бързо излиза от боя, събира се и с мерки за охранение се оттегля на изходния си рубеж.

РАЗДЕЛ III

МЕТОДИКА НА ПОДГОТОВКАТА НА ВОЙСКАТА ЗА НОЩНИ ДЕЙСТВИЯ

ОБЩИ УКАЗАНИЯ

Необходимостта напълно да се използва нощта за активни и решителни бойни действия определя и мястото на нощната подготовка в общата система на обучението и възпитанието на войските. Трудно е да се прецени нейното огромно значение, особено като се има предвид, че нощният бой предявява повишени изисквания към майсторството и моралния дух на войниците и към организаторските способности на командния състав. На нощната подготовка не трябва да се гледа като на някаква временна кампания или сезонно явление, а като на изключително важна част от целия многостранен процес на войсковата подготовка. Като се има предвид колко много упражнения са необходими, за да се подготви войникът към дневни бойни действия, може да се направи извод колко повече усилия и системност в работата са необходими, за да се подготви той за нощни действия. Да се разчита само на високите качества на войските и да се вярва, че това е достатъчно за изпълнение на всяка бойна задача през нощта, ще бъде крайно погрешно и много опасно. Цялостната нощна подготовка на войника и войсковите подразделения трябва да се проведе системно, като се започне от привикването на войника към особеностите на нощта, научаването му правилно да се ориентира и да спазва заповяданото му направление, да наблюдава, да слуша, да усвои начините за водене на огъня, за бързо и безшумно придвижване, окопаване, устройване и преодоляване на загражденията при ограничена видимост, начините за използване на осветителните и сигналните средства и т. н. След преминаването на занятията по подготовка на войника за действието му през нощта трябва да се премине към подготовката на подразделенията.

Обучението на войските в нощни действия може да доведе до необходимия успех при условие, че то се провежда грижливо на занятията по всички предмети на бойната подготовка.

За усъвършенстване на необходимите навици изключително важна роля играят тактико-строевите и тактико-специалните занятия, които дават широки възможности за индивидуалното обучение на войниците. За успешно усвояване на такива въпроси, като взаимодействие, управлението на огъня, използването на осветител-

ните средства и прибори, много важно е подразделенията да се извеждат на нощните тактико-строеви занятия с цялото полагащо се въоръжение и техника, а понякога, особено непосредствено преди общовойсковите учения, и със средствата за усилване.

В нощната подготовка, както и в цялото обучение и възпитание на войските, важно място заемат тактическите учения, които позволяват да се усъвършенствува майсторството на личния състав в обстановката, най-близка до бойната. Нощните учения също както нощният бой изискват особено грижлива и всестранна подготовка. Тук дори и най-малкият пропуск и предварително немислена „дреболия“ могат да изиграят отрицателна роля.

Опитът показва, че там, където личният състав получава при предшествуващите тактико-строеви, тактико-специални и други занятия затвърдени навици за воденето на нощни бойни действия, тактическите учения преминават на високо равнище, като напълно спомагат за усъвършенстване на бойната подготовка. Ако ли пък подготовката се провежда главно деном, то и нощните учения по същество придобиват характер само на усложнени до известна степен тактико-строеви занятия и задачите за бойното стълбяване на подразделенията и действителното усъвършенстване на майсторството във воденето на действия нощем се разрешават повърхностно. Ясно е следователно, че на успех в нощната подготовка не може да се разчита, ако тя се ограничава до простото повтаряне на изученото деном, защото с изменението на обстановката начините на действие също се изменят.

Пълното използване на тактико-строевите и тактико-специалните занятия за трениране на обучаемите е много важно за успеха на нощната подготовка. Не трябва да се допуска в хода на занятията ръководителят да се ограничава само с обясняване на особеностите — например преодоляването на препятствия нощем, воденето на ръкопашен бой в траншеите и ходовете за съобщение или приспособяването на оръжието за водене на огъня нощем. В такъв случай, когато се пристъпи към тренировка, се оказва, че проходите се преодоляват в тия места, където те вече много пъти са били преодолявани деном, боят в траншеите и ходовете за съобщение се изпускат, приспособяването на оръжието за стрелба нощем само се „сбозначава“ и т. н. Ясно е колко далече стои тази „методика“ от задачите на такова обучение, което да осигури придобиването на необходимите практически навици.

При тактическите учения трябва да се прилага всичко онова, което се е изучавало при провеждането на тактико-строевите и тактико-специалните занятия и в хода на обучението по другите предмети. Обстановката не трябва да се опростява и в хода на боя да се допуска невзискателност, като например от настъпващите стрелци да се иска само да могат да се движат във верига на негодна дълбочина, да залегнат един-два пъти при осветяване на местността, да произведат по няколко изстрела с халосни патрони по направление на противника и т. н.

Морално-бойните качества на войниците трябва да се създават в процеса на преодоляването на трудностите и при активна дейност, която изисква пределно напрежение на силите. Обстановката при всяко тактическо учение трябва да бъде достатъчно сложна и нешаблонна. Като се създава на занятията и ученията обстановка, най-близка до действителните бойни условия, необходимо е да се проявява и висока възискателност, като не се допуска опростяване и снизходителност в хода на обучението.

Задачите за постоянното усъвършенстване на нощната подготовка на поделенията изискват да не се допуска в никакъв случай сезонност в бойната подготовка. Нощната подготовка трябва да бъде планомерна, последователна и системна през цялата учебна година.

Качеството на нощната подготовка на войските зависи до голяма степен от материално-техническото ѝ осигуряване, тъй като тук са необходими специални мероприятия по осветяването на местността, имитирането на огъня, обозначаването в тъмнината на пътищата и направлението за движение, подготовката на оръжието за стрелба нощем и т. н. От командира се изискват голяма творческа инициатива, находчивост и умело изразходване на отпуснатите средства. Важно е всеотранно да се развива рационализаторската и изобретателската работа. Осветителните и сигналните ракети и специалните патрони в съчетание с прожекторите и фаровете на автомобилите в много случаи е по-целесъобразно да се използват главно при общи войсковите комплексни учения. На занятия с отделие, взвод, рота и с рота, ръководителят често може да има само джобно фенерче, взривни пакети и халосни патрони. А що се отнася до ракетите, тяхното използване няма да бъде задължително при всяко занятие. Нещо повече, стремежът много често да се използват ракети може да доведе до необикновено опростяване и облекчаване на действията. Трябва също да не се забравя колко важно е да се учат войниците да водят бой в пълна тъмнина, без използването на осветителни средства, и по този начин да се подготвят за действие при най-трудна обстановка. При всички условия важна задача на нощната подготовка на войските е всеотранното обучение в използване на приборите за нощно наблюдение.

Голямо внимание трябва да се обърне на осветяването на целите при нощните тактически учения с бойна стрелба и при други нощни стрелби. За осветяване трябва да се използват най-различни начини — осветяване на целите с електрически крушки, които светят толкова време, колкото обикновено гори осветителната ракета; осветяване с прожектори, огънове, фарове на автомобили и т. н.

Нощната стрелба изисква затвърдени навици по наблюдението, по откриването и избирането на целите, определяне на разстоянието до тях при понижена видимост, пълнене на оръжието, поставяне на мерника пинешком, водене на огън при кратковременно осветяване на целите и без осветяване — по блясъците от изстрелите и по силуетите. Придобиването на всички необходими навици се осигурява преди всичко чрез необходимата организация и методика на

тренировъчните занятия. Не трябва да се допускат и най-малките условия и опростяване в обучението, като светене с фенерче от ръководителя, за да се постави мерникът от стрелящия, осветяване на целите толкова силно, че изпълнението на упражнението да става по-лека работа, отколкото денем, насочване главно внимание на командирите към изпълнение на упражнението само в отбранителния бой, а не към внедряване на навици за водене на огъня и управление му преди всичко в хода на нощното настъпление.

Условията за водене на нощния бой изискват да се обърне сериозно внимание на физическата подготовка. Голяма роля за придобиване на необходимите навици от личния състав трябва да изиграят тренировъчните занятия по преодоляване на полосата с препятствия. Войниците и сержантите, които са добре тренирани точно да хвърлят гранати в тъмнина, да прескачат противниковата траншея, да преодоляват телени заграждения и т. н., по-смело и по-решително действуват при нощните тактико-стревни занятия и тактическите учения и по-успешно усвояват всички начини и действия на нощния бой.

Всеотранното подобряване на качеството на нощната подготовка на войските предполага усъвършенстването на методическата култура на командирите и тяхното умение в организирането и провеждането на нощните занятия. Показването, обяснението, тренировката, подготовката и използването на средствата за материално осигуряване при нощни условия имат свои особености, свързани с преодоляването на специфични трудности, и налагат много големи изисквания към методиката. Във връзка с това изключително важно е напълно да се използват всички форми на методическа подготовка, да се открива и разпространява челият опит и да се избягват грешките. Като общо правило особени грижи са необходими за младите офицери, които още нямат голям опит в обучението и възпитанието на войските. Успехът на нощната подготовка на всеки войник е в решаваща зависимост от методическото майсторство на сержантите и от вниманието, което офицерите обръщат на сержантите за всяко нощно занятие и учение. Методическата подготовка на командирите, както и успехът на цялата бойна подготовка на войските, се основава на задълбоченото изучаване и строго спазване на уставите. Успех в нощната подготовка ще имат обикновено тези поделения, където теоретическата подготовка по въпросите за бойните действия нощем се намира в центъра на вниманието в продължение на цялата учебна година и където командирите задълбочено изучават съответните положения от уставите и наставленията, системно посещават лекциите и докладите за нощни действия на войските и активно участвуват във всички форми на обучението.

Изключително голямо значение за подготовката на войските към активни бойни действия нощем има умението на командирите да учат подчинените си, като използват бойни примери из нашата история и Великата отечествена война на Съветския съюз. Бойните примери осигуряват нагледност, живост и поучителност на занятията и помагат по-задълбочено да се усвоят изискванията на уставите и прилага-

нето им на практика, като същевременно мобилизират войниците за усъвършенстване на тяхната подготовка. Най-поучителни са примерите, които показват образци на активни бойни действия нощем при особено трудна обстановка. Важно е също умело да се използват примери и за неуспешни действия, като се анализират и обяснят причините за неуспехите, за да се предпазят обучаемите от грешки.

Успехът на по-нататъшното усъвършенстване на нощната подготовка на войските и подготвянето на войници, способни да действуват в най-сложни и най-трудни условия на бойната обстановка, се намира в пряка зависимост от нивото на партийно-политическата работа. Разяснявайки неуморно ролята и значението на нощните действия в съвременните условия, командирите, политическите работници, партийните и младежките организации са длъжни да развиват у войниците стремеж към активни, инициативни, смели и решителни действия при нощен бой. Цялата работа, насочена към усъвършенстването на нощната подготовка, ще доведе до необходимия резултат само при условие, че тя се води постоянно, в хода на целия учебен процес, а не само преди нощните занятия и учения.

Като се стремят да осигурят авангардната роля на комунистите и членовете на Димитровския съюз на народната младеж и като пропагандират челия опит и постиженията на отличниците по бойната и политическата подготовка, партийните и младежките организации трябва да създават нетърпимо отношение дори спрямо най-малките опростявания и прояви на невъзкательност в нощната подготовка и на пасивност в обучението. Много важно е да се достигне такова положение, че всеки боец дълбоко да съзнава, че той е длъжен не само лично да се обучава с максимално напрежение на силите, но и да влияе на своя другар и съсед в бойния ред, ако той действва неохотно и се опита да изпълни едно или друго действие при нощно занятие не така, както това се изисква от уставите.

Изобщо нощната подготовка на войските почива на общите военно-педагогически начала, но понеже се води при нощни условия, необходимо е да се спазват следните условия за нейното успешно провеждане:

- а) да се води планомерно, последователно и системно през цялата учебна година;
- б) подготовката да бъде пълна, т. е. да обхваща упражнения по всички раздели на бойната дейност на войските;
- в) нощните занятия и учения да се водят с настойчива последователност, като при всички упражнения се прокарават и затвърдяват правилата на нощната дисциплина;
- г) при провеждане на нощни занятия и учения да не се допускат условията и опростяване на обстановката;
- д) обучението да се организира по такъв начин, че да предизвика интерес в обучаемите. Тази цел ще се постигне най-добре, като в него се прокара спортното начало;

е) голяма роля за придобиване от личния състав на необходимите навики за действия през нощта играе физическата подготовка при нощни условия;

ж) да се усъвършенствува методическата култура на командирите и тяхното умение в организирането и провеждането на нощните занятия;

з) нощните занятия, упражнения и стрелби да се осигуряват напълно в материално-техническо отношение;

и) нощната подготовка на войските е в тясна връзка с качеството на партийно-политическата работа.

МЕТОД ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ТАКТИЧЕСКАТА ПОДГОТОВКА НА ВОЙСКИТЕ ПРИ НОЩНИ УСЛОВИЯ

Методиката на тактическата подготовка определя правилните пътища, методи и начини за организиране и провеждане обучението на войниците, сержантите и офицерите, а така също и на войсковите подразделения в тактическо майсторство.

В съответствие с развитието на тактиката, т. е. с изменението на формите и способите за воденето на боя, се усъвършенствува и методиката за провеждане на тактическата подготовка. Ето защо за усъвършенстването на способите за воденето на съвременния общовойсков бой при нощни условия са необходими много по-съвършени методи на организиране и провеждане на тактическата подготовка.

Резултатите и големите исторически победи на Съветската армия през годините на Великата отечествена война подчертават превъзходството и постоянно растящото съвършенство на съветската военна методика на обучение и възпитание.

Тактическата подготовка на отделния войник се провежда при нощни условия се провежда по методите на:

- тактико-строевите занятия;
- тактическите учения;
- тактическите учения с бойна стрелба.

Тактическата подготовка на отделния войник се провежда изключително по метода на тактико-строевите занятия в състава на отделението практически на местността с възлагане на войниците да решават самостоятелно задачи. На тези занятия войниците придобиват знания и навики изкусно да водят нощни бойни действия в различните видове бой и при разнообразните условия на съвременната сложна бойна обстановка.

МЕТОД ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ТАКТИКО-СТРОЕВИТЕ ЗАНЯТИЯ

Подготовката на подразделенията за съгласувани действия в нощния бой се постига на тактико-строевите занятия.

Тактико-строевите занятия при нощни условия са метод на обучение и тренировка на войниците и стрелковите подразделения в ония

технически похвати, които са необходими и се прилагат при тактическите учения. Те играят изключително важна роля при тактическата подготовка на войниците и поделенията, тъй като при тях те се учат методически, последователно и по елементи на правилно и изкусно изпълнение на начините за успешно водене на нощните бойни действия при различните видове бой и при най-разнообразни условия на обстановката.

При тактико-строевите занятия обучението първоначално се провежда разделно по елементи, като всяко отделно упражнение, учебен въпрос или етап от дадено занятие се преминава в строга последователност: изучаване на отделните елементи от съответното упражнение или учебния въпрос; сглюбяване на цялото упражнение или на учебния въпрос в един комплекс; повтаряне на упражнението до неговото усвояване. След усвояването на едно упражнение или учебен въпрос се преминава към изучаването на следващото ново упражнение или учебен въпрос и накрая, след провеждането и изучаването на всички упражнения или учебни въпроси по отделно, се преминава към сглюбяване на цялото занятие в свързано и последователно изпълнение на отделните учебни въпроси с цел да се усвои цялостно занятието и затвърди техниката от всички обучаеми.

По такъв начин при тактико-строевите занятия войниците и командири изучават и се тренират в техниката на нощните бойни действия, които следва да се преминават при тактическите учения. Така например чрез тактико-строевите занятия войниците и поделенията се обучават в усвояване техниката на придвижване по бойното поле през нощта, в заемане на изходна позиция, в подготовка за атака, в едновременно, бързо и безшумно напускане на изходната позиция и движение в атака незабелязано, скрито и безшумно за противника, в ловко преодоляване на загражденията, в хвърляне на ръчни гранати при нощни условия, в смело и сръчно провеждане на ръкопашния бой, в откриване на огън при ограничена видимост, в ориентиране в нощната тъмнина и пр.

Тактико-строевите занятия при нощни условия са подготовителни занятия към провеждането на тактическите учения с поделенията, като ги предшествуват, без обаче да ги заменят.

При метода на тактико-строевите занятия е необходимо да се спазват известни правила, при чието строго съблюдаване ще се даде възможност на обучаваните войници и поделенията да усвоят и да усъвършенствуват изпълнението на техническите похвати през нощта.

По-важни особености в метода на нощните тактико-строеви занятия са:

а) Занятията се провеждат като едностранни, при кратък и прост тактически фон. За целта не е необходимо да се създава цялостна и сложна тактическа обстановка, а отделна за всяко действие, упражнение, учебен въпрос или етап от занятието. Противникът се обозначава дотолкова, доколкото е необходимо войниците и командири да осмислят своите действия, да придобият опит и техника в ония дей-

ствия, изучаването на които е невъзможно или не е нагледно и реално при отсъствието на противник. За обозначаване действията на противника не е необходимо да се назначават много войници и цели поделения, а е достатъчно да се отделят един-двама войници, на които може да се възложи изпълнението на няколко задачи, изобразяващи противниковите действия. Дори в случай когато не е нужно да се покаже придвижване на противника или маркиране на неговия огън, обозначаването може да се извърши със съответен брѝй и вид макети или мишени.

б) За предпочитане е нощните тактико-строеви занятия да се провеждат на равнина или слабо пресечена местност, с характерни, видими през нощта ориентири, с разнообразни естествени и създадени заграждения, подстъпи и укрития, позволяващи нормалното развитие на предвидените упражнения. Такава местност дава възможност добре да се проследят действията на всички войници и поделения и допуснатите грешки и слабости при изпълнението веднага да се отстраняват, а освен това такава местност позволява най-правилно да се усвоят техниката и начините на действие в боя. При липса на необходимите естествени местни предмети и заграждения местността задължително трябва предварително и пълно да се оборудва с тях, за да се даде възможност цялостно да се изучат всички учебни въпроси, включени в предвиденото нощно тактико-строево занятие. Например за изучаване техниката по напускане на изходната позиция и преодоляване на противниковите заграждения необходимо е на местността, където ще се провеждат тези учебни въпроси, да се оборудва учебно поле с траншеи или окоп с всички необходими към тях приспособления и телен стобор или мрежа с два-три реда колове, с направен на нея проход за преминаване, и т. н. За провеждането на тези занятия не е необходимо голям простор, тъй като те могат да се преминават на малко пространство. Ето защо местността, на която ще се провеждат нощните тактико-строеви занятия, може да се избира близо до казармения район, което улеснява провеждането на инструктажа и пести много време за отиване и връщане. В известни случаи в зависимост от упражненятия и учебните въпроси някои нощни тактико-строеви занятия биха могли да се провеждат и в казармения район.

в) Всяко упражнение или учебен въпрос от дадено тактико-строево занятие се разглежда и провежда при следната последователност: обявява се упражнението (учебният въпрос), предстоящо за изучаване; съобщава се целта на упражнението (учебния въпрос); създава се кратка тактическа обстановка (тактическо предположение, кратка задача), при което се указва противникът — в какъв състав е, къде се намира, каква дейност развива; на войника или поделенията се поставя задача — къде да заеме изходно положение, къде да се изнесе, по кой път да следва, по каква команда или сигнал да започне действието и пр.; дава се кратко разяснение по начина на изпълнение на упражнението (учебния въпрос); след това, ако има възможност, се показва практически изпълнението на упражнението (учебния въпрос); след показването се пристъпва към изпълнение на пре-

даденото и показаното до правилното му усвояване. След като командирът се убеди, че предаденото е усвоено практически правилно от всички и че изтъкнатите грешки в хода на изпълнението са отстранени, събира всички войници и провежда кратък разбор на преминатото упражнение (учебен въпрос), при който поименно изтъква грешките и правилните действия на войниците. Ако е необходимо, упражнението се повтаря, докато напълно безпогрешно се усвои, след което в същата последователност се пристъпва към преминаване на следващото упражнение (учебен въпрос).

г) При нощните тактико-строеви занятия отделните войници или поделения повтарят изучаваните упражнения (учебни въпроси, етапи) няколко пъти до тяхното правилно и трайно заучаване и затвърдяване от всички обучаеми, като при всяка допусната грешка командирът незабавно привлича вниманието на отделния войник, който е сторил грешката, или на всички войници, като прекратява изпълнението и с повторно показване им демонстрира правилния начин на действие.

д) Отделните упражнения (учебни въпроси, етапи) от занятието при тяхното заучаване не се свързват помежду си, а обикновено и по правило се провеждат разделно, с прекъсване след всеки учебен въпрос (упражнение).

д) При нощните тактико-строеви занятия не е задължително упражненията (учебните въпроси) да следват в едно и също направление, а за всяко отделно упражнение направлението може да се променя.

е) След като всяко упражнение (учебен въпрос) бъде преминато и заучено по отделно, желателно е командирът на поделението да повтори всички преминати упражнения (учебни въпроси) в един комплекс с всички войници в последователност, в каквато трябва да се провеждат при тактическите учения, и по възможност в едно направление.

За да се свържат нощните тактико-строеви занятия, в които последователно се отработват упражненията (учебните въпроси) по една и съща тема, желателно е командирът да започва всяко следващо нощно занятие с повторение на начините и действията, заучени в предишното занятие.

Провеждането на нощните тактико-строеви занятия с поделенията се възлага на непосредствения им командир, който в хода на занятието е длъжен да се намира там, откъдето ще е най-удобно да следи действията на всички обучаеми и при необходимост да им въздейства за отстраняване на грешките и за правилното, енергично изпълнение на упражненията. Също така от особено значение е командирът на поделението да се намира на място, от което ще могат да бъдат виждани подаваните от него сигнали и от войниците, изпратени да обозначават противника.

Подготовката на войника за нощни действия се извършва в състава на отделението от самите командири на отделения под непосредственото ръководство на командири на взводове.

МЕТОД ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ТАКТИЧЕСКИТЕ НОЩНИ УЧЕНИЯ

Тактическите учения са едни от най-важните мероприятия в цялостната система на нощната бойна подготовка на войската. По резултатите от тях се съди за степента на обучението и подготовката на поделенията през даден етап или период на обучение. Нощните тактически учения могат да се преминават при обстановка, близка до бойната. Всичко онова, което са изучавали и усвоили войниците, командири и поделенията през определен етап или период почти по всички дисциплини от бойната подготовка, трябва да бъде проверено, затвърдено и оценено на тактическите учения.

Тактическите учения с поделенията като правило се провеждат двустранно. В отделни случаи с отделението, взвода и ротата могат да се провеждат и едностранни тактически учения, но с обозначен противник.

Предвид тяхната важност и сложност те се организират и провеждат от командири, стоящи една степен по-горе от командири на обучаваните поделения (с отделението от командир на взвода).

За по-голяма поучителност при тактическите учения към поделенията на двете страни се назначават посредници.

За разлика от тактико-строевите занятия тактическите учения, като се започне от ротите, обикновено се провеждат непрекъснато в течение на едно или няколко денонощия в условия, максимално приближени до бойната действителност. В зависимост от темата и нейното съдържание замисълът на тактическото учение трябва да предвижда създаване на цялостна обстановка, изискваща непрекъснато развитие на действията, строго подчинение на учебната цел.

При тактическите учения трябва да се извършва оценка на всеки елемент от обстановката и в хода на учението да се държи строга сметка за всеки един от тях; провежда се подробна рекогносцировка и се организира взаимодействието, особено при нощните тактически учения; взема се целесъобразно решение; отдават се конкретни, ясни и пълни бойни заповеди; в предварителната подготовка и в хода на учението се държи строга сметка за разполагаемото време; в хода на учението както войниците, така също и командири от всички степени на свой ред грижливо се маскират и приспособяват към местността; учебните въпроси или етапи от учението се преминават последователно, свързано, без паузи и задръжки; при неправилно действие и изпълнение на някой учебен въпрос или етап от учението то не се повтаря, а чрез наказателни ходове командири и поделенията се заставят да действуват правилно; в хода на учението чрез допълнителни ходове войниците, командири и поделенията се заставят да действуват съобразно менящата се обстановка и действията им да отговарят напълно на нея. Накрая учението завършва с общ разбор, при който се указват преминатата тема, целите, учебните въпроси; накратко се излагат тактическата обстановка, преминатият материал, проявените усилия, степента на затвърдяването; посочват се отличните и изоставащите поделения; привеждат се примери из Отечествения

твената война и се дават напътствия на какво да се обърне внимание при следващите учения, като се правят и общи изводи.

Като се изхожда от сложността на нощните тактически учения, от всеки ръководител се изисква полезна инициатива и творчески подход при разглеждане и решаване на въпросите, свързани с подготовката, организацията и провеждането на нощните тактически учения. Творческата дейност на ръководителя трябва да бъде насочена към създаването на обстановка, най-близка до бойната. Всеки войник, командир и всяко поделение трябва да бъде поставено да действа при условия, най-близки до боя.

Ако ръководителят успее да създаде това условие в предварителната подготовка на нощното тактическо учение и по-късно при провеждането на самото учение то бъде изпълнено, може смело да се твърди, че обучаемите ще получат действителна практика, която ще им позволи да решат всяка задача и в най-сложните условия на нощния бой.

За да може творчески да подходи към организацията на нощните тактически учения, ръководителят е длъжен предварително точно да си изясни съдържанието на темата, всестранно да проучи целите и учебните въпроси и да определи основното, важното, главното, решаващото в самото учение.

След това ръководителят набелязва такива форми за провеждане на учението, които позволяват с най-голяма пълнота да се приближи учението към условията на бойната действителност. По-нататък той е длъжен да си състави личен план за подготовката на учението, в който набелязва всички въпроси, свързани с предстоящото учение.

В плана за подготовката на учението ръководителят трябва да включи и отработи следните въпроси:

- изясняване темата на учението;
- уясняване целите и съдържанието на учебните въпроси, включени за преминаване в учението;
- събиране и проучване на уставите, наставленията, ръководствата и пособията, третиращи темата и учебните въпроси;
- подбор на примери из опита от Отечествената война, илюстриращи основните учебни въпроси от темата на учението;
- разработка на схема-замисъл на тактическото учение;
- определяне състава на обучаемите поделения и средствата за учението;
- излизане на местността, избор на подходящ участък и разработка на схемата на тактическото задание и ходовете за учението на самата местност;
- завръщане от местността, съставяне на тактическото задание, ходовете и плана за провеждане на учението;
- съставяне на план за проиграване на учението с помощниците и посредниците;
- оборудване на участъка от местността и обозначаване на противника (при едностранно учение);

— излизане на местността и проиграване действията на противника с назначените за тази цел войници и проиграване на учението с посредниците;

— проверка и оказване помощ на поделенията при подготовката им за учението.

Изхождайки от уставите и наставленията, ръководителят трябва да закрепи и попълни знанията си по дадения вид бойна дейност и твърдо да усвои целия комплекс от въпроси, които ще бъдат преминати през време на нощното учение, като обърне особено внимание на особеностите на нощта и начините за осветяването на местността.

В резултат на изучаване уставите, наставленията, ръководствата и пособията, а така също на подбора и анализа на бойните примери, у ръководителя трябва да се създаде здрава положителна база за разработването на тактическия замисъл за подготовката, организацията и провеждането на самото учение. В процеса на разработката на тактическия замисъл ръководителят трябва мислено да проследи целия ход на учението и цялата тактическа обстановка, която ще даде възможност да се отработят необходимите учебни въпроси. Последователно обмисляйки един или друг учебен въпрос, ръководителят ще трябва за всеки един от тях да създаде такава тактическа обстановка, която ще позволи в хода на учението да се развият в пълен обем всички действия, които се отнасят до дадения учебен въпрос.

След подработването на тактическия замисъл за учението ръководителят трябва да обмисли основните действия, които трябва да развие обучаваното поделение през нощта. Той подробно установява как ще бъде осигурено преминаването на всеки учебен въпрос, непрекъснатостта на учението, неговото цялостно материално осигуряване и пр.

Тактическият замисъл трябва задължително да се нанесе на схема, която дава нагледност на целия ход на учението.

Разработил тактическия замисъл, ръководителят определя състава на обучаваните поделения и средствата за усилването им. Обикновено за учението поделенията излизат с наличния си състав, като задължително на първо време трябва да бъде попълнено ръководството, управлението, командването и осигурени онези длъжности, без които учението би добило компромисен характер.

След като всички основни въпроси по предстоящото учение бъдат разрешени теоретически, ръководителят трябва да определи времето за отработването на всеки учебен въпрос в зависимост от разполагаемото време за провеждане на учението.

Важно значение за успешното и поучително провеждане на нощните тактически учения има изборът на района или участъка, както и разработването им на самата местност. Избирайки участък от местността, ръководителят трябва да решава въпросите и за двете страни — и за обучаваното поделение, с което ще се провежда тактическото учение, и за противника, — като под никакъв предлог този въпрос не

трябва да се решава едностранчиво. За всяко тактическо учение е желателно да се избира нов участък от местността, непознат на обучаваните.

Главното при разработването на хода на тактическото учение на местността е уелото прилагане от ръководителя на всички негови знания и умение за създаване на такава обстановка, която би принудила обучаемите да действуват инициативно, творчески, с пълно напрежение на умствените и физическите сили.

Работейки на местността, ръководителят е длъжен да обърне особено внимание на това, на учението обучаемите напълно да употребят и приложат всички придобити свои знания, умение и навики не само по тактическата подготовка, но и по останалите дисциплини от бойната подготовка. Така например придобитите знания и навики в предшествуващите нощни занятия по огневата подготовка — по наблюдението и откриването в нощната тъмнина на целите, по определянето на разстоянието и избора на целите за стрелба, по подаването на огневите команди и по управлението на огъня при осветяване и без осветяване на местността — трябва да намерят пълно отражение в предстоящото нощно учение.

При едностранните тактически учения много важно е ръководителят да приложи всичките си знания и умение за изкусно обозначаване на правдоподобен, активен противник, който би създал на обучаваното поделение такива условия за действия, които са най-близки до действителната бойна обстановка.

За успеха на нощното тактическо учение е необходимо то да бъде проведено непрекъснато, т. е. от началото до края на учението войниците и командирите да действуват активно, без чакане, без задръжки, повтаряне и паузи.

Прекъсвания и задръжки в хода на учението могат да се получат вследствие лошата предварителна организация и подготовка, немисленото и несъсредоточеното отработване на учебните въпроси, неправилното поставяне на задачите на поделенията, недостатъчното материално осигуряване и пр. Това изисква от ръководителя да обмисли тези въпроси предварително, за да осигури активното и непрекъснато провеждане на учението.

Разрешаване всички въпроси на местността, ръководителят е длъжен да си състави план за провеждане на учението. И тук той трябва да вложи творчество, знание, умение и положителна инициатива.

Не трябва да се забравя, че на тактическите учения действуват едновременно и еднакво задължително както войниците, така и командирите на поделенията. Ето защо в плана на ръководителя трябва да се включат въпроси, които да заангажирват действията на войниците, командирите и поделенията непрекъснато, така че да не се получи, както на практика обикновено става, командирите да извършват рекогносцировка, да вземат решение или да отдават своите устни бойни заповеди, а войниците и поделенията да бездействуват.

За успеха на учението е необходимо щателно да бъдат подготвени помощниците на ръководителя и посредниците. Подготовката на посредниците се извършва въз основа на предварително съставен план от ръководителя.

Тяхната дейност е от изключително важно значение за добрия и поучителен изход на учението. Те трябва да насочват командирите, при които са, към смели и правилни решения, към творчество при управление на поделенията, към непрекъснато поддържане на взаимодействието с всички поделения от другите родове войски, които са включени в учението, да проверяват уменията на командирите да организират сигурно и непрекъснато бойно и материално-техническо осигуряване на поделенията, да се стремят на всяка цена да се осигури достигането на поставените от ръководителя цели чрез активни и съгласувани действия между войниците, командирите и поделенията. Предвид изключително важната роля, която играят посредниците при тактическите учения, необходимо е те да бъдат образцово подготвени, да се запознаят в подробности с плана за провеждане на учението, твърдо да усвоят неговите цели и задачи, в хода на учението да не подменят командирите, а чрез холове, произтичащи от плана на учението, да оказват влияние върху действията на командирите и върху хода на учението.

Когато се разглежда методът на работа по подготовката, организацията и провеждането на тактическите учения, трябва да се подчертае особено важната дейност на партийните и младежките организации. Те задължително трябва да се включат в общата дейност по организирането и подготовката на дадено нощно тактическо учение и изхождайки от съставения план на ръководителя за провеждане на учението, да си съставят свой, въз основа на който трябва да пристъпят към творческа дейност по подготовката на поделенията за предстоящото нощно учение, а в хода на учението да изискват в духа на поставените от ръководителя задачи максимално напрежение на духовните и физическите сили за най-добро изпълнение на учението.

Разработвайки подробно всички изброени по-горе въпроси, ръководителят е длъжен да пристъпи към систематическа проверка на хода на подготовката. За целта той си съставя подробен план, в който за проверката привлича всички свои помощници, партийните и младежките организации. Проверката трябва да бъде цялостна и да включва всички предварителни мероприятия, които трябва да се изпълнят във връзка с подготовката и организацията на учението, като се започне от личната подготовка на всеки участник и се завърши с подготовката на цялото поделение, указвайки кой какво къде ще провери и пр.

В хода на учението пред ръководителя, неговите помощници и посредниците се откриват още по-широки възможности за проявяване на инициатива. Творчески направлявайки учението, ръководителят, неговите помощници и посредниците са длъжни да създават такава обстановка, която ще даде възможност да се приложат знанията,

умението и опитът на обучаемите, да вземат най-правилни и целесъобразни решения при едни или други конкретни условия, а също така да оказват непосредствено влияние на всеки войник, сержант и офицер.

Главното в работата на ръководителя се състои в това, своевременно да реагира на действията на обучаемите, за да се получат най-добри резултати. Но ръководството по никакъв начин не трябва да подменя командирите, а да се изразява в подтикване на обучаемите към самостоятелни, смели, инициативни и правилни решения и действия.

Ръководителят трябва да създава сам и чрез посредниците си такава обстановка, която да насочва играещите към правилни решения и действия.

МЕТОД ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ТАКТИЧЕСКИТЕ УЧЕНИЯ С НОЩНА БОЙНА СТРЕЛБА

Подготовката и организацията на тактическите учения с нощна бойна стрелба се извършват по метода на нощните тактически учения, като в случая е необходимо основно да се проучат особеностите на нощната стрелба и във връзка с тях да се предвидят и вземат всички мерки за успешното провеждане на учението и на нощната стрелба. Наред с това трябва да се вземат и сигурни мерки за безопасност през време на стрелбата както за участниците в поделението, което провежда учение с нощна стрелба, така също и за останалите команди или групи, които осигуряват провеждането на стрелбата — отцеплението, имитационната група, посказвачите, свързочниците и пр.

За успешното провеждане на тактическо учение с нощна бойна стрелба ръководителят е длъжен освен мероприятията за едно нощно тактическо учение да извърши предварително още и следното:

- да си състави план за осветяване на целите;
- да определи по-широк участък за провеждане на стрелбата, отколкото при дневни условия;
- да обозначи със светлинни знаци директрисата на стрелбата и границите на стрелбищния участък;
- да обозначи с ясно видими през нощта местни предмети на правленото за настъпление на всяко поделение;
- да усилва отцеплението и при всеки пост да предвиди светлинен знак;
- да определи светлинните сигнали и знаци за свързка с отцеплението;
- при всяко отделение да назначи посредници, които да взискват за строгото спазване на дадените указания по провеждане на стрелбата през нощта.

При провеждане на нощно учение с нощна бойна стрелба всички командири трябва строго да взискват за спазване на пълен ред, дисциплина и за безшумни действия; за спазване на установените интервали

FOR OFFICIAL USE ONLY

между войниците; за праволинейни движения и провеждане на стрелбата точно по фронта.

Тактическите учения с нощна бойна стрелба са най-важното звено от бойната подготовка на стрелковите поделения. Тяхната организация и провеждане е крайно трудно дело, изискващо продължителна и планирана дейност от страна на ръководителя. Ето защо те се ръководят от командирите през една степен по-горе.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ПОДГОТОВКАТА НА ВОЙСКАТА ЗА НОЩНИ ДЕЙСТВИЯ

Целите на нощната подготовка на войската изобщо са:

- да привикне личният състав към особеностите на нощта и да се създаде у него навик за работа при нощни условия;
- да се научат войниците и войсковите поделения да изпълняват умело всички бойни действия през нощта така, както през деня.

Тази двойна цел намира своето пълно и действително осъществяване, когато във всяко нощно действие войските започнат да виждат обикновено мероприятие, а не такова от особен характер.

Първият обект при нощната подготовка на войската ще бъде отделният човек — войник и командир. Поради това и първата част на учебния план ще обхване всички ония упражнения, чрез които войникът привиква към дейност в нощна обстановка.

Вторият обект ще бъдат войсковите поделения. Всички войскове поделения трябва да бъдат подготвени към дружно и точно изпълнение на поставените им задачи.

И така нощната подготовка на войската обхваща:

1. Нощна подготовка на войника.
2. Нощна подготовка на войсковите поделения.

НОЩНА ПОДГОТОВКА НА ВОЙНИКА

1. Цел и метод

Целта на нощната подготовка на войника е да привикне той към условията на действие през нощта. Затова е необходимо преди всичко самата физика и психика на войника да привикне към нощта, а след това той да се приучи към нощно изпълнение на бойните действия. Поради това в подготовката на войника трябва да се разграничат два главни дяла, отговарящи на две учебни цели:

- нощно възпитание;
- нощно обучение.

Нощното възпитание има за цел да вкорени у войника чувство на спокойствие при нощна обстановка и да привикне неговата физика (зрение, слух) към точно преценяване на придобитите зрителни и слухови впечатления.

Нощното обучение пък има за цел да подготви войника правилно и сигурно да изпълнява всички движения и действия, с които е свързана неговата бойна дейност.

За да се добие добър резултат при нощната подготовка, необходими са целесъобразна организация и добър метод за нейното преминаване.

Организацията на нощните занятия и учения е задължение на командира на ротата. Чрез точен разчет на учебното време той трябва да подреди дневните и нощните занятия така, че да използва напълно времето, за да не предизвика апатия и безразличие у обучаемите. Занятията трябва да се провеждат по отделения под непосредственото ръководство на командирите на взводове и постоянния контрол и помощ на командира на ротата.

За подготовката на войника трябва да се изработят ротно полигони с размери около 2,5—3 кв. км, в които да има всички предмети, които могат да имат значение при нощната подготовка. Такъв полигон може да се направи по един за батальон, когато няма условия да бъдат създадени по ротно. В такъв случай ротите от батальона по разписание от командира на батальона провеждат нощните занятия на този полигон.

За да се проследи възприемчивостта и сръчността на всеки войник при нощните занятия, всеки командир на отделение и взвод трябва да отбелязва редовно в бележника си резултатите от всяко занятие. Особено внимание трябва да се обръща за откриване на войници, които дават добри показатели за действие през нощта.

При нощното обучение на войника трябва да се използва прост и нагледен метод, а именно:

а) войниците да започнат работа при нощна обстановка още в първите дни на службата си в казармата;

б) занятията в полето да се извършват отначало в проста и след това в постоянно усложняваща се обстановка;

в) целта, значението и правилата за изпълнението на всеки нов учебен въпрос да се обясняват на войниците най-кратко и ясно преди самото занятие;

г) за обучението да не се избира все един и същ час на нощта и една и съща местност;

д) през цялото времетраене на занятието войниците трябва да чувствуват влиянието на своя командир и спазването на нощната дисциплина;

е) в края на всяко занятие да се извършват общи движения и действия, за да добият войниците навик към дружно изпълнение и особено да привикват на подаваните в тъмнината по различни начини команди и заповеди.

2. Занятия за привикване на войника към нощта и нощната работа

Тези занятия трябва да започнат още в началото на подготовката на войника (примерно от втората седмица). По този начин младият войник ще навлезе в нощната обстановка с първите стъпки в своята казармена подготовка и свиквайки постепенно с нощта, ще разбере, че нощните действия съставляват една най-обикновена част от бойната дейност на войската.

Занятията за създаване на навик към нощна дейност може да покрият една част от занятията по строева, огнева и физическа подготовка на войника. Целесъобразно е да се преминат например следните занятия:

- а) войнички стоеж и обръщане на място;
- б) хватки с пушката;
- в) движение;
- г) примерване с пушката и другите оръжия;
- д) ръкопашен бой;
- е) преминаване на полосата с препятствия.

Със същата цел могат да се преминат следните тактико-строеви занятия:

а) нощна военна разходка до близката околност за запознаване на войниците с особеностите на нощта и за изтъкване от обучаващия нейното значение за войската във време на война;

б) уединено престояване на войника на определено място и докладване за виденото и чутото;

в) единично преминаване на определени разстояния и докладване за виденото и чутото;

г) единично отиване на обучаеми до известна точка и завръщане;

д) нощно наблюдение за изостряне на зрението и за вярното различаване и определяне на естеството и особеностите на близки и на доближаващи се предмети;

е) нощно слушане за изостряне на слуха и за вярно отгатване на произхода и посоката на звуковете;

ж) ориентиране на място и в движение (по страните на света и по белезите на местността);

з) нощно окопаване с носимия шанцов инструмент.

Първата група занятия за свикване с нощта и с нощната работа, които се преминават по строева, огнева и физическа подготовка, се извършват както денем, само че войниците се разпределят по на 10—15 крачки, за да работят независимо един от друг.

Занятието нощно примерване се преминава по мишени (поясни, гръдни и в цял ръст), разположени на разстояния, от които да се виждат, или по-далеко, като в последния случай се осветяват за известно време със специални, приспособени за целта, електрически лампи или с ракети.

Примерването се извършва и с прибори на инфрачервената техника.

От самото начало на подготовката на отделния войник трябва да започнат и нощните занятия по физическа подготовка.

Тактико-строевите занятия за привикване на обучаемите към нощта и нощната работа се преминават успоредно със занятията по строева, огнева и физическа подготовка. Тези занятия се подготвят и преминават методически, както следва:

Занятие 1. Нощна военна разходка. Това занятие не изисква особена подготовка. Водът (ротата) на светло се извежда до избрано място с широк обзор. Обучаващият извършва подробна ориентировка на местността. След стъпване той обръща внимание на войниците върху видимостта на разните предмети и светлини. Ако нощта е ясна, на войниците могат да се посочат Голямата мечка, Полярната звезда и Млечният път, а заедно с това да се обяснят и главните посоки на света.

Връщането се извършва по същия или по друг път, като на войниците се обяснява голямото значение на тишината и добрия ред през време на движението.

Занятие 2. Има за цел да остави войника сам — единен на едно място, и да се провери след това какво е видял или чул, т. е. кое изобщо е привлякло неговото внимание.

При това занятие всеки командир на отделение разпръсква хората си на разстояние 15—20 крачки един от друг и им поставя задача да му доложат всичко, което са видели и чули. Командирът на взвода със стари войници организира произвеждането на различни светлини, изстрели и шумове от разни предмети и от различни места. Самото уединено престояване има възпитателно значение, а докладването за виденото и чулото ще покаже доколко обучаемият е могъл да бъде спокоен, за да запомни своите впечатления.

Занятие 3. Единично измиване на определено разстояние за проверяване на добитите впечатления през време на движението. Това занятие също има възпитателно значение. При него взводът се извежда на полето на светло, извършва се ориентировка и се определя посоката, в която ще се извърши движението, и мястото, до което ще се стигне. Разстоянието за преминаване трябва да бъде 1000—1500 метра, като движението се извършва по път, който минава през разнообразна местност и по който няма голямо движение. На определеното за пристигане място се разполага помощник-взводният командир с 1—2 стари войници. След стъпването войниците се пускат един след друг през 2—3 минути по определен път. Часът и минутата на тръгването се отбелязват от взводния командир, който ги пуска, а часът на пристигането — от помощник-взводния командир, за да се види дали обучаемият се е старал и дали сигурно, или колебливо е отивал към целта.

Занятие 4. Също както занятие 3, само че движението се извършва по посока без път. Тук трябва да се провери между дру-

гото и доколко обучаемите могат да запазят указаната им посока. В тъмна нощ мястото за достигане трябва да бъде отбелязано със слаба светлина (най-добре червена или зелена).

Занятие 5. Единично отиване до определена точка и завръщане на първото място. Чрез това занятие покрай възпитателната цел се проверява доколко войникът може сам да намери дадена точка от местността и след това да се върне на същото място, от което е тръгнал. Точката за достигане се избира в усамотено място, недалече от път, по който нощем няма движение. На тази точка се изпраща помощник-командирът на взвода с 1—2 стари войници. Взводът се извежда на мястото на занятията и се ориентира на светло. Задачата се поставя също на светло. Тръгването става от място встрани от пътя. Обучаемите се изпращат през 2—3 минути един след друг, като всеки получава по едно картонче с името си и с бележка за часа и минутата, в които тръгва. Когато войникът стигне определената точка, помощник-командирът на взвода отбелязва в картончето на всекиго минутата на пристигането и на обратното му тръгване. Всеки обучаем трябва да докладва за всичко, което е видял и чул през време на движението.

Занятие 6. Също както занятие 5, само че движението се извършва не по път, а по указана посока. Точката за достигане и в двата случая не трябва да бъде по-далече от 1000—1500 метра.

Искането през време на досегашните занятия да се докладва за виденото и чулото има една обща възпитателна цел — да се подчертае, че нощем винаги трябва да се обръща внимание на всичко, което се вижда, и на най-малкия шум.

Занятие 7. Нощно наблюдение (първо занятие за изостряне на зрението). Цел: да се разкрият и вярно определят окръжаващите предмети.

Това занятие се организира и провежда по следния начин: Взводът се извежда на полето. Тук вниманието на войниците се привлича върху това, как изглеждат в тъмнината далечните предмети, височините и хоризонтът (ако тъмнината позволява това), осветените прозорци на някои къщи, отделни дървета и храсти, някоя далечна светлина и пр. След това войниците под ръководството на своите командири на отделения се разделят и от тях се иска да отбележат всички тъмни петна в полето (кръга) на зрението си и да открият тяхното естество (могили, дървета, храсти и пр.). Освен това от предварително изпратени войници под ръководството на помощник-командира на взвода се показват предмети — мишени, флагове и пр., — за да се провери доколко обучаемите забелязват и откриват всеки нов предмет. Това трябва да се практикува и през всички други занятия, за да се изостри вниманието на обучаемия, така че никога да не пропускат и най-малките промени в обкръжаващата го обстановка.

Занятие 8. Нощно наблюдение (второ занятие за изостряне на зрението). Цел: да се разкрие естеството и положението на обкръжаващите предмети и цели.

Занятието се провежда по същия начин, както предшествуващото, но на друга местност. Пред взвода на различни места, на различни разстояния и в различни положения—легнали, на колене и прави—се разполагат неподвижно отделни войници и групи. Освен това по установен сигнал от обучаващия някъде бавно се изправят мишени, другаде се изправят клопи, на трето място се драска кибрит или се пуши цигара и пр. От обучаемите се изисква най-първо да кажат какво виждат и какви предмети ги обкръжават и след това да разкрият всички тези цели, които се явяват пред погледа им. Най-после се предизвиква последователно изправяне на разположените наоколо войници и групи, за да бъдат видени. След малко в определен ред те отново залягат на местата си. Всички обучаеми трябва да забележат тази промяна и да направят разлика в наблюдението си при двете положения.

З а н я т и е 9. Нощно наблюдение на движещи се цели (трето занятие за изостряне на зрението). Цел: да се добие зрителна представа и преценка на разстоянията до приближаващи се или отдалечаващи се хора и групи.

Занятието се провежда, като взводът се извежда и построява както по-горе. Преди това в предлежащата местност са разставени залегнали отделни войници и групи по куртки и с шинели. Наблюдението се започва както в досегашните занятия и се насочва към всички предмети и хора, които се забелязват. След известно време по определен сигнал започват да приближават групи, като движението им се извършва в различни положения. Те се спират от обучаващия, когато достигнат на разстояние да бъдат добре виждани от обучаемите. На обучаемите се обръща внимание върху видимостта преди тръгването, през време на приближаването и след спирането. След това групите отново залягат и същото приближаване се извършва от отделни хора. В единия и другия момент на занятиято обучаемите трябва да определят от кое разстояние се забелязват приближаващите се цели и кои от тях по-рано (облечените в шинели или тези по куртки, правите или наведените).

След това в обратен ред отделните хора и групите последователно започват да се отдалечават. Обучаемите трябва да открият началото на тези движения и да отбележат моментите, когато целите изчезнат в тъмнината.

З а н я т и е 10. Нощно наблюдение от различно положение на наблюдателя. Цел: да се добие усет за съсредоточеност при движение на самия наблюдател и за положението, от което се наблюдава най-добре.

Занятието се преминава на полето на място, където предварително са разставени разни цели: хора (мишени) прави, на колене и залегнали по единично и на групи. Взводът се престоива в една редица с 30—40 крачки интервал между отделенията и тръгва бавно към разставените цели. Щом бъдат открити някои от поставените цели, взводът спира, за да наблюдава известно време. След това се

премества 40—50 крачки напред и тогава се повтаря същото. Последователното преместване напред се извършва, докато се дойде на разстояние, от което се добива впечатление за целия участък с целите. Тук се извършва по-продължително наблюдение. Целите се раздвижват, а обучаемите извършват наблюденията от различни положения (прави, на колене и залегнали). Обръща им се внимание, че колкото по-ниско стои око, толкова по-лесно може да се забележи целта.

След наблюдението на равна местност взводът се отвежда на ниско място, за да извърши наблюдения от ниско към високо, и се изтъква удобството на наблюдението от ниско към високо и обратно.

З а н я т и е 11. Нощно слушане. Цел: да се разясни на обучаемите, че нощем се чува по-добре от денем.

Това занятие се провежда на полето в по-късните часове на нощта. Взводът се извежда на определено място и се разставя в една редица с интервал между отделенията 40—50 крачки, като се обръща внимание да се пази пълна тишина. След това започва слушането, като се отбелязва всеки доловен звук (човешки глас, кучешки лай, шум от движение на кола и пр.) и се определя от коя посока идва шумът и разстоянието до него.

След това предварително разставени стари войници под ръководството на помощник-командира на взвода (на 200—300 метра от взвода) започват извършването на определени шумни работи: копаят, викат, произвеждат изстрели и пр. От обучаемите се иска да определят произхода и мястото на всеки звук. От време на време трябва да се карат обучаемите да поставят ухо на земята, като им се обяснява, че когато се извършва движение, по този начин то може да бъде усетено от по-далечно разстояние.

З а н я т и е 12. Нощно слушане. Цел: същата, както в предното занятие. Това занятие се провежда както предшествуващото, като шумът се издава от приближаващи и отдалечаващи се групи. Пред взвода се поставят групи, които да се движат в крак и не в крак, да тракат снаряжението, да водят коне, да говорят, като най-после се показва група с всички мерки за безшумно приближаване. От обучаемите се иска да открият своевременно със слуха си тези действия.

Наблюдението и слушането трябва да бъдат прилагани от обучаемите при всички други нощни занятия и учения.

З а н я т и е 13. Нощно ориентиране по страните на света. Цел: запознаване на обучаемите с начините за намиране страните на света по Полярната звезда, по Млечния път и по Луната.

Взводът се извежда в ясна лунна нощ на открито място, като се повтаря обясненото при дневните занятия значение на ориентирането и се подчертава неговата голяма важност нощно време. След това се обяснява как става ориентирането по Полярната звезда, Млечния път и Луната. След определянето на страните на света се

уточнява мястото на известни местни предмети. След ориентирането на място взводният командир поставя задача, че взводът примерно трябва да тръгне по пътя АС и като стигне моста Б (или друг местен предмет), да спре на 300 м източно от него с фронт на север. Взводният командир повежда взвода и след достигане на точка Б спира движението и извършва ориентировка за намиране страните на света. Оттук той тръгва в източна посока и след като измине 300 м, се спира. Намира север и обръща фронта към тази страна. С това занятие практически се обяснява начинът за ориентиране на място и в движение. През цялото време на занятиято на обучаемите се задават въпросите: къде е изток, запад, север, юг, югозапад и пр.

З а н я т и е 14. Нощно ориентиране по страните на света. Цел: запознаване на обучаемите с начина на нощното ориентиране с компас.

В това занятие се повтарят преминалите в занятия 13 начина за ориентиране и практически се обяснява използването на компаса в нощна обстановка.

След това с компаса се определят страните на света и се указва една посока, по която примерно ще трябва да се извърши движение до известно място. Определената посока се запазва, като се избират видими през нощта предмети, след достигането на които отново се определя посоката с компаса. Запазването на посоката може да стане и чрез жалониране с войници.

З а н я т и е 15. Нощно ориентиране на местността по характерни местни предмети или по разни белези. Цел: да се запознаят обучаемите с възможностите и начините за ориентиране върху местността. На това занятие ще се преминат най-често практикуваните и най-обикновените начини за ориентиране върху местността.

Занятието се провежда по следния начин:

Взводът се извежда на светло на известна точка от местността с широк кръгзор (А). Тук на обучаемите се обръща внимание на някои местни предмети или форми, чието местоположение трябва да запомнят. Например на север се намира височината Б, на изток селото В, на юг могилата Г и пр. На 200 метра южно от мястото на взвода минава пътят от Д за Е с обща посока от изток на запад. След това взводът се измества на 300—400 м от точката на стоенето, което се отбелязва със забити клони, камъни и пр., за да може по този белег по-лесно да се намери през нощта. На обучаемите се обяснява, че винаги като общо правило денем трябва да се отбелязват местата, на които се предполага да се дойде през нощта.

След стъпване взводът идва на отбелязаната точка от местността и на всеки обучаем по отделно се задават въпроси, за да се провери дали бойците ще могат да посочат местните предмети, които са били указани на светло. Ръководителят на занятиято след всеки отговор уточнява, като в отделни случаи прави проверка с компаса.

След свършване на работата на първата точка взводът се премества по пътя ДЕ и се поставя примерно с фронт към Е. Изминавайки известно разстояние от точка Д, взводът спира и взводният командир обяснява, че взводът трябва да тръгне в западна посока, за да достигне точка Ж (примерно на 600 м разстояние) и след известно време да се завърне на същото място, та по пътя ЕД отново да стигне в точка А. Пред обучаемите се изтъква възможността да се направи грешка при завръщането на взвода и се задава въпрос, какво трябва да се направи, за да се избегне възможната грешка. След като се изтъкне, че в случая трябва да се оставят по пътя на взвода белези, тръгва се към Ж. Определени войници местят от място на място пригответените белези (клони, вар и пр.). Връщането става по установените белези, за чието откриване се изпраща пред взвода един командир на отделение с 2—3 войници.

При всички други нощни занятия трябва да се правят тренировки за ориентиране по местността.

З а н я т и е 16. Нощно окопаване. Цел: да се покажат на обучаемите и да се усвоят от тях правилата за нощно изпълнение на окопните работи.

Това занятие може да се свърже с нощното ориентиране. Поставя се задача взводът да се окопае 200 метра северно от моста А с фронт на запад.

След стъпване командирът на взвода извежда взвода си по пътя за моста А, като указва как ще се намери този мост (примерно, след като пътува 30 минути). Достигайки моста, той иска от обучаемите да определят посоката север по Полярната звезда, по Млечния път и пр. и след като лично той провери посоката, повежда взвода към мястото на окопаването. Посоката държи по компас или по створ от местни предмети (хора). Като измине 200 метра, взводът достига мястото, където ще се окопава. Тук отново се иска от обучаемите да определят запад и след необходимата проверка командирът на взвода определя линията на фронта и обяснява правилата за нощното окопаване. Отделенията от взвода заемат определените им места през 4—5 метра човек от човек и се пристъпва към работа.

През време на окопаването обучаващият възиска за спазване на звуковата маскировка — да се избягват всякакви разговори и удари с лопатата в почвата, а подрязването на чимовете и разрохкването на почвата да се извършват главно с налягане. При осветяване на местността всички движения трябва да бъдат прекратени. Този момент трябва да се използва за оглеждане на местността и местните предмети на най-близките подстъпи.

Продължителността на всяко едно от тези занятия се определя от командира на ротата.

3. Нощни тактико-строеви занятия с войника по бойната подготовка

С тези занятия се преследва главно следната учебна цел — подготовка на войника за изпълнение на определени действия и на отделни бойни задачи в нощна обстановка. Нощните тактико-строеви занятия трябва да вървят успоредно с дневните.

За да се усвоят основните правила за воденето на нощния бой от войника, необходимо е през този етап да се преминават следните тактико-строеви занятия:

- а) Занятие 1: Войникът в настъпателния бой. Наблюдение на бойното поле нощем.
- б) Занятие 2: Придвижване на войника нощем.
- в) Занятие 3: Атака на войника нощем.
- г) Занятие 4: Войникът в отбрана. Особенности на отбраната и наблюдението нощем.
- д) Занятие 5: Служба на войника като старши на стражеви пост нощем.
- е) Занятие 6: Служба на войника като старши на секретен пост нощем.

При организирането и провеждането на тези тактико-строеви занятия може да се приеме следният метод на работа:

а) **З а н я т и е 1. Войникът в настъпателния бой. Наблюдение на бойното поле нощем.** След проучване на предвиденото занятие за преминаване командирът на взвода набелязва за преминаване следните учебни въпроси: длъжности на наблюдателя; избиране и оборудване на място за наблюдение; демаскиращи признаци на различните цели; начини за наблюдение от място и в движение.

За правилното организиране и провеждане на занятието е необходимо да се проведе сериозна предварителна подготовка. Така командирът на взвода трябва да избере подходящ район за провеждане на занятието, който да има добър обзор и добре забележими през нощта ориентири. На самата местност той трябва да си набележи плана за провеждане на занятието. След това трябва да си изработи план-конспект, който може да бъде текстуален или във вид на схема с необходимите бележки по учебните въпроси, по начина на обозначаването на противника, по материалното осигуряване и по сигналите.

Примерно този план-конспект може да има следния вид:
Тема: „Войникът в настъпателния бой. Наблюдение на бойното поле нощем.“

Учебна цел: да се научи войникът да извършва наблюдение на бойното поле.

Време: 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Длъжности на наблюдателя. Избиране и оборудване на място за наблюдение — 1 час.	Имитират картесен огън.
2. Демаскиращи признаци на различните цели. Начин за наблюдение от място — 1 час и 20 мин.	Имитират: с халосни патрони огън от стрелкови оръжия и с гръмове — огън на артилерия; движение и работа при отбрана; при осветяване на първата траншея показват три гръдни и две картесни мишени.
3. Начин за наблюдение от движение — 1 час.	При настъпването между първата и втората траншея имитират картесен и пушечен огън от втората траншея, осветяват района на втората траншея и показват 5 гръдни мишени и една картесна, а при излизане на втората траншея показват 8 ръстови мишени, изразяващи противниковата контраатака.
Разбор на занятието — 10 мин. Отиване до района на занятието и връщане — 30 минути.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: продължителни изсвирвания — да обозначат движение и работа при отбрана; запалване на фенер с червена светлина — да осветят местността и да обозначат огън; с бяла — да преминават на следваща точка; два пъти бяла светлина — да обозначат контраатака.

Материално осигуряване: ракетници — 2; ракети осветителни — 6; електрически фенери — 10; халосни патрони — 40; пакети с взрив — 2; мишени: гръдни — 8, ръстови — 8, картесни — 3; чучули — 12; компаси — 2; свирки — 4; бинокли — 3.

След изработване на план-конспекта командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделения на местността. Освен това той запознава с плана за провеждане на занятието помощника си и трима войници, отделени за обозначаване на противника. На старшият на групата по имитиране действията на противника той дава следните указания:

„В траншеята на противника да се поставят три гръдни мишени и две мишени „лека картесница“. Във втората траншея да се поставят 5 гръдни мишени и една мишена „тежка картесница“. Контраатаката да се обозначи с 8 ръстови мишени (заковани на дълги колове) на 200 метра зад втората траншея (указва точно местата на самата местност). Поставянето на мишените да завърши един час и 30 минути преди настъпването на мрака. След това, като засеме мястото си в първата траншея (указва му се точно къде), да остави един войник на първата траншея и да изпрати двама войници на втората траншея“

шея. С излизането на взвода и започването на занятията да води наблюдение и при нарушаване на маскировката от обучаемите да обозначава с кречетало картечен огън от втората траншея. По мой сигнал едно продължително изсвирване да се обозначи в първата траншея на различни места звук от удар с брадва, с лопата, огън от цигара, високо разговоряне и движение във втората траншея. По сигнал две продължителни изсвирвания във втората траншея да се покаже огън от кибрит и запалване на електрическо фенерче. По сигнал червена светлина от фенер да се освети местността с ракета. Ако през време на осветяването бъде открито мястото за наблюдение, да се имитира картечен огън със стрелба с халосни патрони. По сигнал бяла светлина от фенер да премине бързо с войника във втората траншея, откъдето по сигнал два пъти запалване на фенер с червена светлина да освети местността в района на втората траншея, да обозначи пушечно-картечен огън и с три пакета взрив — артилерийски огън на 300 метра зад втората траншея. При осветяване на траншеята да се покажат 5 гръдни мишени и една мишена „тежка картечница“. По сигнал бяла светлина от фенер да напусне втората траншея и да се изнесе с двама войници в района за произвеждане на контраатака. По сигнал два пъти запалване на фенер с бяла светлина да започне контраатаката.“

След това командирът на взвода проверява как старшият на групата е разбрал задачата си.

В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения изучават особеностите на воденето на нощно наблюдение.

Един час преди да се стъмни, взводът трябва да бъде изведен на учебното поле. Тук командирът на взвода обяснява темата, целта и учебните въпроси на занятията и поставя на командирите на отделения задачи за наблюдение. След това командирите на отделения отвеждат отделенията си на определените им места, където започват преминаването на учебните въпроси. Така постъпва ръководителят, когато инструктажът с командирите на отделения е проведен и той е сигурен, че те ще се справят успешно със задачата си. В противен случай той може да покаже лично с едно отделение първия учебен въпрос и след това командирите на отделения да продължат отработването му. След това пак събира взвода, за да покаже втория учебен въпрос. За предпоставяне е първият начин, защото се печели време за практическа работа с войниците.

При отработването на първия учебен въпрос командирите на отделения препитват накратко 1—2 войници за длъжностите на наблюдателя, като обръщат внимание на особеностите на нощното наблюдение. След това командирите на отделения поставят задачата за наблюдение и заповядват в определения район на отделението всеки войник да си избере място за наблюдение. Когато всички войници от отделението се разположат и маскират своите наблюдателни места, командирът на отделението проверява и дава оценка на мястото за наблюдение на всеки войник. Спирайки се на най-добре и най-лошо

избраното място, командирът на отделението събира хората си, за да им ги покаже и да даде оценка за работата на всеки един. След тези указания той им заповядва да отидат по местата си и да изправят допуснатите грешки. Командирът на взвода проверява хода на занятията и при груби грешки дава допълнителни указания на командирите на отделения.

Вторият учебен въпрос се преминава на тъмно. Командирът на отделението обръща внимание на личния състав как изглеждат ориентирите и другите местни предмети нощем. След това по даден сигнал от командира на взвода групата, обозначаваща противника, започва работа на позицията. Най-напред наблюдението трябва да се води без осветяване на противника, за да бъде разкрит по демаскиращите звукови и светлинни признаци — разговори, удари от кирка, брадва, лопата, светлини от цигари, електрически фенери, стрелба с различни оръжия, показване на мишени, чучули и хора по позицията. От наблюдателя се иска да съсредоточи погледа си и да напегне слуха си, за да различи не само вида на целта, но посоката и разстоянието до нея. Обръща се също така внимание и на удобството на положението на наблюдателя относно целите — по-високо или по-ниско от наблюдаваните цели. Командирът на отделението иска по отделно от всеки наблюдател да му докладва за разкритите цели.

Наблюдението продължава и при осветяването на целите с ракети. Тук от наблюдателя се иска бързо да обхваща и различава с поглед очертаваните се на светлината цели. Командирът на отделението дава последователно на всеки наблюдател бинокъл, за да се направи разлика между наблюдението с просто и с въоръжено око.

Третият учебен въпрос — наблюдение във време на движение — се извършва, като отделенията с 5—6 метра междина между хората се изнасят в определена посока. Наблюдението се извършва както през време на самото движение, така и със спиране от време на време на определени места за оглеждане и ослушване. При движение между първата и втората траншея на противниковата отбрана трябва да се разкрият чучулите и мишените в това пространство и целите на втората траншея. Наблюдението се извършва при и без осветяване. Спирането за извършване на наблюдение от място става в долове и високи места, за да се видят предимствата на наблюдението от ниско към високо и обратно и че колкото по-близо до земята стои окото, толкова по-добро е наблюдението.

При създаването на обстановка за спиране и закрепяване на даден рубеж от обучаемите се иска да изберат място за наблюдение в определена полуса на тъмно.

б) **З а н я т и е 2. Придвижаване на войника нощем.** След проучване на предвиденото занятие командирът на взвода набелязва за отработване следните учебни въпроси: избиране на светло добре видими през нощта ориентирни; начини за безшумно движение; спазване на заповяданото направление; действие при осветяване на местността.

Командирът на взвода трябва да избере район за занятието с добре видими през нощта ориентири. На същото място той набелязва плана за пресвждане на занятието.

Тема: „Придвижване на войника нощем.“

Учебна цел: да научи войникът правилата за извършване на нощно движение.

Време: 3 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Избиране още на светло добре видими през нощта ориентири — 20 минути.	—
2. Начини за безшумно движение — 1 час.	Имитират с халосни патрони от първата траншея пушечен и картечен огън; осветяват местността.
3. Спазване на заповяданото направление — 1 час и 30 минути.	Обозначават светлинни створове чрез запалване на огньовете.
4. Действие при осветяване на местността — 30 минути.	Осветяват местността пред първата траншея и в дълбочина.
Разбор — 10 минути.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 минути.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: продължителни изсвирвания — да обозначат движение и работа на противника; запалване на фенер с червена светлина — да осветят местността; два пъти запалване на фенер с червена светлина — да обозначат светлинен створ; с бяла светлина — да преминат на следваща точка.

Материално осигуряване: ракетници — 2; ракети осветителни — 8; електрически фенери — 8; компаси — 6; свирки — 4.

След изработване на план-конспекта командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделения на местността. Тук той запознава с плана за занятието помощника си и трима войници, отделени за обозначаване на противника. На старшия на групата по имитиране действията на противника той дава следните указания:

Един войник заедно с него да стои в първата траншея, един между първата и втората и един на втората траншея. По сигнал едно продължително изсвирване в първата траншея да се покаже пламък на запалена клечка кибрит, светлина от електрическо фенерче, огън от цигара, да се произведе удар с брадва и с лопата. По сигнал две продължителни изсвирвания се прави същото между

първата и втората траншея и по сигнал три продължителни изсвирвания — на втората траншея. По сигнал червена светлина от фенер да се освети местността с ракета. Ако през време на осветяването бъде забелязано движение, да се имитира картечен огън със стрелба с халосни патрони. По сигнал бяла светлина от фенер всички да се съберат в първата траншея, като войниците се разположат един от друг на 60—70 метра и всеки застане срещу фронта за настъпване на едно отделение.

При започване на настъплението войниците следят настъпващия и при откриването му светват със синя светлина.

По сигнал два пъти запалване на фенер с бяла светлина се преминава на следващата точка, като войниците се разставят през 300—400 м в дълбочина един от друг. По сигнал два пъти запалване на фенер с червена светлина се запалват огньовете за обозначаване на светлинни створове.

След това командирът на взвода проверява как старшият на групата е разбрал задачата си.

В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения изучават особеностите на нощното наблюдение.

Един час преди стъмване взводът трябва да бъде изведен на учебното поле. Тук командирът на взвода обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието и поставя на командирите на отделения задачата за извършване на нощно придвижване. Командирите на отделения отвеждат своите отделения на определените им места, където започват преминаването на учебните въпроси.

При преминаването на първия учебен въпрос командирите на отделения препитват 1—2 войници за условията, на които трябва да отговорят ориентирите, за да се виждат нощно време, и указват ориентирите и направлението за нощно движение. С настъпването на здрач командирът на отделението показва на войниците как изглеждат ориентирите и проверява още веднаж точно ли знаят направлението за движение.

Вторият учебен въпрос — начинът за безшумно движение — се преминава, като взводният командир събира взвода и показва на обучаемите колко далече се виждат пламък на запалена клечка кибрит, светлина от електрическо фенерче, огън от цигара, на какво разстояние се чуват разговор, удар с брадва, лопата и стълки. Извиквайки със сигнали един или други действия на групата войници, обозначаващи противника, командирът на взвода тренира обучаемите в определяне по звуковете и пламъците разстоянията до противника.

След като покаже на какво разстояние се чува този или онзи звук, взводният командир обръща внимание на обучаемите върху това, че за безшумното движение имат особено значение пълната тишина при движението и строгата дисциплина. Той трябва да посочи поконкретно, че за безшумното движение по сипкав сняг, мека почва и висока трева краката трябва да се повдигат по-високо от обикно-

вено и след това да се стъпва първо на петата. При твърда почва — шосе, глинеста и замръзнала земя, — обратно, трябва да се стъпва отначало на пръстите. При силен студ, когато снегът скърца, необходимо е обувките да се увиват в парцали.

Освен това взводният командир дава указания как трябва да се прогони снаряжението, за да не издава шум при движение, скачане и пълзене.

След настъпването на пълен мрак се пристъпва към изучаване техниката на безшумното придвижване на войника под ръководството на командирите на отделения. В направлението за настъпление на всяко отделение трябва да има войник, обозначаващ противника, който в случай на нарушаване на звуковата маскировка да подава сигнал със запалване на фенер със зелена светлина — при този сигнал придвижващият се войник спира и заляга на място. Така един след друг командирът на отделението пуска обучаемите, като в случай на демаскирано движение обучаемите повтарят упражнението.

При разработването на този учебен въпрос може да се създаде много голям интерес, като се постави за задача на обучаемите да се промъкнат безшумно между войниците, обозначаващи противника.

Третият учебен въпрос — спазване на определеното направление — се преминава, като движението се извършва в створ с определените още на светло местни предмети. След стъпването командирът на отделението проверява дали се знае направлението за движение. Освен по местни предмети спазването на даденото направление се извършва и по светлинни створове.

При отработването на този учебен въпрос обучаемите се пускат един след друг през 2—3 минути, като в определения район за достигане има войници от обозначаващите противника. В тъмна нощ мястото за достигане трябва да бъде отбелязано със слаба светлина (най-добре червена или зелена).

Четвъртият учебен въпрос — действие при осветяване на местността — се преминава, като при осветяване обучаемият заляга веднага. Тук трябва да се разясни на обучаемите, че при атака, когато противникът открие настъпващия и внезапното му атакуване не успее, движението напред в атака продължава, а не се заляга.

в) **З а н я т и е 3. Атака на войника нощем.** Командирът на взвода набелязва за преминаване следните учебни въпроси: изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към разположението на противника; скрито излизане на изходната позиция за атака; подготовка на войника за атака; движение в атака; действие при осветяване на местността; преодоляване на загражденията; унищожаване на противника с ръчни гранати, със стрелба в упор и в ръкопашна схватка.

След това дава указания на командирите на отделения по подготовката на личния състав за предстоящото занятие.

В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения трябва да изучат основните изисквания на устава по воденето на настъпателен бой в нощни условия, да преговорят въпросите по ориентирането по местни предмети, звездите, Луната и компаса, начините за наблюдение на бойното поле и за придвижване. Сам взводният командир трябва да преговори положенията на устава и да изучи разделите от методическите пособия, отнасящи се до нощната подготовка на войските, а също така методически статии, поместени в периодичния печат.

Той трябва да избере подходяща местност за занятието и да набележи плана за провеждането му.

След това командирът на взвода разработва примерно следния план-конспект за занятието:

Т е м а: „Атака на войника нощем.“

У ч е б н а ц е л: да научи войникът правилата за подготовката и извършването на атаката нощем.

В р е м е: 3 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към разположението на противника. Скрито излизане на изходната позиция за атака. Подготовка на войника за атака — 1 час и 20 минути.	Имитират с халосни патрони огън от картучница, движение и работа при отбрана; осветяват местността.
2. Движение в атака. Действия при осветяване на местността. Преодоляване на загражденията. Унищожаване на противника с ръчни гранати, със стрелба в упор и в ръкопашна схватка — 1 час.	При движението в атака осветяват с ракети местността. При нарушаване на маскировката имитират картучен огън. В първата траншея показват три гръдни мишени и две мишени „лека картучница“. В първата траншея и в хода за съобщение поставят 12 чучули — за всяко отделение по 4 чучули.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 минути.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: продължителни изсвирвания — да обозначат движение и работа при отбрана; запалване на фенер с червена светлина — да осветят местността и да обозначат огън; запалване на фенер с бяла светлина — да заемат следваща точка.

М а т е р и а л н о о с и г у р я в а н е: ракетници — 2; ракети осветителни — 6; електрически фенери — 10; халосни патрони — 50; мишени: гръдни — 6, „картучница“ — 2; чучули за пробояване с щик — 12; ръчни гранати — по 2 на войник; компаси — 4; свирки — 4.

След това командирът на взвода с помощника си и с тримата войници, отделени за обозначаване на противника, излиза на местността, където ги запознава с плана за провеждане на занятията и дава следните указания на старшия на групата по организиране имитирането на действията на противника:

„В първата траншея да постави три гръдни мишени, „лека картечница“, 3 групи чучули (по две чучули във всяка) и 3 групи по две чучули в дълбочина на хода за съобщение — за всяко отделение по 4 чучули. Междината между тези групи чучули да бъде 60—70 метра.

Поставянето на мишените и чучулите да завърши един час преди настъпването на мрака. С излизането на взвода на изходна позиция да води наблюдение и при нарушаване на маскировката от обучаемите да обозначава с кречетало картечен огън. Като се стъпни, да обозначи три прохода в загражденията — с бели триъгълни показатели, обърнати в посока на взвода. По мой сигнал едно продължително изсвирване да се обозначава в първата траншея на различни места звук от удар с брадва, лопата, огън от цигари и висок разговор; по сигнал две продължителни изсвирвания на 200—300 м зад първата траншея да се покаже огън от кибрит и запалване на електрическо фенерче. По сигнал червена светлина от фенер да се освети местността с ракетата. Ако през време на осветяването бъде забелязано движение на хора, да се имитира картечен огън със стрелба с халосни патрони. По сигнал бяла светлина от фенер войниците да се разставят по един при входовете за съобщение, откъдето да наблюдават настъпването на войниците и при нарушаване на маскировката (шум, разговор) да подават сигнал със запалване на електрически фенер със зелена светлина. По сигнал два пъти запалване на фенер с бяла светлина войниците заемат първата траншея, като застават по един срещу всеки проход в загражденията. Оттам те следят преминаването през проходите и осветяват местността с ракети при неправилно преминаване.

След като даде указанията, командирът на взвода проверява как старшият на групата е разбрал задачата си.

Същия ден командирът на взвода може да инструктира на местността и командирите на отделения по провеждане на занятията.

Един час преди да се стъпни, взводът се извежда на учебното поле. Тук командирът на взвода обявява темата, целта и учебните въпроси на занятията и проверява знаят ли войниците съответните уставни положения.

След това той поставя на командирите на отделенията задачата за нощна атака и посочва изходните позиции на отделенията.

Командирите на отделенията отвеждат отделенията си на определените места (200—300 м зад изходната позиция), определят ориентирите, посочват обекта за атака и направлението на движението в атака, системата на огъня и загражденията на противника, очертаването на неговата първа траншея и хода за съобщение, дават указания за прогонването и маскировката на снаряжението. Те посочват и изходната позиция на отделението и начина на нейното скрито заемане.

С настъпването на здрач командирът на отделението показва как трябва да се заеме скрито изходната позиция. Войниците се пускат един след друг по определения подстъп към изходната позиция. След заемането командирът на отделението проверява дали се знаят задачата и начинът на нейното изпълнение, подстъпите към обекта за атака и ориентирите. На обучаемите се обръща внимание върху това, как изглеждат ориентирите и другите местни предмети нощем. Освен това командирът на отделението проверява правилно ли е прогонено снаряжението, не издава ли шум при резки движения, при скачане и движение пълзешком.

Командирът на взвода през това време проверява как се провежда занятията и при допускане на груби грешки събира командирите на отделенията, за да им даде съответни указания. Той може сам да покаже някои от основните въпроси пред целния взвод и след това да остави командирите на отделенията да продължат изучаването на въпроса.

По-нататък, когато старшият на групата за обозначаване на противника обозначава прохода в минното поле със светлини вежи, обучаемите се тренират в определяне по звуковете и пламъците разстоянията, направлението и характера на действието на противника.

След като командирът на отделението покаже на какво разстояние се чува този или онзи звук, той обръща внимание на обучаемите върху това, че за внезапната атака имат голямо значение пълната тишина при движението и строгата дисциплина. Освен това той проверява знаят ли се правилата за безшумно движение при различни условия (сняг, мека почва, висока трева и пр.). Командирът на отделението обяснява, че за внезапността на атаката голямо значение има правилното използване релефа на местността и местните предмети за целите на маскировката, особено при осветяване.

Изучаването на втория учебен въпрос — техниката на безшумното движение в атака — се започва след настъпването на пълен мрак. Контролирането на действията на обучаемите се извършва от групата за обозначаване на противника, като за всяко отделение има по един войник, който стои близо до прохода и в случай на нарушаване на маскировката (шум, разговор) подава сигнал със запалване на електрически фенер със зелена светлина. Командирът на взвода също отива при проходите и загражденията и следи за безшумното движение в атака и точното спазване на направлението за движение. При тръгване в атака местността се осветява, за да се научи войникът да се маскира.

За да се постигне скритост, преодоляването на загражденията се извършва пълзешком по прохода. За усложняване на обстановката и за да се научи войникът да се маскира, се извършва осветяване на местността. След преминаване на прохода войникът се приближава на 25—30 метра до първата траншея на противника, откъдето се дава команда „В атака“. Тук се обръща внимание на бързото скачане и хвърляне в атака без вик „ура“ и без изстрели, като противникът се унищожава в първата траншея с щик.

След изучаването на въпроса за внезапната атака командирът на отделението повтаря атаката при по-сложна обстановка. Той обяснява на обучаемите, че ако противникът открие нашето настъпление и внезапно ни атакуване не успее, необходимо е да се действа по обикновения начин — да се атакува с вик „ура“, като се води огън в движение и като се унищожава противникът с гранати, стрелба в упор и с щик.

В нощния бой внезапността играе особено важна роля, поради което значението на ръкопашния бой се повишава. Поради това ръкопашният бой трябва внимателно и сериозно да се изучи, като в траншеята и в хода за съобщение се поставят чучули за удар с щик и приклад. За да се развие у войника умение да действа при внезапна среща с противника, чучули трябва да се поставят зад извиките на траншеята и ходовете за съобщение.

г) **Занятие 4. Войникът в отбрана — особености на отбраната и наблюдението нощем.** За организирането и провеждането на това занятие командирът на взвода набелязва за отработване следните учебни въпроси: избиране на място за наблюдение и стрелба; подготовка на оръжието за нощна стрелба; определяне характера и мястото на целите по звука и блясъка на изстрелите; наблюдение при осветяване на местността; водене на огън от оръжие, подготвено на светло за отбрана; унищожаване на противника с точен огън и стрелба в упор.

След това той дава указания за подготовката на личния състав за предстоящото занятие.

В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения изучават основните изисквания на устава по воденето на отбранителен бой в нощни условия, преговарят въпросите за ориентирането по местни предмети, по звездите, Луната и компаса и начина за наблюдение нощно време. Сам командирът на взвода преговаря положението от устава, отнасящи се до нощната подготовка на войските, а също така методическите статии, поместени в периодичния печат. Той трябва да избере подходящо място за провеждане на занятието, което да дава възможност за добро наблюдение и обстрел през нощта. Тук той набелязва и плана за занятието.

След това командирът разработва следния план-конспект за занятието:

Тема: „Войникът в отбрана — особености на отбраната и наблюдението нощем.“

Учебна цел: да научи войникът правилата за организирането и воденето на отбраната и наблюдението нощем.

Време: 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Избиране на място за наблюдение и стрелба. Подготовка на светло оръжието за нощна стрелба — 1 час.	Имитиране с кречетата огън на картучница при нарушаване на маскировката.
2. Определяне характера и мястото на целите по звука и блясъка на изстрелите. Наблюдение при осветяване на местността — 1 час и 20 минути.	Имитиране с халосни патрони огън от картучница, пушка, оръдие; движение и работа при подготовка на настъплението; осветяване на местността.
3. Водене на огън от оръжие, подготвено на светло за отбрана. Унищожаване на противника с точен огън и стрелба в упор — 1 час.	Имитиране стрелба от разни стрелкови оръжия и настъпление.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 минути.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: при запалване на фенер с червена светлина с прекъсване — да обозначат работа, движение и огън; при запалване на фенер с червена продължителна светлина — да обозначат огън; с бяла — да осветят местността; при продължителни изсвирвания — да преминават на настъпление.

Материално осигуряване: ракетници — 3; ракети осветителни — 12; електрически фенери — 10; халосни патрони — 60; мишени: гръдни — 8, дял ръст — 12, „картечници“ — 3; компаси — 4; свирки — 4.

След изготвяне на план-конспекта си командирът на взвода с помощника си и трима войници, отделени за обозначаване на противника, излиза на местността, където ги запознава с плана за занятието и дава указания на старшия на групата как да имитира действията на противника и да разстави тримата войници на изходната позиция за атака с междина 70—80 метра между тях. Уточнява местата, където отделенията ще проведат занятието, и указва направлението за движение на всеки войник, обозначаващ противника. При нарушаване на маскировката от обучаващите се в отбрана да се имитира с кречетата огън от картучница. По сигнал червена светлина от фенер с прекъсване, подаден от командира на взвода, да се обозначат на различни места на изходната позиция за атака звук от удар с брадва и лопата, огън от цигара, от кибрит, светлина от електрическо фенерче и да се освети местността в района на отбраната. Ако през време на осветяването се забележи нарушаване на маскировката, да се имитира картечен огън със стрелба с халосни патрони. При запалването на фенер с продължителна червена светлина от командира на отделението

с халосни патрони да се обозначава огън от картечница, а с бяла светлина — да се осветява местността с ракети от войника, обозначаващ противника за съответното отделение. При продължително изсвирване да се имитира с халосни патрони стрелба от пушка и картечница, а след това да се премине в настъпление от войника, обозначаващ противника за отделението.

Освен това командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделения, за да ги запознае на местността с метода за провеждане на занятието.

Един час преди да се стъмни, взводът се извежда на учебното поле. Тук командирът на взвода обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието и проверява знаят ли войниците съответните уставни положения. След това той поставя задача на командирите на отделения за преминаване на първия учебен въпрос — как се избира място за наблюдение и стрелба и как се подготвя оръжието на светло за нощна стрелба. Командирите на отделения отвеждат отделенията си на съответните места и препитват 2—3 войници за особеностите на наблюдението и стрелбата нощем. След това командирът на отделението посочва ориентири и поставя задача за наблюдение и отбрана, като заповядва в определен район всеки войник да си избере най-удобно място за наблюдение и стрелба. Когато всички войници от отделението заемат избраните от тях места и се маскират, командирът на отделението проверява и дава оценка на мястото за наблюдение и стрелба на всеки войник. Определяйки най-доброто и най-лошото място, командирът на отделението събира хората си, за да им ги посочи и да даде оценка за работата на всеки боец. След тези указания той им заповядва да отидат по своите места и да поправят допуснатите грешки. Командирът на отделението проверява отново как са изправени грешките и дава указания на място на всеки войник по отделно. След това той събира хората и ги препитва как се подготвя на светло оръжието за нощна стрелба, като заповядва всеки войник да подготви оръжието си за нощна стрелба. През време на работата той проверява и дава на място по отделно на всеки един войник указания за изправяне на грешките. При груби грешки той събира цялото отделение, за да обърне внимание на всички.

Вторият учебен въпрос се преминава на тъмно. По сигнал от командира на взвода войниците, обозначаващи противника, откриват огън с различни оръжия. Командирите на отделения искат от хората си по звука и блясъка на изстрелите да определят характера и мястото на целите. Изстрелите се дават през интервали от 2—3 минути, за да могат командирите на отделения да проверят дали войниците правилно определят мястото и положението на целите. След изучаването на въпроса за определяне характера и мястото на целите по звука и блясъка на изстрелите командирът на взвода заповядва да се изстреля ракета за осветяване на местността. Командирите на отделения искат от войниците през време на осветяването да определят характера и мястото на целите.

За преминаването на третия учебен въпрос командирът на отделението дава знак на войника, обозначаващ противника за отделението, да открие огън с картечница. Войниците откриват огън по целта с оръжието си, което е подготвено през деня за стрелба в това направление. След това командирът на отделението дава знак на обозначаващия противника войник да премине в настъпление, като го спира пред загражденията на отбраната. През това време командирът на отделението иска от всеки един войник да открие целта, настъпваща срещу него, и да я унищожи с огъня на оръжието си, подготвено на светло за стрелба в даденото направление, като огънят се води и по силуета на целта. След като въпросът за водене на огън от подготвено през деня оръжие за нощна стрелба бъде изучен, командирът на отделението връща обозначаващия противника войник на мястото му, откъдето наново настъпва при осветяване на местността. През време на осветяването войниците откриват точен огън и стрелба в упор. За пълното заучаване на въпроса обозначаващите противника войници могат да повторят няколко пъти действието.

Командирът на взвода проверява хода на занятието и при забелязване на груби грешки дава указания на командирите на отделения за изправянето им.

Трябва да се обърне внимание на войниците, че воденето на огън при нощни условия като правило става по осветени цели, като целта се поразява по същите правила, както и денем. Когато по едни или други причини не може да се освети местността, огънят се открива по силуета на целта, по пламъците или по предварително подготвени рубежи.

д) **З а н я т и е 5. Служба на войника като старши [на стражеви пост нощем.** За организирани и провеждани на занятието командирът на взвода набелязва следните учебни въпроси: длъжността на старшия на поста; излизане и разполагане на поста; организирани на наблюдението в заповядания сектор; действие на старшия на поста при появяването на отделни лица и при приближаване на противникови групи; поддържане на връзка с началника, поставил поста; ред за смяна на поста.

След това той дава указания на командирите на отделения за подготовката на личния състав за предстоящото занятие. В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения изучават основните изисквания на устава по носенето на службата от старшия на стражеви пост в нощни условия и преговарят въпросите за ориентирането нощно време и особеностите на наблюдението. Сам взводният командир преговаря положението на устава и изучава разделите в методическите пособия, отнасящи се до нощната подготовка на войските, а също така методически статии, поместени в периодичния печат. Командирът на взвода избира подходяща местност за провеждане на занятието, в която да има добре забележими през нощта ориентири, удобни подстъпи, които могат да се използват от противника, и място, даващо условия за скрито разположение на поста. Тук той набелязва плана

за провеждане на занятието. След това разработва примерно следния план-конспект за занятието:

Тема: „Служба на войника като старши на стражеви пост нощем.“

Учебна цел: да научи войникът задачите, които изпълнява старшият на стражевия пост, и начина на тяхното изпълнение.

Време: 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Длъжности на старшия на поста. Излизане и разполагане на поста. Организиране на наблюдението в заповядания сектор — 1 час и 20 мин.	Имитират с халосни патрони огън от картечница и пушка; осветяват района на поста.
2. Действия на старшия на поста при появяването на отделни лица и при приближаването на противникови групи. Поддръжане на свързка с началника, поставил поста — 1 час и 30 мин.	Извършват скрито приближаване към поста — най-напред от отделни лица, а след това на група от 2—3 войници.
3. Ред за смяна на поста — 30 мин. Разбор на занятието — 10 мин.	Извършват приближаване към поста в момента на смяната.
Отиване до района на занятието и връщане — 30 мин.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: запалване на фенер с червена светлина — движение и работа на противника; с бяла светлина — да осветят местността; единично изсвирване — приближаване на отделни лица към поста; две продължителни изсвирвания — приближаване на група.

Материално осигуряване: ракетници — 3; гръдни мишени — 3; ракети осветителни — 6; електрически фенерчета — 12; халосни патрони — 40; ръчни гранати — по две на войник; компаси — 4; свирки — 4.

След това командирът на взвода с помощника си и с трима войници, определени за обозначаване на противника, излиза на местността, където ги запознава с плана за провеждане на занятието и дава следните указания на старшия на групата по имитиране действията на противника:

Да разпредели тримата войници за действие срещу местата за провеждане на занятието от отделенията на взвода. Приближаването на противникови групи да се изрази с носене от войника на една гръдна мишена. Със заемане на мястото от стражевия пост всеки войник, определен да действа срещу него, да води наблюдение и при нарушаване на маскировката да осветява местността и да обозначава с кречетало картечен огън. По сигнал на съответния командир на отделение червена светлина от фенер войникът, обозначава

чаващ противника, на разстояние 200—300 метра от поста светва с кибрит и с електрическо фенерче и произвежда звук от удари с брадва и пр. По сигнал бяла светлина от фенер той осветява местността с ракета. По сигнал едно изсвирване от командира на отделението се обозначава единично приближаване към поста, като движението се извършва по скрит подстъп и внимателно, за да не се демаскира. По сигнал две продължителни изсвирвания се обозначава приближаването на противникови групи. Обозначаването на групата се извършва, като войникът носи високо гръдна мишена.

Командирът на взвода уточнява местата, на които отделенията ще провеждат занятието, и местата на войниците, обозначаващи противника за всяко отделение. След това той проверява как старшият на групата е разбрал задачата си.

На местността командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделенията.

Един час и половина преди да се стъмни, взводът се извежда на учебното поле. Тук командирът на взвода обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието, проверява знаят ли войниците съответните уставни положения и поставя задача на командирите на отделения да преминат първия учебен въпрос. Командирите на отделения отвеждат отделенията си на определените им места, започват с изпитването на 1—2 войници за длъжностите на старшия на поста, като обръщат внимание на особеностите при изпълнението на тези длъжности през нощта. Те изпитват също така 1—2 войници за начина на излизането и разполагането на поста, като също обръщат внимание на особеностите при излизането и разполагането му през нощта — светломаскировка, звукомаскировка, подготовка на оръжието за нощна стрелба.

В определения район командирът на отделението поставя всеки войник в ролята на старши на пост и заповядва да се избере място на поста. След разполагане на поста командирът на отделението организира наблюдението, като избира ясно забележими през нощта ориентирни, и обръща внимание на войниците за особеностите на наблюдението през нощта — на равно място, от ниско към високо и от високо към ниско. Във връзка с тези особености се избира и удобно място за наблюдение на подстъпите, водещи към мястото на поста.

След преминаването на първия учебен въпрос командирът на отделението събира хората от отделението и им разяснява особеностите на действията на старшия на стражевия пост нощем при появяване на отделни лица и приближаване на противникови групи към поста. Той обръща вниманието им особено на това, че трябва да се пази пълна тишина и светломаскировка на поста, спокойно да се изчаква приближаването на противника съвсем близо до поста и да се изненада чрез устройване на засада и внезапно извикване да спре, ако е отделен човек, или откриване на огън, ако е противникова група, а също така своевременно да се донася на командира. След това командирът на отделението дава сигнал за приближаването на отделно лице към поста, като поставя един от войниците в

ролята на старши на поста. Действието се повтаря няколко пъти, за да се изредят няколко души. След това командирът на отделението дава сигнал за настъпление на противникова група, като това се повтаря един-два пъти до правилното усвояване на действието. Изучаването на начина за поддържане на свързка с командира, който е поставил поста, става в хода на занятието при донесенията на старшия на поста за появяването на противника. Свързката се осъществява главно със светлинни сигнали от електрически фенер, със сигнали от свирка или със звуци, имитиращи гласа на животни и птици.

Изучаването на третия учебен въпрос — реда за смяната на поста — се извършва, като командирът на отделението разяснява пак пред цялото отделение особеностите на тази дейност през нощта. Той им обръща внимание, че новият старши на поста трябва да се запознае подробно със задачата на поста и особеностите на нейното изпълнение през нощта, главно с организацията на наблюдението и огъня през нощта, а самата смяна трябва да се извършва при пълна маскировка. За да се изтъкне значението на бдителността при извършването на смяната, командирът на отделението дава сигнали за приближаването на противник към поста в момента на смяната.

Командирът на взвода проверява отработването на отделните учебни въпроси, като при нужда се намесва за отстраняването на допуснати груби грешки. Разработването на отделни учебни въпроси командирът на взвода може да покаже пред целия взвод, а след това да се преминат от командирите на отделения. Това зависи от методическата подготовка на командирите на отделения и от конкретната им подготовка за занятието.

е) З а н я т и е 6. **Служба на войника като старши на секретен пост.** За това занятие взводният командир набелязва следните учебни въпроси: длъжности на старшия на секретата; излизане, разполагане и маскировка на секретата; организиране на наблюдението и подслушването; действие на старшия на секретата при откриване на отделни противникови войници и на групи; поддържане на връзка с началника, поставил секретата; действие при нападение на противника.

След това той дава указания на командирите на отделения по подготовката на личния състав за предстоящото занятие.

В хода на самостоятелната подготовка войниците под ръководството на командирите на отделения изучават основните изисквания на устава по службата на старшия на секретата нощем и преговарят въпросите за ориентирането и наблюдението нощем. Сам командирът на взвода преговаря положениата на устава и методическите статии, поместени в периодичния печат.

Той избира за занятието местност, която дава възможност за скрито разполагане и скрито оттегляне на секретата — крайнина на гора, храсталаци, оврази и пр. Тук той набелязва и плана за провеждане на занятието. След това разработва примерно следния план-конспект за провеждане на занятието:

Т е м а : „Служба на старшия на секретата нощем.“
У ч е б н а ц е л : да се научи войникът да изпълнява службата на старши на секрет нощем.
В р е м е : 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Длъжности на старшия на секретата. Излизане, разполагане и маскировка на секретата. Организиране на наблюдението и подслушването — 1 час и 20 минути.	Имитират с халосни патрони огън от картечница и пушка. Осветяват местността.
2. Действие на старшия на секретата при откриване на отделни противникови войници и на групи. Поддържане на връзка с началника, поставил секретата — 1 час.	Настъпват отделни противникови войници и групи.
3. Действие при нападение на противника — 1 час.	Имитират противниково нападение.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 мин.	

Сигнали за войниците, обозначаващи действията на противника: продължителни изсвирвания — да обозначат огън; запалване на фенер с червена продължителна светлина — да обозначат движение и работа при отбрана; с червена прекъсвана светлина — да осветят местността; с бяла продължителна светлина — да настъпят отделни противникови войници; с бяла прекъсвана светлина — да настъпят противникови войници; с бяла прекъсвана светлина — да настъпят група; продължително свирене — нападение на противника.

М а т е р и а л н о о с и г у р я в а н е : ракетници — 4; ракети осветителни — 8; електрически фенери — 8; халосни патрони — 40; ръчни гранати — по две на войник; компаси — 4; свирки — 4.

След това командирът на взвода с помощника си и с трима войници, определени за обозначаване действията на противника, излиза на местността, където ги запознава с плана за провеждане на занятието и дава указания на старшия на групата как да имитира действията на противника и как да разпредели тримата войници за действие срещу трите отделения на взвода. Приближаването на противникови групи да се обозначава с носене на вдигната високо гръдна мишена от войника. Внезапното нападение на противника да се обозначава с вик „ура“ от настъпващия войник. По сигнал червена продължителна светлина от фенер от съответния командир на отделение да се обозначава на първата траншея работа с лопата, с кирка, удари от брадва, високи разговори, светлина от цигара, кибрит и пр. и да се извършват действия във от траншеята. По сигнал червена светлина с прекъсване

ния от фенер да се осветява местността в района на съответното отделение. По сигнал бяла продължителна светлина от фенер да се обозначава приближаване на единични бойци към секретта, а по сигнал бяла светлина с прекъсвания от фенер — приближаване на противникова група. По сигнал продължително свирене да се обозначи нападение на противника. Сигналите за обозначаване на известно действие на противника ще се подават от съответния командир на отделение, а ще се изпълняват от войника, обозначаващ противника за това отделение.

Командирът на взвода уточнява на местността местата, на които отделенията ще провеждат занятието, и местата на войниците, обозначаващи противника за всяко отделение. След това проверява как старшият на групата е разбрал задачата си.

На местността командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделенията.

Един час преди стъпване взводът се извежда на учебното поле. Тук командирът на взвода обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието, проверява знаят ли войниците съответните уставни положения и поставя задача на командирите на отделенията да преминат първия учебен въпрос. Отвеждайки отделенията на определените от командира на взвода места, командирите на отделенията започват занятието с изпитването на 1—2 войници за длъжностите на старшия на секретта, като обръщат внимание на особеностите при изпълнението им през нощта. Те изпитват също 1—2 войници за начина на излизането, разполагането и маскировката на секретта, като също обръщат внимание на особеностите на тази дейност през нощта — скрито излизане и разполагане при пълна звуко- и светломаскировка.

Командирът на отделението на светло определя ориентирите, дава сведения за противника и поставя задача на секретта, след това поставя всеки войник от отделението в ролята на старши на секрет и заповядва да се излезе скрито и да се заеме мястото на секретта.

Когато всички войници от отделението заемат избраните от тях места и се маскират, командирът на отделението проверява и дава оценка на мястото на всеки един.

След отстраняване на грешките командирът на отделението поставя задача да се започне наблюдението и подслушването. По сигнал от командира на отделението войникът, обозначаващ противника, открива огън през известни интервали и осветява местността, а също така издава шумове от работа с кирка, с лопата, от високи разговори и пр. Извършват се и движения по първата трапеза. Командирът на отделението изисква от всеки войник, поставен в ролята на старши на секрет, да му докладва за това, което е видял и чул.

Преминването на втория учебен въпрос се извършва, като командирът на отделението най-напред разяснява начина на действие на

старшия на секретта при откриването на отделни противникови войници и групи.

След това старшият на секретта заема мястото си, а командирът на отделението дава знак на войника, обозначаващ противника, да настъпи. При изучаването на този въпрос секретът трябва да пропусне противника, като дава сигнал за това на командира, който го е изпратил. Въпросът се счита усвоен, ако противникът не може да открие мястото на секретта. По същия начин се отработва и въпросът с откриването на противникови групи. При неправилно действие на секретта упражнението се повтаря.

Свързката с началника, изпратил секретта, се поддържа с издаване на звуци, имитиращи гласа на животни и птици, които обитават този район, или с определени светлинни сигнали, които трябва внимателно да се подават, за да не се разкрие мястото на секретта.

Изучаването на третия учебен въпрос се извършва, като командирът на отделението разяснява пред всички как действа старшият на секретта при нападение на противника. След това старшият на секретта заема мястото си, а командирът на отделението дава знак на войника, обозначаващ противника, да имитира противниково нападение. При преминаването на този въпрос секретът трябва да открие огън по настъпващия противник, да донесе с определения сигнал на началника, който го е изпратил, и да се оттегли скрито по определения му подстъп.

При започване на оттеглянето командирът дава знак да се освети местността, по която ще се оттегли секретът, и в случай че бъде забелязан от противника, да се открие огън по него. При неправилни действия упражнението се повтаря.

Командирът на взвода проверява как командирите на отделенията отработват отделните учебни въпроси и при забелязване на груби грешки ги събира, за да им даде съответни указания.

НОЩНИ ТАКТИКО-СТРОЕВИ ЗАНЯТИЯ И ТАКТИЧЕСКИ УЧЕНИЯ СЪС СТРЕЛКОВОТО ОТДЕЛЕНИЕ

1. Стрелковото отделение в настъпвателния бой пощем — настъпление и атака пощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

Тактико-строевото занятие със стрелковото отделение се провежда от командира на отделението, който получава указания за организирането и метода на провеждането му на инструкторско-методическото занятие, ръководено от командира на ротата. Отговорността за правилното обучение на войниците и отделението при тактико-строевото занятие носи взводният командир. Ето защо командирът на взвода е длъжен да организира това занятие, да ръководи подготовката му и да контролира неговото провеждане.

Изхождайки от тази особеност, в приведенния пример ще разгледаме дейността на командира на взвода и на командирите на отделенията по организирането, подготовката и провеждането на тактико-строевото занятие със стрелковото отделение нощем по тема 11, занятие 4: „Стрелковото отделение в настъпление и атака нощем“, от Програмата за бойната подготовка на стрелковите поделения и части

Няколко дни преди провеждането на занятието командирът на взвода и командирите на отделенията извършват следната подготовка: уясняват си съдържанието на темата на занятието по седмичното разписание, определят най-важното, на което ще трябва да се обърне особено внимание при провеждане на занятието; уясняват си съдържанието на учебните въпроси; командирът на взвода проучва уставите и наставленията и посочва на командирите на отделенията кои точки или раздели от уставите и наставленията да изучат; командирът на взвода подбира и проучва бойни примери; отчита резултатите от подготовката на войника по настъплението и атаката през нощта; въз основа на тези проучвания определя учебните цели на всеки учебен въпрос; командирът на взвода заедно с командирите на отделенията излиза на местността, избира подходящ район за провеждането на занятието с ясно забележими през нощта ориентирни, взема мерки за неговото оборудване с траншеи и с необходимите заграждения; на самото място командирът на взвода провежда инструктаж с командирите на отделенията по организирането и провеждането на занятието и им заповядва още там да набележат във форма на схема план-конспекта за провеждането на занятието, като им оказва помощ за правилното набелязване на целия обем на занятието, без да ги замества в това отношение, а само като им дава основни принципни указания. След завършването от местността те обмислят материалното осигуряване на занятието и установяват сигналите за управление на войниците, обозначаващи противника; командирът на взвода заповядва на командирите на отделенията да пристъпят към окончателното съставяне на план-конспекта за провеждане на занятието, контролира съставянето му, а след пълното му завършване го преглежда и утвърждава.

План-конспектът на командира на отделението за провеждане на занятието през нощта примерно може да има следната форма и съдържание:

ПЛАН-КОНСПЕКТ

за провеждане на тактико-строево занятие с второ стрелково отделение от първи стрелкови взвод по настъпателния бой нощем

Тема: „Стрелковото отделение в настъпление и атака нощем.“

Учебни цели:

а) Да се научат войниците от отделението на съгласувани действия помежду си при настъпление и при атака нощем.

б) Да се научи командирът на отделението да организира и провежда тактико-строево занятие с отделението си по настъпление и по атака нощем.

Време: 21.3.1956 г. от 18.00 до 22.00 часа — 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на видими през нощта ориентирни. Безшумно излизане на изходната позиция за атака, заемането и дооборудването ѝ. Подготовка на отделението за атака — 1 час.	Водят наблюдение и при настъпване на тъмнината периодически имитират с кречетало огън от лека картечница. По указания на командира на взвода наредно осветяват местността и при нарушаване на маскировката от обучаемите имитират с халосни патрони огън на лека картечница и на отделен стрелец.
2. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Атака на първата траншея без вик „ура“ — 1 час.	Продължават да водят наблюдение и подслушване. При движението в атака и при преодоляването на загражденията осветяват местността и при откриване на движението с кречетало имитират огън от лека картечница и с халосни патрони — от отделен стрелец.
3. Атака на втората траншея с вик „ура“ и стрелба във време на движението. Закрепяване на овладяната местност. Отразяване на контраатака — 1 час.	Осветяват местността по указание на ръководителя; имитират огън от втората траншея и от дълбочина. По нареждане на ръководителя обозначаваат контраатака на противника.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 минути.	
Почивки през време на занятието — 20 минути.	
Обозначаващи отбраната — двама старослужащи войници от състава на взвода.	
Материално осигуряване: оръжие — по щата; халосни патрони — за пушка по 5; за лека картечница по 10; за отбраната само за пушка по 5; артилерийски гръмове — 3; ракети осветителни — 4, сигнални — 4; електрически фенерчета — 4; свирки — 4; ръчни учебни гранати — по две на войник от обучаемите; опознавателни бели наръкватни ленти — според броя на обучаемите; компаси — 4; кречетала — 4; показки за обозначаване на прохода — 12; мишенни: гръдни — 6, „картечници“ — 6, цял ръст — 12; чучули — 18.	
Забележка. Материалното осигуряване е предвидено за трите отделения от взвода, а по-надолу се дава организацията и провеждането на занятието само с едното отделение, като същото се отнася и за останалите две отделения от взвода.	

а. Подготовка на войниците, обозначаващи отбраната

След като командирът на отделението окончателно състави план-конспекта за провеждане на занятието, излиза повторно на местността с двамата войници, определени за обозначаване на противника, назначава единия от тях за старши и му дава следните указания:

Да се разположи в първата траншея на 20 м вдясно от стика на траншеята с хода за съобщение и да обозначи мястото си с една мишена „лека картечница“. На 10 м вляво от стика да постави две гръдни мишени. В хода за съобщение между първата и втората траншея да постави две чукули — към третата чушка.

Другият войник да се разположи във втората траншея, при стика на хода за съобщение с втората траншея. В нея, по на 10 м вдясно и вляво от стика, да постави по една група чукули — всяка група от по две чукули.

В дълбочина, на продълговатия хребет, 50 м вдясно от двете високи дървета, да обозначи с мишените цял ръст контраатакуващо поделение на противника по направление на могилката и да обозначи с мишена една „лека картечница“ вдясно от двете високи дървета.

Поставянето на мишените и чукулите и засането на местата от бойците да завърши един час преди мръкване деня на занятието. След заемане на местата си да водят непрекъснато наблюдение, а с настъпване на тъмнината старшият да обозначи с показките процода в мицното поле и загражденията.

След започване на занятието да извършват действия по сигнали, както следва:

По сигнал червена светлина от района на храстите старшият да освети местността с една ракета и при откриване движение от отделението с кречетало да имитира огън от лека картечница. При появяване на сигнала да се извърши същото действие.

По сигнал бяла светлина от района на прохода да се освети местността и при неспазване на маскировката от отделението с кречетало да се имитира огън от лека картечница и с халосни патрони — от пушка от втората траншея. С овладяване на първата траншея от отделението старшият бързо да се оттегли към продълговатия хребет, където да се подготви за обозначаване на контраатаката.

По сигнал две червени светлини от първата траншея войникът от втората траншея да освети местността с една ракета и при откриване движението на отделението да открие огън от пушка с халосни патрони (два последователни изстрела), същевременно с един артилерийски гръм да обозначи артилерийския огън на настъпващия по втората траншея.

С овладяване на втората траншея от отделението войникът бързо да се оттегли и да се яви при старшия на продълговатия хребет, където да имитира с кречетало огън от тежка картечница.

FOR OFFICIAL USE ONLY

По сигнал една продължителна и една къса червена светлина, подаден от района на могилката, с два артилерийски гръма, единият от самата височина, а другият от района на двете дървета, да се обозначи артилерийският огън на настъпващия и да се пренесе в дълбочина за отразяване на контраатаката на противника. Същевременно с кречетало да се имитира картечен огън от района на двете дървета и с вдигане на мишените цял ръст да се обозначи контраатакуващото поделение на противника.

С това командирът на отделението привършва указанията си и на практика проверява как старшият и другият войник са разбрали задачата си по обозначаването на противника, без да употребяват имитационни средства.

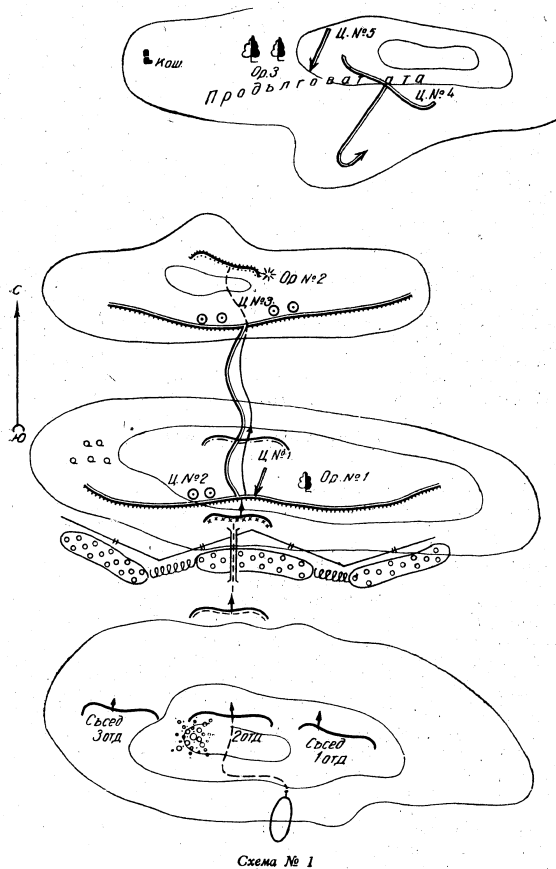
Командирът на взвода присъствува на местността при инструктирането на войниците, обозначаващи противника, контролира дейността на командира на отделението и му оказва помощ при организиране действията на войниците, обозначаващи противника.

Вечерта преди занятието командирът на отделението по указания на командира на взвода и под ръководството на помощник-командира на взвода повтаря с войниците от отделението в хода на самостоятелната им подготовка теорията по настъпването и атаката нощем, въпросите по ориентирането на местността, начините за наблюдение и техниката на безшумното движение нощно време.

б. Провеждане на занятието (Схема № 1)

По заповед на командира на взвода в деня на занятието отделението командир извежда отделението на изходното място — южния скат на височината с храстите. Там пред цялото отделение обявява темата на занятието, целта и последователността на усвояването на учебните въпроси. След това проверява чрез препитване на един-двама войници как бойците са разбрали темата и целта на занятието и доколко познават уставните положения, ориентира войниците и ги запознава с местността, след което пристъпва към първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избират се видими през нощта ориентири. Безшумно излизане на изходната позиция за атака, заемането и дооборудването ѝ. Подготовка на отделението за атака. На изходното място командирът на отделението поставя войниците в положение да могат всички добре да наблюдават към страната на отбраната, уяснява разположението на противника в първата и втората траншея по конкретно дадения обект за атака, посочва най-подходящия подстъп за движение на отделението в заповяданото направление за настъпление, указва ориентирите — онези местни предмети, които ще са видими през нощта, посочва къде отделението ще трябва да заеме изходна позиция за атака, след което накратко обяснява задачата на

ротата, на взвода, на своето отделение и на съседите и поставя задачи на войниците. След това заповядва всеки войник добре да прогони снаряджението и въоръжението си, взаимно да си поставят опознавателния знак — бяла превръзка на лявата ръка, — като лично контролира изпълнението на заповедта.

Взводният командир е длъжен да контролира от начало до край провеждането на занятото, като обръща внимание върху точното и ясно поставяне на задачите на войниците, а след това проверява как те са разбрали и усвоили задачите си, ориентирите и направлението за настъпление.

Командирът на отделението може да въведе войниците примерно в следната обстановка:

Ориентири: 1 — високото дърво пред нас; 2 — могилката; 3 — двете високи дървета в створ с могилката.

Противникът се отбранява на хребета с групата дървета. Първата траншея минава пред ориентир 1 — 20 метра южно от групата дървета и западно. Втората траншея минава 50 метра южно от могилката. Огнени точки са установени: гледайте ориентир 1 — три пръста вляво лека картечница — Ц № 1; 10 метра вляво от стика на първата траншея с хода за съобщение група бойци — Ц № 2; във втората траншея, вдясно и вляво от стика на хода за съобщение с втората траншея, група бойци — Ц № 3. Пред предния край мрежа от два реда колове и минно поле пред нея.

Взводът с две тежки картечници атакува противника през нощта в направление ориентир 2, ориентир 3, унищожава го в района на ориентир 1, групата дървета, кошарите, след което се закрепява на северните склонове на хребета с могилката.

Отделението от изходна позиция пред храстите атакува противника в направление на стика на първата траншея с хода за съобщение, ориентир 2, унищожава го в първата и втората траншея по направление на атаката, след което се закрепява на рубежа на могилката в готовност да отрази евентуална противникова контраатака откъм продълговатия хребет.

Вдясно настъпва първо отделение, вляво — трето отделение. Азимут на движението в атака — 0°.

Проход в загражденията на отбраната ще бъде устроен срещу стика на първата траншея с хода за съобщение и ще бъде обозначен от двете страни с бели триъгълни показатели.

Атаката на първата траншея се провежда безшумно, без стрелба и без вик „ура“. Атаката на втората траншея се провежда обикновено както при дневни условия — със стрелба, хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура“.

Осветяването на местността ще се извършва след овладяването на първата траншея по заповед на командира на взвода. Проходът в минното поле ще се преодолява в колона по един едновременно от цялото отделение.

След като се стъмни, командирът на взвода заповядва на командира на отделението да пристъпи към изнасяне на отделението на изходната позиция за атака.

Командирът на отделението обяснява на войниците, че при изнасянето на отделението са необходими пълна тишина, ред и дисциплина, за да не бъде открито от противника, и пристъпва към практическото изпълнение — повежда лично отделението в колона по един, като изпраща напред дозорни.

Командирът на взвода подава установения сигнал за осветяване на местността от отбраняващите и при нарушение на маскировката от страна на обучаващите — за имитиране огън от картечница.

Със заемането на изходната позиция командирът на отделението заповядва всички войници да пристъпят към дооборудването ѝ, като за целта им дава указания какво да се извърши, и да се подготвят за атака. Командирът на отделението лично проверява дейността на всеки един войник и при забелязване на грешки ги коригира на място.

Командирът на взвода от своя страна проверява как войниците са заели своите места в траншеята и как извършват работата по дооборудването и по подготовката за атака.

След като внесе необходимите поправки и насочи всеки войник към правилното, скрито и безшумно изпълнение на работите, той заповядва на командира на отделението да приключи с първия учебен въпрос и да пристъпи към втория.

Командирът на отделението събира всички войници от отделението, прави кратък разбор на първия учебен въпрос, като изтъква допуснатите слабости и грешки, и след кратка почивка пристъпва към разглеждането на втория учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Атака на първата траншея без вик „ура“. Командирът на отделението строява отделението, обявява съдържанието на втория учебен въпрос и неговата цел, дава кратки обяснения по изпълнението му, изтъква, че е необходимо да се спазва пълен ред и тишина, да няма разговори и движението да става безшумно, след което заповядва войниците да заемат местата си на изходната позиция за атака и пристъпва към усвояване техниката на безшумното и скрито движение към телените заграждения на отбраната. Със заемането на изходната позиция от всички войници командирът на отделението още веднаж проверява тяхната подготовка и отстранява грешките, след което полугласно подава команда: „Отделение, в атака напред!“ Същевременно командирът на отделението подава съответния сигнал за осветяване на местността от отбраняващите и при откриване движението на обучаемите — за имитиране на лекокартечен и пушечен огън, съгласно дадените указания. Той следи всички войници от отделението едновременно да излязат от траншеята, да се придвижват безшумно и при осветяване без команда да залягат и да се приспособяват към местността. В случай че забележи неправилни действия от страна на

войниците и нарушаване на маскировката, той спира упражнението, връща отделението на изходната позиция, изтъква грешките и повтаря действието.

При преодоляването на загражденията командирът на отделението следи преминаването да става бързо, безшумно, в ред, да не става струпване на войниците и при излизането от прохода бързо да стане развърщането на отделението във верига, войниците да вземат определените интервали, точно да спазват направлението на атаката и да не забавят темпа на движението. Целесъобразно е преминаването през проходите да се повтори няколко пъти за добро усвояване на техниката.

След като отделението постигне пълна съгласуваност в действията по преодоляване на загражденията и по развърщането му във верига след преминаване през проходите, командирът на отделението обръща внимание на техниката по хвърлянето в атака без шум, без стрелба и без вик „ура“. Когато отделението достигне на 25—30 м от първата траншея на противника, командирът на отделението лично увлича войниците от отделението в атака и изисква от тях устремно, без стрелба и без вик „ура“ да се хвърлят в атака, да унищожат противника с щик и приклад и без да се задържат, бързо да преминат през първата траншея и да продължат настъплението си към втората траншея.

След преминаването през втората траншея командирът на отделението спира бойците, събира ги, прави кратък разбор на втория учебен въпрос и при допуснати сериозни грешки повтаря действията по атаката.

Командирът на взвода, който контролира действията на командира на отделението и на войниците, при забелязване на сериозни грешки, които могат да дадат на войниците неправилна представа за нощната атака, се намесва в хода на учебния въпрос или накрая, изтъква грешките и при необходимост заповядва на командира на отделението да повтори погрешно проведените упражнения.

След повтаряне на погрешно проведените упражнения и отстраняването на грешките командирът на отделението дава кратка почивка и се подготвя за изучаване на следващия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Атака на втората траншея с вик „ура“ и стрелба във време на движение. Закрепяване на овладяната местност. Отразяване на контраатака. Командирът на отделението обявява съдържанието на третия учебен въпрос и неговата цел, дава кратки обяснения по изпълнението му, като изтъква, че атаката на втората траншея ще се проведе по обикновения начин, както при дневни условия, и след като провери дали войниците са разбрали как ще трябва да действуват, заповядва да заемат отново местото, където са спрели след овладяването на първата траншея.

По команда на командира отделението започва стремително движение към втората траншея, водейки огън в движение. Същевременно

менно командирът на отделението дава сигнал за осветяване на местността и за откриване огън от втората траншея на отбраната. Освен това той заповядва и на определен от него ракетчик периодически да осветява целите.

Достигайки на около 25—30 метра от втората траншея, командирът на отделението командува: „С гранати, огън“. По тази команда отделението обсапва противника с гранати и стремително се втурва в атака, като го унищожава със стрелба в упор, с гранати, щик и приклад.

Овладейвайки втората траншея и достигайки рубежа на могилата, командирът на отделението заповядва на хората да спрат движението и да се събере отделението, пред което той изтъква допуснатите грешки при атаката на втората траншея, и при необходимост повтаря действието по овладяването ѝ. След това командирът на отделението пристъпва към отработването на въпроса „Закрепяване на отделението на завзетата местност“. Обяснява каква дейност трябва да извърши всеки един войник, определя наблюдател и му поставя задача, посочва рубежа, на който ще трябва да се извърши закрепяването, заповядва на войниците да заемат определените места и да пристъпят към изпълнение на поставената им задача по закрепяването. Лично проверява как всеки войник извършва работите и при констатиране на сериозни слабости събира цялото отделение, изтъква грешките, обяснява как трябва да се изпълни и заповядва да повторят действието, което погрешно са извършили.

Командирът на взвода от своя страна проверява, като посочва на командира на отделението допуснатите грешки и му заповядва да вземе мерки за тяхното отстраняване, а при нужда — и да се повтаря действието до правилното му усвояване и изпълнение.

След като работата по закрепяването се подеме правилно от всички войници, командирът събира отделението и пред всички обяснява как трябва да се действа в случай на евентуална противникова контраатака. Препитва един-двама войници, за да се увери дали правилно са разбрали действията по отразяването на противникова контраатака, заповядва на войниците да заемат местата си и да продължат работата по закрепяването. Няколко минути по-късно командирът на отделението с установения сигнал извиква осветяване на местността, от страна на противника, имитиране на картечен огън, обозначаване на артилерийския огън на настъпващия по продълговатия хребет и обозначаване на контраатаката.

Командирът на отделението препитва бойците какво действие ще трябва да се извърши при така създадената обстановка и след като получи правилен отговор, незабавно дава команда за откриване на залпов огън по контраатакуващото поделение на противника. Командирът на отделението изтъква пред войниците, че вследствие на точния и силен огън на отделението контраатаката е отразена; в това време по сигнал на командира на отделението старшият на

войниците, обозначаващи противника, сваля мишените цял ръст. Той изтъква, че веднага с отбиването на контраатаката е необходимо да се организира бойният ред на отделението; ако се налага, сменя позицията на леката картечница, като заповядва това да се извърши от мерача. След това отделението трябва да попълни боеприпасите си, да засили бдителността си и да продължи работата по закрепяването или да продължи настъплението. Всички тези действия командирът на отделението заповядва да се извършат от войниците, за да придобият практика. След като всички действия се изпълнят правилно и след като командирът на отделението се увери в това чрез проверка, заповядва да се спре всякакво действие, прекратява занятието, дава сигнал да се събере цялото отделение и войниците, обозначаващи противника, прави пред всички общ разбор на занятието в установената и известна последователност.

След това командирът на взвода събира целия взвод и въз основа на личните си впечатления и бележките, които му е дал помощникът, който е присъствувал при другото отделение, дава кратко заключение и анализирайки действията на войниците при това занятие, разяснява им до какви резултати биха ги довели при една бойна обстановка. След това посочва на командирите на отделения на какви въпроси ще трябва да обърнат по-голямо внимание на следващото занятие и учение с отделението и на какво лично командирите на отделенията ще трябва да спрат вниманието си при своята теоретична и методическа подготовка за по-правилното и резултатно обучение на войниците.

С това занятието приключва изцяло.

2. Стрелковото отделение в настъпателния бой — настъпление и атака нощем

Метод за организиране и провеждане на тактическо учение с обозначен противник

Тактическото учение със стрелковото отделение се организира и ръководи от командира на взвода, а непосредствени изпълнители са командирът и всички войници от отделението.

В предвидения пример ще разгледаме метода по организирането и провеждането на тактическо учение със стрелково отделение нощем по тема 11, занятие 4: „Стрелковото отделение в настъпление и атака нощем“, от Програмата за бойната подготовка на стрелковите поделения и части.

Няколко дни преди нощта, в която ще се провежда учението, ръководителят (командирът на взвода) е длъжен да извърши следната лична и обща подготовка и организация: преди всичко трябва да проучи и си усъни съдържанието на темата на учението по седмичното разписание; да определи кое от темата е основно, най-важно, на което ще трябва да заостри вниманието на обучаемите при провеж-

дането на учението; да си уясни съдържанието на учебните въпроси; да подбере и проучи уставите, наставленията, ръководствата и подходящата военна литература, третираща темата и учебните въпроси; да проучи характерни бойни примери из опита от Отечествена война, илюстриращи основните учебни въпроси от учението; да отчете резултатите от обучението на отделенията при тактико-строевите занятия и тактическите учения по настъплението и атаката при обикновени, дневни условия; въз основа на извършените проучвания да определи учебните цели на учебните въпроси; да разработи на схема замисъла на тактическото учение; да определи състава за обозначаване на противника; ако няма оборудвано учебно поле, излиза на местността и избира подходящ участък за провеждане на учението; взема мерки за оборудването на участъка, като на самото място набелязва: разположението на противника, мястото на траншеите и хода за съобщение, местата на загражденията и другите инженерни съоръжения, изходната позиция на настъпващото отделение, направлението за настъпление, обекта за атака, близката и следващата задача, рубежа за закрепяване; на самото място доуточнява тактическия замисъл и във форма на схема набелязва план-конспекта за провеждане на учението; след завършването си взема мерки за оборудване на района, обмисля материалното осигуряване на учението, установява сигналите за управление на войниците, обозначаващи противника, съставя кратко тактическо задание, окончателно подработва план-конспекта за провеждане на учението, дава указания за подготовката на личния състав от отделениято и повторно излиза на местността за проиграване на действията с войниците, обозначаващи противника.

В резултат на тези проучвания и на предварително извършената дейност план-конспектът на командира на взвода за провеждане на учението може да има следната форма и съдържание:

ПЛАН-КОНСПЕКТ

за провеждане на тактическо учение с второ стрелково отделение от първи стрелкови взвод по настъпателния бой нощем.

Тема: „Стрелковото отделение в настъпление и атака нощем.“

Учебни цели: а) Да се научат войниците от отделениято при настъпление и атака нощем да действуват съгласувано помежду си, да се закрепяват на местността и успешно да отразяват контраатаката на противника при нощни условия.

б) Да се усъвършенствува командирът на отделениято в организиране настъплението и атаката на отделениято и в управляване боя му през нощта.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
<p>1. Получаване и уясняване на задачата от командира на отделениято. Реконструкция и изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на видими през нощта ориентирни. Отдаване на усна бойна заповед. Безшумно излизане на изходната позиция за атака при мръкване и дооборудването ѝ. Подготовка на отделениято за атака — 1 час и 30 минути.</p> <p>2. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Атака на първата траншея без стрелба и без вик „ура“ — 30 мин.</p> <p>3. Атака на втората траншея със стрелба във време на движение и с вик „ура“. Закрепяване на овладяната местност. Ограждане на контраатака — 1 час.</p> <p>Разбор на учението — 20 минути. Отиване до района на учението и връщане — 40 минути.</p>	<p>Водят наблюдение и при настъпване на нощната тъмнина имитират периодически с кречетало огън от лека картечница. По указания на ръководителя нарядко осветяват местността и при нарушаване на маскировката от обучаемите имитират огън от лека картечница и водят огън с пушка с халосни патрони.</p> <p>Продължават да водят наблюдение и подслушване. По указания на ръководителя при движението в атака и при преодоляване на загражденията от обучаемите осветяват местността и при нарушаване на маскировката с кречетало имитират огън от лека картечница.</p> <p>Осветяват местността. Имитират огън от дълбочина на отбраната. По указания на ръководителя изобразяват с мишени контраатаката на противника.</p>

Време: на 29. 3. 1956 г. от 18.00 до 22.00 часа — 4 часа.

Материално осигуряване: оръжие — по щата; халосни патрони: за пушка по 5, за лека картечница по 10, за отбраната само за пушка по 5; артилерийски гръмове — 3; ракетни осветителни — 5; електрически фенерчета — 3; свирки — 2; учебни гранати — по две на стрелец от отделениято; опознавателни бели наръкавни ленти — според числото на обучаемите; компаси — 2; кречетала — 2; показатели за обозначаване на прохода — 4; мишени: гръдни — 2, „картечници“ — 2, цял ръст — 6; чучули — 6.

в. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

След като ръководителят окончателно подработи план-конспекта и приключи с изпълнението на всички мероприятия по подготовката на учението, повторно излиза на местността заедно с войниците, назначени да обозначаваат действията на противника.

На самото място ръководителят на светло ориентира войниците, запознава ги с местността и с план-конспекта за провеждане на уче-

нието и дава указания на старшия за разполагане в траншеите и обозначаване на противника съгласно схемата:

„Със започване на учението по сигнали от мен да се извършат следните действия:

По сигнал червена светлина от района на кошарата старшият да освети местността с една ракета и при откриване движението на отделението с кречетало да имитира огън от лека картечница. При повторяне на сигнала да се извърши същото действие.

По сигнал бяла светлина от района на прохода да се освети местността и при нарушение на маскировката от отделението с кречетало да се имитира огън от лека картечница и от втората траншея от пушка да се дадат няколко изстрела с халосни патрони.

С овладяване от отделението на първата траншея старшият бързо да се оттегли по пътя към височината с могилата и заедно с войника там да подготви обозначаването на контраатаката и действията, свързани с нея. По сигнал две продължителни червени светлини от първата траншея войникът от втората траншея да освети местността с една ракета. При откриване движението на отделението да даде два последователни изстрела от пушка с халосни патрони и същевременно да възпламени един артилерийски гръм за обозначаване на артилерийския огън на настъпващия по втората траншея на отбраната. Когато отделението достигне на 40—50 метра от втората траншея, войникът от нея бързо да се оттегли по пътя към височината с могилата и да се включи в работа по подготовката за обозначаване контраатаката на отбраняващите се.

По сигнал една продължителна и една къса червена светлина от района на двете високи дървета с два артилерийски гръма — единият даден при храстите, другият при могилата — да се обозначи артилерийският огън на настъпващия, пренесен в дълбочина за отразяване на контраатаката, същевременно да се имитира с кречетало огън от тежка картечница от района на храстите, след което незабавно да се обозначи контраатаката с вдигане на мишените цял ръст.

С това ръководителят привършва указанията за войниците, обозначаващи отбраната, след което на практика проверява как са усвоили задачите си, без да употребяват имитационни средства.

Преди провеждане на учението ръководителят (командирът на взвода) с командирите на отделенията изучава начините за поддържане на непрекъснато взаимодействие и за управление на отделенията при настъпването и атаката при нощни условия. Освен това заповядва на командирите на отделенията вечерта преди провеждане на учението да повторят с войниците основните изисквания на уставите по воденето на нощния настъпателен бой, да преговорят въпросите по ориентирването на местността и техниката на безшумното движение през нощта, а на помощника си да проконтролира изпълнението на тази задача; на следващия ден помощникът взводният командир да предаде на командирите на отделенията и на старшия на обозначаващите противника предвидените по план-конспекта материали и имитационни средства.

6. Провеждане на учението

(Схема № 2)

В деня на учението командирът на взвода (ръководителят) отвежда целия взвод на изходното място — окаянината на малката горичка — с такъв разчет, че командирите на отделенията да разполагат с 1 час и 30 минути светло време. Излиза в района на кошарата и извиква при себе си командирите на отделенията за изслушване на бойната заповед и за получаване на задачата за нощна атака.

Забележка. Разглеждаме провеждане на учение с второ стрелково отделение, което командирът на взвода непосредствено ръководи (той ръководи и първо отделение), а трето по указания от командира на взвода се ръководи от неговия помощник.

Първи учебен въпрос. Получаване и уясняване на задачата от командира на отделението. Рекогносцировка и изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на видими през нощта ориентирни. Отдаване на устава бойна заповед. Безшумно излизане на изходната позиция за атака на мръкване и дооборудването ѝ. Подготовка на отделението за атака. С излизането в района на кошарата ръководителят застава в ролята на командир на взвода, приспособява се към местността, изисква от командира на отделението да извърши същото, поставя наблюдател, като му дава задача, след което ориентира на местността командира на отделението.

След поставяне на задачата ръководителят изисква от командира на отделението да си я уясни пред него и след като се увери, че правилно е разбрана, заповядва му да пристъпи към действие.

Командирът на отделението се връща при отделението си, извежда го по скрит подстъп от гората и го приспособява към местността на южния скат на височината с кошарата; поставя наблюдател, дава му задача и пристъпва към рекогносцировка за изучаване на обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната и за определяне на ориентирни, които да се виждат през нощта.

Ръководителят следи цялата дейност на командира на отделението, като обръща внимание на следното: как войниците се приспособяват към местността; къде командирът на отделението е определил място на наблюдателя и как му поставя задачата; как ориентира войниците и как ги запознава с местността; в каква последователност провежда рекогносцировката; изучава ли местността и как; указва ли азимута за движение; какви предмети определя за ориентир; ясно ли обозначава изходната позиция за атака; какви мерки взема по запазването на дисциплината и маскировката през нощта.

В случай че командирът на отделението пропусне да разучи някои въпроси или допуска грешки при тяхното разглеждане, ръководителят в ролята на командир на взвод го подсеца с поставяне на въпроси и чрез създаване на допълнителна обстановка.

След приключване на рекогносцировката командирът на отделението взема решение и го докладва на командира на взвода (в слу-

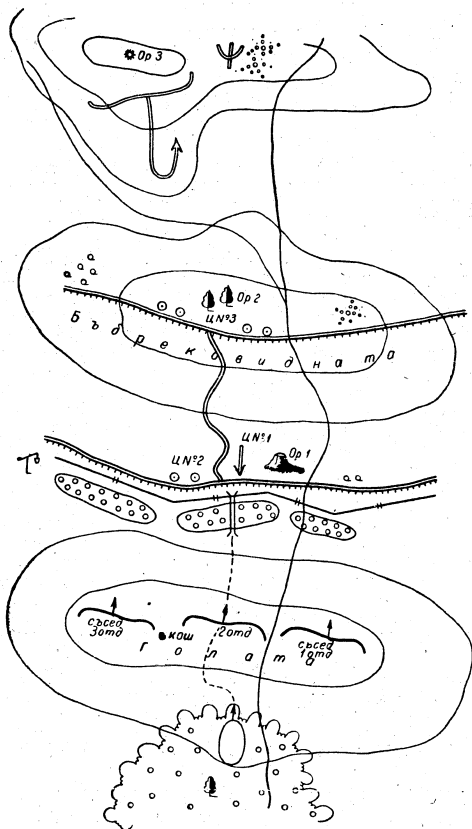

Схема № 2

чая на ръководителя). Последният утвърждава решението му със следната корекция: „Мерачът на леката картечница е направляващ; да се движи вляво от командира на отделението, а гранатометчикът — отдясно.“ След утвърждаване на решението командирът на отделението отдава примерно следната усна бойна заповед:

„Внимание!

Ориентир 1 — пънят вляво от черния път; 2 — двете дървета на бърековидната височина; 3 — могилата.

Противникът се отбранява на бърековидната височина. Първата траншея минава непосредствено под двете дървчета вдясно от пътя, пред ориентир 1, непосредствено зад кладенеца и западно. Втората траншея минава пред храстите на бърековидната височина, 30 метра пред ориентир 2, пред групата дървета и западно. Огнени точки са установени: гледайте ориентир 1 — един пръст вляво лека картечница — Ц № 1; 10 метра вляво от стика на първата траншея с хода за съобщение двама стрелци — Ц № 2; във втората траншея, вдясно и вляво от стика на траншеята с хода за съобщение, група бойци — Ц № 3.

Пред предния край телена мрежа от два реда колове и минно поле пред нея.

Взводът с две тежки картечници и едно оръдие атакува противника през нощта в направление ориентир 1, ориентир 2, могилата, унищожава го в района двете дървчета, кладенецът, ориентир 2, след което се закрепва на северните склонове на бърековидната височина с готовност на разсъване да продължи настъплението в направление на могилата и северно.

Отделението от изходна позиция вдясно от кошарата атакува противника в направление на ориентир 1, ориентир 2, унищожава го в първата и втората траншея по направление на атаката, след което се закрепва на рубежа непосредствено северно от ориентир 2 в готовност да отрази евентуална противникова контраатака откъм височината с могилата и се подготвя за настъпление на разсъване.

Вдясно настъпва първо отделение, вляво — трето.

Мерачът на леката картечница, направляващ, да настъпи в направление на стика на първата траншея с хода за съобщение по десния насп на хода за съобщение към ориентир 2, да има готовност, в случай че противникът открие атаката на отделението по първата траншея, по моя заповед да открие огън и унищожи Ц № 1, след което да продължи настъплението и с огън в движение да унищожи Ц № 3.

Гранатометчикът да настъпи вдясно от мерача и да има готовност по моя заповед да унищожи с огън евентуално появили се противникови танкове.

Стрелците Иванов и Стоянов да настъпят вдясно от гранатометчика и да унищожат с щик и приклад срещнатите бойци в първата траншея, а след овладяването ѝ да имат готовност по моя заповед да водят огън по втората траншея. Редник Стоянов да поддържа очна връзка с първо отделение.

Стрелците Петров, Христов и Илиев да настъпят вляво от мерача, да атакуват противника в първата траншея вляво от стика ѝ с хода за съобщение, след което да продължат настъплението си към втората траншея вляво от хода за съобщение. Редник Илиев да поддържа очна връзка с трето отделение.

Азимут на движението в атака — 5°.

Начало на атаката по допълнителна заповед.

РВП — южната крайнина на горичката.

Аз ще се движа между мерача и гранатометчика.

Мои заместници: мерачът и гранатометчикът.“

След заповедта командирът на отделението дава следните допълнителни указания:

„Проходът в загражденията на отбраната ще бъде устроен срещу стика на хода за съобщение с първата траншея. Проходът ще бъде обозначен с бели триъгълни показатели.

Атаката на първата траншея се провежда безшумно, без стрелба и без вик „ура“. След овладяването на първата траншея артилерията поддържа атаката по втората траншея. Атаката по втората траншея се провежда както при дневни условия — със стрелба, с хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура“.

Стрелба до овладяването на първата траншея ще се открива само по моя заповед.

Осветяването на местността от наша страна ще се извършва след овладяването на първата траншея по заповед на командира на взвода. В случай че противникът освети местността при движението на отделението до загражденията на отбраната, всички незабавно да залягат без команда, а при обстрелване с артилерийски огън бързо да се пребягва напред.

Проходът в минното поле и загражденията на отбраната ще се преодоляват в колона по един едновременно от цялото отделение.“

След отдаването и на тези указания командирът на отделението проверява как войниците са разбрали задачата на взвода, на отделението и собствените си задачи, след което проверява прогонването на снаряжението и оръжието и заповядва всички войници да си поставят на левия ръкав опознавателния знак.

Ръководителят следи действията на командира на отделението и на войниците и при допускане на грешки чрез поставяне на въпроси на командира на отделението и чрез създаване на допълнителна обстановка ги насочва към правилно решение и изпълнение на въпросите.

След като се стъпни добре, ръководителят заповядва на командира на отделението да пристъпи към изнасянето, заемащото и дооборудването на изходната позиция за атака.

Командирът на отделението назначава и изпраща напред дозорни, подава команда за движение на отделението напред и го повежда в колона по един покрай пътя. Когато достигнат на 50 метра от изходната позиция, ако е необходимо, заповядва пълзешком да

стане изнасянето на войниците и заемащото на местата в траншеята на изходната позиция.

Със заемащото на изходната позиция командирът на отделението уточнява местата на всеки един войник и им заповядва да пристъпят към дооборудване на изходната позиция при пълни мерки за маскировка и същевременно да се подготвят за атака.

Ръководителят следи за последователното и правилното изпълнение на всички мероприятия, за запазване на реда, дисциплината и пълната маскировка. Същевременно при изнасянето на отделението към изходната позиция с установения сигнал извиква осветяването на местността от страна на отбраната. На изходната позиция ръководителят проверява как войниците са заели местата си, как извършват заповяданата им работа по дооборудването и по подготовката им за атака.

След правилното и цялостно изпълнение на всички работи по подготовката на отделението за атака, а така също след като накара командира на отделението да провери и да му доложи за готовността на отделението за атака, пристъпва към създаване на обстановка за втория учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Атака на първата траншея без стрелба и без вик „ура“. Ръководителят подава установения сигнал за тръгване в атака и следи какви разпоредения или команди ще последват от командира на отделението, а така също какви действия ще се предприемат.

Командирът на отделението повтаря сигнала за атака или подава полугласно команда: „Отделение, в атака напред!“ Същевременно бързо изскача с цялото отделение от траншеята и го повежда в атака напред при пълна тишина и спазване на маскировката.

Ръководителят подава сигнал за осветяване на местността от страна на отбраната и следи как отделението ще реагира на това.

Отделението правилно, като един, заляга, приспособява се към местността и не издава своето присъствие. С настъпването на мрака отделението бързо и безшумно става и по същия начин продължава движението си напред.

Преодоляването на загражденията се извършва безшумно и в пълн ред и отделението, без да бъде открито, се развърща отново във верига и атакува противника в първата траншея с пълна изненада само с щик и приклад.

Ръководителят се движи след командира на отделението, също спазвайки мерките по маскировката, за да не издаде присъствието на отделението, и следи как командирът на отделението го ръководи; при движението да не се издава шум, да не се разговаря, да не се подават команди на висок глас; войниците да не се откъсват един от друг, а точно да спазват установените интервали; строго да се спазва направлението за атака; след преминаването през прохода бързо, но безшумно да се развърне отделението във верига; за устремното, без вик „ура“ и едновременно провеждане на атаката; след ата-

ката да няма задържане на първата траншея, а отделението непрекъснато да се движи напред. При грубо нарушение, което може да опорочи и провали учението, ръководителят го прекратява, извиква командира на отделението, изтъква му грубите грешки, които са допуснати, и му заповядва да върне цялото отделение на изходната позиция за атака, да разясни на войниците причините за това връщане и да пристъпи към повторно провеждане на учението от самото начало. При малки пропуски ръководителят създава допълнителна обстановка в хода на учението и изисква от командира на отделението да вземе решение. След като реши правилно, позволява му да продължи действието.

С овладяването на първата траншея ръководителят незабавно създава необходимата обстановка, за да пристъпи отделението към изпълнение на третия учебен въпрос без прекъсване.

Трети учебен въпрос. Атака на втората траншея със стрелба във време на движение и с вик „ура“. Закрепяване на овладяната местност. Отразяване на контраатаката. Ръководителят от района на първата траншея, северно от стика на първата траншея с хода за съобщение, извиква с установения сигнал осветяване на местността от страна на отбраната (от втората траншея) и пушечна и картечна стрелба, а така също и имитиране на артилерийския огън на настъпващия по втората траншея.

Командирът на отделението командува стремително движение напред и атака на втората траншея по нормалния начин, както при дневни условия — със стрелба в движение, с хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура“. По-нататък действията на отделението по атаката и овладяването на втората траншея се развиват без особени пропуски и грешки, според плана на ръководителя.

С овладяването на втората траншея ръководителят от района на ориентир 2 с установения сигнал иска от отбраната да освети местността и с крещало да имитира силен картечен огън. При така създадената обстановка изисква от командира на отделението кратък извод от оценката на обстановката и решение.

Командирът на отделението решава да спре отделението на достигнатия рубеж и да се подготви за отразяване на евентуална противникова контраатака.

Ръководителят одобрява решението на командира на отделението и му заповядва да пристъпи веднага към изпълнение на решението.

Командирът на отделението поставя задача на всеки войник по закрепяването на овладяната местност и по подготовката за отразяване на евентуална противникова контраатака; назначава наблюдател и му поставя задача, след което проверява всеки къде и как е заемал позиция на достигнатия рубеж; внася поправки и заповядва на войниците да пристъпят към изпълнение на поставените им задачи, а той контролира извършването на работите по закрепяването и по подготовката за посрещане на противниковата контраатака.

Ръководителят проверява дейността на войниците и обръща внимание на следното: всички работи да се извършват безшумно, бързо и без суетене; да се установи връзка със съседните отделения и с командира на взвода; да се доложи на командира на взвода (в случая на него) за обстановката пред отделението; да се организира охранение пред фронта на отделението; да се организира разузнаването чрез наблюдение и подслушване; да се провери количеството на боеприпасите и при нужда да се организира снабдяването; да се назначат за дежурен мерачът при леката картечница, а помощник-мерачът да продължи работата по закрепяването (окопаването).

При установяване на пропуски ръководителят създава обстановка пред командира на отделението и изисква от него да вземе правилно решение.

Ръководителят, след като провери повторно и установи правилното организиране и изпълнение на работите по закрепяването, създава обстановка за преминаване на отбраняващия в контраатака — чрез установения сигнал изисква повторно осветяване на местността и картечна стрелба от страна на отбраната и обозначаване на контраатака.

При така създадената обстановка ръководителят изисква от командира на отделението да вземе решение и да му докладва. Отделението решава с огън от леката картечница и от стрелците да отрази контраатаката на противника, същевременно да извика огъня на артилерията по височината с могилата.

Ръководителят одобрява решението и му заповядва незабавно да действува.

Командирът на отделението подава съответната команда за откритие на огън от леката картечница и залпов огън от стрелците, заповядва на ракетника си да подаде установените ракети за извикване огъня на артилерията по височината с могилата, същевременно донася на командира на взвода (в случая на ръководителя).

Няколко минути по-късно ръководителят създава обстановка, че контраатаката на противника е отразена, като дава сигнал на отбраната да прекрати огъня и да снесе мишените.

Командирът на отделението подава команда за прекратяване на огъня, извършва проверка, ако е необходимо, попълва боеприпасите и заповядва да се продължи работата по закрепяването на местността или да продължи настъпването, ако това е заповядано от командира на взвода.

Ръководителят от своя страна отново проверява и след като се убеди в правилните разпореджения на командира на отделението и в правилните действия на войниците, подава сигнал за прекратяване на учението. Заповядва на командира на отделението да събере войниците при ориентир 2 — двете високи дървета, — където провежда разбор на учението в известната установена последователност. След това извиква командира на отделението настрана и накратко му изтъква допуснатите от него слабости и грешки. С това учението приключва напълно.

3. Стрелковото отделение в отбранителния бой нощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

В приведенния пример ще разгледаме дейността на командира на взвода и на командирите на отделения (в случая на командира на второ стрелково отделение) по организирането и провеждането на тактико-строево занятие по тема 12, занятие 3: „Отделението в отбрана — особености на отбраната нощем“, от Програмата за бойна подготовка на стрелковите поделения и части.

Няколко денонощия преди провеждането на занятието командирът на взвода и командирите на отделения са длъжни да извършат предварителна подготовка и организация на занятието.

След това командирът на взвода заедно с командирите на отделения излиза на местността и избира подходящ район за провеждане на занятието. На самата местност командирът на взвода набелязва мероприятията по дооборудването на района; провежда инструктаж с командирите на отделения по протичането на занятието, като определя къде и в какъв ред ще трябва да се преминат учебните въпроси; обмисля и заедно с командирите на отделения набелязва възможните варианти за действие на обозначения противник на конкретно избраната местност; прави разчет на времето за отделните учебни въпроси; определя необходимото материално осигуряване и реда на използването на материалните средства в хода на занятието; набелязва сигналите за управление на войниците, обозначаващи противника, и сигналите за управление и свързка; разчита необходимото време за движението на отделенията към района на занятието и обратно; обмисля и съобщава на командирите на отделения тактическия фон и допълнителните ходове, при които най-псучателно ще се проведе занятието; проверява как командирите на отделения са усвоили изпълнението на всички набелязани мероприятия на местността, след което се връща обратно в казармата.

Командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да пристъпят към разработването на план-конспекта за провеждане на занятието.

След съставянето на план-конспекта командирите на отделения са длъжни в определеното време да го представят на командира на взвода за утвърждаване.

Разработеният план-конспект за провеждане на занятието може да има следната примерна форма и съдържание:

ПЛАН-КОНСПЕКТ

за провеждане на тактико-строево занятие с второ стрелково отделение от втори стрелкови взвод по отбранителния бой нощем.

Тема: „Стрелковото отделение в отбранителния бой нощем — особености на отбраната нощем.“

FOR OFFICIAL USE ONLY

Учебни цели: а) Да се научат войниците от отделението на съгласувани действия при водене на отбранителен бой и при отразяване на противникова атака през нощта.

б) Да се усъвършенствува командирът на отделението в методическите си навики по организирането и провеждането на тактико-строево занятие с отделението по отбрана нощем и да добие практика в управление на отделението при отразяване атака на противника през нощта.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Организиране на наблюдението. Реконгносциране — изучаване на светло противника, местността пред предния край и подстъпите, водещи към позицията. Избиране на ориентири. Постановяне на светло задачата на войниците и заемане на позицията. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Дооборудване на позицията — 1 час и 30 минути.	Водят наблюдение. При нарушаване на маскировката от страна на обучаемите имитират с кречетало огън от лека картечница и с халосни патрони — от пушка на отличен стрелец или снайперист.
2. Водене на наблюдение и подслушване през нощта. Дейност при осветяване на местността. Дейност през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на отделението при атака на противника. Отразяване атаката на противника — 1 час.	Продължават да водят наблюдение и при нарушаване на маскировката от отбраняващите се имитират огън на лека картечница и на отличен стрелец. По сигнал на ръководителя осветяват местността, извършват движение в атака и с кречетала имитират огън във време на движението. Провеждат атака. По сигнал на ръководителя се оттеглят и отпъльзват зад загражденията.
3. Дейност на отделението при вклиняване на противника в отбраната — 30 минути.	Действащите към фланговете на отбраняващото отделение продължават атаката и се вклиняват в позициите на съседите, останалите по фронта с кречетало имитират огън от лека картечница.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 30 мин.	
Почивки през време на занятието — 20 мин.	
Време: на 6. 3. 1956 г. от 18.00 до 22.00 часа — 4 часа.	
Материално осигуряване: мишени: цял ръст — 8; „картечници“ — 2; кречетала — 1, ежове — 3; халосни патрони: на пушка по 3, на лека картечница по 10; артилерийски грънове — 2, ракети осветителни — 5; фенери електрически — 3, обикновени — 2; бели наръжавни ленти — за всеки войник и сержант от отбраната; бели триъгълни показатели — 4.	

Забележка. Материално осигуряване е предвидено само за занятието с второ стрелково отделение, което се контролира непосредствено от командира на взвода, като за другото отделение се предвижда отделно и провеждането му се контролира от помощник-командира на взвода.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

В деня преди провеждане на занятието командирът на отделението заедно с бойците от групата, обозначаваща противника, излиза на местността, където ги ориентира на светло, запознава ги с местността и с план-конспекта за провеждане на занятието, провежда инструктаж с тях и им дава указания относно разположението им на изходната позиция за атака и за тяхната дейност.

Инструктирането и указанията, които командирът на отделението дава на групата, обозначаваща противника, примерно могат да се сведат до следното:

„Отделението ще заеме и ще организира за отбрана височината, на която се намираме (с могилката, от отделния храст до пресечката на черния път с траншеята).

Старшият на групата заедно с останалите войници да заеме изходната позиция за атака на хребета „Таушаница“ от кръста до двете дървета, като старшият се разположи в средата при . . . (посочва точно мястото), а останалите войници — вдясно и вляво от него по двама, с интервал един от друг на 25—30 метра. На изходната позиция за атака да се изработят стрелкови окончета за „на колене“ и добре да се маскират, така че да не бъдат открити от отбраняващите се. На десния край, пред кръста, да поставят една мишена „картечница“, маскирана така, че едва да бъде забележима от отбраняващите се; при двете дръвчета вляво от пътя също да се постави маскирана мишена „картечница“. Вдясно от кръста и вляво от пътя, на изходната позиция за атака да се подготвят по една група мишени цял ръст, всяка от по четири мишени, с интервал между тях 40—50 м, които по сигнал ще бъдат вдигнати, за да имитират движението в атака на съседните взводове. Разставянето на мишените и работата по окопаването и маскировката да завърши преди излизането на обучаемото отделение на местността, т. е. два часа преди мръкване в деня на занятието. След приключване на работите всички да заемат определените им места и непрекъснато да водят наблюдение, но добре маскирани, за да не бъде открито присъствието им от отбраняващите се. При нарушение на маскировката от страна на обучаемоте да се имитира с кречетало огън от лека картечница и с халосни патрони огън от пушка от различни места.

По сигнал няколко кратки бели светлини от електрическо фенерче, даван от района на могилката, да се произведат шум, глухи разговори, удари с лопатка, с брадвичка, да се извърши непредпазливо движение, съпроводено с тропане и влачене на краката, чукане по твърд предмет.

При обозначаване на артилериjsки огън на настъпващия с два последователни артилериjsки гръма, дадени единият в района на

групата дървета, а другият пред могилката, на изходната позиция да се обозначи подготовка за атака — раздвижване, шум, тъпи удари от лопата и брадвичка, запалване на електрическо фенерче и пр.

По сигнал продължителна червена светлина от фенер, подаден от района северно от могилката, да се освети местността с две последователни ракети и същевременно да се имитира с кречетала силен картечен огън и с халосни патрони пушечен, а деснофланговият и левофланговият войник бързо да прибягнат встрани и да изправят мишените цял ръст, определени за обозначаване на съседните взводове, след което бързо да заемат отново местата си.

По сигнал две продължителни бели светлини от фенер, подаден от същия район, всички войници, обозначаващи противника, стремително и едновременно да тръгнат в атака със стрелба във време на движение и да се освети местността към страната на отбраната с една ракета. Старшият на групата, направляващ, да се движи в направление на източния край на могилата; левофланговият войник да се движи в направление на отделния храст, а деснофланговият — по край черния път.

По сигнал две продължителни червени светлини да преодолеея прохода в минното поле и телените заграждения на отбраната, който да се обозначи с бели трънгълни показатели, непосредствено западно от пътя, да проведат атака, като не се приближават по-близо от 20 метра от позицията на отделението, и да имитират стрелба по упор само с кречетала, а гранатите да се хвърлят на 10 метра пред позицията.

По сигнал три кратки червени светлини от фенер, подаден от района на траншеята на отделението, групата, обозначаваща противника, да се оттегли и залегне зад минното поле, откъдето периодически с кречетало да имитира огън от лека картечница и рядко да дава изстрели с халосни патрони.

По сигнал една бяла и една червена светлина от фенер, подаден от района на позицията на отделението, фланговете войници да се придвижат встрани, да проведат повторна атака, но срещу позициите на съседните отделения, и успешно да проникнат в позициите, както следва: левофланговият — в направление на групата дървета и с достигане южния край на групата дървета да спре настъплението си; деснофланговият — в направление на групата храсти вляво от завоя на пътя и с достигане южния край на храстите да спре настъплението си и да се закрепят на местността.

С това командирът на отделението привършва указанията, които дава на групата, обозначаваща противника, след което командирът на взвода, който присъствува на този инструктаж, прави заключение и изтъква пред войниците необходимостта от точни и правилни действия според дадените им указания.

След като се завърнат от местността, командирът на взвода започва на своя помощник вечерта преди занятието командирите на отделения в хода на самостоятелната подготовка на войниците под негово ръководство да повторят с тях основните изисквания на уста-

вите по организирането и воденето на нощен отбранителен бой — подготовка на оръжието за нощна стрелба, извършване на наблюдение и подслушване през нощта, водене на огън при ограничена видимост и пр.; в деня на занятието да осигури необходимите материални и имитационни средства и да ги предаде съответно на командирите на отделения и на старшия на групата, обозначаваща противника.

6. Провеждане на учебното (Схема № 3)

В деня на занятието командирът на взвода отвежда взвода на изходното място — непосредствено южно от могилката, с разчет да бъде там 1 час и 30 минути преди мръкване.

На самото място лично командирът на взвода или командирите на отделения пред целия взвод (1 и 2 отделение) обявяват темата на занятието, целите и учебните въпроси и чрез препитване проверяват как войниците са усвоили темата и целите на занятието.

След това командирът на взвода заповядва на командирите на отделения (на 1 и 2 стрелково отделение, тъй като 3 отделение е разпределено на две групи за обозначаване на противника срещу 1 и 2 отделение) да водят отделенията си, скрито да заемат определените им позиции и да пристъпят към преминаване на първия учебен въпрос.

С първото отделение отива командирът на взвода, а с второто — помощник-командирът на взвода.

Първи учебен въпрос. Организиране на наблюдението. Рекогносцировка — изучаване на светлото противника, местността пред предния край и подстъпите, водещи към позицията. Избиране на ориентири. Поставяне на светлото задачи на войниците и заемане местата на позицията. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Дооборудване на позицията. Командирът на първо стрелково отделение, след като е отвел отделението на позицията и след като всички добре са се приспособили към местността, обявява съдържанието на първия учебен въпрос и неговата цел, препитва няколко войници, за да се запамети от всички това, което предстои да се премине. След това изтъква, че първата грижа след изнасянето на отделението на позицията е командирът да организира наблюдението. За целта назначава един измежду войниците за наблюдател, определя му точно мястото, което трябва да заеме, и там му поставя задача. Мястото на наблюдателя се определя близо до командира на отделението, за да може да чува указанията и разпорежданията, които командирът на отделението дава впоследствие. В случая командирът на отделението постъпва примерно така:

„Наблюдател — редник Иванов; място за наблюдение — извивката на траншеята до храстчето; веднага го заеми, дооборудвай и маскирай; ориентир 1 — пънят при загражденията; 2 — кръстът; 3 — двете дръвчета при ъглопътя; задача: наблюдавай сектора: отляво — групата дървета, високото дърво на „Таушаница“; отляво —

могилката, кошарата на „Таушаница“; през нощта води и подслушване; особено внимание обърни на районите около ориентири 2 и 3, а така също и на моста; за всичко забелязано незабавно докладвай; сигнал за свързка: до мръкване — тракане по паласката, през нощта — две продължителни шъткания.

Аз ще се намирам вдясно от тебе при... (посочва му точно мястото.“

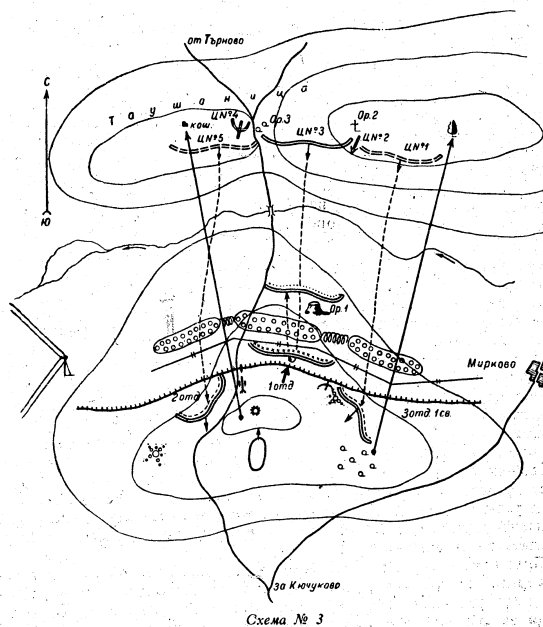

Схема № 3

Проверява как наблюдателят е разбрал задачата си и изтъква пред всички изключително голямото значение на наблюдението и подслушването през нощта.

След като организира по този начин наблюдението, командирът на отделението проверява как и останалите войници са усвоили задачата на наблюдателя, като им напомня, че всеки един от тях трябва да бъде готов да смени наблюдателя, защото през нощта носенето

на службата по наблюдението и подслушването е много уморително, тъй като е свързано с голямо напрежение и съсредоточеност, и затова се налага често сменяване на наблюдателя.

Организира наблюдението, командирът на отделението пристъпва към провеждане на рекогносцировка с астрономическо и топографско ориентиране на войниците; запознава ги с местността и местните предмети, поставя им задача за нощна отбрана и накратко дава указания по взаимодействието.

След това командирът на отделението проверява дали войниците са разбрали местата, които трябва да заемат в позицията на отделението, и дали са усвоили своите задачи. По-нататък командирът на отделението изтъква, че предстои да си заемат местата и че това става скрито, тъй като противникът се намира на изходната си позиция за атака, наблюдава и най-малкото невнимание може да издаде присъствието им; със заемането на местата си трябва острожно да огледат местността напред към противника и независимо от това, че местата им са указани, те са длъжни да проверят дали те им дават нужните удобства за изпълнение на задачата. В случай на неудобство всеки войник може да се измести малко встрани — наляво или надясно, и да си доуточни сам мястото.

След тези обяснения командирът на отделението заповядва на войниците да заемат местата си и да проверят удобствата им. През това време той следи как войниците отиват по местата си, как ги заемат и каква дейност извършват при заемането им. Проверява дали всеки войник там, където е застанал, има всичките удобства за успешно изпълнение на поставената задача. След проверката събира войниците и им изтъква допуснатите грешки. След указване на грешките командирът на отделението заповядва на войниците наново да заемат местата си и да отстранят изтъкнатите им грешки. Наново проверява и след като установи правилността на действието, събира войниците и пристъпва към разглеждане на въпроса „Подготовка на оръжието за нощна стрелба“. Обяснява начините за подготовка на оръжието за нощна стрелба в зависимост от самото оръжие, задачата и местността, след което заповядва всеки войник да заеме установеното вече място и да си подготви оръжието за стрелба съгласно дадените им указания в направленията, определени в задачата на всеки войник.

През време на работата командирът на отделението непрекъснато проверява, оказва помощ, като на място по отделно на всеки войник дава указания, коригира допуснатите грешки, същевременно следи за спазване на маскировката, а при груби грешки веднага събира всички бойци, обръща им внимание, като изтъква какви грешки са допуснати, какви ще бъдат последствията от това, обяснява още веднаж правилното изпълнение, заповядва на войниците да отидат по местата си и да коригират грешките си.

След като бъдат отстранени всички грешки по подготовката на оръжието за нощна стрелба и правилно се изпълни това мероприятие от всички войници, командирът на отделението ги събира и на-

режда паралелно със заемането на определените места в позицията на отделението и с подготовката на оръжието за нощна стрелба да се дооборудва и позицията, като се създадат по-добри условия за действие и стрелба през нощта. Препитва няколко войници, за да види дали правилно са разбрали какво има да извършват при дооборудването на позицията, и заповядва веднага всички да заемат местата си и да пристъпят към подобряването им.

Командирът на взвода, който присъствува задължително на занятието, контролира дейността на командира на отделението и проверява работата на войниците. Ако забележи слабости и грешки в хода на отработването на първия учебен въпрос, веднага се намесва и взема всички мерки за отстраняване на слабостите, като при нужда допълва обясненията на командира на отделението, а при сериозни грешки и пропуски, след като даде правилни обяснения, заповядва на командира на отделението да повтори действието изцяло до неговото правилно усвояване и затвърдяване от всички войници. Накрая, след разбора на командира на отделението по първия учебен въпрос, командирът на взвода прави кратко заключение по същия въпрос и им обяснява към какви резултати биха ги довели техните погрешни действия при една бойна обстановка.

С това приключва разглеждането на първия учебен въпрос и с разрешение на командира на взвода командирът на отделението дава кратка почивка на войниците, а той се подготвя за разглеждането и изучаването на следващия учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Водене на наблюдение и подслушване през нощта. Дейност при осветяването на местността и през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на отделението при атака на противника. Отгазвяване атаката на противника. С настъпването на нощната тъмнина командирът на отделението събира войниците в траншеята, обявява съдържанието на втория учебен въпрос и неговата цел, след което пристъпва към последователното му отработване.

Обяснява, че наблюдателят през нощта ще трябва да се превърне на слух и зрение, цялото му внимание трябва да бъде насочено към противника, тъй като той може да използва нощната тъмнина и при най-невинно отклонение от изпълнението на задачата по наблюдението да го изненада. Показва как трябва да се стои на поста, как трябва да се носи службата от наблюдателя, обяснява, че при осветяване на местността трябва да съсредоточава наблюдението си, през кратки промеждутъци от време е необходимо да извършва подслушване; ако не разполага със специален уред за подслушване, да поставя едното или другото си ухо на земята, тъй като тя е добър проводник на звука, особено през нощта, и позволява да се долавят и най-слабите шумове и трясания.

След това заповядва на войниците да заемат местата си и всички в редица на наблюдателя и да носят службата през нощта. Проверява дали всички са застанали правилно на местата си, следи за тяхното държане и поведение, след което с установения сигнал изис-

ква от групата, обозначаваща противника, последователно да произведе шум, глух разговор, удари с лопатка и брадвичка, да извърши движение, съпроводено с тропане и влачене на краката, и чукане по твърд предмет.

След произвеждане на тези действия от страна на войниците, обозначаващи противника, командирът на отделението минава по-край всеки войник от отделението и проверява какъв шум и звук е доловил.

По същия метод и последователност командирът на отделението разглежда дейността на наблюдателя и на дежурните, които са на позицията, при осветяването на местността.

По-нататък командирът на отделението разглежда дейността на отделението при артилерийската подготовка на противника. Обяснява накратко, че и през нощта противникът атакува обикновено след артилерийска подготовка. При започване на артилерийския и минометен огън на противника по позицията на отделението, ако то се намира на позицията си, по командата на командира на отделението бързо се прибира в укритието, като на позицията остават само наблюдателят и дежурните разчети към дежурните машини (в стрелковото отделение обикновено мерачът или помощник-мерачът на леката картечница). Командирът на отделението обръща внимание на войниците, че този въпрос е тясно свързан със следващия, а именно: „Действие на отделението при атака на противника“, и затова двата ще се преминават практически едновременно. След това обяснява: „През време на артилерийската подготовка на противника наблюдателят и дежурните разчети, които са на позицията, активизират наблюдението, изострят слуха си и при откриване на противниково настъпление незабавно долагат с установения сигнал. Командирът на отделението бързо извежда отделението от укритието, всеки заема своето място без суетене и по команда на командира на отделението води точен огън.“

След тези кратки обяснения командирът на отделението пристъпва към практическото изпълнение. За целта заповядва на войниците да заемат местата си в позицията на отделението и безшумно да продължат работата по дооборудването. След това заповядва на назначената при него войник-ракетчик последователно да възпламени два артилерийски гръма. С възпламеняването на първия взрив командирът на отделението веднага подава полугласно команда: „Отделение, в укритието!“, и следи действията на войниците. Един момент по-късно войниците, обозначаващи противника, се раздвижат — издават шум, чуват се разговори, гъли удари от лопатки и брадвички, палят се електрически фенерчета и пр. — признаци на подготовка за атака.

Наблюдателят е забелязал това раздвижане и веднага с установения сигнал извиква командира на отделението и му докладва за виденото и чуто. Командирът на отделението обяснява на войниците, които се намират в укритието, че, както му е доложил наблюдателят, по всяка вероятност противникът се подготвя за атака и

че е необходимо отделението да бъде готово за бързо излизане от укритието и заемане на местата по позицията. Той подава сигнал или команда за бойна готовност и следи действията на войниците при така създадената обстановка.

След извършване на необходимите действия от страна на войниците командирът на отделението с установения сигнал извиква от страна на противника осветяването на местността и имитирането с кречетала на силен картечен огън и с халосни патрони на пушечен. Със следващ установен сигнал командирът на отделението извиква движението на противника в атака. Наблюдателят е открил това движение на противника и с установения сигнал долага на командира на отделението, а той обяснява на войниците какво му е доложил наблюдателят и че действително противникът е започнал движението си в атака, и вдига войниците в тревога. Бойците бързо излизат от укритието, заемат местата си и се подготвят за откриване на огън по команда от командира на отделението, който дава данни за стрелба с леката картечница и командува залпов огън от всички стрели по настъпващия противник, като използват осветяването, извършено от страна на противника, и осветяването, което той заповядва да извърши ракетчикът, намиращ се при него. Същевременно командирът на отделението проверява дали войниците водят точен огън и при допускане на грешки дава сигнал на войниците, обозначаващи противника, да спрат движението си, събира войниците от отделението, изтъква им грешките, обяснява им как правилно трябва да насочват оръжието си и им заповядва да заемат местата си и правилно да действуват при следващите случаи, като наново подава сигнал на войниците, обозначаващи противника, да продължат движението си.

С приближаването на противника към загражденията командирът на отделението заповядва на ракетчика да засили осветяването на местността, а той дава команди за усилване на огъня от леката картечница и от стрелците, като същевременно изтъква на войниците, че на такива близки разстояния се предоставя на самите стрелци да избират целите и да откриват огън по тях, а той проверява дали правилно определят целите и момента за откриване на огъня. С преминаването на войниците, обозначаващи противника, през загражденията командирът на отделението изисква от мерача на леката картечница и от стрелците да засилят огъня до най-голямо напрежение, като го имитират само с кречетала, а на ракетчика заповядва да освети местността с две последователно дадени ракети, имитирайки с това непрекъснато осветяване на целите за по-лесното им унищожаване с точен огън от войниците на отделението.

С хвърлянето на противника в атака командирът на отделението командува да се възпламенят и хвърлят ръчните гранати, а след това да се посрещне атаката с огън от упор и в ръкопашна схватка с противника да се отрази атаката му. Той заповядва да не се води стрелба с халосни патрони (за да не стане нещастие), а огънят да се имитира изключително с кречетала както от едната, така и от

другата страна. Също така заповядва гранатите да се хвърлят на близко разстояние и войниците, обозначаващи противника, да се приближават на не повече от 20 метра от позицията на отделението.

Командирът на отделението подава установения сигнал за оттеглянето на войниците, обозначаващи противника, зад загражденията и същевременно изтъква пред войниците от отделението, че вследствие точния и силен огън атаката е отразена и че трябва противникът да се преследва непрекъснато с огън. Командирът на отделението заповядва на ракетчика да освети отстъпващия противник, а от войниците изисква да го преследват и унищожават с точен огън, като в случая огънят също така се имитира с кречетала.

По сигнал на командира на отделението войниците, обозначаващи противника, след като преминат отвъд загражденията, залагат, приспособяват се към местността и периодически с кречетало имитират огън от лека картечница. На войниците от отделението той заповядва да прекратят огъня и да се подготвят за посрещане на повторна противникова атака. Следи дейността на войниците и при нужда събира цялото отделение, дава му указания какво трябва да се извърши след отразяване на първата противникова атака, тъй като неприятелят по всяка вероятност ще предприеме повторна атака и те трябва да бъдат готови да я посрещнат. Заповядва на войниците да заемат местата си и да извършат указаната им дейност, а той проверява и след като се увери, че всеки войник е изпълнил заповедта, събира отделението, прави кратък разбор на преминалия въпрос и пред всички изтъква допуснатите грешки.

Командирът на взвода от своя страна дава заключение и оценка на резултатите от разучаването на втория учебен въпрос и изтъква допуснатите гръби грешки при последните действия. След това командирът на отделението с разрешение на командира на взвода дава кратка почивка на войниците, а той се подготвя за следващия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Дейност на отделението при вклиняването на противника в отбраната. Командирът на отделението събира войниците в траншеята, обявява съдържанието на третия учебен въпрос и неговата цел и пристъпва към отработването му, като предварително дава следните кратки обяснения:

„При опит за повторна нощна атака от страна на противника отделението открива силен точен огън по осветения противник пред фронта. В случай на успех от страна на противника и вклиняването му в позициите на съседите в зависимост от обстановката пред фронта леката картечница може по заповед на командира на отделението да премине на запасна позиция и оттам да съдействува с огън на съседите за унищожаването на вклинялия се в позициите противник. При нужда някои от стрелците могат да преминат в запасните окопи за водене на огън във фланг на вклинялия се противник.“

След това заповядва на войниците да заемат местата си в позицията на отделението и да се подготвят за действие. Командирът на отделението, след като провери готовността на отделението за дей-

ствие, с установения сигнал бяла и червена светлина извиква действията на войниците, обозначаващи противника — пред фронта на отделението да направят само опит за повторна атака и веднага на ново да залегнат, като продължат да имитират с кречетало воденето на силен огън от лека картечница, а фланговите войници да атакуват позициите на съседите на отделението и да проникнат в дълбочина съгласно дадените им указания.

Със започване на действията на войниците, обозначаващи противника, командирът на отделението заповядва на ракетчика да освети местността с една ракета, а той дава команда за откриване на огън пред фронта и следи как войниците от отделението откриват и водят огъня. С проникване на противника в позициите на съседите (според схемата) командирът на отделението заповядва леката картечница и определени войници да преминат на запасни позиции и да открият огън по противника.

След тези разпореждания командирът на отделението следи и изисква от войниците бързи действия и огънят действително да се води по направление на вклиняващия се противник.

Командирът на взвода също така проверява действията на войниците и при допускане на грешки заповядва на командира на отделението да събере войниците, да им изтъкне грубите грешки и вълното действие и да повтори действието.

При повторните действия на войниците грешките се отстраняват и командирът на отделението дава сигнал на войниците, обозначаващи противника, да спрат проникването си, което свидетелствува за успеха на отделението.

С това занятието приключва. Командирът на отделението подава сигнал за прекратяване на занятието, събира отделението и войниците, обозначаващи противника, и пред всички провежда общ разбор на занятието във възприетата и известна последователност.

Командирът на взвода от своя страна прави кратко заключение, като анализира преди всичко недостатъците и допуснатите гръби грешки в целия ход на занятието, обяснява техните причини и последствията, до които биха довели те при една действителна бойна обстановка. Обяснява още веднаж уставните изисквания и подкрепя това с характерен боен пример.

НОЩНИ ТАКТИКО-СТРОЕВИ ЗАНЯТИЯ И ТАКТИЧЕСКИ УЧЕНИЯ СЪС СТРЕЛКОВИЯ ВЗВОД

1. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака

След изпълнението на всички известни вече предварителни мероприятия командирът на стрелковия взвод разработва примерно следния план-конспект за провеждане на занятието:

Тема: „Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака.“

Учебни цели: — а) Да се научат войниците от взвода на съгласувани сложни действия при настъпление и атака през нощта.

б) Да се научат командирите на стрелковите отделения да управляват отделенията си и техния огън при настъплението и атаката през нощта.

в) Командирът на взвода да усъвършенствува методическите си навики в организиране и провеждане на занятия с взвода по настъпление и атака през нощта.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Изучаване на светло обекта за атака и подстилите към предния край на отбраната на противника. Избиране на ориентира. Безшумно излизане през нощта, заемане и дооборудване на изходната позиция за атака. Подготовка на взвода за атака — 1 час и 30 мин.	Водят наблюдение. При мръкване и през нощта при нарушаване на маскировката от обучаемите с кречетало имитират огън от лека картечница и с халосни патрони стрелба от пушка. По указания на ръководителя осветяват местността.
2. Движение в атака. Действие при осветяването на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата траншея без вик „ура“ — 1 час.	По указания на ръководителя осветяват местността и при откриване движението на взвода имитират с кречетало огън от лека картечница и с халосни патрони стрелба от пушка.
3. Атака на втората траншея с вик „ура“ и стрелба във време на движение. Закрепяване на овладяната от противника местност. Огряване на контраатака — 1 час и 40 мин.	По указания на ръководителя осветяват местността и имитират огън от картечница. По указания на ръководителя имитират контраатака на противника.
Разбор на занятието — 10 мин.	
Отиване до района на занятието и връщане — 20 мин.	
Почивки през време на занятието — 20 мин.	

Време: На 19. 4. 1956 г. от 18.00 до 23.00 часа — 5 часа.

Материално осигуряване: ракетни пистолети — 2; ракети осветителни — 8; електрически фенерчета — 3; халосни патрони: за пушка — 40, за лека картечница — 30, за тежка картечница — 20; артилерийски гръмове — 10; мишени: гръдни — 8, цял ръст — 8, „картечници“ — 3, „танк“ — 2, чучули — 19; ръчни гранати — по две на войник от настъпващите; компаси — 4; показатели за обозначаване на проходите — 8; ежове — 4; сигнално рогче — 1; сигнални свирки — 5.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

Във основа на получените указания при инструкторско-методическото занятие по горната тема в групата на командира на батальона, а така също и на допълнителните конкретни напътствия от коман-

дира на стрелковата рота по провеждането на нощното занятие командирът на взвода 24 часа преди провеждането на занятието заедно със своя помощник и четирима войници, определени за обозначаване на противника, излиза на местността на светло, където ги ориентира, запознава ги с местността и с план-ковспекта за провеждането на занятието, инструктира ги и дава указания на старшия на групата за обозначаване на противника съгласно схемата:

„Поставянето на мишените и чучулите в деня на занятието да завърши 1 час преди мръкване. След привършване на разставянето на мишените старшият да вземе място в първата траншея при стика с хода за съобщение и да изпрати двама войници във втората траншея и един при отделната къщичка. С излизането на взвода на изходната позиция да водят наблюдение и при нарушаване на маскировката от страна на обучаемите да обозначават с кречетало откриването на картечен огън от втората траншея. Като се стъпни, да направи в телените заграждения проход, широк 15 м, срещу стика на хода за съобщение с първата траншея и да го обозначи с бели триъгълни показатели, обрънати по направление на взвода. Самото начало на прохода в мишното поле да се обозначи на двата му края откъм страната на настъпващите с две затъмнени откъм отбраната електрически фенерчета. Поставянето им да се извърши, когато се стъпни напълно и когато се приключат всички работи по отбраната от всички войници, което ще бъде същевременно и сигнал за тяхната готовност към действие. По мой сигнал едно продължително изсвирване да се произведат в първата траншея на различни места удари, шум, разговор, палене на цигара, светване на електрическо фенерче и пр.

По сигнал червена светлина от фенер, подаден от района на прохода, да се освети местността с две ракети от първата траншея на отбраната. Ако през време на осветяването бъде открито движението на взвода, с кречетало да се имитира картечен огън по него. По сигнал бяла светлина от фенер, подаден от района на северния край на прохода, старшият да премине бързо във втората траншея, откъдето по сигнал две червени светлини от фенер, подаден от района на първата траншея на отбраната, да освети местността с две последователни ракети, след което да обозначи с кречетало пушечно-картечен огън и с три артилерийски гръма — артилерийския огън на настъпващите по втората траншея на отбраната. По същия сигнал войникът, който се намира до отделната къщичка, да възпламени три артилерийски гръма, също обозначаващи артилерийския огън на настъпващите в дълбочина на отбраната, и да запали кладата за имитиране на пожар. След това с двамата войници, които се намират във втората траншея, да премине в южната крайнина на горичката „Рошавата“ и там тримата да се подготвят за обозначаване контраатаката на противника. По сигнал три продължителни червени светлини, даден от фенер, с два артилерийски гръма да се обозначи артилерийския огън на настъпващите по южната крайнина на горичката „Рошавата“ и по отделната къщичка, източно от горичката, същевременно да се освети местността с две последователно подадени

ракети и с кречетало да се имитира картечен огън откъм отделната къщичка. По сигнал две продължителни бели светлини, даден с фенер, да се обозначи с мишените цял ръст контраатака на противника откъм южната окрайнина на гората „Рошавата“.

С това командирът на взвода привършва указанията, които дава на старшия на войниците, обозначаващи противника, проверява как той е разбрал задачите си и му заповядва в деня на занятието да излезе с войниците по-рано и под ръководството на помощник-командира на взвода да проведе тренировка без употребата на имитационни средства.

След завръщането си от местността командирът на взвода провежда кратък инструктаж с командирите на отделения и с командирите на придадените тежки картечници главно по взаимодействието и управлението на отделенията през време на занятието.

6. Провеждане на занятието

(Схема № 4)

В деня на занятието командирът на взвода отвежда взвода на изходното място — северозападната окрайнина на горичката „Бъбрека“ — с разчет да бъде там един час преди мръкване и пристъпва към провеждане на занятието по реда на учебните въпроси.

Първи учебен въпрос. Изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на ориентир. Безшумно излизане през нощта, заемане и дооборудване на изходната позиция за атака. Подготовка на взвода за атака. Тук, на самото място, командирът на взвода пред целия взвод обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието и чрез препитване на няколко войници проверява доколко са усвоени и доколко се знаят уставните положения, свързани с темата на занятието.

След тази проверка командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да вземат своите отделения и да пристъпят към прогонване на снаряжението, оръжието и облеклото, а така също да поставят опознавателните знаци. Лично той проверява как е изпълнено това мероприятие, след което обявява съдържанието на първия учебен въпрос и неговата цел, проверява дали войниците са запомнили какво предстои да се преминава и пристъпва към практическото изучаване на въпроса.

Командирът на взвода заедно с командирите на отделения и с помощника си излиза на своя наблюдателен пункт — северозападния край на храстите — и още на светло извършва пред тях астрономическо и топографско ориентиране; запознава ги с местността и местните предмети.

Тъй като занятието е тактико-строево, командирът на взвода не извършва рекогносцировка и не организира взаимодействието, а направо пристъпва към поставянето на задачи и дава указания за изучаването на първия учебен въпрос.

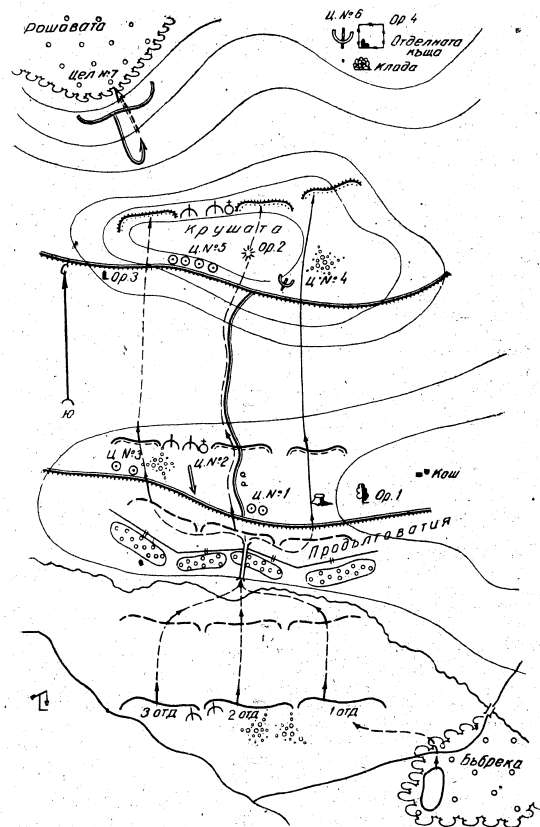

Схема № 4

След тези указания командирът на взвода проверява как са разбрани задачите от командирите на отделения и им заповядва на светло да поставят задачите пред отделенията си; да изучат с личния състав обекта за атака, подстъпите към предния край на отбраната, направлението на движението в атака, ориентирите, системата на огъня на противника и загражденията му, очертаването на траншеите и хода за съобщение, откритите огневи точки и пр. Командирът на взвода с помощника си проверява как се извършват заповяданите мероприятия и подготовката на взвода; като обръща особено внимание всички войници добре да заучат задачите и начина на изпълнението й, да запомнят ориентирите и направлението за атака и начина за закрепяването на заетата местност.

С настъпването на тъмнината командирът на взвода извежда целия взвод на наблюдателния си пункт и лично пред всички показва как изглеждат в мрака ориентирите, местните предмети, обектът за атака, подстъпите към отбраната, предният край на отбраната и още веднаж на тъмно проверява дали войниците знаят направлението за настъпление и атака.

По-късно, когато старшият на групата войници, обозначаващи противника, постави светлинните знаци на прохода според дадените му предварително указания, командирът на взвода с установените сигнали последователно извиква и практически показва на обучаемите колко далече се виждат пламъците на запалена клечка кибрит, светлината на електрическо фенерче, огънят на цигара, на какво разстояние се чуват разговори, удари, стъпки и пр. Непосредствено след това командирът на взвода обръща внимание на обучаемите, че поради ясното долавяне на звука от различните предмети през нощта се налага при провеждането на внезапна атака, каквато в случая ще се извърши, да се спазва при движението пълна тишина и най-строга дисциплина.

След това командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да отведат бойците си на изходното място, да дадат команда да се пристъпи към заемане на местата, определени на изходната позиция за атака, и да се започне дооборудването на позицията и подготовката на взвода за атака.

Командирът на взвода подава команда отделенията да заемат изходната позиция за атака, същевременно с установения сигнал извиква откъм страната на противника осветяването на местността и с помощника си следи действията на отделенията по заемане на изходната позиция. След заемане на позицията командирът на взвода и помощникът му проверяват как отделенията са заели местата си и каква дейност извършват войниците на позицията. При установяване на пропуски, грешки и неспазване на маскировката командирът на взвода събира всички отделения, изтъква слабостите пред всички, заповядва на командирите на отделения повторно да отведат отделенията по местата им на изходната позиция за атака и да повторят погрешно изпълненото упражнение. След нова проверка от страна на командира на взвода, за да се увери, че действията по дооборуд-

ването на позицията и по подготовката на войниците от взвода за атака са изпълнени правилно, той приключва първия учебен въпрос с кратък разбор пред целия взвод, като заостря вниманието на войниците върху спазването на звуко- и светломаскировката. После дава на войниците кратка поправка, а той се подготвя за следващия учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Движение в атака. Действие при осветяването на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата траншея без вик „ура“. Командирът на взвода събира взвода на наблюдателния си пункт и пред целия личен състав обявява съдържанието на втория учебен въпрос и неговата цел, напомня още веднаж какво се изисква и какво трябва да спазват войниците за безшумното движение в атака, проверява няколко войници дали са разбрали учебния въпрос и каква дейност ще трябва да извършват при неговото практическо изучаване, след което заповядва на командирите на отделения да отведат отделенията си на изходните позиции и да се подготвят за действие по негова заповед. Със заемането на изходната позиция от отделенията командирът на взвода пристъпва към практическото отработване техниката на безшумното и скрито движение на взвода към телените заграждения на отбраната. За целта подава установения сигнал (команда), по който взводът тръгва в атака. За контролиране действията на обучаемите той изпраща своя помощник към прохода, като му заповядва в случай на нарушаване на маскировката да даде зелена светлина от фенер.

Заедно с движението на взвода в атака непосредствено зад веригата на взвода се движи и командирът на взвода, откъдето следи войниците да се движат безшумно, да не разговарят, да не се откъсват един от друг, а второто отделение строго да спазва направлението на движението. След достигане на рубежа до началото на прохода командирът спира взвода, изслушва бележките на своя помощник и изтъква пред целия взвод допуснатите грешки при движението на взвода в атака до началото на прохода, заповядва на помощника си да отведе взвода в траншеята на изходната позиция и да се повтори излизането от траншеята и движението в атака, като се отстранят изтъкнатите слабости и не се допуснат нови грешки. Командирът на взвода в случая остава до прохода, за да провери как ще действуват взводът и при осветяването на местността от страна на отбраната.

Когато взводът приближи към „Безименното поточе“, командирът на взвода със сигнал червена светлина от фенер извиква осветяването на местността от отбраната. При осветяването на местността войниците, обозначаващи противника, откриват настъплението на първо стрелково отделение и с кречетало имитират картечен огън по него. Командирът на взвода незабавно събира всички войници и изтъква, че непредпазливото движение, макар и на отделни войници, е причина за преждевременното откриване на атакуващите, което при бойна обстановка може да затрудни извънредно много изпълне-

нието на задачата, а в някои случаи дори напълно да провали атаката през нощта. Командирът на взвода още веднаж връща взвода на изходната позиция, за да повтори движението в атака и действията при осветяването на местността от страна на противника, без да се допускат изтъкнатите грешки.

След това командирът на взвода пристъпва към обучаването на личния състав в бързо, съгласувано и безшумно преодоляване на загражденията по направения проход. За постигането на по-голяма скритост командирът може да заповядва движението през прохода да се извърши и пълзешком. За усложняване на обстановката той извиква осветяването на местността в момента на преодоляването на загражденията и следи за спазването на пълна тишина и маскировка през време на преодоляването на загражденията и при преминаването на взвода във верига след преминаването през прохода, а така също и за спазването на направлението за атака.

След като взводът постигне пълна съгласуваност в действията по преодоляване на загражденията и по развързване във верига след преминаването през прохода, командирът на взвода дава сигнал на старшия на групата, обозначаваща противника, да премине веднага във втората траншея, а на взвода, когато той достигне на 25—30 метра от първата траншея на отбраната, тихо подава команда за хвърляне в атака, за да бъде чута само от командира на направляващото отделение, зад което непосредствено се движат той, и следи какви действия ще се извършат както от направляващото отделение, така също и от останалите. Командирът на второ стрелково отделение (направляващото) поема и повтаря командата на командира на взвода и увеличава отделението с устремна, бърза крачка или бегом, без стрелба и без вик „ура“ в атака. Едновременно и останалите отделения, които поддържат очна връзка с направляващото, извършват същите действия. Командирът на взвода и помощникът му следят за действията на всички отделения и обръщат особено внимание всички войници устремно да се понесат и дружно да се хвърлят в атака, никой да не стреля и да не вика „ура“, за да се получи пълна изненада за противника, да развият бързи, смели действия при ръкопашната борба с противника в първата траншея, да го унищожат смело с щик и приклад и без да се задържат, решително да се понесат към втората траншея, като в движението с щик, приклад, с ръчни гранати и със стрелба от упор унищожават срещания противник в хода за съобщение или в пространството между първата и втората траншея. Командирът на взвода също така следи и възиска строго да се спазва даденото направление за движение към втората траншея.

Независимо от това, че действията на взвода по атаката на първата траншея могат да бъдат правилни, желателно е командирът на взвода да повтори този крайно важен и решителен момент от нощния настъпателен бой, и то при създадена по-сложна обстановка.

За целта командирът на взвода събира целия взвод и го отвежда при теленото заграждение, където обяснява пред всички, че ако

FOR OFFICIAL USE ONLY

противникът открие движението на взвода и внезапността на атаката не успее, тогава се действа и атакува по обикновен начин — със стрелба във време на движение, с хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура“. След атаката командирът на взвода събира целия взвод, прави кратък разбор на втория учебен въпрос, изтъква допуснатите слабости и грешки, дава кратка почивка и се подготвя за третия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Атака на втората траншея с вик „ура“ и стрелба във време на движение. Закрепяване на завзетата от противника местност. Отразяване на контраатака. Командирът на взвода събира наново целия взвод, обяснява пред всички съдържанието на въпроса и заповядва на командирите на отделения да отведат бойците си на мястото, където е свършило практическото изпълнение на втория учебен въпрос, и да развърнат отделенията във верига. После пристъпва към отработването на „Атака на втората траншея със стрелба във време на движение, с хвърляне на ръчни гранати и с вик „ура““. Тук командирът на взвода с установения сигнал извиква обозначаването на артилерийски огън на настъпващия по втората траншея и по района с отделната къщичка, където става и запалването на кладата за обозначаване на светлинния ориентир. По дадена команда от командира на взвода отделенията започват стремително движение към втората траншея, водейки огън в движение. Като достигнат на 25—30 метра от втората траншея, командирът на взвода подава командата „С гранати, огън“, по която стрелковите отделения обикноват противника в траншеята с гранати, хвърляйки ги в движение, след което взводът с вик „ура“ неударно атакува противника и го унищожават със стрелба в упор, с гранати, щик и приклад.

С овладяване на втората траншея и достигане северните склонове на височината „Крушата“ командирът на взвода спира отделенията, заповядва на командирите им да ги доведат при него непосредствено северно от могилката. Пред целия взвод изтъква, че взводът има задача да се закрепят на това място на завзетата местност, посочва позициите на отделенията, напомня още веднаж начина на закрепяването и изтъква, че с излизането на отделенията на позициите е необходимо всички да подготвят оръжието си за водене на огън през нощта в указаните направления и без да чакат команда, трябва незабавно да започнат окопването. По-нататък командирът на взвода изтъква, че независимо от обстановката стремежът на всички трябва да бъде да се изкопаят окопи за всички огнени средства, а в отделенията и във взвода да се организира и системата на огъня, преди да е започнала контраатаката от страна на противника. След това командирът на взвода пред всички дава указания на командирите на отделения за организиране системата на огъня, като им заповядва за осигуряването на кръстосан огън пред фронта на отделенията и за осигуряването на огнена връзка помежду им да поставят на 50—60 метра пред стиковете на отделенията светлинни створове, а на фланговете и на стиковете да разполо-

жат автоматични или леки картечници (по решение на командирите на отделения). В най-заstraшеното направление към горичката „Рошавата“, откъдето е най-вероятна контраатака на противника, направлението на стрелбата да се обозначава със створове от бели показатели.

След тези указания командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да отведат отделенията на указаните им позиции и незабавно да пристъпят към закрепяването съгласно дадените напътствия.

По-късно, за усложняване на обстановката, командирът на взвода дава сигнал на старшия на групата, обозначаваща противника, да освети местността и да имитира картечен огън — първоначално от отделната къщичка, а след това от южната окрайнина на горичката „Рошавата“. Командирът на взвода, като изтъква, че картечният огън, който се води откъм отделната къщичка, е по първо стрелково отделение, личният състав на което при осветяването на местността е нарушил маскировката, като е продължил да работи открито, заповядва на командирите на първо и на второ отделение да подават картечницата на противника, водейки огън по блясъците от изстрелите ѝ. Подаването на картечницата в южната окрайнина на горичката „Рошавата“ възлага на двете тежки картечници.

За да провери бдителността на отделенията, командирът на взвода заповядва на старшия на групата, обозначаваща противника, да изпрати двама войници от групата, които пълзешком да се приближат незабелязано към второто и третото отделение. Наблюдателите на тези отделения обаче откриват пълзящите войници на 40—50 метра от позициите и веднага докладват на командирите си с установения сигнал. Командирите на отделенията заповядват на мерачите да открият огън по-направление на откритите по шума цели и същевременно долагат за това на командира на взвода.

Командирът на взвода проверява и след като се увери, че всички работи по закрепяването са извършени правилно, дава сигнал на старшия на групата, обозначаваща противника, да освети местността и да имитира провеждането на контраатака от страна на противника. При тази обстановка командирът на взвода изисква от командирите на отделения доклади и решения и след правилни решения заповядва на ракетчика; назначен при него, да освети местността, а той дава команда за откриване на залпов огън от целия взвод и от тежките картечници по контраатакуващите поделения на противника. Той заедно с помощника си проверява как командирите на отделения управляват огъня. След това командирът на взвода наново изисква с установения сигнал картечен огън от района на отделната къщичка, на командирите на тежките картечници поставя задача да подават противниковата картечница в района на отделната къщичка, а взводът да продължи с огън да отразява противниковата контраатака. Контраатакуващото поделение, приближило се на 30—40 м пред взвода, е принудено да спре вследствие унищожителния огън на отделенията и след обсипването му с ръчни гранати е

принудено, понасяйки големи загуби, да се оттегли на изходната си позиция за контраатака.

За да се тренира взводът в отразяване на противникова контраатака от различни направления, контраатаката се повтаря откъм района на отделната къщичка. Като се убеди в правилните и съгласувани действия на всички отделения, командирът на взвода подава сигнал за прекратяване на занятието и за събиране на взвода и на групата войници, обозначаващи противника, при могилката — ориентир 2, където пристъпва към провеждането на общ разбор на занятието в установената известна последователност, и с това занятието изцяло приключва.

2. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака нощем

Метод за организиране и провеждане на еднострочно тактическо учение с обозначен противник

Приведеният пример за организиране и провеждане на тактическо учение с усилен стрелков взвод нощем е съгласно съдържанието на тема 15, занятие 3 от Програмата за бойната подготовка на стрелковите поделения и части. В случая се разглежда подготовката на ръководителя (командира на ротата) и метода за организирането и провеждането на учението.

В резултат на предварително извършената работа ръководителят си съставя план-конспект за провеждане на учението, който може да получи примерно следната окончателна форма и съдържание:

Тема: „Настъпление и атака на усилен стрелков взвод нощем.“

Учебни цели: а) Да се научат отделенията от взвода на съгласувани действия помежду си и с придадените средства при настъпление и атака нощем.

б) Да се затвърдят у командирите на отделения навичките да командуват своите отделения и да управляват огъня при атака и отразяване на контраатаки на противника през нощта.

в) Да се научи командирът на взвода да организира настъплението и атаката на взвода и да управлява боя му при нощни условия.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Получаване и уясняване на задачата от командира на взвода. Рекогносцировка и изучаване обекта за атака на светло и подстигане към предния край на отбраната. Избиране на ориентира. Отдаване на бойна заповед. Безшумно излизане на изходната позиция за атака при мръкане и дооборудването ѝ. Подготовка на взвода за атака — 120 мин.	Водят наблюдение и при настъплението на нощната тъмнина при нарушаване на маскировката от страна на обучаемите периодически иматят с кръчето огън от лека картечница. Според обстановката и по извикване от ръководителя наредом осветяват местността.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
<p>2. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата траншея без стрелба и вик „ура“. Атака на втората траншея със стрелба и вик „ура“ — 40 мин.</p>	<p>Продължават да водят наблюдение и подслушване и за забелязаното докладват на ръководителя по телефона. При движението в атака на взвода и при преодоляването на загражденията осветяват местността и водят огнени бой по указания на ръководителя, като с кречетала имитират огън.</p>
<p>3. Закрепяване на завзетата от противника местност. Огряване на контраатака — 50 мин.</p>	<p>Осветяват местността. Имитират огън от дълбочина на отбраната. Понареждани на ръководителя изобразяват с мишените цял ръст контраатака на противника.</p>
<p>Разбор на учението — 10 мин. Отгиване до района на учението и връщане — 20 мин.</p>	

Време: на 26. 4. 1956 г. от 18.30 до 22.30 часа — 4 часа.
 Материално осигуряване: оръжие — по щата; халосни патрони: за пушка по 5, за лека картечница по 15; за тежка картечница по 20; артилерийски гръмове — 9; ракети осветителни — 12; електрически фенерчета — 6; обикновени фенери с цветни стъкла — 3; свирки — 6; светлинни вежи — 12; ръчни учебни гранати — по две на стрелец; опознавателни бели наръкавни превръзки — по числото на обучаемите; компаси — 5; кречетала — 6; показатели за обозначаване на проходите — 8; мишени: гръдни — 9; „картечници“ — 4; цял ръст — 16; чучули — 8; телефонни апарати — 3.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

Ръководителят излиза на местността заедно с отделението, назначено за обозначаване на противника, с двама сержанти или старослужащи войници за обозначаване на съседите и с назначените посредници към взвода и към огневите машини. Тук на светло ориентира всички, запознава ги с местността и с план-конспекта за провеждане на учението, а на командира на отделението, обозначаващо противника, дава следните указания:

„В първата траншея на отбраната на фронт 150 метра да се разположи командирът на отделението с двама бойци (посочва му къде) и с мишени и чучули да обозначава цели съгласно схемата.

Във втората траншея да се разположат трима войници от отделението и да обозначат цели съгласно схемата.

В дълбочина, на южния скат на отм. 150, да се разположат останалите трима войници и да обозначат с 16 мишени цял ръст контраатакуващо поделение на противника — Ц № 7; с две мишени

„картечница“ да обозначат две тежки картечници на позиция — Ц № 8; при храстите югозападно от отм. 150 да подготвят клада от сухи клонове за имитиране на пожар, който по време на учението ще послужи за светлинен ориентир. Да поставят един телефонен апарат при себе си — Ц № 1, и друг при Ц № 7, където впоследствие ще се оттеглят. С настъпването на нощната тъмнина да направят в минното поле и телените заграждения точно срещу стика на първата траншея с хода за съобщение един проход. Началото на прохода да се обозначи с два затъмнени откъм страната на противника фенери. Поставянето на фенерите ще бъде сигнал за готовност за действие.

При сигнал червена светлина, подаден от отм. 160, да се освети местността с изстрелването на две последователни ракети от първата траншея, а при откриване движението на взвода да се имитира с кречетало огън от Ц № 1 и 5 и с халосни патрони от Ц № 3 и 4. При повтаряне на сигнала да се повтори същото действие. По сигнал бяла светлина от фенер да осветят местността също с две последователни ракети, подадени от първата траншея, а при откриване движението на взвода да имитират огън от всички огнени средства от първата и втората траншея, но само с кречеталата, и веднага всички от първата траншея да се оттеглят по черния път към Ц № 7, където да бъдат в помощ на войниците, обозначаващи контраатаката и имитиращи светлинния ориентир чрез запалването на кладата. По сигнал две червени светлини, подаден от района на първата траншея, до стика с хода за съобщение, да осветят местността от втората траншея, след което да обозначат пушечно-картечен огън и едновременно с три артилерийски гръма артилерийския огън на настъпващия по втората траншея на отбраната. При откриване движението на взвода към втората траншея да продължат имитирането на огън от втората траншея. По същия сигнал войниците, намиращи се при Ц № 8, с два артилерийски гръма да имитират артилерийския огън на настъпващия по отм. 150 и да запалят кладата за обозначаване на пожар. След това войниците от втората траншея да се оттеглят на височината с отм. 150, където с останалите да се подготвят за обозначаване контраатаката на отбраната. По сигнал две продължителни и една кратка червена светлина от фенер, даден от района на ориентир 2, да обозначат с четири артилерийски гръма артилерийския огън на настъпващия по отм. 150, района с храстите и ориентир 3; да осветят местността с две последователно изстреляни ракети и с кречетало да имитират картечен огън откъм района на храстите и оръдеен откъм ориентир 3.

По сигнал две продължителни бели светлини, подаден от района на ориентир 2, с мишените цял ръст да обозначат контраатакуващо поделение на противника до южния скат на отм. 150.

С това ръководителят привършва указанията си и практически проверява как войниците са усвоили задълженията си.

6. Провеждане на учението
(Схема № 5)

В деня на учението ръководителят заповядва на командира на взвода да заведе бойците и приданите към взвода му средства на указаното изходно място за учението с такъв разчет, че за подготовка на настъпването и атаката командирът на взвода да разполага с 1 час и 30 минути светло време.

С пристигането на изходното място командирът на взвода прикрива на местността отделенията и придадените му огнени средства и се явява при ръководителя (командира на ротата) на наблюдателния му пункт — отм. 160, за изслушване на бойна заповед и за получаване на задачата.

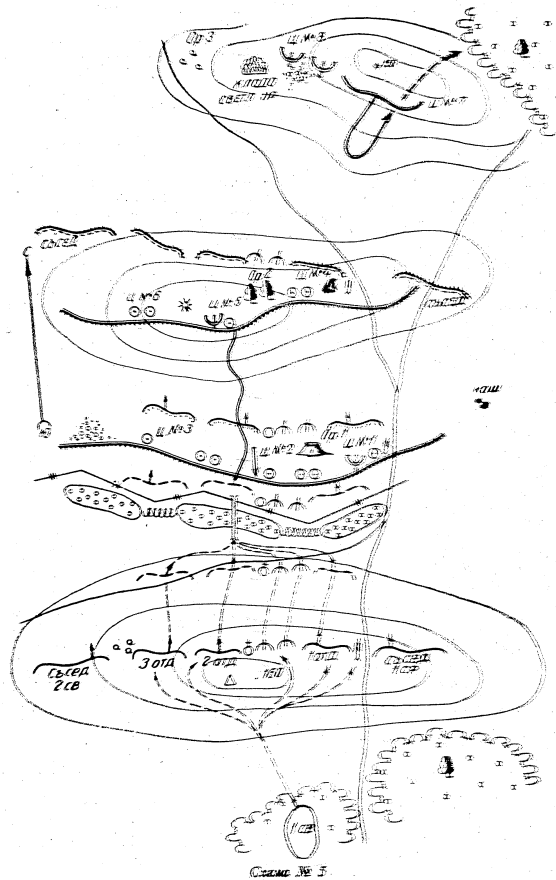
Ръководителят пристъпва към създаването на обстановка за преминаване на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Получаване и уясняване на задачата от командира на взвода. Рекогносцировка и изучаване на светло обекта за атаката и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на ориентири. Отдаване на бойна заповед от командира на взвода. Безшумно излизане на мръкване на изходната позиция за атака и дооборудването ѝ. Подготовка на взвода за атака. С пристигането на командира на взвода на наблюдателния пункт ръководителят го ориентира на местността, след което му уяснява общата обстановка и отдава усна бойна заповед, от която командирът на взвода си взема необходимите бележки.

След отдаване на заповедта и допълнителните разпореждания към нея ръководителят изисква от командира на взвода да си уясни получената задача пред него и след като се увери, че е разбрана правилно, разрешава му да пристъпи по-нататък към действие. Командирът на взвода чрез войника за свързка извиква командирите на отделения и на придадените огнени средства на отм. 160 и до тяхното пристигане прави за себе си кратка оценка на обстановката. Когато командирите пристигнат, той показва на всеки мястото, където трябва да застане (приспособено към местността), поставя наблюдател, дава му задача и пристъпва към провеждане на рекогносцировка.

При правилното отработване на всички въпроси от страна на взводния командир ръководителят не се намесва. В случай на допуснати пропуски и грешки ръководителят чрез допълнителни въпроси и създаване на нова, допълнителна обстановка, без да го подменя и да посма изпълнението на неговите функции, се стреми да помогне на командира на взвода да вземе правилно и цялостно решение по въпросите.

След приключване на рекогносцировката и взаимодействието командирът на взвода взема решение и на място го докладва на ръководителя. Последният утвърждава решението му с корекция в бой-

ния ред на взвода — противотанковото оръдие вместо на левия фланг да се движи на десния, покрай пътя.

След утвърждаване на решението командирът на взвода наново застава на мястото си и отдава примерно следната устна бойна заповед:

„Внимание!

Ориентир: 1 — големият пълн; 2 — двете високи дървета на височината с могилата; 3 — трите дървета западно от отм. 150.

Противникът от два дни заема подготвена позиция по южните склонове на височината с могилата и западно. Първата траншея минава 30 м южно от кошарите, 40 м южно от ориентир 1, непосредствено южно от отделния храст и западно. Втората траншея минава по завоя на пътя, 20 м южно от ориентир 2, 30 м южно от могилата и западно. Огнени точки са открити: гледайте ориентир 1 — един пръст вдясно и 40 м по-малко тежка картечница — Ц № 1; 50 м вдясно от стика на първата траншея с хода за съобщение лека картечница — Ц № 2; два пръста вдясно от отделния храст отличен стрелец (снайперист) — Ц № 3; останалите цели съгласно схемата.

Пред предния край телена мрежа с три реда колове и минно поле пред нея.

Първи стрелкови взвод с две тежки картечници и едно противотанково оръдие от изходна позиция от пътя до двете дървета вляво от нас атакува противника през нощта по направление отм. 160, ориентир 1, ориентир 2, унищожава го в първата и втората траншея, след което се закрепява на северните склонове на височината с могилата в готовност на разсъмяване да продължи настъплението по направление на височината с отм. 150.

Отдясно 2 св от 1 ср атакува противника по направление на кошарите. Отговорен за стика командирът на 1 ср. Осигурява го с две тежки картечници.

Отляво 2 св атакува противника в направление на отделния храст и го унищожава в първата и втората траншея, след което се закрепява 100 м северозападно от могилата.

Първо стрелково отделение от изходна позиция (показва мястото) да атакува противника в направление на ориентир 1, камъните на височината с могилата (три пръста вдясно от ориентир 2), да го унищожи в първата и втората траншея по направление на настъплението, след което да се закрепят на северния скат на височината с могилата, непосредствено северно от камъните и ориентир 2, и да се подготвят за отразяването на евентуална противникова контраатака от направление на височината с отм. 150.

Второ стрелково отделение, направляващо, от изходна позиция (показва мястото) да атакува противника в направление на стика на първата траншея с хода за съобщение, ориентир 2, да го унищожи в първата и втората траншея по направление на атаката на отделението и в хода за съобщение, след което да се закрепят на северния

скат на височината с могилата, 50 м северно от ориентир 2 и могиляката, и да се подготвят за отразяването на евентуална противникова контраатака от направление на височината с отм. 150.

Трето стрелково отделение от изходна позиция (показва мястото) да атакува противника в направление 50 м вдясно от отделния храст, 50 м вляво от могилата, да го унищожи в първата и втората траншея по направление на атаката на отделението, след което да се закрепят на северния склон на височината с могилата, 50 м северозападно от могилата, и да се подготвят за отразяването на евентуална противникова контраатака от направление на височината с отм. 150.

Противотанковото оръдие да настъпи на десния фланг на взвода, покрай пътя, след овладяването на първата траншея и да има готовност да подкрепи атаката на взвода от позиция до пътя, в случай че противникът открие настъплението, като унищожи Ц № 1. След овладяването на първата траншея да има готовност да открива огън по появили се противникови танкове и тежки огнени машини по моя заповед, след което се закрепява северно от камъните.

Тежките картечници да настъпят между първото и второто отделение и след овладяването на първата траншея да имат готовност да подкрепят атаката на взвода по втората траншея, като водят огън по моя заповед, след което се закрепяват на северния склон на височината с могилата северно от ориентир 2 и се подготвят за отразяването на евентуална противникова контраатака от направление на височината с отм. 150.

Азимут на движението в атака — 8°.

Управление на взвода до овладяването на първата траншея с команди до второ отделение, останалите отделения вършат същото, каквото извършва второ отделение.

РБП — южната окрайнина на горичката, в която се намира сега взводът. След овладяването на първата траншея се премества на отм. 160, а след овладяване на втората — в района на отделния храст.

Аз ще се движа във веригата на взвода на десния фланг на второ отделение (направляващото).

Мои заместници: командирите на първо и второ отделение.

След отдаването на заповедта командирът на взвода дава следните допълнителни указания:

„Проходът в загражденията на отбраната ще бъде устроен срещу стика на хода за съобщение с първата траншея.

Атаката на първата траншея се провежда с изненада, без артилерийска подготовка, без стрелба и без вик „ура“. С овладяването на първата траншея артилерията поддържа атаката на взвода по втората траншея, като унищожава Ц № 5, подава противника по отм. 150, района на храстите и ориентир 3 и произвежда пожар в района на храстите.

Осветяването на местността от наша страна ще се извършва след овладяването на първата траншея по заповед на командира на ротата.

Откриването на огън до овладяването на първата траншея ще става само по моя заповед.“

След даването и на тези указания командирът на взвода проверява как командирите на отделения са разбрали задачите си и заповядва да отидат при отделенията си на изходното място, да им съобщат задачата, която са получили, и да извършат заповяданите мероприятия по осигуряване ненадейността и скритостта на нощната атака.

Ръководителят следи за действията на командира на взвода и на командирите на отделения и при пропуски чрез въпроси и създаване на нова обстановка ги насочва към правилно решение.

След като се стъпни добре, ръководителят заповядва на командира на взвода да пристъпи към изнасяне на взвода и заемане на изходна позиция за атака.

Командирът на взвода подава предварително установения сигнал (команда), по която командирите на стрелковите отделения и на приданените средства едновременно повеждат отделенията си в колонки по един с дозорни напред по определените от командира на взвода подстъпи към изходната позиция и я заемат според дадените им указания.

Ръководителят от отм. 160 следи спазва ли се звуко- и светло-маскировката. Същевременно с установения сигнал извиква последователното осветяване на местността от отбраняващите се и следи как командирите на взвода и на отделенията реагират на това.

Отбраната е забелязала силуети по височината с отм. 160 и открива огън от Ц № 1, 3 и 5. Ръководителят изтъква на командира на взвода, че при заемането на изходната позиция за атака е нарушена маскировката, и му обръща внимание, че за поддържане реда при движението, за запазване на маскировката и за недопускане откъсване на отделенията е необходимо периодически да спира взвода, за да го проверява, и да не допуска без негова заповед да се придвижва напред. По-нататък ръководителят изтъква, че в случая беше необходимо взводът да се спре на южния склон на отм. 160 и оттам, след като се огледа напред, отделенията пешком да се изнесат и да заемат определените им места на изходната позиция за атака.

На изходната позиция ръководителят проверява как отделенията са заели своите места и каква дейност провеждат командирите и самите подразделения.

Чрез подсъеще ръководителят изисква от командира на взвода и от неговия помощник лично да проверят правилно ли са заели отделенията изходните си позиции и да наредят войниците да пристъпят към подготовката за атака.

Втори учебен въпрос. **Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата траншея без стрелба и без вик „ура“.** Атака на втората траншея със стрелба във време на движение и с вик „ура“. Ръководителят подава установения сигнал за тръгване на взвода в атака и следи какви нареждания ще последват от страна на командира на взвода.

Командирът на взвода подготвя предварително установения сигнал или команда: „Взвод в атака вперед!“, така, че да бъде чуто само от командира на второто, въпрекиващото отделение. Командирът на отделенията подава команда: „Осветление в атака вперед!“ и го повежда. Останалите подразделения и приданените средства, които поддържат една връзка с въпрекиващото отделение, се съобразяват с неговите действия и след командирите отделенията си да тръгнат в атака, така че единственият целият взвод изскочи от прикритието на изходната позиция.

Ръководителят подхва същият за осветяване на местността от страна на отбраната и следи как командирът на взвода и подразделенията ще реагират на това.

По-нататък действията на взвода по приключилите изпитанията, по атаката и овладяването на първата и втората траншея се развиват според дадените указания от командирите на взвода и според плана на ръководителя без особени пропуски и грешки.

С овладяването на втората траншея ръководителят създава извънредна обстановка, за да се пристъпи към изучаване на трети учебен въпрос без прекъсване.

Трети учебен въпрос. **Закрепяване на взводът от противника местност. Отраждане на контратака.** Ръководителят от района на ориентир 2 с установения сигнал иска от отбраната да освети местността и да извика сигнал за стрелба и отбранен огън. При това положение изисква от командирите на взвода да направят изводи от оценката на обстановката и да вземат решение.

Командирът на взвода решава да спре взвода и да се издере на достигнатия рубеж, като се подготвя за отбраняването на съветския противникова контраатака.

Ръководителят одобрява решението на командирите на взвода и му заповядва веднага да пристъпи към действията.

Командирът на взвода извиква чрез свързката си командирите на отделенията и на приданените средства и им посочва задължително за закрепяването и по подготовката на отделенията за посрещане на противникова контраатака. Лично той и помощникът му мислят по целия боен ред на взвода, внасят промени в разположението на отделенията и приданените средства, извършват след това бързо и без съесте да се пристъпи към работата по закрепяването и провеждането как се извършва самата работа.

Ръководителят от своя страна извършва проверки. След като се увери, че работата по закрепяването е правилно организирана и се провежда резултатно, създава обстановка за провеждане на отбраняваща в контраатака, като чрез установения сигнал извиква повторно осветяване на местността, следва стрелба и обозначаване на контраатака от страна на отбраната.

При тази обстановка ръководителят изисква от командирите на взвода решение. Той решава с оглед от осветените места и залпов огън от стрелците да образува контрарезерва на противника.

същевременно да извика огъня на артилерията по отм. 150 и по района на храстите.

Ръководителят одобрява решението и заповядва на командира на взвода незабавно да действа.

Взводният командир подава съответните команди за откриване на огън от всички огневи машини и залпов огън от стрелците. Заповядва на ракетчика да подаде установения сигнал за извикване на огъня на артилерията по отм. 150 и по района на храстите и донася на командира на ротата за обстановката пред взвода.

Ръководителят следи воденето на огъня да става дружно и да се подават уставни команди. Няколко минути по-късно той създава обстановка, че контраатаката на противника е отразена, като дава сигнал на отбраната за прекратяване на огъня и за снемане на мишените.

Командирът на взвода също прекратява огъня, проверява разположението на взвода, ако е необходимо, сменя позициите на някои огневи средства, попълва боеприпасите, засилва бдителността и заповядва да се продължи работата по закрепяването.

Ръководителят от своя страна проверява, убеждава се в правилното изпълнение на поставената задача и подава сигнал за прекратяване на учението. Той заповядва взводът, придадените средства и отделението, обозначаващо противника, да се съберат при могилата, където прави общ разбор пред всички в известната установена последователност. След това извиква сержантите и накратко пред тях изтъква допуснатите слабости и грешки от тяхна страна, а накрая отделно указва допуснатите от командира на взвода грешки.

3. Стрелковият взвод в отбранителния бой нощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

Приведеният пример за организирането и провеждането на тактико-строево занятие със стрелковия взвод по отбраната нощем е по тема 16, занятие 1, но при нощни условия — „Стрелковият взвод в отбрана нощем — подготовка за отбрана и водене на отбранителния бой нощем“, от Програмата за бойната подготовка на стрелковите подразделения и части.

Въз основа на предварителна подготовка и на данни, уточнени на самата местност, командирът на взвода разработва цялостен план-конспект за провеждане на занятието, който за дадения случай може да има примерно следната форма и съдържание:

Тема: „Стрелковият взвод в отбрана нощем — подготовка за отбрана и водене на отбранителния бой нощем.“

Учебни цели: а) Да се научат войниците и отделенията от взвода на съгласувани действия помежду си при воденето на отбранителния бой и при отразяване на противникова атака през нощта.

б) Да се усъвършенствуват командирите на отделенията да управляват боя и огъня на отделенията си съгласувано с останалите отделения от взвода при отразяване на противникова атака през нощта.

в) Командирът на стрелковия взвод да усъвършенствува методическите си навики по организирането и провеждането на тактико-строево занятие по отбраната нощем и да добие практика в управлението на взвода при отразяване на противникова атака през нощта.

Учебна въпроса	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Организиране на наблюдението. Рекогносцировка — изучаване на светло противника, местността пред предния край и подстъпите към позицията; избиране на ориентири; указания по взаимодействието. Отдаване на бойна заповед и поставяне задачи на отделенията. Организиране системата на огъня. Засемане местата от отделенията и осигуряване на постоянна бойна готовност. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Дооборудване на позицията — 120 мин.	След заемане на изходната позиция за атака водят непрекъснато наблюдение. При нарушаване на маскировката от страна на обучаемия взвод периодически с кречетална имитират огън от лека картечница и с халосни патрони дават отделни изстрели с пушка от различни места.
2. Дейност на взвода през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на взвода при атака на противника. Отразяване атаката на противника с огъня и в ръкопашна схватка — 60 мин.	По сигнал на ръководителя осветяват местността; имитират подготовка за атака; водят силен картечен и пушечен огън с халосни патрони; извършват движение в атака и с кречетална имитират огън във време на движение; провеждат атака; по сигнал на ръководителя се оттеглят.
3. Дейност на взвода при вклиняване на противника в отбраната — 60 мин. Разбор на занятието — 10 мин. Отдаване до района на занятието и връщане — 30 мин. Почивка през време на занятието — 20 мин.	По фланговете провеждат повторна успешна атака и се вклиняват в позициите на съседите по фронта; с кречетална имитират силен картечен огън.

Забележка. Занятието по подготовката на отбраната и воденето на отбранителния бой през нощта може да се премине при условия: а) вън от непосредствено съприкосновение с противника и б) при непосредствено съприкосновение с него. Предвид на това, че в ограниченото време от 3 часа за едно занятие взводът не е в състояние да извърши в целия им обем работите по оборудването на позицията, приемаме, че едно занятие по цялостното оборудване на позицията е проведено вън от непосредственото съприкосновение с противника. Това занятие се провежда на същото място, за да се използват предварително подготвените работи по позицията, като само някои от тях се дооборудват и усъвършенствуват, и то при непосредствено съприкосновение с противника. При такива именно условия е предвидено да се преминат учебните въпроси.

Време: на 28. 4. 1956 г. от 18.00 до 23.00 часа — 5 часа.

Материално осигуряване: мишени: цял ръст — 10, „картечници“ — 4; кречетала — 6; жове — 6; халосни патрони: на

пушка по 5, на лека картечница по 10; артилерийски гръмове — 3; ракети осветителни — 8; фенери електрически — 5, обикновени — 2; бели наръкавни ленти — за всеки войник и сержант от отбраната; бели триъгълни показатели — 4.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

След като командирът на взвода е съставил цялостно план-конспекта за провеждане на занятието обикновено в деня преди провеждането му повторно излиза на местността с групата, обозначаваща противника, и със своя помощник, където на светло ги ориентира, запознава ги с местността и с план-конспекта за провеждане на занятието, провежда инструктаж с тях и дава указания на старшия на групата, както следва:

„Взводът ще заеме за отбрана северните скакове на височината с отм. 210, от пъна до трите ниски дръвчета.

Групата войници, обозначаващи противника, да заеме изходна позиция за атака на гребена северно от рекичката, от дървото до големия храст на „Обратната“ височина, като старшият се разположи в средата между двата пъта, а останалите войници — вдясно и вляво от старшия — по двама, с интервали един от друг 80—100 м. На десния край, вляво и вдясно от дървото, да се поставят по една мишена „картечница“, маскирани така, че едва да бъдат забележими от обучаемите. При левия път да се постави една мишена „противотанково оръдие“, а непосредствено вдясно от високия храст — мишена „лека картечница“. Вдясно от дървото на хребета „Дъгата“ и вляво от високия храст на „Обратната“ на изходната позиция за атака да се подготвят по една група мишени цял ръст, всяка от по 5 мишени, разставени една от друга по на 50 метра, които през време на занятието по установен от мен сигнал да се вдигат, за да имитират движението в атака на съседите.

При обозначаването на артилерийския огън на настъпващия с три последователни артилерийски гръма в района на пъна и отм. 210 на изходната позиция за атака да се обозначи подготовка за атака.

По сигнал продължителна червена светлина от фенер, подаден в района на отм. 210, да се освети местността с две последователни ракети и същевременно с кречетала да се имитира силен картучен огън и да се дадат няколко изстрела с халосни патрони от пушка. В това време деснофланговият и левофланговият войник прибягват настрани и изправят мишените цял ръст, определени за обозначаване на съседите, след което бързо заемат местата си и се подготвят за атака.

По сигнал две продължителни бели светлини от фенер, подаден от същото място, едновременно и стремително всички войници, обозначаващи противника, да тръгнат в атака със стрелба във време на движение и да се освети местността към страната на отбраната с една ракета.

По сигнал две продължителни червени светлини да преодолеея прохода в минното поле и в телените заграждения на отбраната, който ще бъде обозначен от отбраняващите се с бели триъгълни показатели, след което да проведат атака, като не се приближават по-близо от 20 м от позицията на взвода, и да имитират стрелба от упор само с кречетала, а гранатите да се хвърлят на 10 м пред позицията на взвода.

По сигнал три кратки червени светлини от фенер, подаден от отм. 210, групата, обозначаваща противника, да се оттегли зад загражденията, където да залегне и с кречетала периодически да имитира огън от картечници.

По сигнал една бяла и една червена светлина от фенер, подаден от същото място, фланговите войници да се придвижат встрани, да проведат повторно атака срещу позициите на съседите и успешно да проникнат, както следва: левофланговият — в направление на храста, горичката, а деснофланговият — трите дръвчета, горичката. Като достигнат северната окрайнина на горичката, да спрат настъплението си.

С това командирът на взвода привършва указанията.

б. Провеждане на занятието

(Схема № 6)

В деня на занятието командирът на взвода отвежда взвода на изходното място — в района непосредствено южно от отм. 210 — с разчет да бъде там два часа преди мръкване.

Командирът на взвода започва занятието с обявяване на темата, учебните цели и учебните въпроси и като препитва няколко войници, за да се увери, че темата е усвоена правилно и добре, пристъпва към отработване на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Организиране на наблюдението. Рекогносцировка — изучаване на светло противника, местността пред предния край и подстъпите към позицията; избягане на бойна заповед и поставяне задачи на отделенията. Организиране системата на огъня. Заемане местата от отделенията и осигуряване на постоянна бойна готовност. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Дооборудване на позицията. Командирът на взвода заповядва на войниците да се подготвят за нощни действия, след което извиква своя помощник и командирите на отделения и заедно с тях скрито излиза на наблюдателния си пункт, където веднага организира наблюдението, като поставя наблюдател и му дава задача за наблюдение и подслушване през нощта. Изтъква пред командирите на отделения, че първа тяхна грижа, след като отделенията се изнесат на позицията, е да организират наблюдението, като всеки от тях си постави наблюдател и му даде задача за наблюдение и подслушване през нощта.

По-нататък командирът на взвода пристъпва към провеждане на рекогносцировка, дава им кратки указания по взаимодействието и им поставя задачи, примерно както следва:

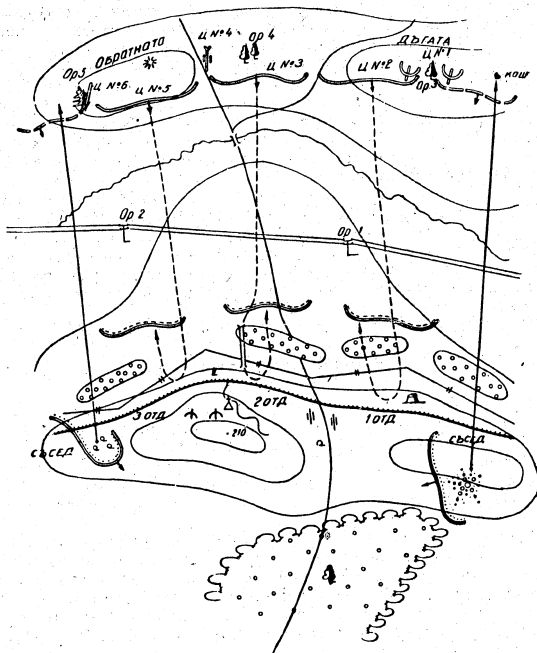

Схема № 6

„Ориентири: 1 — двойният телефонен стълб; 2 — единичният телефонен стълб; 3 — отделното дърво на хребета „Дъгата“; 4 — двете тополи; 5 — големият храст на „Обратната“.

Противникът заема изходна позиция за атака на хребета северно от безименната рекичка. Досега са открити: в района на ориентир 3 две тежки картечници — Ц № 1; между ориентир 3 и десния черен път до взвод пехота — Ц № 2; между двата пътя южно от ориентир 4 до взвод пехота — Ц № 3; един пръст вдясно от ориентир 4 противотанково оръдие — Ц № 4; между левия черен път и ориен-

тир 5 група войници — Ц № 5; 10 м вдясно от ориентир 5 лека картечница — Ц № 6. Очаква се противникът да проведе нощна атака. Взводът отбранява позиция от пътя до трите дръвчета и не допуска проникването на противника в позицията му по направление на пътя.

Полоса за стрелба: отдясно — храстите, кошарата; отляво — трите дръвчета, високият храст (ориентир 5). Съсредоточаване на огъня за през нощта да се подготви към тополите и моста.

Откриване на огън по моя заповед.

Вдясно отбранява 1 взвод; вляво — 3 взвод.

Първо стрелково отделение да организира и отбранява позиция от пътя до пътя (изкл.) и да се подготви за нощна отбрана със задача да не допусне проникването на противника през позицията в направление на горичката. Полоса за стрелба: отдясно — храстът, кошарата; отляво — пътят, ориентир 4. Да подготви съсредоточаване на огън към тополите и моста.

Второ стрелково отделение да организира и отбранява позиция от черния път до камъка и да се подготви за нощна отбрана със задача да не допусне проникването на противника през позицията в направление на пътя.

Полоса за стрелба: отдясно — дръвчето до пътя, ориентир 3; отляво — отм. 210, могилката. Да подготви съсредоточаване на огън към тополите и моста.

Трето стрелково отделение да организира и отбранява позиция от камъка (изкл.) до трите дръвчета (изкл.) и да се подготви за нощна отбрана със задача да не допусне проникването на противника през позицията в направление на отм. 210, горичката.

Полоса за стрелба: отдясно — отм. 210, тополите, отляво — трите дръвчета, ориентир 5.

След мръкване край пътя заемат позиция две противотанкови оръдия, привлечени от дълбочина, със сектори за стрелба (показва на местността); вляво, 100 м северно от отм. 210, заемат позиция две тежки картечници със сектори за стрелба (показва на местността).

Сигнал за бойна готовност и тревога — команда: „Взвод, за бой!“

Осветяването на местността ще се извършва по моя заповед.

Аз ще се намирам тук на наблюдателния си пункт.“

След като ги запознае накратко с обстановката, при която ще се развие занятието и постави задачи на отделенията, командирът на взвода дава и допълнителни указания на командирите на отделенията по това, как да организират системата на огъня, кога и как да заемат определените им позиции и как да осигурят постоянна бойна готовност на отделенията; как да подготвят оръжието за нощна стрелба в указанияте им направления и каква работа да се извърши по дооборудването на позицията.

След тези указания командирът на взвода проверява как командирите на отделенията са усвоили задачата и работите по изпълнението на първия учебен въпрос.

След това им заповядва да вземат отделенията си, скрито да ги отведат на заповяданите позиции и да пристъпят към изпълнение на мероприятията по първия учебен въпрос.

Командирът на взвода с помощника си контролира как командирите на отделения привеждат в изпълнение заповяданото.

При проверката командирът на взвода отстранява незначителните пропуски на място, а при сериозни пропуски и грешки веднага събира целия взвод, изтъква пред всички допуснатите грешки, причините и последствията от тях, обяснява правилното изпълнение и заповядва всички да заемат отново местата си и да повторят действието.

Накрая, след като командирът на взвода установи чрез проверка, че всички действия по първия учебен въпрос са правилно изпълнени и усвоени, той събира наново взвода и прави кратък разбор на първия учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Дейност на взвода през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на взвода при атаката на противника. Отразяване атаката на противника с огън и в ръкопашна схватка. С настъпването на нощта тъмнина командирът на взвода събира всички войници, обявява пред тях съдържанието на втория учебен въпрос и неговата цел и пристъпва към последователното му отработване.

Най-напред разглежда дейността на взвода при артилерийската подготовка на противника. В началото обяснява пред всички, че обикновено противникът и през нощта провежда атаката си с артилерийска подготовка. При започване на артилерийския и минометния огън на противника по позицията на взвода, ако войниците са на позицията, трябва по команда бързо да се приберат в укритията, като на самата позиция остават наблюдателите и назначените дежурни разчети при дежурните огнени машини.

Тук командирът на взвода обяснява, че този въпрос е тясно свързан по време с действията на взвода при атаката на противника и затова двата въпроса на практика едновременно ще бъдат преминати.

След тези кратки обяснения командирът на взвода пристъпва към практическото изучаване на въпроса. Заповядва на командирите на отделения да водят хората си на позицията, да заемат местата си и безшумно да продължат работата по дооборудването на позицията.

Командирът на взвода заповядва на ракетчика, който е при него, да възпламени последователно три артилерийски гръма на определените от него места, подава командата: „Взвод, в укритията!“, и следи дейността на командирите на отделения и на самите отделения. Командирите на отделения от своя страна командуват: „Отделение, в укритие!“, и отвеждат в установения ред отделенията си в укритията. Командирът на взвода проверява как отделенията се прибират в укритията и при нарушаване на маскировката или при суетене и бавни действия заповядва на командирите на отделения да повторят действието. Той проверява също така бодростта на наблюда-

телите и как носят службата по наблюдението и подслушването. Един момент по-късно войниците, обозначаващи противника, обозначаващ раздвижване по изходната си позиция, чуват се шум, разговори, тъпи удари, вижда се палене на електрически фенерчета и пр. Наблюдателите са открили това и веднага долагат на командирите си. Командирите на отделения вземат мерки за готовност на отделенията при команда бързо да заемат местата си на позицията.

Командирът на взвода с установения сигнал извиква от страна на противника осветяването на местността и същевременно имитирането на силен картечен и пушечен огън.

Наблюдателите откриват движението на противника в атака и веднага долагат на командирите си, които по команда извеждат своите отделения от укритията, заемат местата си и се подготвят за отразяване на противниковата атака с огън. Командирът на взвода незабавно подава сигнал за откриването на огън, по който командирите на отделения дават данни за откриване на огън от леките картечници и за залпов огън от стрелците. Командирът на взвода проверява точността и правилността на командите за откриването на огън, подавани от командирите на отделения, и самите действия на войниците. При констатиране на сериозни грешки и пропуски командирът на взвода спира движението на войниците, обозначаващи противника, събира командирите на отделенията, изтъква им грешките и изисква от тях да ги отстранят в следващите действия; при необходимост повтаря цялото действие.

С приближаване на войниците, обозначаващи противника, към загражденията на отбраната командирът на взвода заповядва на своя ракетчик по-често да осветява местността, намесва се в управлението на огъня на взвода, сам подава няколко пъти команди за съсредоточаване на огъня на целия взвод по забелязани важни цели, следи как отделните командири от своя страна управляват огъня на отделенията си и дали предостаят на войниците сами да водят огъня, когато противникът достигне до загражденията, и пр.

С преминаването на противника през прохода в загражденията командирът на взвода заповядва на ракетчика си да засили осветяването, изисква от командирите на отделения да съсредоточат огъня на целите отделения по прохода, като го водят с най-голямо напрежение, а в даден момент той лично подава команда за съсредоточаване на огъня от целия взвод по прохода.

С хвърлянето на противника в атака командирът на взвода сам командуваша да се възпламенят и хвърлят гранатите, а след това да се посрещне атаката с огън от упор и да се отрази в ръкопашна схватка. От момента, когато противникът започне преминаването през прохода, командирът на взвода заповядва да се прекрати стрелбата с халосни патрони както от едната, така също и от другата страна и огънят изключително да се имитира с кречетала. Така също заповядва гранатите да се хвърлят на близко разстояние, а войниците, обозначаващи противника, да не се приближават до позицията на взвода на по-малко от 20 м.

В случай на груби грешки, които водят до извращаване на действията, той прекъсва занятието, задържа на място атаката на противника, събира командирите на отделенията или целия взвод, изтъква допуснатите слабости и заповядва да се повтори погрешно изпълненото действие, а след това повтаря в цялостен непрекъснат комплекс и всички действия от този въпрос.

След това командирът на взвода подава сигнал за оттегляне на войниците, обозначаващи противника, зад загражденията — отразяване на противниковата атака, като същевременно подава команда за откриване на залпов огън (имитиран с кречетала) по оттегляния се противник и заповядва на ракетчика да освети местността.

С това приключва практическото изучаване на втория учебен въпрос. Командирът на взвода събира всички войници, прави кратък разбор на преминатия учебен въпрос, дава почивка и се подготвя за следващия въпрос.

Трети учебен въпрос. **Дейност на взвода при влияване на противника в отбраната.** Командирът на взвода събира всички войници от взвода, обявява съдържанието на третия учебен въпрос и целта му и пристъпва към неговото практическо отработване.

Чрез установения сигнал командирът на взвода извиква предварително установените действия на войниците, обозначаващи противника, и създава следната обстановка:

„По фронта на взвода противникът е спрял и води огън (имитира стрелба с кречетала). Срещу съседите противникът е атакувал повторно и се е вклинил в позициите им.“

Със започването на действията от страна на войниците, обозначаващи противника, командирът на взвода заповядва на ракетчика си да освети местността пред фронта и дава команда за откриване на огън от взвода. С проникването на противника в позициите на съседите командирът на взвода заповядва на командира на първо стрелково отделение да заеме запасната позиция и с огън да не допусне разпространението на противника в дълбочина на отбраната и същевременно с два ежа да прегради траншеята. На командира на трето стрелково отделение заповядва трима стрелци да заемат запасната позиция, с два ежа да преградят траншеята и с огън да спрат проникването на противника в дълбочина.

След тези разпоредения командирът на взвода следи дейността на командирите на отделенията, а така също проверява действията на войниците.

При успешни действия от страна на взвода командирът дава сигнал на войниците, обозначаващи противника, да спрат проникването си в дълбочина на отбраната и след това дава сигнал за прекратяване на занятието.

Събира всички войници от взвода и обозначаващите противника и провежда общ разбор на занятието в известната последователност,

като анализира преди всичко грешките и слабостите и поставя задачи пред командирите на отделенията и пред войниците за доотработване през следващите занятия.

4. Стрелковият взвод в походно охранение нощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

За тактико-строевото занятие на тема „Стрелковият взвод в челна походна застава през нощта“ командирът на взвода набелязва следните учебни въпроси: подготовка на личния състав за изпълнение на задачата; поставяне задачи на командирите на отделенията; построение и движение на ядрото на заставата, на дозорите и дозорните; управление и свързка с дозорите и дозорните; действие при откриване по пътя на движението препятствия и заграждения; действие на дозорите, дозорните и ядрото на заставата при среща с противника.

След приключване на предварителната подготовка за занятието командирът на взвода съставя примерно следния план-конспект за провеждането му:

Т е м а : „Стрелковият взвод в челна походна застава през нощта.“

У ч е б н а ц е л : да се научи и тренира целият личен състав от взвода в действията, които има да извършва челната походна застава през нощта.

В р е м е : 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Подготовка на личния състав за изпълнение на задачата. Поставяне задачи на командирите на отделенията. Построение и движение на ядрото на заставата, на дозорите и дозорните; управление и свързка с дозорите и дозорните — 90 мин.	Земат първоначално определените им от ръководителя места и водят наблюдение.
2. Действие при откриване по пътя на движението препятствия и заграждения — 40 мин.	Продължават да водят наблюдение.
3. Действие на дозора и ядрото на заставата при среща с противника — 40 мин.	Провеждат действия, установени от ръководителя, на определените точки от местността.
Разбор на занятието — 10 мин. Отиване до района на занятието и връщане — 40 мин. Почивки през време на занятието — 20 мин.	

М а т е р и а л н о о с и г у р я в а н е : халосни патрони — на пушка по 5, на лека картечница по 10; ракети осветителни — 5;

взривни пакети — 2; учебни противотанкови мини — 10; фенерчета електрически — на всички командири по едно; свирки — за всички командири; сигнално рогче — 1; опознавателни знаци — бели наръкавни ленти за всички от взвода; кречетала — 3.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

В деня преди занятието командирът на взвода с групата войници, назначени за обозначаване на противника, излиза на местността, преминава с тях по маршрута, по който ще се проведе занятието, и дава на старшия на групата следните указания:

„Непосредствено северно от групата дървета да се устрои минно поле с учебни мини, като част от мините бъдат полуоткрити, за да бъдат забелязани в тъмнината от челните дозорни и от челния дозор. Един от войниците да има готовност в североизточната крайнина на групата дървета да възпламени един взривен пакет по сигнал на помощник-командира на взвода, който ще се движи с челния дозор, в случай, че дозорните и самият дозор не открият минното поле.

Един войник да засеме позиция на вис. 264, непосредствено до шосето, и когато дозорните на челния дозор наближат на 30—40 м от височината, да даде изстрел във въздуха с халосен патрон и бързо да се оттегли към чифлика.

В района на чифлика да засмат позиция останалите войници и когато челният дозор се появи на вис. 264, да осветят местността по направление на височината и с кречетала да обозначат картечен огън, след което да се оттеглят към южната крайнина на Петрово.

Командирът на взвода проверява как старшият и войниците са усвоили поставените им задачи и с това приключва инструктажа.

б. Провеждане на занятието (Схема № 7)

В деня на занятието, два часа преди мръкване, командирът на взвода отвежда бойците на изходно място в северната крайнина на с. Иваново. След като обяви темата, учебната цел и учебните въпроси и след като обясни значението на нощните походни движения, той пристъпва към изучаването на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. **Подготовка на личния състав за изпълнение на задачите. Поставяне задачи на командирите на отделения. Построение и движение на ядрото на заставата, на дозорите и дозорните. Управление и свързка с дозорите и дозорните.** Командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да проверят подготовката на войниците за занятието и да му докладват за състоянието. Лично той проверява стъпмиването, оръжието, боеприпасите и как са стегнати свободните предмети от снаряжението, за да не тракат през време на движението.

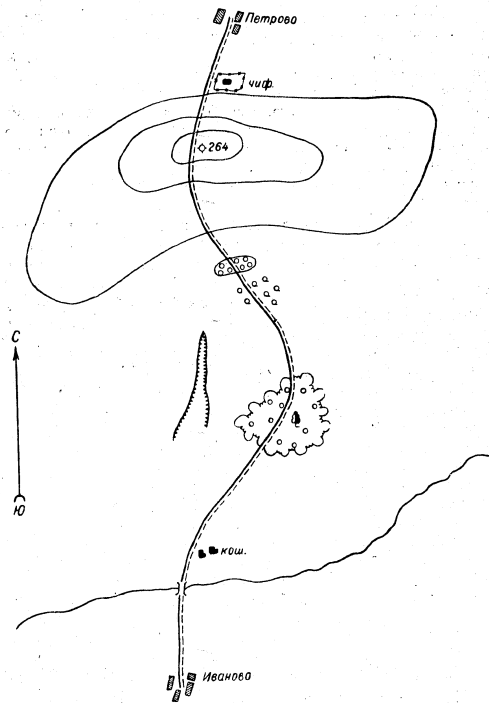

Схема № 7

След това командирът на взвода въвежда обучаемите в общата обстановка и ги запознава с получената задача: „Взводът е назначен в челна походна заставка. Маршрут на движението: северната крайнина на с. Иваново, кошарите, горичката, групата дървета, вис. 264, чифликът, със задача да предпази челния отред от внезапно нападение на противника и в случай на среща с неприятеля да осигури време за развързване на челния отред.“

Назначават в челен дозор 1 стрелково отделение, а от 2 и 3 стрелково отделение по една двойка дозорни вляво и вдясно от яд-

ро̀то на заставата. Поставя задачи на всички тези елементи, указва сигналите за свързка с тях през нощта — очна, слухова и верига от хора, — определя реда за движение на ядрото, обявява пред всички обозначението на противника и проверява как войниците от дозора и дозорните са усвоили поставените им задачи.

След това, преди мръкване, командирът на взвода заповядва на всички назначени от него охранителни елементи да заемат местата си на скъсени разстояния, отделенията в ядрото да се построят в установения от него ред и обръща вниманието на всички върху построяването на челната походна заставка при движението ѝ през нощта.

При мръкване командирът на взвода заповядва на челния дозор и на страничните дозорни да заемат местата си и да започнат движението. С челния дозор командирът на взвода изпраща и помощника си. След челния дозор тръгва ядрото на челната походна заставка, като начело се движи командирът на взвода с 2—3 свързки, които последователно изпраща по пътя на движението, за да поддържат връзка с челния дозор при евентуалното му отдалечаване.

Когато челният дозор достигне моста северно от Иваново, командирът му открива, че мостът е миниран. Прави донесение до командира на челната походна заставка, а той заедно с ядрото на дозора преминава в страни от моста и продължава изпълнението на задачата. Командирът на взвода, получавайки донесението, излиза заедно с ядрото на заставата напред към моста и достигайки го, заповядва на командирите на отделения да укрят отделенията в страни от пътя, а той лично проверява състоянието на моста. Прави донесение за минирането на моста, обозначава мястото на минирането с видим през нощта бял знак и с ядрото преминава в страни от моста, като продължава изпълнението на поставената му задача.

Преминавайки моста, командирът на взвода засилва челния дозор, като изпраща от ядрото две двойки дозорни за бързото и основно оглеждане на горичката северно от кошарите. При нужда може да изпрати допълнителен дозор със задача да огледа оврага вляво от горичката. След изпълнението на задачата командирът на взвода заповядва на допълнителния дозор да спре движението си и да се присъедини към ядрото на заставата. През време на движението командирът на взвода управлява движението и действията на дозора, допълнително изпратения дозор и страничните дозорни със сигнали — чрез имитиране глас на животни, птици, с верига от хора и чрез очна връзка.

Достигайки северния край на горичката, командирът на челната походна заставка приключва с първия учебен въпрос, прави кратък разбор на изпълнението и при допуснати грешки повтаря действията. След това дава кратка почивка и се подготвя за втория учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Действие при откриване по пътя на движението препятствия и заграждения. Командирът на взвода заповядва движението на всички елементи от челната

походна заставка по указания маршрут да продължи в същия ред. Движейки се по-нататък, челният дозор открива северно от групата дървета минно поле. Командирът на взвода донася за това на командира на ядрото на челната заставка, обозначава минното поле с бели показатели и продължава изпълнението на задачата си. Ако минното поле не бъде открито, командирът на взвода спира челния дозор, връща го назад и му заповядва повторно да се придвижи по-бавно напред и по-внимателно да огледа местността по пътя на движението, за да може да установи минното поле.

За тренировка командирът на взвода може да повтори действията и с останалите отделения от ядрото на челната походна заставка, като ги назначава в ролята на челен дозор.

С това приключва вторият учебен въпрос. След кратък разбор и почивка командирът на взвода пристъпва към третия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Действие на дозора и ядрото на заставата при среща с противник. Командирът на взвода заповядва на челния дозор и на страничните дозорни да започнат движението, като едновременно с тях по начертания маршрут тръгва и ядрото на челната заставка.

С достигането на дозорните от челния дозор до вис. 264 по тях е открит огън от пушка откъм самата височина. Дозорните незабавно залягат и донасят на командира на челния дозор. Дозорните пълзешком и в страни от шосето се стремят да достигнат височината, а командирът на дозора му заповядва да се развърне във верига и внимателно да се придвижи към височината. С достигането на дозора на самата височина той е осветен и по него е открит картчен огън откъм чифлика. По команда на командира на дозора той заема позиция на височината с отм. 264 — вдясно и вляво от шосето, където дозорните са дочакали ядрото. Незабавно командирът на дозора донася на командира на челната походна заставка за срещата с противника и се организира да посрещне противника с огън.

По команда на командира на челната походна заставка ядрото бързо се развърта за бой и се изнася на линията на дозора, където по указания на командира заема позиция с готовност да посрещне противника с огън, като по заповед на командира на взвода осветява местността по направление на чифлика.

Командирът на взвода същевременно подава сигнал за настъпление на противника от южната окрайнина на Петрово и с достигането му на линията на чифлика заповядва да се освети чифликът, а на командирите на отделения заповядва да открият огън по осветените цели. Противникът е спрял южно от чифлика.

С това занятието приключва. Командирът на взвода подава сигнал за събиране на всички войници на вис. 264, където провежда общ разбор, след което връща взвода по обратния път, като повтаря разчленяването на челната походна заставка, бързото засмане местата от дозора и дозорните, движението и управлението на дозора и дозорните.

5. Стрелковият взвод в стражево охранение нощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

Приведеният пример за организирането и провеждането на тактико-строево занятие със стрелковия взвод в стражево охранение нощем е на тема: „Стрелковият взвод в стражева застава нощем“.

Изхождайки от седмичното разписание, целите и Програмата за бойната подготовка на стрелковите поделения и части, командирът на взвода набелязва за отработване следните учебни въпроси: излизане на заставата на светло в района за охрана; заемане на местата от отделенията; организиране на наблюдението и непосредственото охранение; рекогносцировка; поставяне задачи на командирите на отделения; устройване на позицията, организиране системата на огъня и подготовка на оръжията за нощна стрелба; организиране носенето на службата и почивката в ядрото на заставата и в полевите караули; действие на стражата при преминаване на отделни лица през линията на охранението; действие на стражевата застава при настъпление на противника.

След предварителна всестранна подготовка командирът на взвода разработва план-конспект за провеждане на занятието, който примерно може да има следното съдържание:

Тема: „Стрелковият взвод в стражева застава нощем.“

Учебна цел: да се научат и тренират войниците от взвода в носенето на службата в стражево охранение.

Време: 4 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Излизане на стражевата застава на светло в района за охрана. Заемане местата от отделенията. Организиране на наблюдението и непосредственото охранение. Поставяне на задачи на командирите на отделения. Рекогносцировка. Устройство на позицията. Организиране системата на огъня и подготовка на оръжията за нощна стрелба. Организиране носенето на службата и почивката в ядрото на заставата и полевите караули за през нощта — 120 мин.	Водят наблюдение. При нарушаване на маскировката от страна на обучаемите от взвода с кречетало имитират огън от лека картечница от различни места. При мръкване по извикване на ръководителя (командира на взвода) осветяват местността.
2. Действие на стражевата застава при преминаване на отделни лица през линията на охранението — 30 мин.	Извършват скрито приближаване към поста и полевия караул по единично и по групи от 2—3 войници.
3. Действие на стражевата застава при настъпление на противника — 40 мин.	По сигнал на ръководителя извършват настъпление, отначало в колонка, а след това във верига.
Разбор на занятието — 10 мин. Отиване до района на занятието и връщане — 30 мин. Почивки през време на занятието — 20 мин.	

Материално осигуряване: халосни патрони: на пушка по 5, на лека картечница по 10; ракети осветителни — 5 на взвода и 5 на групата, обозначаваща противника; фенери електрически — 5; кречетала — по едно на всяко отделение и две на групата, обозначаваща противника; свирки — за всеки командир на отделение; сигнално рогче — 1; опознавателни знаци — бели наръжавни ленти за всички от взвода; колчета и рогатки за подготовка на оръжията за нощна стрелба.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

След приключване на подготовката и след съставяне на плана за провеждане на занятието командирът на взвода повторно излиза на местността, но вече с групата войници (4 войници), определени за обозначаване на противника, и със своя помощник, където на светлото ги ориентира, запознава ги с плана за провеждане на занятието, провежда с тях инструктаж и дава указания на старшия на групата по имитиране действията на противника:

„Да разпредели войниците за действие срещу стражевия пост и полевия караул и да определи кой какво действие ще изпълнява по сигналите, подавани от ръководителя. Със заемането на района за охрана от стражевата застава всички войници да са зели определените им места и да водят непрекъснато наблюдение. При нарушаване на маскировката от страна на войниците от взвода по заповед на старшия назначен войник с кречетало да обознача огън от лека картечница — 1—2 къси реда. По-късно, при мръкване, по извикване от ръководителя да освети местността с ракета, подадена в направление на стражевия пост и полевия караул.“

По сигнал едно продължително изсвирване със сигналното рогче да се обознача приближаването на отделен противников боец, а при две продължителни изсвирвания — да се обознача приближаването на двама противникови бойци в направление на отделното дърво 50 метра вляво от шосето, кошарата. Приближаването да се извърши предпазливо и скрито.

По сигнал едно продължително и две кратки изсвирвания със сигналното рогче да се обознача с всички войници настъпление на противника по направление на шосето към кошарата и педината между „Близнаците“.

След като командирът на взвода доуточни местата на всички войници, обозначаващи противника, и начина на действията им при различните случаи, той проверява как старшият на групата е разбрал задачите си, с което привършва инструктажа.

б. Провеждане на занятието (Схема № 8)

В деня на занятието командирът на взвода отвежда бойците на изходното място — в района на „Близнаците“, 50 м вляво от ъгловата.

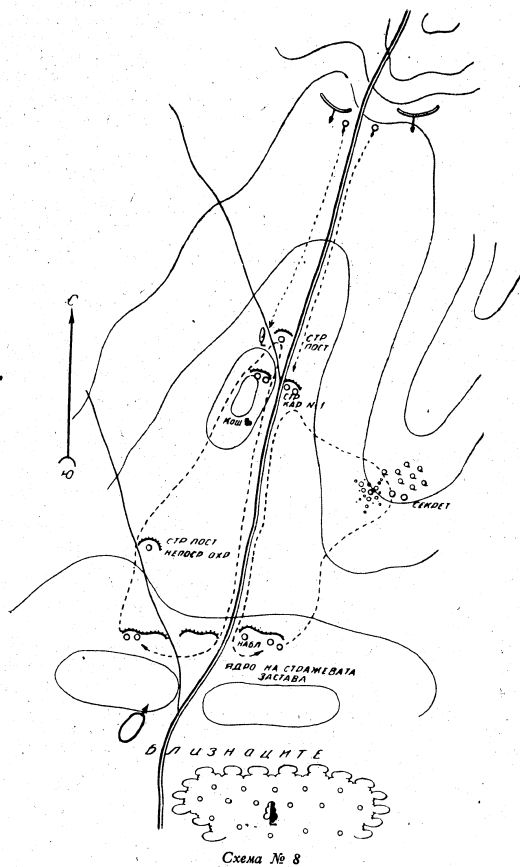

Схема № 8

FOR OFFICIAL USE ONLY

Командирът на взвода започва занятието с обявяването на темата, учебната цел и учебните въпроси, препитва няколко войници, за да провери как са усвоили темата, целта и теорията по въпроса, след което пристъпва към отработване на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Излизане на стражевата застава на светло в района за охрана. Заемане местата от отделенията. Организиране на наблюдението и непосредственото охранение. Рекогносцировка. Поставяне задачи на командирите на отделения. Устройване на позицията. Организиране системата на огъня и подготовка на оръжието за нощна стрелба. Организиране носенето на службата и почивката в ядрото на заставата и полевите караули за през нощта. На изходното място командирът на взвода обяснява пред всички как стражевата застава трябва да заеме определения район за охрана, посочва местата, където отделенията трябва да се изнесат, и по кои подстъпи да преминат. Заповядва на командирите на отделения прикрито да отведат отделенията си на определените им места, където да се маскират.

Командирите на отделения приваждат в изпълнение заповедта на командира на взвода, а той глъх следи как отделенията практически извършват действията. При нарушаване на маскировката през време на движението към определените места командирът на взвода подава сигнал за откриване на огън от страна на войниците, обозначаващи противника. При лошо изпълнение на действието командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да го повтарят до правилното му усвояване.

След правилното заемане на местата от отделенията командирът на взвода събира целия взвод, назначава наблюдател и двама войници за непосредствено охранение, поставя им задачи, проверява как са ги усвоили и им заповядва да си заемат местата. Те изпълняват заповедта на командира на взвода, заемат скрито местата си, маскират се и започват изпълнението на възложената им задача. Командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да отведат отделенията по местата им, след което наново да се явят при него за провеждане на рекогносцировката. Командирите на отделения изпълняват заповедта и след като са отвели отделенията си, се явяват с по един войник за свързка при командира на взвода. Командирът на взвода проверява как командирите на отделения и разносвачите са се маскирали и приспособили към местността и пристъпва към провеждане на рекогносцировката и поставянето на задачи на командирите на отделения за нощното охранение.

Той назначава 3 стрелково отделение без двама войници за полевия караул № 1, поставя му задача и му определя мястото, което трябва да заеме — вдясно и вляво на ъглопътя 100 метра северно от кошарата; двама войници от 1 стрелково отделение секрет — в района на трънките и групата дървета; дозорни от първо и трето отделение (останалите двама войници от трето отделение) — за про-

верка бодростта и бдителността на полевия караул, секретата и постовете.

След като постави задачите, командирът на взвода проверява как са усвоени от командирите на отделения и им заповядва веднага да заемат местата си, да запознаят войниците от отделенията си със задачата, която ще изпълняват през нощта, да проверят нейното усвояване, да изпратят назначените охранителни елементи и да пристъпят към устройване на позицията, към организиране системата на огъня и подготовка на оръжието за нощна стрелба, като за целта дава и конкретни указания. Лично командирът на взвода с помощника си извършва проверка на изпълнението.

Устройването на позицията, организирането на системата на огъня и подготовката на оръжието за нощна стрелба се извършват в същата последователност и начин, както и при отбрана. Командирът на взвода определя какви изкопни работи да се извършат — стрелкови гнезда за стрелба на колена за всички бойци от ядрото и охранителните му елементи, — определя срока за изработването им и за подготовка на оръжието за нощна стрелба.

Войниците незабавно пристъпват към окопаване и маскировка, а така също и към подготовка на оръжието за нощна стрелба в определените направления. Командирите на отделения и на полевия караул контролират работата на бойците и същевременно изработват и представят на командира на взвода отчетни и стрелкови картички.

Командирът на взвода от своя страна проверява хода на устройването на позицията и на място дава указания за правилното изпълнение на изкопните работи и на маскировката.

При мръкване командирът на взвода изпраща секретата и дозорните за проверка бодростта и бдителността. Секретът заема мястото си. Дозорните пристъпват към изпълнение на задачата.

Командирът на взвода подава сигнал на войниците, обозначаващи противника, да осветят местността и ако забележат бойци от обучаемия взвод, да имитират с кречетало огън от лека картечница.

При нарушаване на маскировката или при неправилно действие от отделенията в ядрото и от охранителните елементи командирът на взвода събира командирите на отделенията, а при груби пропуски — целия взвод, изтъква допуснатите грешки, обяснява как трябва правилно да се извърши действието и заповядва то да се повтори.

След като командирът на взвода провери и се увери в правилното изпълнение на всички мероприятия — заемане на местата, изкопаване на стрелковите гнезда, маскировка, подготовка на оръжието за нощна стрелба, заемане мястото от секретата и дейност на дозорните, — заповядва да се събере ядрото на стражевата застава и пред всички обяснява, че за през нощта е необходимо войниците да се разпределят на смени, едни от които да бодърствуват, а други да почиват. Заповядва на командирите на отделения да организират бойната готовност в отделенията и почивката на войниците, като ги разпределят на смени. Командирите на отделенията от ядрото на стражевата застава отвеждат отделенията си по местата, разпределят

войниците на смени, назначават мерачите за дежурни и им поставят задачи, а на войниците, определени за почивка, указват мястото, където трябва да почиват, и им заповядват да го заемат и да почиват в пълна бойна готовност.

Командирът на взвода с предварително определени сигнали съобщава на началника на полевия караул да извърши същото — да организира почивката на войниците от караула. В същото време той извършва проверка, при която обръща внимание на следното: дали командирите на отделения са оставили дежурна картечница; в какво състояние почиват определените войници; организирана ли е бдителността и как; как е организирана свързката вътре в отделенията с наблюдателя, дежурните и войниците, които почиват. При неправилна организация изтъква на място грешките или събира всички и заповядва да се повтори действието.

С това първият учебен въпрос привършва. Командирът на взвода заповядва да се съберат всички войници, с изключение на обозначаващите противника и назначените в полеви караул, прави кратък разбор на първия учебен въпрос, дава кратка почивка и след това пристъпва към отработване на втория учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Действие на стражевата застава при преминаване на отделни лица през линията на охранението. Командирът на взвода събира целия взвод на мястото, където е разположен полевият караул, и пред всички разяснява особеностите на действията на стражевия пост и на полевия караул при появата и при преминаването през поста и караула на отделни лица. Той обръща внимание, че трябва да се устрои засада, да се запази пълна тишина, звуко- и светломаскировка, спокойно да се изчака приближаването на лицето на съвсем близко разстояние, да се изненада и да се плени. Употреба на оръжие се допуска в краен случай, когато приближаващият се окаже съпротива. След това командирът на взвода обяснява, че със залавянето на лицето старшият на поста и началникът на полевия караул са длъжни да донесат до командира на стражевата застава, да изискат конвойни и без да задържат лицето, да го препратят до командира на стражевата застава.

След това командирът на взвода пристъпва към практическо отработване на въпроса. Подава съответния сигнал до старшия на групата, обозначаваща противника, за придвижването на отделни лица към поста и полевия караул, а той и останалите войници от ядрото следят действията на стражевия пост и полевия караул. Повтаря действието, като вече взводът (ядрото) заема своето място, и при доносене от полевия караул за появата на няколко лица бодростта в ядрото се засилва, а почиващите войници заемат местата си. При поискване на конвойни от началника на полевия караул командирът на взвода назначава такива от ядрото и ги изпраща до караула.

Командирът на взвода и помощникът му следят действията на поста, караула и на конвойните и при допускане на грешки командирът запо-

вядва отделни действия или целият учебен въпрос да се проиграват наново.

Накрая командирът на взвода провежда кратък разбор, при който изтъква допуснатите грешки, и ако е необходимо, заповядва да се повтори изпълнението на целия учебен въпрос. С това вторият учебен въпрос завършва и след кратка почивка се пристъпва към отработването на третия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Действие на стражевата застава при настъпление на противника. За отработването на този учебен въпрос командирът на взвода събира всички и накратко разяснява начина на действие на постове, полевия караул и на ядрото на стражевата застава, след което заповядва всички да заемат местата си и да се подготвят за действие.

Командирът на взвода подава сигнал за обозначаване на настъпващ противник от групата, назначена за тази цел. С приближаването на противника стражевите постове заемат позиция и откриват огън, като донасят за появата на противника. Началникът на полевия караул оттегля поста си и донася на командира на стражевата застава. От своя страна полевият караул заема позиция и води огневи бой, като открива огън при осветяване на местността и по набелязаните направления за нощна стрелба.

Командирът на взвода следи за действията на стражевите постове, полевия караул и секрета. При допускане на грешки и неправилни действия събира войниците от съответния пост или от полевия караул, обяснява им правилното изпълнение на упражнението и заповядва да се повтори.

По-късно командирът на взвода подава сигнал за оттегляне на полевия караул и секретта на линията на ядрото на стражата, което засема позиция, и с целия взвод започва огневи бой с настъпващия противник, като го осветява периодически. Той непрекъснато управлява огъня на стражевата застава и следи за точното изпълнение на подаваните команди, сигнали и знаци от страна на командирите на отделенията.

При правилно изпълнение на последните действия от цялата стражева застава командирът на взвода прекратява действието, събира целия взвод и войниците, обозначаващи противника, прави пред всички общ разбор и с това приключва занятието.

6. Стрелковият взвод в разузнаване нощем

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие

За предстоящото тактико-строево занятие на тема „Стрелковият взвод в отделен разузнавателен дозор нощем“ командирът на взвода е набелязал за отработване следните учебни въпроси: подготовка на личния състав за изпълнение на задачата; поставяне задачи на командирите на отделенията и на дозорните; построяване и движение на ядрото на отделния разузнавателен дозор и на дозорните; способности

224

за оглеждане на местността и местните предмети; действие при откриване по пътя на движението препятствия и заграждения; действие на дозорните и ядрото на отделния разузнавателен дозор при среща с противника.

В края на предварителната всестранна подготовка за занятието командирът на взвода съставя план-конспект за провеждането му, който може да добие следната примерна форма и съдържание:

Тема: „Стрелковият взвод в отделен разузнавателен дозор нощем.“

Учебна цел: да се научат и тренират войниците от взвода в действия при разузнаване нощем.

Време: 5 часа.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Подготовка на личния състав за изпълнение на задачата. Поставяне задачи на командирите на отделенията и дозорните. Построение и движение на ядрото на отделния разузнавателен дозор и на дозорните. Управление и свързка с дозорните — 90 мин.	Засмат първоначалните места, определени от ръководителя (командира на взвода), и извършват наблюдение.
2. Способи за оглеждане на местността и местните предмети през нощта. Действие при откриване по пътя на движението препятствия и заграждения — 60 мин.	Продължават да извършват наблюдение.
3. Действия на дозорните и ядрото на отделния разузнавателен дозор при среща с противника — 60 мин.	Провеждат действия и движения, установени от ръководителя, на определени места от местността. Обозначават с кречетало огън на лека картечница.
Разбор на занятието — 10 мин. Отиване до района на занятието и връщане — 50 мин. Почивки през време на занятието — 30 мин.	

Материално осигуряване: халосни патрони — на пушка по 5, на лека картечница по 10; ракети сигнални — 5; взривни пакети — 3; кречетала — по едно на отделение и 3 за групата, обозначаваща противника; учебни противотанкови мини — 10 (на групата, обозначаваща противника); фенерчета електрически — на всеки командир по едно; свирки — за всички командири; сигнално рогче — 1; опознавателни знаци — бели наръжавни ленти за всички от взвода.

а. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

Един ден преди занятието командирът на взвода излиза на местността с назначените за обозначаване на противника войници и пропътува с тях маршрута, по който ще се проведе занятието следващата нощ, като на старшия на групата дава следните указания:

„На северната крайнина на село Пиперово до пътя да постави един войник, който да представлява стражеви пост от собственото стражево охранение и който с приближаването на дозорните да ги спре и изиска от тях „пропуска“. След като бъдат пропуснати дозорните през линията на охранението, войникът да се присъедини към ядрото на дозора.

Непосредствено северно от могилната, на ската, да се обозначи минно поле с учебни мини, като част от тях бъдат полуоткрити, за да могат да се забележат в тъмнината от дозорните. Един от войниците да има готовност на 50 метра вдясно от минното поле по сигнал на командира на взвода две продължителни изсвирвания със сигналното рогче да възпламени един взривен пакет.

Всички войници от групата, обозначаваща противника, да се съберат в южната крайнина на с. Китово и по сигнал от командира на взвода да обозначат противников разузнавателен дозор и да се придвижат по пътя към вис. 320.“

Командирът на взвода проверява как старшият и войниците, обозначаващи противника, са разбрали задачите, като ги препитва, а някои действия заповядва да се изпълнят и практически, с което приключва инструктажа.

б. Провеждане на занятието (Схема № 9)

В деня на занятието, два часа преди мръкване, командирът на взвода отвежда бойците на изходно място в северната крайнина на с. Черешово. Тук той обявява пред всички темата, целта на занятието и учебните въпроси, препитва няколко войници, за да провери как са ги усвоили, проверява и знанията им по отделните положения от уставите по воденето на разузнаване през нощта, след което пристъпва към отработването на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Подготовка на личния състав за изпълнение на задачата. Поставяне задачи на командирите на отделения и на дозорните. Построяване и движение на ядрото на отделния разузнавателен дозор и на дозорните. Командирът на взвода и командирите на отделения проверяват подготовката на личния състав за предстоящото занятие — стъкмяването, притягането на предметите от снаряжението, за да не тракат през време на движението, въоръжението и боеприпасите и изземат всички книги и документи от войниците.

След това командирът на взвода въвежда обучаемите в общата обстановка и ги запознава с получената задача: „Взводът е назначен

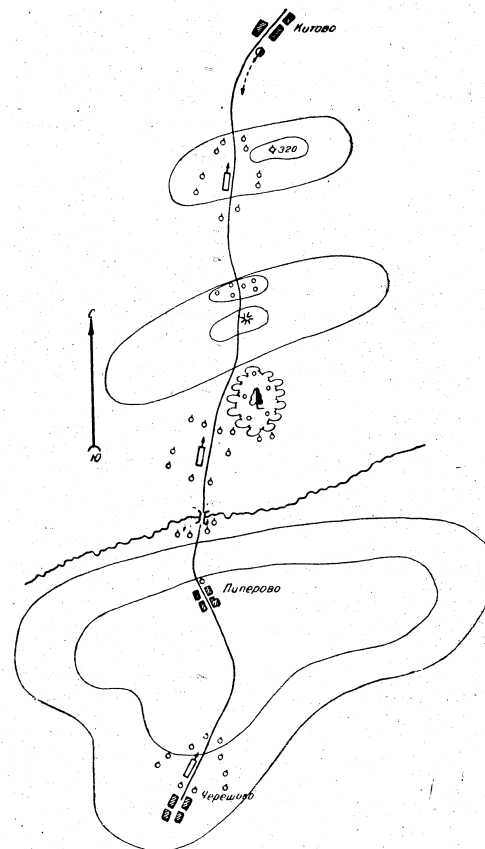

Схема № 9

в отделен разузнавателен дозор със задача да разузнава в направление на Пиперово, висодата с могилката, вис. 320, Китово, да открие присъствието на противника и да установи неговата сила, състав и направление за движение на разузнавателните и охранителните му елементи. Той назначава дозорни — напред, встрани и назад, — поставя им задачи, а също така указва сигналите за свързка през нощта с дозорните — очна и слухова (имитиране звук на животни и птици). Указва реда за движение на дозорните и на ядрото, установява сигналите за предупреждение, съобщава тайните думи на старшите на дозорните и на командирите на отделения. Обявява пред всички начините за обозначаване на противника и всеки войник от обозначаващите противника на какво противниково поделение съответствува. След това командирът на взвода проверява как са усвоени задачите. Като се увери, че всички правилно са разбрали задачите си, още на светло разчленява взвода, заповядва дозорните да заемат местата си на скъсени разстояния, а ядрото да се построи по установения от него ред и показва на обучаемите построението на взвода в отделен разузнавателен дозор, тъй както ще се движи и разузнава през нощта.

На мръкване командирът на взвода заповядва на назначените дозорни — два по направление на движението, по един встрани и един в тила — да заемат местата си на очна свързка от ядрото, след което заповядва да започне движението по указания маршрут.

През време на движението ръководителят изпраща помощника си да се движи с един от челните дозорни, а той застава в челото на ядрото на отделния разузнавателен дозор, откъдето управлява движението и действията на дозорните. Чрез установените сигнали командирът на взвода ускорява или спира движението на дозорните, отдалечава ги от ядрото, достига с последното до дозорните, назначава и изпраща нови дозорни и провежда други упражнения с цел да се тренират войниците от взвода бързо да заемат местата си като дозорни и да поддържат непрекъсната свързка с ядрото при различни условия на нощната тъмнина.

Когато дозорните достигнат северната крайнина на с. Пиперово, те са спрени от вик „Стой, що е пропуск“. Дозорните се спират, старшият на лявата дозорна излиза в направление на вика, приближава се до поста и след като съобщи пропуската, изисква да се съобщи отзивът; след което продължават движението по указания маршрут.

В това време командирът на взвода с ядрото на дозора се е приближил до дозорните и следи техните действия. При допускане на грешки в движението и действията на дозорните той събира целия взвод, обяснява как трябва да се действва от дозорните при този случай и заповядва да се повтори упражнението.

С това завършва първият учебен въпрос. След кратък разбор на въпроса командирът на взвода дава почивка и се подготвя за отработване на следващия учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Способи за оглеждане на местността и местните предмети през нощта. Действие при

откривае по пътя на движението препятствия и заграждения. Командирът на взвода разяснява пред всички, че оглеждането на местността и местните предмети през нощта се извършва по същия начин, както и през деня, с тази разлика, че охранителят (старшият) от дозорната двойка се приближава много близко, на 20—25 м (да вижда) до предмета, който ще се оглежда, и се подготвя за действие с гранати и хладно оръжие, ако другарят му бъде нападнат при оглеждането на предмета.

По-нататък командирът на взвода сменява дозорните и заповядва движението да продължи. Достигайки до моста северно от Пиперово, командирът на взвода се приближава до дозорните и следи как те ще огледат моста. При неправилни действия на дозорните той заповядва да се повтори изпълнението, след като обясни как трябва да се направи. Сменява дозорните и заповядва да се продължи движението и да се огледат следващите местни предмети по пътя на движението, като за оглеждането на малката горичка южно от могилката назначава още две дозорни двойки, за да се образува верига от дозорни, които да преминават през горичката. След излизането им на северната ѝ крайнина допълнително назначените дозорни дочакват ядрото и се присъединяват към него.

Движейки се по указания маршрут, на ската северно от могилката челните дозорни се натъкват на минно поле, обозначено с учебни мини от войниците, назначени да обозначават противника. Веднага донасят на командира на разузнавателния дозор, който незабавно излиза напред, доближава се до минното поле, обозначава го с бели показки и го заобикаля с ядрото.

В случай че дозорните действуват неправилно и първоначално не открият минното поле, ръководителят ги спира, връща ги назад и заповядва повторно да извършат движението в указания направление. Ако и при този случай не бъде открито минното поле, командирът на взвода дава сигнал за възпламеняване на един взрив от назначените за целта войници.

При правилно действие на дозорните командирът на взвода приключва с изпълнението на втория учебен въпрос, прави кратък разбор, дава почивка и се подготвя за отработването на третия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Действие на дозорните и ядрото на отделния разузнавателен дозор при среща с противника. Командирът на взвода сменява дозорните и заповядва движението да продължи в направление на вис. 320. С достигането ѝ той дава сигнал на групата, обозначаваща противника, да обозначи противников разузнавателен елемент и да се придвижи по пътя от с. Китово на юг към вис. 320.

Командирът на взвода заповядва на командирите на отделения да прикрият отделенията си вдясно от пътя и устройва засада, като същевременно следи как дозорните ще се прикрият и какви действия ще предприемат.

При правилни действия от страна на всички войници командирът на взвода подава сигнал за прекратяване на занятието. Прави на самото място общ разбор. На връщане тренира войниците по въпросите движение, връзка и сменяване на дозорните.

НОЩНИ ТАКТИКО-СТРОВОИ ЗАНЯТИЯ И ТАКТИЧЕСКИ УЧЕНИЯ СЪС СТРЕЛКОВАТА РОТА

1. Стрелковата рота в настъпателния бой нощем — нощна атака на подготвена отбрана на противника

Метод за организиране и провеждане на тактико-строево занятие с обозначен противник

Тактико-строевото занятие с ротата е целесъобразно да се проведе при една тактическа обстановка и е желателно средствата за усиляване да бъдат привлечени на занятието, за да се отработи взаимодействието не само в ротата, но и с поделенията от родовете войски, с които ротата ще бъде усилена при провеждането на тактическото учение.

Ръководител на тактико-строевите занятия е командирът на ротата, следователно той лично трябва да организира и да ръководи провеждането на занятието.

След изпълнението на необходимите предварителни мероприятия командирът на ротата пристъпва към разработването на план-конспекта за провеждане на занятието, който в случая може да има примерно следния вид:

Тема: „Нощна атака на усилена стрелкова рота срещу подготвена отбрана на противника.“

Учебни цели: а) Да се научат войниците и поделенията в ротата на съгласувани действия при атаката и при отразяването на контраатаките на противника през нощта.

б) Да се усъвършенствуват командирите на стрелковите взводове и на усилящите средства да управляват поделенията си и огъня им при атаката и при отразяването на противниковата контраатака през нощта.

в) Командирът на стрелковата рота да усъвършенствува методическите си навики по организирането и провеждането на занятие с ротата по атаката през нощта.

Учебни въпроси	Действия на войниците, обозначаващи противника
1. Изучаване на светлото обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избиране на ориентири. Безшумно излизане, заемане и дооборудване на изходната позиция за атака. Подготовка на ротата за атака — 60 мин.	Извършват наблюдение. Имитират с кречетала огън на картечница и произвеждат с халосни патрони изстрели от пушка. Осветяват местността по указания на ръководителя. При нарушение на маскировката от ротата при засането на изходната позиция за атака имитират огън от Ц № 1, 3, 5 и 6.

2. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата и втората траншея с артилерийска подготовка и вик „ура“ — 90 мин.

3. Атака на третата траншея. Отразяване контраатака на противника. Бой в дълбочина на противниковата отбрана. Закрепяване на успеха — 100 мин.

Разбор на занятието — 10 мин.
Отиване до района на занятието и връщане — 20 мин.
Почивки през време на занятието — 20 мин.

По извикване от ръководителя осветяват местността и с кречетала и с халосни патрони имитират огън от Ц № 1 — 7.

По извикване от ръководителя осветяват местността в дълбочина на отбраната и с кречетала имитират огън на картечници.

Време: на 20. 6. 1956 г. от 19.00 до 24.00 ч. — 5 часа.

Материално осигуряване: мишени: гърдни — 12, цял ръст — 14, „картечници“ — 9, „ПТ оръдия“ — 3, „танкове“ — 2; чучули — 22; халосни патрони: за пушка — по 20 на взвод, за лека картечница — по 15 на взвод, за тежка картечница — по 5 на картечница, за сбозначаване на противниковия огън — 20 пушечни и 30 кречетали халосни патрони; ракети светителни — 8; артилерийски гръмсе — 12; кречетала — 12; фенери електрически — 8, обикновени — 3; сигнално рогче — 1; свирки — 4; компаси — за всяко отделение по един; псказки за сбозначаване на преходите — 12; светилни бсхи — 18; бели наръжавни превръзки — за целия личен състав на настъпващите; ръчни гранати — по две на войник от настъпващите.

в. Подготовка на войниците, обозначаващи противника

Командирът на ротата излиза на местността с групата, отделена за обозначаване на противника, и на светло ориентира бойците, инструктира ги и дава на старшия на групата следните указания:

В първата траншея на отбраната на фронт 400—500 метра да постави 7 гърдни мишени, 3 мишени „лека картечница“, 2 мишени „тежка картечница“ и една мишена „оръдие“. Между картечните и оръдието да постави шест групи чучули, всяка група от по две чучули. Поставените мишени и чучули да имитират разположението на един противников усилен взвод в отбрана. Във втората траншея, вдясно от стика на траншеята с хода за съобщение, да постави „тежка картечница“ и една гърдна мишена, вляво — „лека картечница“ и две гърдни мишени, а още по-наляво да постави шест мишена „оръдие“. Между тяхното разположение да постави шест чучули. В хода за съобщение между първата и втората траншея да

постави четири чучули. В третата траншея да обозначи „тежка картечница“ и да постави „оръдие“ и две гръдни мишени, а пред нея, пред южната крайнина на горичката „Кръглата“, с 14 мишени цял ръст и два „танка“, изобразени също с мишени да обозначи контраатакуващо поделение. В района на чифлика да обозначи „тежка картечница“ и да подготви клада от сухи клонови за възпроизвеждане на пожар. След разставянето на мишените и чучулите да се разположи в първата траншея при стика с хода за съобщение, да изпрати един войник за имитиране на Ц № 1 и евентуално и на Ц № 2, друг войник за имитиране на Ц № 4 и 5 и трима войници във втората траншея за имитиране на Ц № 6, 7 и 8; останалите трима войници да изпрати в третата траншея — един за имитиране на Ц № 9, друг — на Ц № 10 и пожара и последния за контраатаката. След като ротата овладее първата траншея, той заедно с войниците от първата траншея бързо да се оттегли на третата и там да организира действията на войниците по контраатаката. С излизането на ротата на изходна позиция да води наблюдение и при нарушаване на маскировката от страна на обучаемите с кречетало да обозначава откриването на картечен огън от втората траншея. Като се мръкне, да направи в телените заграждения три прохода (посочва местата им), широки по 15 метра, и да ги обозначи с бели триъгълни показки. През време на подготовката за атака на ротата в различно време с кречетало и с халосни патрони да имитира огън от Ц № 1, 3, 5, 6 и 7.

По сигнал червена светлина, подаден от командно-наблюдателния пункт, да осветят местността с три последователни ракети от първата траншея, а при откриване движението на ротата с халосни патрони да имитират огън от Ц № 1, 3 и 5. При повтаряне на сигнала да се повтори същото действие, като с два артилерийски гръма имитират и артилерийски огън на настъпващия по първата траншея. По сигнал бяла светлина, подаден от района на прохода срещу хода за съобщение, да осветят местността два пъти последователно с по две ракети и едновременно да имитират огъня на всички огневи средства от първата траншея, но само с кречетала, и пренасянето на артилерийски огън на настъпващите по втората траншея с три артилерийски гръма, след което да се оттеглят към третата траншея. По сигнал две червени светлини, подаден от района на първата траншея до стика с хода за съобщение, да осветят местността с две последователно дадени ракети от втората траншея, след което с халосни патрони да обозначат пушечно-картечен огън от същата траншея и с три артилерийски гръма да обозначат продължението на артилерийския огън на настъпващия по втората траншея. По сигнал три червени светлини, подаден от района на могилната, да се освети местността и да се обозначи картечен и оръдеен огън от третата траншея, а с три артилерийски гръма да се обозначи артилерийският огън на настъпващия по същата траншея, по чифлика и по южната крайнина на горичката „Дъбовата“.

По сигнал две продължителни бели светлини, подаден от района на групата дръвчета северозападно от могилната, да се обозначи оръдеен и картечен огън и контраатака на отбраната откъм горичката „Дъбовата“ с мишените цял ръст. По сигнал три червени светлини, подаден от района на отделния път южно от третата траншея, да осветят местността с две последователни ракети от чифлика и да имитират картечен огън от същото място.

С това командирът на ротата привършва указанията и проверява практически как войниците са усвоили своите задължения.

6. Проверяване на занятието (Схема № 10)

Командирът на ротата отвежда бойците на изходното място и пред целия личен състав обявява темата, целта и учебните въпроси на занятието. След като провери усвояването им чрез препитването на няколко войници, той дава кратки обяснения по теорията на нощните настъпателни действия, напомня мерките, които трябва да се вземат и спазват за успешната атака, след което пристъпва към отработването на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. Изучаване на светло обекта за атака и подстъпите към предния край на отбраната. Избирателно ориентират. Безшумно излизане през нощта, заемане и дооберудване на изходната позиция за атака. Подготовка на ротата за атака. Командирът на ротата извиква командирите на взводове и на усилящите средства при себе си, заедно с тях се изнася на командно-наблюдателния си пункт и още на светло извършва пред тях астрономическо и топографско ориентирание, запознава ги с местността и местните предмети, накратко ги въвежда в тактическата обстановка, изучава с тях обекта за атака и подстъпите към предния край, поставя им задачи за нощна атака и им дава кратки указания по взаимодействието.

След това проверява как командирите на взводовете и на усилящите поделения са разбрали задачите си за нощната атака, дава им кратки обяснения по изпълнението на първия учебен въпрос, заповядва им да отидат при поделенията си и на светло да им поставят задачи по изпълнението на първия учебен въпрос.

Десет минути по-късно командирът на ротата лично проверява изпълнението на заповяданите мероприятия и подготовката на войниците за действие. Особено внимание при проверката обръща на това, всички войници добре да знаят задачата по първия учебен въпрос и начина на нейното изпълнение, подстъпите, ориентирателно и направлението за движение. С настъпването на зряч командирът на ротата заповядва на командирите на взводовете и на приданите поделения да изучат обекта за атака, направлението за движение и ориентирателно при нощни условия, за да запомнят тяхното изменение вследствие нощната тъмнина. По-късно заповядва на командирите на взводовете и на приданите средства да пристъпят към

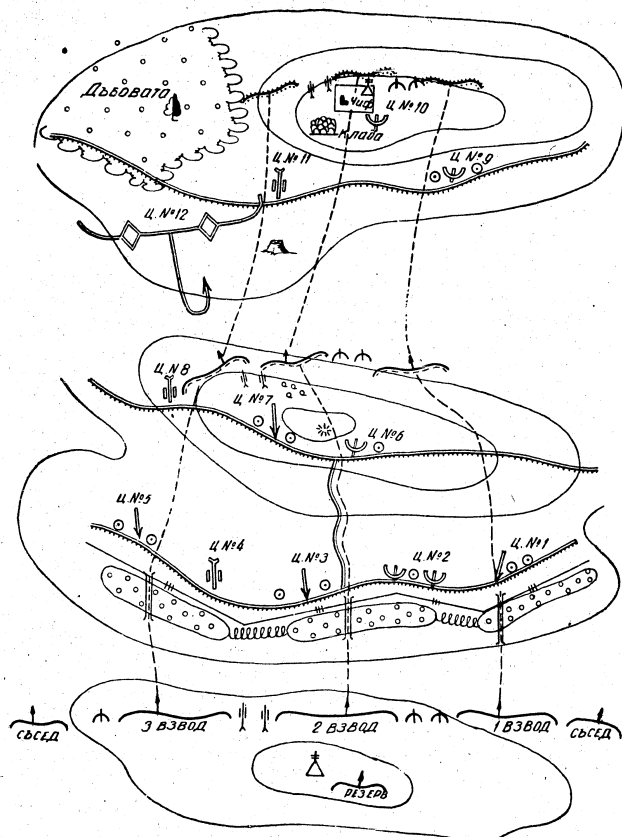

Схема № 10

засмане на изходната позиция, а с установения сигнал извиква осветяването на местността от отбраняващите.

На изходната позиция, след засмането ѝ повторно от подделенията на ротата, командирът на ротата събира командирите на взводове и на придадените средства и им заповядва да пристъпят към пълна подготовка за атаката. Той лично проверява как е извършена подготовката за атаката и след като се увери в правилното изпълнение на всички мероприятия, пристъпва към следващия учебен въпрос.

Втори учебен въпрос. Движение в атака. Действие при осветяване на местността. Преодоляване на загражденията. Атака на първата и втората траншея с артилерийска подготовка и вик „ура“. Командирът на ротата извиква на командно-наблюдателния си пункт командирите на взводовете и на придадените средства, обявява съдържанието на втория учебен въпрос и целта му, напомня накратко какво трябва да се спазва при изпълнението на упражнението, като обръща особено внимание на поддържане на правилното направление на движението (да се придържат към втори взвод, който е назначен за направляващ), на съгласуваните действия и движения между стрелковите взводове и танковете, да не допускат стъпяването на бойния ред или откъсването на огневите средства от стрелковите взводове, а танковете да се движат в самите вериги на пехотата. След това им заповядва да си огледат по местата, накратко да обяснят на войниците какво предстои да се премине и да се подготвят за практическото изпълнение.

Пет минути по-късно командирът на ротата от командно-наблюдателния пункт подава сигнал за обозначаване на артилерийския огън на настъпващите по първата траншея. Малко по-късно подава сигнал за движение в атака и същевременно за осветяването на местността и за продължението на артилерийския огън по първата траншея. Движението в атака е изпълнено правилно, едновременно и съгласувано между пехотата и танковете, а така също е обозначена и стрелба във време на движение. Командирът на ротата, след като установява правилното движение в атака, незабавно пристъпва към разработване „Техниката по преодоляване на загражденията по направените проходи“. Тук обръща особено внимание на това, след вените проходи. След като всички бързо да се изнесат точно в преобладаването на проходите всички бързо да се изнесат точно в своите направления за движение. След като всички подделения преминат през проходите, командирът на ротата, който в това време се е изнесъл напред в района на прохода срещу хода за съобщение, установява, че втори взвод е преминал прохода неправилно — без съдействието на танка, който е изостанал, без стрелба — и след преодоляването отделенията не са се развъртали във верига, а са се събрали и са изменили направлението на движението. Той незабавно събира цялата рота (ако допуснатите грешки са по-незначителни, за да не губи време, може да извика само командирите на подделенията) и пред целия личен състав изтъква сериозните слабости, допуснати от втори взвод; обяснява още веднаж как трябва да се преминава

през проходите и заповядва да се оттеглят 30 м назад от проходите и да повторят това действие.

След като ротата постигне пълна съгласуваност в действията по преодоляването на загражденията и по развързването във верига след преминаването през проходите, командирът на ротата подава сигнал бяла светлина за осветяване на местността и за имитиране огъня на отбраната от първата траншея с всички огнени средства (с кречетала), който сигнал е същевременно и за пренасянето на артилерийския огън на настъпващите по втората траншея, и пристъпва към отработване атаката на първата траншея до усвояването от всички на правилата и последователността на нощната атака.

След овладяването на първата траншея командирът на ротата изтъква накратко допуснатите грешки при атаката на първата траншея и пристъпва към отработване техниката по атаката на втората траншея в същата последователност и по същия метод.

Атаката на втората траншея е изпълнена правилно, при съгласувани действия между пехотата и танковете, а така също и с останалите усилващи средства.

Командирът на ротата събира целия личен състав, прави кратък разбор на действията по втория учебен въпрос, изтъква допуснатите слабости и грешки, дава кратка почивка, след което пристъпва към отработването на следващия учебен въпрос.

Трети учебен въпрос. Атака на третата траншея. Отрапяване контраатаката на противника. Бой в дълбочина на противниковата отбрана. Закрепяване на успеха. Пред целия личен състав командирът на ротата обявява съдържанието на третия учебен въпрос, целта, която трябва да се постигне с неговото преминаване, и накратко дава обяснения за изпълнението му. Пристъпва към практическото отработване на техниката по атаката на третата траншея в следната последователност:

От района на могилката подава сигнал или команда за движение на ротата в атака. Същевременно с установения сигнал извиква осветяването на местността от страна на отбраняващите се, картечен и оръдеен огън от третата траншея и имитирането на артилерийския огън на настъпващите по траншеята, по чифлика и по южната окрайнина на горичката „Дъбовата“ и на пожар в района на чифлика. Ротата безспирно продължава движението си към третата траншея, поддържана от огъня на артилерията, на припадните ѝ и на собствените огнени средства, воден във време на движението по направлението на близката на противниковите истрели, и използвайки осветяването от пожара.

Достигайки рубежа непосредствено северно от групата дървета, командирът на ротата с установения сигнал (две продължителни бели светлини) извиква картечен и оръдеен огън от отбраняващите се и контраатака откъм горичката „Дъбовата“. Отбраната открива силен оръдеен и картечен огън по настъпващата рота, чува се шум и бучене на мотори и се обозначава контраатакуващо поделение на противника. Командирите на стрелковите

FOR OFFICIAL USE ONLY

въздове и на придадените огнени средства благодарение на светлината от пожара забелязват контраатакуващото поделение на противника, спират на достигнатия рубеж и със залпов огън от въздовете и действителен огън от останалите огнени средства отразяват контраатаката на противника. По сигнал на командира на ротата мишените се свалят от войниците, назначени за обозначаване на противника, и огънят се прекратява.

Командирът на ротата, който непосредствено контролира действията на поделенията, преценява правилността на действията по отразяване на контраатаката и решава незабавно да премине към отработването на техниката по овладяването на третата траншея и затвърдяването на достигнатия успех.

Командирът на ротата подава сигнал (команда) ротата да продължи движението си за овладяването на третата траншея. Когато ротата достигне рубежа на отделния път южно от третата траншея, командирът на ротата подава сигнал, с който извиква осветяването на местността и откриването на огън от страна на отбраната. Ротата стремително атакува и овладява третата траншея.

Командирът на ротата от района на пъна повтаря сигнала за повторното извикване огъня на отбраната. Ротата е обстреляна с действителен артилерийски и минометен огън от дълбочина на отбраната и силен картечен огън откъм източната окрайнина на горичката „Дъбовата“ и е спряна на рубежа на чифлика.

Командирът на ротата извиква командирите на въздове и на придадените поделения, дава им кратки указания и заповядва да се пристъпи към закрепяването на заетия рубеж.

Командирът на ротата извършва проверка и като се убеди в правилното изпълнение от всички поделения на мероприятията по закрепяването на местността, подава сигнал за прекратяване на занятието и за събиране на ротата и войниците, обозначаващи противника, в района на чифлика, където провежда общ разбор в известната и установена последователност.

2. Стрелковата рота в отбранителния бой нощем

Метод за организиране и провеждане на едностранно тактическо учение с обозначен противник

Тактическите учения поради тяхната важност и сложност се организират и ръководят от командира, стоящ една степен по-горе от командира на обучаваното поделение. Ето защо в случая ще разгледаме последователно методическата дейност на командира на батальона като ръководител при тактическото учение със стрелковата рота и дейността на командира на ротата, офицерите, сержантите и войниците от ротата като изпълнители.

Няколко дни преди провеждане на учението ръководителят е длъжен да извърши следната подготовка и организация:

Лично изучава и си уяснява съдържанието на темата и учебните въпроси, дадени по седмичното разписание и по Програмата за бойната подготовка на стрелковите подразделения и части; внимателно и основно се запознава със съдържанието на съответните точки и параграфи от уставите, наставленията и ръководствата и изучава подходяща военна литература, третираща темата и учебните въпроси; проучва и подбира бойни примери из опита от Отечествена война; отчита резултатите от обучението на взводовете и ротата по тактико-строевите занятия и тактическите учения по отбраната при дневни и нощни условия; определя състава на обучаемото подразделение (ротата) и усиленията, които трябва да му се придадат, състава на подразделението, което да обозначава противника, и състава на съседите; прави разчет на времето.

След това ръководителят пристъпва към разработване тактическия замисъл на учението на схема, като в него отразява следните положения:

Противникът след понесени големи загуби се е спрял и заема изходен район, където се подготвя за нощна атака. Основните си сили и средства противникът съсредоточава в район, откъдето да нанесе главния си удар вляво от района за отбрана. Противникът чрез нощна атака, използвайки артилерия и танкове, е успял да пробие отбраната на съседа влясно, като е овладял част от втората траншея, засягайки позицията на деснофланговия първоешелонен взвод на обучаемата рота, и създава угроза за разширяване на успеха си в страни и в дълбочина.

Усилената стрелкова рота заема за отбрана предварително подготвена позиция в обстановка на непосредствено съприкосновение с противника.

Пред позицията на левия взвод ротата успешно отразява нощната атака на противника, а за унищожаването на вклинилия се в отбраната и в част от района на ротата противник тя с втория си ешелон и с деснофланговия първоешелонен взвод контраатакува при огнена поддръжка на артилерията. Взема участие и в контраатаката на батальонния резерв.

При такъв тактически замисъл, изразен на схема, ръководителят избира по картата подходящ участък, след което излиза на местността за доуточняване и подробно изучаване на участъка на самата местност.

След като се завърне от местността, ръководителят обмисля материалното осигуряване на учението, установява сигналите за управление и свързка с подразделението, обозначаващо противника, а така също сигналите за управление и свързка с обучаемата рота, с усилените подразделения и с войниците, обозначаващи съседите, след което преминава към окончателното съставяне на тактическото задание и на плана за провеждане на учението.

За дадения случай ръководителят може да състави примерно следното тактическо задание:

ТАКТИЧЕСКО ЗАДАНИЕ № 1

Карта 10 000; изтове 1555 ю/юв, 1556 ю/юв.

(или схема на полковото учебно поле, ако има такава и ако учението се провежда на него).

I

Противникът след понесени големи загуби и след неуспешен опит да атакува през деня с спрял на рубежа на отм. 310, отм. 290, местността „Долапите“ и западно, където се подготвя да възстанови настъплението си през нощта.

Нашите войски заемат за отбрана предварително подготвени позиции на рубежа: отм. 350, отм. 330 и западно, където продължават да оборудват позициите си.

1/16 сп заема за отбрана района на отм. 350, отм. 330, отм. 360. Авиацията на противника провежда разузнаване в направление на шосето за Пиперово и южно.

II

На 18. 7. 56 г. в 10.00 ч. командирът на 2 ср 1/16 сп на отм. 330 е изслушал бойна заповед на комбат I и разпореденията в допълнение към нея и си е взел следните бележки:

Ориентири: 6 — отделното дърво на отм. 310; 12 — кошарата до шосето; 18 — кладенецът в местността „Долапите“.

Противникът пред фронта на батальона след понесени големи загуби и неуспешен опит да атакува през деня заема изходно положение в района: отм. 310, местността „Долапите“, горичката северно от отм. 290, където се подготвя да възстанови настъплението си през нощта.

Изходни позиции за атака — двете дървета южно от отм. 310, ориентир 12, групата дървета на местността „Долапите“. Досега е открито: в района на двете дървета, шосето, отм. 310 един пехотен батальон; в района на ориентир 12, местността „Долапите“, отм. 290 друг пехотен батальон; до завоя на шосето северно от отм. 290 до пехотна рота; в района на горичката съсредоточение на танкове, артилерия и до две пехотни роти. Огневи точки — вляво от високото дърво на отм. 310 противотанково оръдие — Ц № 10; в района на кошарата две тежки картечници — Ц № 11; южно от отм. 290 две противотанкови оръдия — Ц № 12 и 13; в района на групата дървета две тежки картечници — Ц № 14 (останалите подробности съгласно схемата).

Батальонът отбранява района: отм. 350, отм. 330, отм. 360, със задача да не допусне пробив на противника в направление на шосето Смярчево, Пиперово.

Организира противотанков батальонен взвод в района: храстите на отм. 350, отм. 330, отм. 360, като съсредоточава основните си сили и средства в същия район.

Първата траншея минава . . . (показва на местността).

Втората траншея минава . . . (също).

Третата траншея минава . . . (също).

Подготвя контраатаки за през нощта в направление: отм. 360, отм. 350; отм. 360, селото; отм. 360, отм. 330.

Изходни позиции за контраатаки . . . (показва на местността).

2 ср с взвод противотанкови оръдия, взвод тежки картечници, взвод тежки гранатомети, отделение леки огнемети да заемат и се подготвят за нощна отбрана в района: малката къщичка влясно от шосето, високият храст, отм. 330, със задача да не допусне проникване на противника по направление на шосето за Пиперово, като особено здраво укрепи и упорито отбранява района: шосето, пътят, отм. 330.

Да организира противотанков опорен пункт в района: шосето, пътят, отм. 330. Отделя отбранява 2 сб.

Поддържа 1 батр. 1/8 гап.

ПВО — бойният ред на батальона се прикрива от зенитните средства на дивизията.

ПАЗ — в позициите на всяка рота да се организира и води непрекъснато радиационно наблюдение.

ПХЗ — да се организира химическо наблюдение и да се приведат в готовност индивидуалните средства за противохимическа защита.

КНП — отг. 360. През нощта и в хода на боя — на отг. 330.

Донесения...

Сигнали: установените по плана.

След това ръководителят указва допълнителните разпореждания към заповедта: по политическото осигуряване; по бойното осигуряване; по инженерното и материално-техническото осигуряване.

По-нататък, след съставянето на тактическото задание, ръководителят подработва план-конспект за провеждане на учението, който може да получи примерно следната окончателна форма и съдържание:

Тема: „Усилена стрелкова рота в отбрана нощем — организиране на отбраната и водене на отбранителния бой през нощта.“

Учебни цели: а) Да се научат войниците и поделенията от ротата на съгласувани действия помежду си и с усиливащите средства при водене на отбранителния бой и отразяване на противникова атака през нощта.

б) Да се тренират и усъвършенствуват командирите на взводове и отделения в управление на боя и огъня на поделенията си при отразяване на противникова атака през нощта.

в) Командирът на стрелковата рота да се научи умело да организира системата на огъня за през нощта и да управлява боя на ротата при отразяване на противникова атака през нощта.

Учебна въпрос

1. Получаване и уясняване на задачите от командира на ротата. Рекгносцировка, вземане на решение. Отдаване на бойна заповед, организиране на взаимодействието. Организиране на наблюдението и системата на огъня. Мерки по ПВО, ПАЗ и ПХЗ. Осигуряване на постоянна бойна готовност. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Дооборудване на позицията — 10 часа.

2. Дейност на ротата през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на ротата при отразяване атаката на противника — 2 часа.

3. Дейност на ротата при вклиняване на противника в отбраната — 2 часа.

Действия на поделението, обозначаващо противника

Предварително подготвят изходния район и изходната позиция за атака. Заемат изходната позиция два часа преди мръкване в деня на учението. Водят наблюдение и при нарушение на маскировката от страна на обучаемите периодически имитират огън от картечница и с халосни патрони стрелба от пушка.

По извикване на ръководителя осветяват местността, извършват подготовката за атака, водят огън, извършват движение в атака, имитират стрелба във време на движение и провеждат атака. По сигнал на ръководителя се оттеглят.

Войниците, обозначаващи противника и действащи срещу съседите на обучаемата рота, повтарят атаката

успешно и се вклиняват в съседния отрядско район за отбрана, овладяват част от втората траншея и заемат позицията на деснофланговия взвод на обучаемата рота. По фронта повторно неуспешно атакуват и от място с кречетала имитират картечен огън.

Разбор на занятието — 1 час.
Отиване до района на учението и връщане — 1 час.

Време: От 9.30 ч. на 18.7.1956 г. до 1.30 ч. на 19.7. (след полунощ).

Посредници: към обучаваното поделение — при всеки взвод (стрелкови и специален) по един офицер — 8; при отделението леки огнемети — един сержант; при стрелковия взвод, обозначаващ противника — 1 офицер и 3 сержанти. Всичко: офицери — 9; сержанти — 4.

Материално осигуряване: мишени: „картечници“ — 4, „противотанкови оръдия“ — 3; кречетала — 15; ежове — 10; халосни патрони: на пушка по 10, на лека картечница по 20 за едната и другата страна (за тежка картечница не се предвиждат, а огънят се имитира с кречетала); в повечето случаи и огънят на леките картечници се имитира с кречетала; артилерийски гръмове — 10; ракети осветителни — 20; фенерчета електрически — на всички офицери по едно; обикновени фенери — 2; бели наркъавни ленти — за всички от отбраната; бели триъгълни показатели — 16.

а. Подготовка на взвода, обозначаващ противника, и проиграване на учението с посредниците

След като ръководителят е съставил напълно всички документи по организиране и провеждане на учението — тактическото задание, допълнителните вводни и план-конспекта за провеждане на учението, — обикновено в деня преди занятието повторно излиза на местността заедно с взвода, обозначаващ противника, и с всички посредници, където през деня ги ориентира на местността, запознава ги с нея, обяснява им какъв е тактическият замисъл и тактическото задание, при което ще се проведе учението, а така също ги запознава и с план-конспекта за провеждане на самото учение. След това в присъствието на всички посредници дава на командира на взвода, обозначаващ противника, следните указания:

Ротата ще заеме за отбраня района шосето, големият храст, отг. 330 с преден край на отбраната: къщата на шосето, пънят, големият храст.

Взводът, обозначаващ противника, да заеме изходен район с изходни позиции за атака, както следва: с едно стрелково отделение да се обозначи една противникова рота на изходна позиция за атака на

фронта от кошарата (ор. 12) до оврага; с друго стрелково отделение да се обозначи друга противникова рота на изходна позиция за атака на фронта от оврага до групата дървета в местността „Долапите“; с 1—2 войници да се обозначи второстепенната рота на противника непосредствено южно от отм. 290; командирът на взвода в ролята на командир на противников батальон, настъпващ срещу обучаемата рота, да се разположи непосредствено над оврага, откъдето да организира свързката с всички свои групи и подразделения. Вдясно от шосето да се изпратят пет войници от трето отделение на взвода, които да обозначат за настъпващия съседа отляво. Тези войници да заемат фронт, не по малък от 200 метра. Вляво от групата дървета в местността „Долапите“ да изпрати 2—3 войници, които да обозначат за настъпващия съседа отдясно. С тях също да се уреди сигурна и непрекъсната свързка за осигуряването на съвместни действия при атаката. Вляво от голямото дърво на отм. 310 да се постави мишена „противотанково оръдие“; непосредствено южно от кошарата да се поставят две мишени „картечници“; южно от отм. 290 да се поставят две мишени „противотанкови оръдия“; непосредствено вдясно от групата дървета да се поставят две мишени „картечници“.

Артилерийската подготовка на настъпващите ще бъде обозначена на различни места по първата и втората траншея на отбраната с възпламеняването на 8 артилерийски гръма. След шестия гръм на изходната позиция за атака да се обозначи подготовка за атака.

След седмия гръм и по сигнал една продължителна червена светлина, подаден от отм. 330, да се освети местността с две последователни ракети и същевременно с кречетала да се имитира силен картечен огън и с халосни патрони да се дадат пушечни изстрели.

Непосредствено след осмия гръм и по сигнал две продължителни червени светлини, подаден от отм. 330, едновременно всички войници и тези, обозначаващи съседите, стремително да тръгнат в атака със стрелба във време на движение, като през малки интервали от време осветяват местността с по една ракета.

По сигнал една продължителна бяла светлина, подаден от същото място, да се преодолеят проходите в минните полета, които ще бъдат обозначени с бели триъгълни показатели. Веднага с преодоляването на загражденията да проведат атака, като не се приближават по-близо от 20 м от предния край на отбраната, и да имитират огъня от упор само с кречетала, а гранатите да се хвърлят на 10 м пред предния край на отбраната.

По сигнал две продължителни бели светлини, подаден от същото място, да се обозначи отразяването на атаката, като всички войници, обозначаващи противника, се оттеглят зад загражденията, където да залегнат и периодически с кречетала да имитират огън от картечници от различни места.

По сигнал една бяла и една червена светлина, подаден от същото място, войниците, обозначаващи съседите, да проведат повторна атака срещу позициите на съседите на обучаваната рота и успешно до проникнат, както следва:

— Настъпващите източно от шосето в направление на храста, като с десния си фланг достигнат къщата на шосето, преминават западно от шосето с фронт към отм. 330 и на 50 м западно от шосето да спрат; левостранните да преминават през храста, да завият към шосето и на 50 м югозападно от храста да спрат.

— Настъпващите вдясно от групата дървета в местността „Долапите“ с овладяването на първата траншея да спрат своето настъпление.

С това ръководителят приключва указанията и пристъпва към проиграване на учението с посредниците и с обозначаващите противника, като последните практически изпълняват дадените им указания по сигнали на ръководителя, без обаче да използват имитационни и сигнални средства, а управлението се извършва с команди.

След завръщането си от местността ръководителят дава последни указания по подготовката на целия личен състав от ротата за предстоящото тактическо учение и проверява изпълнението на заповяданите мероприятия, като на място отстранява допуснатите нередности.

6. Провеждане на учението

(Схема № 11)

В деня на учението ръководителят заповядва на командира на ротата да я изведе с всичките усиления на местността в горичката край шосето югоизточно от отм. 330 с разчет точно в 10.00 ч. командирът на ротата да бъде на КНП на командира на батальона — отм. 330, — където да изслуша устна бойна заповед.

Командирът на ротата след предварителна проверка на целия личен състав отвежда ротата и придадените ѝ средства на определеното място, прикрива всички подразделения и точно в 10.00 ч. се явява при командира на батальона (ръководителя) на отм. 330 за изслушване на бойна заповед и за получаване на задачата.

Ръководителят пристъпва към създаването на обстановка за отработването на първия учебен въпрос.

Първи учебен въпрос. **Получаване и уясняване на задачата от командира на ротата. Рехгносцировка, организиране на взаимодействието и вземане на решение. Отдаване на бойна заповед. Организиране на наблюдението и системата на огъня. Мерки по ПВО, ПАЗ и ПХЗ. Осигуряване на постоянна бойна готовност. Подготовка на оръжието за нощна стрелба. Досборудване на позицията.** С пристигането на командира на 2 ср на КНП — отм. 330 — ръководителят в ролята на командир на батальона го ориентира на местността, запознава го с нея, след което му уяснява на самата местност общата обстановка и отдава устна бойна заповед, от която командирът на ротата е длъжен да си запише задачата и всички онези данни, които се отнасят до неговото положение и които ще го улеснят при изпълнението на задачата. Устната заповед е дадена в тактическото задание като частна обстановка. Нея ръководителят може да връчи на командира на ротата в

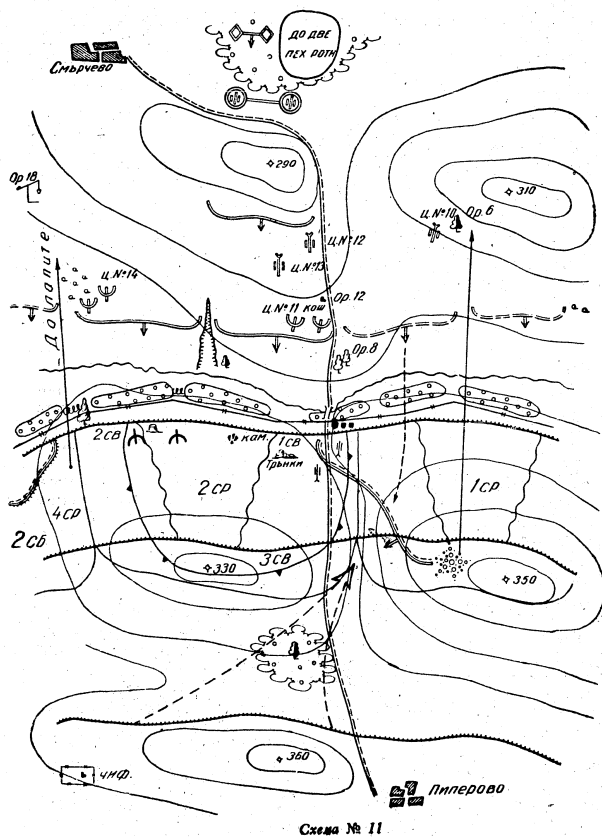

Схема № 11

писмен вид и да му предостави сам да я проучи и наложи на местността.

Ръководителят заповядва на командира на ротата да си уясни получената задача в негово присъствие и след като провери, че е разбрана правилно, разрешава му да продължи по-нататък дейността си без прекъсване.

Командирът на ротата заповядва на свързката си, който го следва, да предаде на командирите на взводовете и на командирите на приданите средства, на старшината на ротата и на санитарния фелдшер веднага да се явят на отм. 330. До тяхното пристигане командирът на ротата прави разчет на времето и оценка на обстановката. С пристигането на всички командири посочва къде ще бъде наблюдателният му пункт — северно от отм. 330, непосредствено до втората траншея — и заповядва последователно, един по един, пълзешком всички да се изнесат на него. Тук той заповядва да се приспособят добре към местността, проверява дали всички са налице, поставя наблюдател, организира охраната и пристъпва към провеждане на рекогносцировката и организиране на взаимодействието.

Ръководителят заедно с посредниците към обучаваното отделение присъствува при отработването на този въпрос и следи командирът на ротата да проведе всички мероприятия последователно, правилно и без пропуски.

При правилното отработване на всички въпроси и при спазване на определеното време ръководителят, без да се намесва в дейността на командира на ротата, му дава възможност да продължи изпълнението на следващите мероприятия без прекъсване. В случай на допуснати пропуски и грешки ръководителят чрез допълнителни въпроси и създаване на нова допълнителна обстановка се стреми да въведе командира на ротата в правилното и навременно разрешението на дадения въпрос.

След приключване на рекогносцировката командирът на ротата взема решение, което докладва на ръководителя. Той в ролята на командир на батальон утвърждава без изменение или с допълнения решението му и заповядва да се пристъпи към отдаването на устна бойна заповед.

Като отдаде устната си бойна заповед, командирът на ротата дава допълнителни разпореждания към нея: относно организирането огневата система; как и кога да се заемат определените позиции от стрелковите взводове и огневите позиции от приданите огневи средства; как да се организира и осигури постоянна бойна готовност в стрелковите взводове, в специалните подразделения и общо в ротата; по какъв начин и докога да се подготви оръжието за нощна стрелба; какво да се дооборудва по позицията; по материално-техническото осигуряване. Накрая дава кратки указания по политическото осигуряване.

Завършил отдаването на устната бойна заповед и на допълнителните разпореждания към нея, командирът на ротата проверява как подчинените командири са разбрали задачите си, тяхното съдържа-

ние и изпълнение, а така също и останалите въпроси, засегнати в допълнителните разпореджения, като се съобразява с разполагаемото време. В случай на неудовлетворителни отговори командирът на ротата коригира, допълва или изцяло повтаря въпроса.

След като се увери, че всички негови подчинени правилно са усвоили задачите си и останалите въпроси, заповядва да отидат по местата си, да организират и скрито да пристъпят по негов сигнал към заемане на заповяданите позиции и към изпълнението на задачите и допълнително поставените мероприятия.

Командирът на ротата контролира изпълнението на задачите от подчинените му командири и проверява практическата работа на сержантите и войниците. Забелязаните грешки, пропуски и слабости той незабавно на място отстранява.

Ръководителят от своя страна заедно с посредниците лично изслушва устната бойна заповед на командира на ротата и допълнителните разпореджения към нея, като при сериозни пропуски и грешки се намесва чрез поставяне на въпроси, засягайки ролята на този или онзи командир или създавайки допълнително нова обстановка, за да доведе командира на ротата до правилно решение на въпроса.

След това ръководителят и посредниците контролират дейността на останалите командири, като всеки посредник вече си отива при определен командир, и следят дадените задачи да бъдат доведени до знание и усвоени от всеки войник, след което проверяват практическата работа на сержантите и на войниците.

С това приключва първият учебен въпрос и без прекъсване се преминава към отработването на следващия въпрос.

Втори учебен въпрос. Дейност на ротата през време на артилерийската подготовка на противника. Дейност на ротата при отразяването на атаката на противника. Ръководителят след мръкване подава установения сигнал или команда за последователното възпламеняване по позицията на отбраняващите се артилерийските гръмове, обозначаващи артилерийската подготовка на настъпващите.

Командирът на ротата подава команда или установения сигнал за прекратяването на всякаква работа по позицията и за укриване на личния състав и огневите средства в укритията, с изключение на наблюдателите и разчетите при дежурните огнени средства, които остват на позицията, засилва и активизира наблюдението и подслушването.

Ръководителят и посредниците проверяват реда, дисциплината и бързината в действията при прибирането на личния състав в укритията. Проверяват също така бодростта на наблюдателите и дежурните разчети и носенето на службата по наблюдението и подслушването, а също и режима за воденето на огъня през нощта.

След шестия гръм на изходната позиция за атака на противника се произвежда раздвижване по позицията, шум, тъпи удари, долаят се разговори, светват на няколко места електрически фенерчета.

Ръководителят и посредниците следят дали наблюдателите са открили тези действия на противника, предупреждават ли своите командири и какви мерки вземат те.

След това ръководителят с установения сигнал червена светлина извиква осветяването на местността от страна на противника и същевременно имитирането с кречетала на силен картечен огън и с халосни патрони на стрелба от пушка.

Със следващ сигнал две продължителни червени светлини ръководителят извиква стремителното движение в атака на всички войници, обозначаващи противника.

Наблюдателите откриват движението на противника в атака и веднага предупреждават своите командири, които незабавно по командата или сигнала на командира на ротата извеждат поделенията си от укритията, заемат позициите си и се подготвят бързо за отразяване атаката на противника първоначално с огън.

В този момент командирът на ротата подава сигнал за откриване на огън от всички разполагаеми средства, намиращи се на първата траншея и близо до нея. Командирите на взводовете и на придателните огнени средства подават съответни команди за откриването на огън от всички огнени средства. При нужда командири на стрелковите взводове командуват залпов огън. Командирът на ротата заповядва на своя ракетчик периодически да осветява местността и важните опасни цели.

Ръководителят и посредниците проверяват точността, правилността и навременното подаване на всички команди и разпореджения, а така също следят за правилните действия на войниците по тези команди.

При допускането на сериозни пропуски ръководителят или посредниците създават успех за противника, усложняват обстановката за отбраняващите се, дават загуби за тях и по този начин ги насочват към правилни действия.

По даден сигнал от ръководителя войниците, обозначаващи противника, започват преодоляването на загражденията.

Командирът на ротата дава команда на своя ракетчик да засили осветяването на местността, а на командири на поделенията да съсредоточат огъня по групирания при проходите противник.

Ръководителят и посредниците следят дейността на командири — подаваните команди за съсредоточаване на огъня — и действията на самите войници и разчетите при огневите машини.

С хвърлянето на противника в атака командири на взводове подават команди за възпламеняването на ръчните гранати и хвърлянето им в противника, а след това за посрещането на атаката и отразяването ѝ с огън от упор и в ръкопашна схватка. От момента, когато войниците, обозначаващи противника, започнат преминаването през проходите в загражденията на отбраната, се забранява всякаква стрелба с халосни патрони, а огънят се имитира изключително с кречетала. Гранатите също се хвърлят на близки разстояния и войниците, обо-

значаващи противника, не се приближават по-близо от 20 м от позициите на взводовете, заели за отбрана.

Ръководителят и посредниците следят дейността на командира на ротата, на командирите на взводовете, на сержантите и на войниците и допускните грешки отстраняват чрез даване на допълнителни въводни, чрез успех за противника и чрез даване на загуби за отбраняващите се.

Действията на ротата по оценка на ръководителя са правилни, огънят е прицелен и ефикасен, затова той подава сигнал за неуспех на противника и за отразяване на неговата атака.

По този сигнал войниците, обозначаващи противника, се оттеглят зад загражденията, залягат и водят огън.

Командирът на ротата и командирите на взводовете и на сгневите средства по свой почин, забелязвайки оттеглянето на противника, заповядват да се усили осветяването на местността и командуват залпов огън за преследване на противника. Огънят в случая също се имитира само с кречетала.

Ръководителят и посредниците следят действията на войниците и на командирите и при неправилно реагиране от страна на отбраняващите се срещу така създадената обстановка или в случай на бездействие създават нова, усложнена за отбраната обстановка и застават по този начин отбраняващите се към действие.

С това приключва вторият учебен въпрос и без прекъсване се преминава към следващия.

Трети учебен въпрос. Дейност на ротата при вклиняване на противника в отбраната. След кратка пауза, в която се дава възможност на войниците, обозначаващи противника, да се подготвят за повторна нощна атака, ръководителят подава сигнал, с който извиква действията на противника и създава следната нова обстановка за отбраняващите се:

По фронта на ротата противникът е спрял от силния и действителен огън на всички огнени средства. Срещу съседите вдясно и вляво противникът е атакувал повторно и е успял да проникне в позициите им (съгласно схемата). Командирът на ротата, лично наблюдавайки действията през време на осветяването на местността и от донесенията на подчинените си командири, си уяснява обстановката (според схемата), взема решение и отдава следните разпоредения:

„Противотанковият взвод веднага да заеме позиции край шосето и с огън да възпрепятства разширяването успеха на противника встрани и в дълбочина.

Първи взвод с две отделения да заеме запасните окопи и с огън да не допусне вклиняването на противника встрани и в дълбочина. С четири ежа да прегради траншеята. Тежките картечници от запасни позиции в района на трънките с огън да спрат вклиняването на противника.

Трети взвод да се подготви и по сигнал от мен да контраатакува в направление на къщата вдясно от шосето.

Втори взвод с огън да подкрепи съседа вляво за спиране проникването на противника в дълбочината на отбраната и разширяването на успеха му встрани.

Артилерията да даде огън по рубежа зад загражденията за възпрепятстване подхода на противниковите резерви.“

Веднага командирът на ротата прави донесение до командира на батальона за обстановката и иска разрешение да намеси резерва си, след което следи изпълнението на заповяданото и действията на самите поделения, като при нужда се намесва пряко в управлението на огъня и боя.

Ръководителят и посредниците следят действията на командира на ротата, на подчинените командири и на войниците и при нужда създават нова обстановка за изправянето на грешните решения или действия. В същото време ръководителят в ролята на командир на батальона съобщава на командира на ротата, че вкарва резерва си за контраатака в направление на шосето и къщата на същото шосе. Командирът на ротата заповядва на командира на 3 стрелкови взвод и на първи стрелков взвод да изчакат на изходните си позиции за контраатака и да атакуват съвместно с резерва на батальона, който е тръгнал в контраатака.

С пристигането на резерва на батальона на изходната позиция за контраатака командирът на ротата лично повежда своя резерв — 3 стрелкови взвод — и съвместно с резерва на батальона успешно контраатакува в направление на шосето и къщичката при шосето. Противникът, вклинил се в отбраната, е унищожен и целостта на ротния район за отбрана е възстановена.

Ръководителят подава сигнал за прекратяване на учението, за събиране на всички войници — от ротата, усиливащите средства и войниците, обозначаващи противника — на отм. 330, където изслушва доклади от посредниците, след което прави най-напред общ разбор пред всички войници, а след това последователно пред сержантите, офицерите и накрая изтъква слабостите и грешките на командира на ротата пред него, като му дава указания за неговата бъдеща командна, организаторска и методическа дейност по тактическата подготовка на ротата. С това приключва и цялото учение.

ПОДГОТОВКА НА КОМАНДИРИТЕ ЗА НОЩНА ДЕЙНОСТ

Целта на нощната подготовка на командирите е да създаде у тях навик към нощна работа и умение да командуват и да разрешават бойни задачи в нощна обстановка.

Навика към нощна работа командирите ще си изработят при обучението на подчинените си в поделенията, както и при участието им в нощните занятия на по-големите войсковы единици. Умението за командване и за разрешаване на бойни задачи при нощна обстановка командирите ще придобият чрез редовното провеждане на показни методически занятия през нощта. Те трябва да дадат на командирите на подчинените им поделения нагледна

представа как при едни или други конкретно дадени условия по-добре могат да подготвят, организират и проведат нощните занятия, какви методически похвати е целесъобразно да се приложат за създаване на поучителна обстановка и как да се изучават отделните учебни въпроси, като се имат предвид особеностите на нощните условия. За да се постигне необходимата поучителност при показните занятия, трябва всички средства за материалното им осигуряване да бъдат реално използвани във всяко поделение. Без това обучението не може да се провежда така, както е било показано.

Усъвършенствването на методическата подготовка се постига и чрез редовно провеждане на инструктаж на местността преди всяко тактико-строево занятие, който се прави от ръководителя на занятието.

Важно място за усъвършенствване на методическата подготовка на командирите принадлежи и на разборите при тактическите учения. Анализирайки действията на личния състав, старшият командир трябва да се спере и на въпросите по практиката на обучението, която се е прилагала както преди започването, така и при провеждането на даденото нощно тактическо учение. Действията на поделенията за изпълнението на бойните задачи са най-добрата проверка на отделните методи в обучението. Те дават възможност да се направи извод не само на какво трябва да се учи личният състав, но и как да се учи, кои методически похвати да се прилагат и кои трябва да се изоставят.

Една от напълно потвърдените в практиката форми за усъвършенствване на методическата подготовка на офицерите са конференциите за обмяна на опит. На тези конференции офицерите имат възможност да обсъдят целесъобразни начини за организиране на занятията, метода за изучаването на отделните теми по по-сложните въпроси и да обменят опит по подготовката и използването на средствата за материалното осигуряване. За да бъдат успешни конференциите, важно е да се осигури тяхната добра подготовка и активното участие на всички офицери в обсъждането на поставените въпроси. Така например за успешното организиране и провеждане на една конференция е необходимо участващите в нея да бъдат предварително запознати с тематиката и плана на конференцията; да се организира за тази цел изложба на статии от списания и вестници по нощната подготовка на войските, а щабните работници да подработят примерни планове-конспекти, методически разработки и пр. Най-добрите методици в поделенията трябва да се подготвят и да се изкажат по отделни въпроси, като например по планирането и подготовката на нощните занятия, по използването на средствата за осветяване на местността и т. н. В заключение старшият командир на конференцията трябва да направи анализ на изказванията и да постави задачи за през най-близкия период на бойната подготовка.

Обобщаването на опита от бойните действия на войските трябва да се извършва успешно от всеки офицер. В щабовете на всички

войскови единици трябва да има разработена тематика на научните изследвания на нощните действия за всички категории офицери, като в зависимост от тяхната подготовка и от характера на служебната им дейност се определят и методите за изучаването на въпросите по нощната подготовка на войските. Широко трябва да се използват такива форми на военно-научна работа, като съставянето на реферати, лекции, доклади и обобщаването на опита от ученията и занятията. Научните трудове на офицерите трябва да се обсъждат на специални теоретически конференции в поделенията и щабовете, а най-добрите от тях да се подготвят за публикуване. Голямо внимание трябва да се обръща на изобретателската и рационализаторската дейност, за развитието на които до голяма степен спомогат редовно урежданите изложби.

Изобщо методическата подготовка на командирите трябва да се провежда непрекъснато и системно, като се използват всички форми на работа за нейното усъвършенствване.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.
3

Увод . . . . .

РАЗДЕЛ I

ОСНОВИ НА НОЩНИТЕ БОЙНИ ДЕЙСТВИЯ НА ВОЙСКАТЕ

Характерни особености на нощната обстановка

1. Основни белези на нощта и влиянието им върху бойните действия на войските 7
2. Психическо влияние на нощта върху войника и войската 11
3. Влияние на местността при водене на нощния бой 14
4. Влияние на времето при водене на нощния бой 15

Особености на огъня, движението и ръкопашния бой през нощта.
Размах на действията, управление и свързка в нощния бой

1. Особености на огъня през нощта 16
2. Особености на настъплението през нощта 20
3. Особености на ръкопашния бой през нощта 21
4. Размах на действията в нощния бой 22
5. Управление и свързка в нощния бой 25

Особености в използването на различните родове войски, авиацията, специалните войски, атомното и химическото оръжие

1. Пехота 27
2. Танкове и самоходно-артилерийски установки 27
3. Артилерия 28
4. Авиация 29
5. Инженерни войски 30
6. Свързочни войски 31
7. Химически войски, атомно и химическо оръжие 31

Осветляване през нощта
Ориентиране през нощта
Условия за успех на нощните действия
Общи изводи за особеностите на нощните бойни действия 41

РАЗДЕЛ II

ОСОБЕНОСТИ НА НОЩНИЯ БОЙ НА МАЛКИТЕ ПОДЕЛЕНИЯ — ОТДЕЛЕНИЕ, ВЗВОД, РОТА

Настъпление нощем

1. Общи положения 45
2. Условия, при които се провежда нощният настъпателен бой 48
3. Задачи на подразделенията при нощния настъпателен бой 49
4. Бойни редове на подразделенията при нощния настъпателен бой 50
5. Усилване на подразделенията при нощния настъпателен бой 51
6. Организация на настъпателния бой нощем 52

7. Уясняване на задачата и оценка на обстановката при нощния настъпателен бой	55
8. Провеждане на реконсоцировка при нощния настъпателен бой	55
9. Вземане решение при нощния настъпателен бой и отдаване на бойна заповед	56
10. Организиране на взаимодействието при нощния настъпателен бой	57
11. Управление на поделенията при нощния настъпателен бой	59
12. Водене на настъпателния бой през нощта	60
13. Настъпление нощем в планинско-гориста местност	63
14. Настъпление нощем в град	64
15. Настъпление нощем в гора	66
16. Настъпление нощем зимно време	69
17. Настъпление нощем срещу укрепен район	70
18. Срещен бой през нощта	70

Отбрана нощем

1. Общи положения	72
2. Организация на отбранителния бой нощем	75
3. Управление на поделенията при отбрана нощем	83
4. Водене на отбранителния бой нощем	83
5. Отбрана нощем в планинско-гориста местност	87
6. Отбрана нощем на населен пункт	89
7. Отбрана нощем в гора	91
8. Отбрана нощем зимно време	92
9. Отбрана нощем на укрепен район	93
0. Отбрана нощем на широк фронт	94

1 Излизане от боя и оттегляне нощем

1. Характер и същност на излизането от боя и оттеглянето нощем	95
2. Организация и подготовка на излизането от боя и оттеглянето нощем	96
3. Излизане от боя и оттегляне нощем	97

Придвижване на войските нощем

1. Значение и цел на нощните походни движения	98
2. Особенности на нощните походни движения	99
3. Условия за успешно извършване на нощните походни движения	101
4. Организация на нощните походни движения	102
5. Извършване на нощните походни движения	104

Разполагане на поделенията на място и организиране на охраняването им през нощта	105
Стрелковите поделения при разузнаване нощем	107

РАЗДЕЛ III

МЕТОДИКА НА ПОДГОТОВКАТА НА ВОЙСКАТА ЗА НОЩНИ ДЕЙСТВИЯ

Общи указания	110
Методи за провеждане на тактическата подготовка на войските при нощни условия	115
Метод за провеждане на тактико-строевите занятия	115
Метод за провеждане на тактическите нощни учения	119
Метод за провеждане на тактическите учения с нощна бойна стрелба	124
Цели и задачи на подготовката на войската за нощни действия	125

Нощна подготовка на войника

1. Цел и метод	125
2. Занятия за привикване на войника към нощта и нощната работа	127
3. Нощни тактико-строеви занятия с войника по бойната подготовка	134

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковото отделение

1. Стрелковото отделение в настъпателния бой нощем — настъпление и атака нощем (тактико-строево занятие)	153
2. Стрелковото отделение в настъпателния бой — настъпление и атака нощем (тактическо учение)	163
3. Стрелковото отделение в отбранителния бой нощем	174

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковия взвод

1. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака (тактико-строево занятие)	185
2. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака нощем (тактическо учение)	195
3. Стрелковият взвод в отбранителния бой нощем	204
4. Стрелковият взвод в походно охранение нощем	213
5. Стрелковият взвод в стражево охранение нощем	218
6. Стрелковият взвод в разузнаване нощем	224

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковата рота

1. Стрелковата рота в настъпателния бой нощем — нощна атака на подготвена отбрана на противника	230
2. Стрелковата рота в отбранителния бой нощем	237
Подготовка на командирите за нощна дейност	249

7. Уясняване на задачата и оценка на обстановката при нощния настъпателен бой	55
8. Провеждане на рекогносцировка при нощния настъпателен бой	55
9. Вземане решение при нощния настъпателен бой и отдаване на бойна заповед	56
10. Организиране на взаимодействието при нощния настъпателен бой	57
11. Управление на поделенията при нощния настъпателен бой	59
12. Водене на настъпателния бой през нощта	60
13. Настъпление нощем в планинско-гориста местност	63
14. Настъпление нощем в град	64
15. Настъпление нощем в гора	66
16. Настъпление нощем зимно време	69
17. Настъпление нощем срещу укрепен район	70
18. Срещен бой през нощта	70

Отбрана нощем

1. Общи положения	72
2. Организация на отбранителния бой нощем	75
3. Управление на поделенията при отбрана нощем	83
4. Водене на отбранителния бой нощем	83
5. Отбрана нощем в планинско-гориста местност	87
6. Отбрана нощем на населен пункт	89
7. Отбрана нощем в гора	91
8. Отбрана нощем зимно време	92
9. Отбрана нощем на укрепен район	93
0. Отбрана нощем на широк фронт	94

1 Излизане от боя и оттегляне нощем

1. Характер и същност на излизането от боя и оттеглянето нощем	95
2. Организация и подготовка на излизането от боя и оттеглянето нощем	96
3. Излизане от боя и оттегляне нощем	97

Придвижване на войските нощем

1. Значение и цел на нощните походни движения	98
2. Особенности на нощните походни движения	99
3. Условия за успешно извършване на нощните походни движения	101
4. Организация на нощните походни движения	102
5. Извършване на нощните походни движения	104

Разполагане на поделенията на място и организиране на охранението им през нощта	105
Стрелковите поделения при разузнаване нощем	107

РАЗДЕЛ III

МЕТОДИКА НА ПОДГОТОВКАТА НА ВОЙСКАТА ЗА НОЩНИ ДЕЙСТВИЯ

Общи указания	110
Методи за провеждане на тактическата подготовка на войските при нощни условия	115
Метод за провеждане на тактико-строевите занятия	115
Метод за провеждане на тактическите нощни учения	119
Метод за провеждане на тактическите учения с нощна бойна стрелба	124
Цели и задачи на подготовката на войската за нощни действия	125

Нощна подготовка на войника

1. Цел и метод	125
2. Занятия за привикване на войника към нощта и нощната работа	127
3. Нощни тактико-строеви занятия с войника по бойната подготовка	134

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковото отделение

1. Стрелковото отделение в настъпателния бой нощем — настъпление и атака нощем (тактико-строево занятие)	153
2. Стрелковото отделение в настъпателния бой — настъпление и атака нощем (тактическо учение)	163
3. Стрелковото отделение в отбранителния бой нощем	174

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковия взвод

1. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака (тактико-строево занятие)	185
2. Стрелковият взвод в настъпателния бой нощем — настъпление и атака нощем (тактическо учение)	195
3. Стрелковият взвод в отбранителния бой нощем	204
4. Стрелковият взвод в походно охранение нощем	213
5. Стрелковият взвод в стражево охранение нощем	218
6. Стрелковият взвод в разузнаване нощем	224

Нощни тактико-строеви занятия и тактически учения със стрелковата рота

1. Стрелковата рота в настъпателния бой нощем — нощна атака на подготовка отбрана на противника	230
2. Стрелковата рота в отбранителния бой нощем	237
Подготовка на командирите за нощна дейност	249

Забелязани по-важни печатни грешки

Стр.	Ред	Напечатано	Да се четe
40	7 отдолу	15°	150°
40	17 отдолу	9	В
56	8 отдолу	поделение	отделение
63	16 отгоре	направление	управление
161	23 отгоре	втората	първата
174	4 отдолу	второ	първо

Ношни действия на малките стрелкови поделения

При откриване на текст, който прави книгата негодна за ползване, молим да бъде върната за обменване в държавната книжарница, от където е закупена, или на адрес:
Държавно военно издателство при МНО,
София — ул. „Илия Вазов“ № 12

Техн. редактор: Ст. Манов   Редактор: Кр. Крапачев   Коректор: Е. Прохаскова

Дадена за печат на 14. II. 1957 г.   Формат 8° от 65/92
Издателски коли 16   Печатни коли 16
Изд. поръчка № 1052   Цена — кн. тяло 14,40 лв., подв. 2,30 лв.   Техн. поръчка № 410

Печатница на Държавното военно издателство при МНО — София